PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA

FELIX M. CAPPELLO S. I.

Prof. in Pontificia Universitate Gregoriana

TRACTATUS CANONICO-MORALIS

DE SACRAMENTIS

Vol. III - DE EXTREMA UNCTIONE

Accedit Appendix

DE IURE ORIENTALIUM

Editio tertia emendata et aucta.

TAURINI MARIETTI ROMAE

1949

IMPRIMI POTEST

Angelus Linus Tomè S. J., *Praep. Prov. Romanae.*

Imprimatur.

Augustae Taurinorum, die 20 Augusti 1949.

Can. ALOISIUS COCCOLO, *Vic. Gen.*

Printed in Italy.

PRAEFATIO

In commodum praesertim parochorum aliorumque sacerdotum curam animarum gerentium tractatum *de extrema unctione* denuo edendum censemus.

Ex theologia dogmatica, morali et pastorali atque ex sacris canonibus delibandum curavimus quidquid ad sacramentum extremae unctionis refertur, illudque accurate et perspicue tradere nisi sumus, notionibus quoque historicis additis. Doctores veteres et recentes, potissimum Scholasticos, diligentissime consuluimus, eorumque doctrinam variasque opiniones fideliter exponere sategimus, veriore ex iisdem delecta sententia.

Si quid boni in hoc opere qualicumque reperiatur, id uni Deo ac Deiparae Virgini adscribendum; quidquid vero erroneum aut minus recte dictum, hoc nostrae ignorantiae et inadvertentiae tribuendum fatemur.

Auctor.

INDEX

Pag.

Praefatio V

Index bibliographicus XI

Caput I.

De existentia sacramenti extremae unctionis.

Art. I. — *De nomine et notione extremae unctionis* 1
» II. — *De dignitate sacramentali extremae unctionis* 4

Caput II.

De essentia extremae unctionis.

Art. I. — *De materia remota extremae unctionis* 20
» II. — *De materia proxima extremae unctionis* 40
» III. — *De forma extremae unctionis* 59

Caput III.

De ministro extremae unctionis.

Art. I. — *De ministro qui valide confert extremam unctionem* 73
» II. — *De modo quo extrema unctio a pluribus presbyteris conferri possit* 85
» III. — *De ministro qui licite extremam unctionem confert* 87

Caput IV.

De fine extremae unctionis eiusque effectibus.

Pag.

Art. I. — *De fine extremae unctionis* . 90

» II. — *De effectibus in genere* 99

» III. — *De effectibus spiritualibus extremae unctionis* 102

» IV. — *De restitutione sanitatis corporalis* 119

» V. — *De principali effectu extremae unctionis* 128

Caput V.

De subiecto extremae unctionis.

Art. I. — *De conditionibus requisitis ad capacitatem subiecti* 145

» II. — *De intentione et dispositione requisita in suscipiente sacramentum extremae unctionis* 172

Caput VI.

De obligatione suscipiendi et ministrandi extremam unctionem.

Art. I. — *De obligatione suscipiendi extremam unctionem* 177

» II. — *De obligatione ministrandi extremam unctionem* 185

Caput VII.

De iteratione et reviviscentia extremae unctionis.

Art. I. — *De iteratione extremae unctionis* 192

» II. — *De sacramento extremae unctionis in eodem mortis periculo iterato* 201

» III. — *De reviviscentia extremae unctionis* 213

Caput VIII.

De loco, tempore et caeremoniis extremae unctionis.

Pag.

Art. I. — *De loco et tempore extremae unctionis* 216

» II. — *De ritibus et caeremoniis extremae unctionis* 217

Appendix.

De iure Ecclesiae orientalis.

Art. I. — *De materia remota et proxima extremae unctionis* 225

» II. — *De ministro extremae unctionis* 234

» III. — *De subiecto extremae unctionis* 244

» IV. — *De ritibus et caeremoniis* 246

» V. — *De orientalibus dissidentibus* 247

Index rerum ordine alphabetico digestus 251

INDEX BIBLIOGRAPHICUS

Auctores allegamus, quorum opera prae manibus habuimus et quibus in tractatu hoc concinnando usi sumus. Qui peculiari signo † indicantur, scriptores acatholici sunt.

A

ABAELARDUS, *Epitome theologiae christianae*, cap. 30 (Migne, *P. L.* CLXXVIII, 1745).

AERTNYS-DAMEN, *Theologia Moralis*, II, nn. 533-551, Taurinorum Augustae 1949.

ALANUS AB INSULIS, *Theologicae regulae*, reg. 113 (Migne, *P. L.* CCX, 681).

ALBERTI, *Theologia pastoralis*, Pars I, nn. 22, 87, 105, 108, Romae 1904.

S. ALBERTUS M., In IV Sent., D. 23, art. 1-21.

ALLATIUS, *De Ecclesiae occidentalis et orientalis perpetua consensione*, lib. III, cap. 16, Coloniae Agrippinae 1648.

S. ALPHONSUS, *Theologia moralis*, lib. VI, nn. 706-7[illegible]3, ed. L. Gaudé.

» *Homo apostolicus*, appendix II, tract. XVII, cap. 1, nn. 1-13, Taurini 1844.

AMICUS F., *Cursus theologici*, to. VIII, dissert. 19, sect. 1-14, Antuerpiae 1650.

AMORT, *Theologia ecletica moralis et scholastica*, to. III, tract. *de extrema unctione*, qq. 1-23, Augustae Vindelicorum 1752.

ANTOINE, *Theologia moralis*, to. IV, tract. *de extrema unctione*, q. 1-7, cum appendice, Venetiis 1769.

ARCUDIUS, *De concordia Ecclesiae occidentalis et orientalis in septem sacramentorum administratione*, lib. V, cap. 1-7, Lutetiae Parisiorum 1626.

ASTESANUS DE ASTA, *Summa Astensis*, to. II, lib. V, art. 1-8, Romae 1730.

AUREOLUS, In IV Sent. D. 23, art. 1.

AVERSA, *Theologia scholastica universa*, quaest. *de sacram. extremae unctionis*, sect. 1 ss.

B

BABENSTUBER, *Cursus theologiae moralis*, tract. VIII, part. VI, disp. 7, art. 1-5, Augustae Vindelicorum 1718.

BALLERINI-PALMIERI, *Opus theologicum*, V, n. 840-881, Prati 1900.

BARBOSA, *De officio et potestate parochi*, part. II, cap. 22, nn. 1-46, Lugduni 1688.

BECANUS, *Summa theologiae Scholasticae*, tractatus *de sacramentis*, cap. 27, qq. 1-11, Rothomagi 1657.

S. BELLARMINUS, *Controv.*, III, *De sacramento extremae unctionis*, cap. 1-10, Neapoli 1858.

BELSER, *Die Epistel der heiligen Iacobus*, F.-B. 1900.

BENEDICTUS XIV, *De Synodo dioecesana*, lib. VIII, cap. 1-8.

BERARDI, *Praxis confessariorum seu theologia theoretico-practica*, tract. II, *de extrema unctione*, nn. 679-698, Faventiae 1895.

» *Theologia pastoralis*, nn. 277-292, ed. 3ª.

BERTI, *De theologicis disciplinis*, lib. XXXV, cap. 1-12, Venetiis 1750.

BEYSCHLAG, *Der Brief des Iacobus*, Goetting 1898.

BILLOT, *De Ecclesiae sacramentis*, II, thes. 24-26, ed. 7ª.

BILLUART, *Summa S. Thomae hodiernis Academiarum moribus accommodata sive Cursus theologiae*, to. X, tract. *de extrema unctione*, dissert. unic., art. 1-7, Lugduni 1852.

Bonacina, *Opera omnia*, to. I, disp. 7, *de extrema unctione*, punct. 1-6, Venetiis 1721.

S. Bonaventura, In IV Sent. D. 23, art. 1 et 2; *Breviloquium*, p. 6, cap. 11.

Bord I. B., *L'Extrême Onction*, Bruges 1923.

Boudinhon, *La théologie de l'Extrême Onction*, in *Revue catholique des Eglises*, Paris 1905, II.

Brancatus de Laurea, *Comment. in IV Sent.*, disp. 11, art. 1-16, Romae 1652.

Bucceroni, *Institutiones theologiae moralis*, III, nn. 861-872, Romae 1915.

Bulot, *Compendium theol. moralis*, II, nn. 660-670, Parisiis 1908.

C

Caietanus, *Comment. in S. Iacobi epistolam*, Lyon 1556.

Calmes, *Epitres catholiques*, Paris 1900.

S. Canisius P., *De Maria Deipara Virgine*, lib. IX, cap. 9, Ingolstadii 1583.

Capreolus, *Defensiones theologicae Divi Thomae Aquinatis*, IV Sent. D. 23, q. 1, art. 1-3, Turonibus 1906.

Cardenas, *Crisis theologica*, part. V, diss. 2, cap. 7, art. 1 et 2, Venetiis 1700.

Castropalao, *Opus morale*, P. IV, *De sacramentis*, tract. 26, punt. 1-8, Lugduni 1649.

Catalanus, *Rituale Romanum perpetuis commentariis exornatum*, I, tit. V, *de sacramento extremae unctionis*, cap. 1-3, Patavii 1760.

Cavallera, *Le décret du Concile de Trente sur la Pénitence et l'Extrême Onction*, in *Bulletin de Littérature ecclésiastique* etc., 1938, p. 3-29.

Cerarius Nicolaus, *Tract. de extrema unctione*, cap. 1 ss.

Chardon, *Histoire des sacrements, Extrême Onction* (Migne, *Cursus theologiae completus*, XX, p. 749 ss.).

Clericatus, *Decisiones sacram.*, *de extrema unctione*, decis. 72 ss., Venetiis 1727.

Coninck, *De sacramentis ac censuris*, disp. 19, *de extrema unctione*, dub. 1-10, Lugduni 1619.

Contenson, *Theologia mentis et cordis*, lib. XI, part. IV, dissert. I, *de sacram. extremae unctionis*, Lugduni 1687.

Cornelius a Lapide, *Commentaria in Scripturam Sacram*, to. XX, in epist. S. Iacobi, V, 14, pp. 214-218, Parisiis 1861.

D

† Daillé, *Disputatio de duobus latinorum ex unctione sacramentis, confirmatione et extrema unctione*, Genevae 1659.

D'Annibale, *Summula theologiae moralis*, III, nn. 414-421, Romae 1908.

De Augustinis, *De re sacramentaria*, II, *de extrema unctione*, art. 1-7, Romae 1879.

De Guibert, *Extrême Onction*, in *Dictionnaire apologétique de la foi catholique*, col. 1870.

De Lugo, *De sacramentis in genere*, disp. 2, sect. 6, Parisiis 1878.

Del Val, *Sacra theologia dogmatica*, III, *de extrema unctione*, art. 1-5, Matriti 1908.

Denzinger, *Ritus Orientalium*, II, p. 483 ss., Würzburg 1863.

De Sainte Beuve, *De sacramento unctionis infirmorum extremae* (Migne, *Cursus theologiae completus*, XXIV, p. 11 ss.).

Diana, *Resolutiones morales*, to. II, tract. IV, *de extrema unctione*, resol. 1-50, Lugduni 1666.

Dicastillus, *De Sacramentis*, tract. VII, quaest. unic., Antverpiae 1647.

Diekamp, *Theologiae dogmaticae manuale*. Vol. IV, *De Sacramentis*, Tornaci 1934.

S. Dionysius Carthusianus, *Summa fidei ortodoxae*, lib. IV, art. 146 ss.

Drapier, *Tradition de l'Eglise touchant l'Extrême Onction*, Paris 1930.

Drouven, *De re sacramentaria*, lib. VII, q. 1 ss., Venetiis 1756.

Durandus, In IV Sent. D. 23, q. 1 ss., Venetiis 1571.

E

Einig P., *Institutiones theologiae dogmaticae*, tract. *de sacramentis*, part. II, *de extrema unctione*, pp. 128-142, Treveris 1899.

Elbel-Bierbaum, *Theologia moralis*, vol. III, part. VIII, conf. 9 et 10, Paderbonae 1892.

Escobar, *Theologia moralis*, lib. XXII, cap. 1-11, Lugduni 1663.

Estius, In IV Sent. D. 23, §§ 1-16, Duaci 1626.

F

Fattinger R., *Pastoralchemie*, p. 89-98, Frib.-B. 1930.

Ferreres, *Compendium theologiae moralis*, II, nn. 828-856, Barcinone 1928.

Fillion, *La Sainte Bible commentée*, VIII, pag. 655 s., Paris 1904.

Filliuccius, *Quaestiones morales*, tract. 3, cap. 1-4, Lugduni 1622.

Frassen, *Scotus academicus seu universa Doctoris subtilis theologica dogmata*, *de sacramento extremae unctionis*, to. IX, disp. 3, *de sacram. extremae unctionis*, Romae 1901.

Fromond, *In epistolam catholicam B. Iacobi Apostoli* (Migne, *Scripturae Sacrae cursus*, XXV, Parisiis 1840).

G

Génicot-Salsmans, *Institutiones theol. moralis*, II, nn. 416-424, Bruxellis 1927.

Gerbert, *Principia theologiae sacramentalis*, cap. 6, *de extrema unctione*, §§ 77-80, typis Monasterii S. Blasii 1759.

Gerster a Zeil, *Sacramentum extremae unctionis*. Tractatus theologicus praesertim ad mentem S. Bonaventurae. Taurini 1936.

Goar, *Euchologion sive Rituale Graecorum*, pp. 332-346, Venetiis 1730.

Gobat G., *Experientiae theologicae sive experimentalis theologia*, tract. VIII, *de extrema unctione*, nn. 777-937, typis Monasterii Einsidlensis, 1678.

Godefroy, *L'Extrême Onction chez les Scholastiques*, in *Dictionnaire de théologie catholique*, V, col. 1895 ss.

› *L'Extrême Onction d'après le Concile de Trente et les théologiens postérieurs*, ibid. V, col. 1997 ss.

Golubtsov, *De ritu sacramenti Euchelaei*, in Pribavleniia ad opera SS. Patrum, XLII, p. 112 ss.

Gonet, *Clypeus theologiae thomisticae*, V, tract. 6, disp. 1-3, Antuerpiae 1754.

Gougnard, *Tractatus de extrema unctione*, Mechliniae, 1938.

Gregorius a Valentia, *Comment. theol.* IV, disp. 8, Lugduni 1600.

Gury-Ballerini, *Compendium theol. moralis*, II, nn. 484-505, ed. 15ª.

Gury-Iorio, *Compendium theol. mor.*, vol II, part II, n. 656 ss., ed. 5ª.

Gutberlet, *Dogmatische Theologie*, X, n. 280 ss.

H

Hall, *The Sacraments*, cap. 10.

Heimbucher, *Die heilige Oelung*, Paderbon 1888.

Heinrich, *Dogmatische Theologie*, X, pp. 197-235, Münster i. W. 1904.

Henriquez, *Summ. theol. mor.* lib. III, cap. 7-13, Venetiis 1600.

Herinex, *Summa theologica scholastica et moralis*, disp. IX, *de sacramento extremae unctionis*, qq. 1-7, Antuerpiae 1660.

Hilarius a Sexten, *Tractatus pastoralis de sacramentis, de extrema unctione*, Merani 1895.

Holzmann, *Theologia moralis*, to. II, tract. *de extrema unctione*, cap. 1-3, Beneventi 1743.

Hugo a S. Victore, *De Sacramentis*, lib. II, part. 9, cap. 1 (Migne, *P. L.* CLXXXVI, col. 471, 577 ss.).

Hugon E., *Tractatus dogmatici*, vol. III, tract. *de extrema unctione*, art. 1-5, Parisiis 1927.

I-J

Jacquemier, *L'Extrême Onction chez les Grecs*, in *Echos d'Orient*, 1908, p. 193 ss.

Janin, *Les Eglises orientales et les Rites orientaux*, pp. 371, 389, 454, 493, 550, 583, 592, 606, Paris 1926.

Iorio Card., *La sacra unzione degli infermi*, Roma 1935.

Isambertus N., *Disputationes in III P. S. Thomae, de sacramento extremae unctionis*, disp. 1-8, Lutetiae Parisiorum 1643.

Iuenin, *Commentarius historicus et dogmaticus de sacramentis*, dissert. VII, qq. 1-10, Lugduni 1717.

› *Institutiones theologicae*, part. VIII, dissert. 6, qq. 1-9, Lugduni 1736.

Jugie, *Theologia dogmatica christianorum orientalium*, III, cap. 8, art. 1-5, Parisiis 1930.

K

† Kattenbusch F., *Oelung*, in *Real Encyclop.*, to. XIV, 1904, pp. 304-311.

Kern, *De sacramento extremae unctionis*, Ratisbonae 1907.

Kilker, *Extreme Unction*, Washington 1926.

L

Lacroix, *Theologia moralis*, lib. VI, part. 2, nn. 2084-2121, Ravennae 1761.

Launoy, *De sacramento unctionis infirmorum*, Genevae 1721.

Laymann, *Theologia moralis*, lib. V, tract. 8, cap. 1-8, Venetiis 1719.

Leandrus, *Quaestiones morales theologicae*, tract. IV, *de sacramento extremae unctionis*, disp. 1-3, Lugduni 1664.

Leclercq H., *Extrême Onction*, in *Revue d'archéologie chrétienne et de liturgie*, IV, col. 1029 ss.

Lehmkuhl, *Theologia moralis*, II, nn. 711-728, F. B. 1914.

Lejay, *Ancienne théologie chrétienne*, in *Revue d'histoire et de littérature religieuses*, 1906, to. XI, p. 372.

Lequien, *Oriens christianus*, II, col. 173 ss.

Lercher, *Institutiones theologiae dogmaticae*, IV, nn. 491-504, Oeniponte 1930.

Lorinus, *In BB. Iacobi et Iudae Apostolorum catholicas epistolas commentarii*, Lugduni 1619.

M

Mabillon, *Observatio de extrema unctione* (Migne, *Cursus theologiae completus*, XXIV, p. 1 ss.).

Macarius, *Orth. dogm. theologia*, II, p. 472 ss., ed. 2a.

Maltzew, *Die Sacramente der orthodox-katholischen Kirche des Morgenlandes*, p. 493 ss., ed. 2a.

Marc-Gestermann, *Institutiones morales*, II, nn. 1070-1084, Lugduni 1927.

Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, lib. I, cap. 7, art. 1-4, Antuerpiae 1763.

Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, art. *Onction (Extrême)*, Paris 1877.

Mastrius de Medulla, *Disputationes theologicae in IV Sent.*, disp. VI, *de sacramento extremae unctionis*, qq. 1-7, Venetiis 1698.

Mazzella, *Praelectiones dogmatico-scholasticae*, vol. IV, tract. *de extrema unctione*, nn. 503-516, Romae 1905.

Mazzotta, *Theologia moralis*, tract. V, quaest. unic. *de extrema unctione*, Neapoli 1748.

Medina, *De poenitentia, restitutione et contractibus*, tract. II, q. 38, p. 204, Ingolstadii 1581.

Menardus, *In notis ad librum sacramentorum S. Gregorii* (Migne, *P. L.* LXXVIII, 523).

Messmer, *Erklärung des Iacobusbriefes*, Brixen 1863.

† Morgan Dix, *The sacramental system*, New-York 1893.

Mutz F. X., *Die Verwaltung der hl. Sakramente*, § 72, F.-B. 1923.

N

Natalis Alexander, *Theol. dogm. et mor.*, lib. II, tract. *de extrema unctione*, cap. 1-6, Venetiis 1772.

Netzer H., *L'Extrême-Onction aux VIIIe et IXe siècles*, in *Revue du clergé français*, 1911, to. LXVIII, pp. 182-205.

Noldin-Schmitt, *Summa theol. mor.*, III, nn. 429-448, Oeniponte 1927.

Nugnus D., *Expositio in III P. D. Thomae*, qq. 29-33, *de sacramento extremae unctionis*, in add. ad 3 p. D. Thomae, Vallisoleti 1609.

O

Otten B., *Institutiones dogmaticae*, VI, nn. 260-320, Chicago 1925.

P

Paludanus, In IV Sent. D. 23, q. 1 ss., Parisiis 1514.

Papp-Szilagy, *Enchiridion iuris Ecclesiae orientalis catholicae*, §§ 79-82, Magno-Varadini 1880.

Patuzzius, *Ethica christiana sive theologia moralis*, tract. *de sacramentis*, pars VI, *de sacramento extremae unctionis*, cap. 1-7, Bassani 1770.

Pellicia, *De christ. Ecclesiae politia*, lib. VII, sect. 2.

Pesch C., *Praelectiones dogmaticae*, VII, n. 510-562, Friburgi B. 1920.

Petrovskil, *De historia officii sacramenti Euchelaei*, in *Lectio christiana*, 1903, II, p. 44 ss.

Petrus Lombardus, Libri IV Sententiarum, dist. 23, cap. 1-4, Ad Claras Aquas prope Florentiam 1916.

† Picard E., *Onction*, in *Encyclop.*, to. X, 1888, p. 1-11.

Pighi, *Cursus theologiae moralis*, IV, nn. 413-431, Veronae 1921.

Piscetta-Gennaro, *Elementa theol. moralis*, V, nn. 1010-1030, Torino 1927.

Pohle-Preuss, *The Sacraments*, IV, p. 1, cap. 1 ss.

Pouget, *Institutiones catholicae in modum catecheseos*, cap. VI, § 1-3, Venetiis 1760.

Pourrat, *La théologie sacramentaire*, Paris 1907.

Prümmer, *Manuale theol. moralis*, III, nn. 568-584, F.-B. 1923.

† Puller, *Anointing of the sick in Scripture and Tradition*, pp. 95, 148-197, London 1904.

Q

Quinn, *Some aspects of the dogma of Extreme Onction*, Dublin 1920.

R

Rath M., *De extrema unctione et ordine*, Haaren 1912.

Raynaudus, *Opera omnia*, to. XVI, *Heteroclita spiritualia*, p. 164-175.

Reginaldus, *Praxis fori poenitentialis*, lib. XXVIII, cap. 8-12, Mediolani 1619.

Renaudot, *Perpétuité de la foi de l'Eglise catholique sur les sacrements*, III, Paris 1841.

Ricardus de Mediavilla, *Super quatuor libros Sententiarum*, lib. IV, D. 23, art. 1 et 2, Brixiae 1591.

Roncaglia, *Universa moralis theologia*, t. II, tract. 20, q. 1, Lucae 1730.

Rosignoli G., *Tractatus de sacramentis poenitentiae ex extremae unctionis*, Mediolani 1706.

Ruch C., *Extrême-Onction du Ier au IXe siècle*, in *Dictionn. de Théol. cath.*, 1913, to. V, col. 1927-1985.

S

Sales M., *La Sacra Bibbia commentata. Il Nuovo Testamento*, II, in epist. S. Iacobi, V, 14, p. 527 s., Torino 1914.

Salmanticenses, *Cursus theologiae moralis*, tract. VII, cap. 1-5, Venetiis 1750.

Sasse, *De sacramentis Ecclesiae*, II, p. 254-272, Friburgi B. 1898.

Scavini, *Theologia moralis universa*, lib. III, tract. 10, disp. 2, Mediolani 1874.

Schanz, *Die Lehre von den heiligen Sacramenten der katholischen Kirche*, § 48, Freiburg B. 1893.

Schegg, *Iacobus der Bruder des Herrn, und sein Brief* etc. Munich 1883.

Schelfhout, *De sacramento extremae unctionis in epistola S. Iacobi*, in *Collationes Gandavenses*, 1935, p. 216-221.

Schell, *Katholische Dogm.*, III, part. 2, p. 610 ss.

Schmid F., *Ueber die Wiederholung Krankenölung*, in *Zeitsch. f. kath. Theol.*, to. XXV, 1901, pp. 258-269.

Schmitz, *De effectibus sacramenti extremae unctionis, dissertatio historico-dogmatica*, Friburgi B. 1893.

Scotus, In IV Sent. D. 23, quaest. unic., Lugduni 1639.

Serarius N., *Opuscula theologica*, disp. *de sacramento extremae unctionis*, cap. 1-12, Moguntiae 1611.

Simenon, *L'administration des sacrements dans l'ancien droit ecclésiastique liégeois*, Liége 1924.

Soto Dominicus, In IV Sent. D. 23, q. 1 et 2, Venetiis 1584.

Soto Petrus, *De institutione sacerdotum, de sacramento extremae unctionis*, lect. 1 et 2, Venetiis 1567.

Spacil, *Doctrina theologica Orientis separati de sacra infirmorum unctione*, Romae 1931.

Stephanus Episcopus, *De Sacramentis et ritibus cath. Ecclesiae*, p. 15 ss.

Straub, *De Ecclesia*, II, n. 921-952, Oeniponte 1912.

Suarez, *Opera omnia*, to. XIX, *De sacramentis*, pars III, *de sacramento extremae unctionis*, disp. 39-44, Venetiis 1748.

Svietlov, *Doctrina christianae fidei*, Kioviae, 1910, I, p. 193.

Sylvester Maurus, *Opus theologicum*, lib. XIII, tract. 28, *de sacram. extremae unctionis*, qq. 247-263, Romae 1687.

Sylvius, *Comment. in III P. S. Thomae*, q. 29-33, Antuerpiae 1714.

Symeon Thessalonicensis, *De sacro ritu sancti olei* (Migne, *P. G.* CLII, 607).

T

Tamburini, *Expedita iuris divini, naturalis et ecclesiastici*, lib. VI, *de sacramento extremae unctionis*, cap. 1-4, Venetiis 1661.

Tanner, *Theologia scholastica*, disp. 7, q. 1, dub. 1-3, Ingolstadii 1627.

Tanquerey, *Synopsis theologiae dogmaticae*, to. III, nn. 942-985, Parisiis 1930.

Theologia Mechliniensis, *Tractatus de sacramento extremae unctionis*, Mechliniae 1916.

S. Thomas, In IV Sent. D. 23; *Suppl.* q. 29-32; *Contra Gent.*, lib. IV, cap. 73; in IV Sent. D. 23, q. 1 et 2, Parmae 1852-1868.

Thomassinus, *Vetus et nova Ecclesiae disciplina*, part. I, lib. II, cap. 24, n. 4, Lugduni 1706.

Tixeront, *Histoire des dogmes*, Paris 1909.

TOLETUS F., *Instructio sacerdotum*, lib. VII, cap. 1, Romae 1608.

TOURNELY, *Praelectiones theologicae*, to. IX, *de sacramento extremae unct.*, qq. 1-5, Venetiis 1790. *Continuatio praelect. theol. Honorati Tournely*, tract. *de extrema unctione*, cap. 1-7, Venetiis 1769.

TRENKLE, *Der Brief des h. Iacobus*, Fribourg-en B., 1894.

U

UBACH, *Compendium theologiae moralis*, II, nn. 749-754.

V

VACANT-E. MANGENOT, *Dictionn. de théol. cath.*, to. V, v. *Extrême-Onction*, col. 1897-1907.

VAN COPPENOLLE, *Byzondere Sacramenteleer*, II, Brugge 1932.

VAN NOORT, *Tractatus de sacramentis*, II, sect. 6, nn. 157-189, Hilversum 1926.

VAN STEENKISTE, *Commentarius im epistolas catholicas*, Bruges 1909.

VARREN, *The Liturgy and Ritual of the Celtic Church*, p. 168-182.

VASQUEZ, *In III P. S. Thomae*, q. 87, art. 3, dub. 2, Lugduni 1631.

VERMEERSCH, *Theologia moralis*, III, nn. 650-667, Romae 1923.

VICTORELLI A., *De extrema unctione*, Patavii 1609.

VICTORIA, *Summa sacramentorum*, n. 215.

VILLIEN, *La discipline des sacrements. L'extrême-onction*, in *Revue du clergé français*, 1912, to. LXX, p. 641-652.

» *Les Sacrements. Histoire et liturgie*, pp. 230-240, Paris 1931.

VIVA, *Cursus theologico-moralis*, P. V, *De sacramentis in genere ac in specie*, q. VI, art. 1-4, Patavii 1723.

VOIT E., *Theologia moralis*, II, cap. 5, nn. 890-925, Bassani 1756.

† VON SODEN, *Hand Commentar zum Neuen Testament.*, III, *Der Brief des Iacobus*, F. B.

W

WALDENSIS, *Doctrinale antiq. fidei etc.*, II, cap. 163.

WILLIEN, *La discipline des sacrements. L'Extrême Onction*, in *Revue du clergé français*, 1912, t. LXX, p. 641.

WIRCEBURGENSES, *Theologia dogmatica, polemica, scholastica et moralis*, to. V, disp. III, *de sacramento extremae unctionis*, nn. 311-337, Lutetiae Parisiorum 1853.

† WOLDIKE, *De unctione fidelium*, 1732.

WOUTERS, *Manuale theologiae moralis*, to. II, Brugis 1933.

DE EXTREMA UNCTIONE

CAPUT I.

DE EXISTENTIA SACRAMENTI EXTREMAE UNCTIONIS (1).

ARTICULUS I.

De nomine et notione extremae unctionis.

1. Nomen. — 1. Inde est nomen extremae unctionis, quod hoc sacramentum per modum *unctionis* vitae tempore *extremo* administratur et omnium unctionum *extrema* est. Unde facile intelliguntur aliae appellationes: oleum infirmorum, sacramentum infirmorum, sacramentum exeuntium etc.

2. Hoc sacramentum variis olim nominibus, praesertim inde a saec. XII, appellari solebat, scil. *benedictio sacrati olei*, *sacrati olei unctio*, *oleum benedictionis*, *unctio infirmorum*, *sacramentum exeuntium*, *sacramentum sacrae unctionis*.

(1) Cfr. S. Thom., *Suppl.*, q. 29, art. 1 et 2; *Contra Gent.*, lib. IV, cap. 73; in IV Sent., D. 23, q. 1, art. 1, quaestiunc. 3; S. Bonaventura, in IV Sent., D. 23, art. 1, q. 1 et 2; S. Bellarm., *De extrema unctione*, cap. 1 ss.; Suarez, *De poenitentia*, disp. 39, sect. 1 ss.; Scotus, in IV Sent., D. 23, q. unic.; Kern, *Tractatus de extrema unctione*, Ratisbonae-Romae, 1907, cap. 1 et 2; Wirceburg., X, n. 311 ss.; Sasse, *De sacramentis Ecclesiae*, II, *de extrema unctione*, cap. 1; De Augustinis, *De re sacramentaria*, II, *de extrema unctione*, thes. 1; Pesch, VII, n. 510 ss., ed. 5ª; Otten, *Institutiones dogmaticae*, Chicago; 1925, VI, n. 260 ss.; Billot, *De Ecclesiae sacramentis*, II, thes. 24; Pohle-Preuss, *The sacraments*, IV, p. 1, cap. 1 ss.; Lacroix, lib. VI, part. 2, n. 2103 ss.; Laymann, lib. VI, tract. 8, cap. 3, n. 1 ss.; Diana, part. 5, tract. 3, resol. 86 ss.; De Sainte-Beuve, *De sacramento unctionis infirmorum extremae* (Migne, *Cursus theologiae completus*, XXIV, 10 ss.), disp. 1, art. 1 ss.; S. Alph., VI, n. 706; Coninck, *De sacramentis* etc., disp. 19, *de extrema unctione*, dub. 1; Ball.-Palm., *Opus theol.*, V, n. 841; Bord, *L'extrême Onction*, Bruges, 1923, p. 34 ss.; *Diction. de théol. cath.*, V, v. *Extrême-Onction*, col. 1898 ss.; Heimbucher, *Die heilige Oelung*, Ratisb., 1888, p. 4 ss.; Chardon, *Histoire des sacrements. Extrême-Onction*, 1745 (Migne, *Cursus theol. compl.*, XX, p. 743 ss.); *Diction. d'archéol. chrétien.*, V, P. I, v. *Extrême-Onction*, col. 1029 ss.

Apud Graecos hodie quoque vocatur *sanctum oleum*, ἅγιον ἔλαιον, aut *oleum cum oratione*, εὐχέλαιον. Quae nomina, ut patet, vel ex materia sola aut ex materia simul et forma desumuntur.

Ab effectu vocatur *animae corporisque medicina*, *medicina sacra*, *oleum sanitatis*. Unde S. Thomas nuncupat « *ultimum et quodammodo consummativum totius spiritualis curationis* » (2).

Etiam S. Bellarminus ait: « Hoc sacramentum est complementum sacramenti poenitentiae, et *quasi poenitentia quaedam infirmorum*, qui non possunt iam facere opera poenitentiae » (3).

A ratione quadam sibi intrinseca dicitur *publica quaedam poenitentia* (4). Hinc forte mos apud Graecos inductus, loco imponendi satisfactionem, oleo inungendi per sacerdotes. Quem morem Innocentius IV reprobat in epist. ad Card. Episcopum Tusculanum, anno 1254 conscripta, hisce verbis: « Nullus autem per sacerdotes vel confessores pro satisfactione poenitentiae unctione aliqua solummodo inungatur. Infirmis vero, iuxta verbum Iacobi Apostoli, unctio exhibeatur extrema ».

Vocatur quoque *reconciliatio ad mortem* (5).

3. Vocabulum *extrema unctio* a fine saec. XII frequentius adhiberi coepit, ita ut paulatim in Ecclesia latina universaliter receptum fuerit.

2. Ratio sacramenti. — Sicut confirmatio est perfectio quaedam baptismi, ita extrema unctio est *consummatio poenitentiae*, quatenus deletis per poenitentiam peccatis etiam horum reliquias unctio abstergit.

Concilium Trid. ait: « Visum est... sanctae Synodo praecedenti doctrinae de poenitentia adiungere ea, quae sequuntur, de sacramento extremae unctionis; quod non modo poenitentiae, sed et *totius vitae christianae*, quae perpetua poenitentia esse debet, *consummativum* existimatum est a Patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat et docet, quod clementissimus Redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in sacramentis aliis praeparavit, quibus christiani conservare se integros, dum viverent, ab omni graviore spiritus incommodo possint; ita extremae unctionis sacramento finem vitae tanquam firmissimo quodam praesidio munivit » (6).

(2) *Summa contra Gent.*, lib. IV, cap. 73.
(3) *De extrema unctione*, cap. 7.
(4) Ivo Carnotensis, epist. 255.
(5) Cfr. De Sainte-Beuve, disp. 1, art. 1, n. 5 s.
(6) Sess. XIV, *Prooem. de sacr. extremae unctionis*.

3. Notio. — Extrema unctio definiri potest: *Sacramentum Novae Legis a Christo D. institutum, quo per unctionem olei benedicti et orationem sacerdotis confertur homini doli capaci et graviter infirmo salus animae et quandoque etiam corporis* (cfr. can. 937).

Singulae partes huius definitionis magis clarescent atque explicabuntur ex infra dicendis de materia, forma, effectibus et subiecto huius sacramenti.

4. Errores. — 1. Albigenses exsistentiam sacramenti extremae unctionis plus minusve aperte negarunt. Waldenses et Wicleffitae (7), licet forsan non totaliter negaverint, tamen satis irreverenter de hoc sacramento locuti sunt (8).

2. Lutherus in sermone de Novo Testamento (an. 1520) adhuc enumerat sub n. 24 extremam unctionem inter sacramenta; sed in libro de captivitate babylonica (item an. 1520) hoc sacramentum reiicit illudque admittit dumtaxat ut aliquod sacramentale.

Calvinus (9) negat hoc sacramentum et vocat illud « histrionicam hypocrisim ».

Omnes fere moderni protestantes sacramentum extremae unctionis reiiciunt, exceptis ritualistis, qui in hac re nobiscum conveniunt maxima saltem ex parte (10).

Doctrinam catholicam impugnant etiam modernistae, quorum sententia exhibetur in prop. 48ª decreti « *Lamentabili* » paulo infra (n. **6**) alleganda.

Illi virtutem sacramentalem ritui denegant, affirmantes epistolam S. Iacobi loqui vel de *gratia curationum* vel de *quodam naturali sanitatis remedio*.

(7) Quidam docent primum Waldenses et Wicleffitas negasse extremam unctionem esse verum et proprie dictum sacramentum. Sed isti haeretici potius contempserunt, quam manifeste negarunt rationem sacramenti, ut liquet ex articulis de quibus interrogari iubentur suspecti errorum Wicleffi. Cfr. Denzing., n. 669.
(8) Cfr. Billuart, *De extr. unct.*, diss. unic., art. 1.
(9) *Inst.*, lib. IV, cap. 19, n. 18.
(10) Cfr. Kern., *op. cit.*, p. 4 s.; Hall, *The Sacraments*, c. 10.
De tempore, quo hic ritus inter sacramenta sit receptus, protestantes, more suo, inter se discrepant.
Harnack (*Dogmengeschichte*, III, p. 545) dicit, S. Thomam primum asseruisse hoc sacramentum a Christo esse institutum.
Steitz (*Real-Encycl. für prot. Theol. und Kirche*, X, p. 728) asserit Innocentium I unctioni infirmorum non tribuere rationem sacramenti; ac dein conatur probare, quomodo a fine saec. VIII doctrina de extrema unctione sit evoluta, donec saec. XII unctio infirmorum evaserit sacramentum morientium.

ARTICULUS II.

De dignitate sacramentali extremae unctionis.

5. Extrema unctio est verum Novi Testamenti sacramentum. — Haec veritas de fide est.

Concilium Florentinum docet: « Quintum sacramentum est extrema unctio, cuius materia est oleum olivae per Episcopum benedictum ».

Concilium Trid. definit: « Si quis dixerit, extremam unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino Nostro institutum et a B. Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum, a. sit » (1).

Item: « Si quis dixerit, sacram infirmorum unctionem *non conferre gratiam, nec remittere peccata,* nec alleviare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, a. sit » (2).

6. Veritas probatur:

I. Ex S. Scriptura.

S. Iacobus ait: « *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei* » (3).

Sacramentum est signum sensibile efficax gratiae a Christo permanenter institutum. Atqui extrema unctio est huiusmodi signum. Ergo ipsa est verum sacramentum. Minor facile probatur. Nam extrema unctio est signum 1° *sensibile,* cum adhibeantur unctio sensibilis et verba sacerdotis; 2° *efficax gratiae,* quia remittit peccata, si quae adsint; 3° *permanenter a Christo institutum,* quia nemo potest gratiam adnectere signo sensibili nisi solus Deus.

Praeterea S. Iacobus loquitur non ad unam Ecclesiam nec pro uno

(1) Sess. XIV, can. 1, *de extrema unctione.*

(2) Ibid., can. 3.

(3) Iac. v, 14 s.

Dicitur *oratio fidei,* non quatenus eius efficacia pendeat a fide ministri, sed quatenus oratio ista, sicut quaelibet alia forma sacramentalis, est de se protestativa fidei Ecclesiae, cui a Christo D. concredita sunt sacramenta.

Loisy ait: « L'auteur (S. Iacobus) ne manifeste pas l'intention de promulguer un sacrement du Christ, mais de recommander une pieuse coutume » (*Autour d'un petit livre,* Paris, 1903, p. 251).

tempore, sed simpliciter absque ulla limitatione: quod facere profecto non potuit nisi ex auctoritate Dei.

Concilium Trid. declarat: « Quibus verbis (Iac., 5, 14 s.), ut ex apostolica traditione per manus accepta, Ecclesia didicit, docet (Apostolus) materiam, formam, proprium ministrum et effectum huius sacramenti » (4).

Postea Concilium (l. c. cap. 2) addit: « Res porro, et effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: *Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, dimittentur ei:* res etenim haec gratia est Spiritus Sancti, cuius unctio delicta, si quae sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit; et aegroti animam alleviat et confirmat, magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando; qua infirmus sublevatus, et morbi incommoda, ac labores levius fert; et tentationibus daemonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit; et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur ».

In decreto *Lamentabili* damnatur prop. 48ª, quae ita se habet: « Iacobus in sua epistola (5, 14 s.) non intendit promulgare aliquod sacramentum Christi, sed commendare pium aliquem morem; et si in hoc more forte cernit medium aliquod gratiae, id non accipit eo rigore, quo acceperunt theologi, qui notionem et numerum sacramentorum statuerunt ».

Protestantes fere omnes inde a Martino Chemnitz usque ad Hase explicant textum S. Iacobi de gratia sanitatis, quae significatur unctione olei. Sed talis explicatio est plane falsa, cum textui repugnet. Sane si ageretur hic de sanatione corporali, non esset cur S. Iacobus iuberet vocari presbyteros. Melius tunc vocandi essent medici vel illi qui habent gratiam curationum, quali non semper utebantur presbyteri. Praeterea gratia curationum data est non solum pro infirmis decumbentibus sed etiam pro claudis, surdis, caecis, etc.; dum S. Iacobus loquitur solummodo de *infirmis.*

Insuper Apostolus addit: « *et si in peccatis sit* (infirmus), *remittentur ei* ». Porro impossibile est aliqua unctione naturali aut oratione peccata infallibiliter remitti.

Protestantes censent peccata remitti per *fidem* hominis uncti, non autem per unctionem vel orationem. At illa *fides* gratis asseritur, cum Apostolus expresse loquatur de oratione fidei presbyterorum et non hominis uncti.

7. II. Ex Traditione.

1. Imprimis habentur **Patrum** testimonia.

(4) Sess. XIV, cap. 1, *de sacr. extr. unct.* Cfr. Cavallera, *Le décret du Concile de Trente sur la Pénitence et l'Extrême-Onction,* in *Bulletin de Littérature ecclésiastique,* t. XXXIX, 1938, p. 3 ss.

8. 1° **Origenes** (saec. III) docet extremam unctionem esse tamquam complementum sacramenti poenitentiae (5).

Origenes enumerat varios modos obtinendi remissionem peccatorum, postea addit: « Est adhuc et septima, licet dura et laboriosa, per poenitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrymis stratum suum, et fiunt ei lacrymae suae panes die ac nocte, et cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum et quaerere medicinam... In quo impletur et illud, quod Iacobus Apostolus dicit: *Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiae et imponant ei manus ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et si in peccatis sit, remittentur ei* » (6).

Quidam protestantes censent auctoritatem Origenis se elidere posse, dicendo eum loqui dumtaxat de poenitentia et nomine *infirmi* intelligere eum, qui in peccatis sit (7). Effugium hoc quovis caret fundamento. Sane Origenes in dicta homilia totus in eo est, ut varia sacrificia pro peccatis a lege praescripta conferat cum diversis modis obtinendi remissionem peccatorum in Novo Testamento. Porro inepte, imo erronee ageret, si locum Novi Testamenti, qui sensu literali agit de medio expiationis distincto a sacramento poenitentiae, per allegoriam ad hoc detorqueret.

Protestantes asserentes, Origenem nomine *infirmi* intelligere eum, qui in peccatis sit, tam egregium et subtilem doctorem faciunt interpretem vere ineptum, utpote qui verba S. Iacobi in sensum plane diversum detorqueret (8).

9. 2° **S. Aphraates** Episcopus, vulgo « *sapiens Persa* » dictus, versus finem saec. III natus, plures epistolas conscripsit, quae passim *Homiliae* vel *Demonstrationes* vocantur.

In *Demonstratione* XXIII, 3, haec habet: « Fructus germinarunt olivae splendidae, in qua signum est sacramenti vitae, quo perficiuntur christiani, sacerdotes, reges, prophetae; tenebras illuminat, *ungit infirmos*, et per arcanum suum sacramentum poenitentes reducit » (9).

Igitur sacra unctio adhibetur in baptismo, praefigurata unctione sacerdotum, regum, prophetarum; in confirmatione per verba « *tenebras illuminat* »; in reconciliatione poenitentium ex more plurium ecclesiarum. Quare si unctiones quae fiunt in baptismo et confirmatione sunt sacramentales, ipsa quoque unctio infirmorum, quam cum aliis S. Aphraates recenset, est sacramentalis.

(5) *Homil.* II in Leviticum; Migne, *P. G.* XII, 419.
(6) *Ibid.* Cfr. De Sainte-Beuve, *De sacramento unctionis infirmorum extremae* (Migne, *Cursus theologiae completus*, XXIV, 10 ss.), disp. 2, art. 1; Rath, *op. cit.*, n. 10.
(7) Steitz, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie und Kirche*, XIV, p. 305; Puller, *Arrointing of the sick*, p. 43 s.
(8) Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 53; Bord, *op. cit.*, p. 87 s.; Gibbons, *La foi de nos Pères*, p. 390.
(9) Rouët de Journel, *Enchiridion patristicum*, n. 698.

10. 3° **S. Ioannes Chrysostomus** ex Matth. 18 et Io. 20 probat sacerdotes habere potestatem remittendi peccata. Postea ita pergit: « Neque tantum cum nos regenerant, sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. Nam *infirmatur*, inquit, *quis in vobis? advocet presbyteros Ecclesiae...* » (10).

11. 4° **Isaac Antiochenus** (saec. IV) carpit quasdam mulieres stultas, quae in casu morbi ad suspectos quosdam monachos decurrebant, et ait: « Sacerdotem visitatorem non probatum habent stultae, ideoque signationem eius contemnunt; sed talem quaerunt, qualem supra descripsimus, qui etiam extemplo advenit, ut ipsas signet. At potens, o mulier, donum quidem tribue recluso, *sed signationem a sacerdote tuo accipe;* cibum affer monacho, *sed oleum martyrum sit tibi;* omnibus ea ministra quibus indigent, sed in veritate permane apud unum; eleemosynae tuae ad omnes perveniant, sed fides tua in Crucifixum defixa sit; *eius tantum oleum sit tibi, et a sacerdote signationem accipe...* Servi Christi et orthodoxi afferre solent aegrotos et infirmos ad sanctum altare, non autem ipsi oleum conficere audent, *ne donum expiationis contemnere videantur*, sed ubi sacerdos est regens plebem, observant ordinem iustitiae » (11).

12. 5° **S. Augustinus** in *Speculo de Scriptura Sacra* ea doctrinae capita breviter proponit, quae fideles scire et secundum quae data occasione agere debent. Inter haec autem recenset illud S. Iacobi: « Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae... » (12).

13. 6° **Cassianus** (vita functus circa an. 435) docet, « multis modis ad peccatorum expiationem perveniri » posse. Inter alia, scribit: « Interdum etiam intercessione sanctorum impetratur venia delictorum. *Qui enim scit, fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat et dabit ei vitam Deus peccanti non ad mortem* (I Ioan. 5, 16). Et iterum: *Infirmatur quis ex vobis? inducat presbyteros Ecclesiae et orent super eum ungentes eum in nomine Domini... et si in peccatis sit, dimittentur ei* » (13).

14. 7° **Hesychius**, presbyter hierosolymitanus († 433), in Commentario ad cap. 2 Levitici, ita effectus orationis describit: « Oratio quoque plurima operatur: haec quippe maxime animae passiones sanat, haec

(10) *De sacerdotio*, lib. III, n. 6; Migne, *P. G.* XLVIII, 644.
(11) Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 38.
(12) Migne, *P. L.* XXXIV, 887 s.
(13) *Coll.* XX, c. 8; Migne, *P. L.* XLIX, 1161.

etiam intelligibilium oculorum curat vulnera absolvens ab ignorantia, atque ex ea, quae vere est aegritudo, i. e. *ex peccato*, lacrimas accedentes salvat: *Infirmatur enim quis in vobis*, ait Iacobus, *convocet presbyteros et orent super eum ungentes eum in nomine Domini... et si in peccatis sit, remittentur ei* » (14).

Igitur ritui extremae unctionis vis remittendi peccata tribuitur, quae propria sacramentorum est.

15. 8° **S. Innocentius I** (402-417) interrogatus a Decentio Episcopo Eugubino de quibusdam dubiis circa sensum verborum *S. Iacobi* (5, 14 s.), responsum exhibet celeberrimum, quod testimonium constituit, pro dignitate sacramentali extremae unctionis omni exceptione maius, ab ipsa Sede Apostolica editum; ita ut iure dixeris complurium testimoniorum locum tenere.

« Sane quoniam de hoc, sicut de ceteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Coelestinus diaconus in epistola sua, esse a tua dilectione positum illud, quod in B. Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: *Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit laborantem, et suscitabit illum Dominus, et si peccatum fecit, remittet ei.* Quod non est dubium de fidelibus *aegrotantibus* accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod *ab Episcopo confectum*, non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti christianis licet, in sua aut in suorum necessitate inungendum (15). Ceterum illud superfluum esse videmus adiectum ut de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si Episcopus aut potest aut dignum ducit, aliquem a se visitandum et benedicere et ungere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est chrisma conficere. Nam poenitentibus istud infundi non potest, quia *genus est sacramenti*. Nam *quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?* His ergo, frater charissime, omnibus, quae tua dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus, respondere curavimus, ut Ecclesia tua *Romanam consuetudinem*, a qua originem ducit, servare valeat atque custodire » (16).

(14) Migne, *P. L.* XCIII, 805.

Nonnulli dubitant utrum Commentarius in Lev. sit revera Hesychii. Cfr. Bardenhewer, *Patrologie*, p. 334 s. At, licet forte Commentarius sit alterius antiqui auctoris, vis tamen allati testimonii integra manet.

(15) Variae sunt lectiones huius incisi. Cfr. Migne, *P. L.* XX, 559.

Vide quae de hac re traduntur alibi (n. **95**).

(16) Epist. 25 ad Decentium; Migne, *P. L.* XX, 559.

S. Innocentius complura docet, scil. *a*) textum S. Iacobi esse intelligendum de unctione *infirmorum; b*) consecrationem olei reservari Episcopis; *c*) extremam unctionem esse verum sacramentum; *d*) ministrum huius sacramenti esse procul dubio etiam Episcopum, praeter presbyteros; *e*) hoc sacramentum publicis peccatoribus, ut cetera sacramenta, non esse ministrandum.

De hoc testimonio merito S. Bellarminus dicit: « Sed Innocentii I testimonium, etiamsi solum extaret, *sufficere deberet*. Nam auctor est antiquus, siquidem anno 402 sedere coepit, estque vir doctus et sanctus, et ab Augustino, Hieronymo, Chrysostomo mirifice commendatus, epistola eius certa est » (17).

16. 9° **Victor Antiochenus** (saec. v), in Commentario ad Marc. 6, 13 haec tradit: « Quae Apostolus Iacobus in sua canonica narrat, ab hoc non dissentiunt. Scribit enim: *Infirmatur quis in vobis?...* Oleum inter alia et laborum molestias mitigat, et lumen fovet et hilaritatem conciliat. Oleum igitur, quod in unctione adhibetur, et Dei misericordiam et morbi sanationem et cordis illuminationem denotat. Clarum fuerit orationem totum hoc efficere; oleum autem, mea quidem sententia, symbolum horum est » (18).

17. 10° **Ioannes Mandakuni**, insignis Armenorum patriarcha ab an. 480 ad an. 487, in homilia 26ª acerrime carpit eos, qui morbo correpti ad incantationes aliaque media magica recurrunt. « Contemnunt, ait, donum curationis; sola enim arte medica urendo et secando et adhibendo medicamina fieri potest, ut dolores sanentur. Imo magis contemnunt *dona gratiae*. Dicit enim Apostolus: *Infirmatur quis in vobis? vocet presbyteros Ecclesiae. Hi orent super eum et ungant oleo in nomine Domini, et oratio cum fide coniuncta salvabit afflictum*, et iis, quos vexat spiritus malignus, mandavit, ut eum expellant ieiunio et oratione, signo crucis omnia vincentis ».

Mox conversus ad pastores Ecclesiae, qui non minus quam plebs ipsa abominandae superstitioni indulgebant, ait: « Cognoscamus oportet, Deum iis non parciturum, qui non fide, sed solo nomine ei se devovent... *gratiam Dei, orationem et oleum unctionis, quae praecepta pro infirmis praescribunt*, dereliquerunt... *Quid nobis mandant praecepta Dei?* Nonne nobis mandant, ut omnia opera nostra in tutela et praesidio crucis reponamus; nonne nobis man-

(17) *De extrema unctione*, cap. 4.

(18) Migne, *Theol. cursus compl.*, XXIV, 50; Rouët de Journel, *Enchiridion patristicum*, n. 2102; Cramer, *Catenae graecorum Patrum*, p. 340, ubi textus accidentaliter mutatus reperitur.

dant *orationem pro infirmis et unctionem olei*, et illis, qui a Satana affliguntur, ieiunium et orationem? » (19).

Expresse atque perspicue dicitur ritus a S. Iacobo commendatus esse *donum gratiae*, ex praecepto *divino* conferendum *infirmis*. Quod profecto affirmari non posset, nisi extrema unctio esset sacramentum.

18. 11° **S. Caesarius Arelatensis** († 542) vel quicumque est auctor sermonis 265 in append. sermon. S. Augustini, ait: « Quoties aliqua infirmitas supervenerit, corpus et sanguinem Christi ille, qui aegrotat, accipiat et inde corpusculum suum ungat, ut illud, quod scriptum est, impleatur in eo: *Infirmatur aliquis...* Videte, fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam concurrerint, et corporis sanitatem recipere et peccatorum indulgentiam merebitur obtinere » (20).

19. 12° **Cassiodorus** († 575), loquens de praecepto S. Iacobi Apostoli, hisce verbis illud refert: « Post omnes admonitiones salutarem regulam fidelibus praestat dicens, nullatenus esse iurandum, sed debere dicere christianum esse quod est, et non esse quod non est; nam si quis alterius praegravatur iniuria vel corporis imbecillitate quassatur, *presbyterum dicit adhibendum, qui oratione fideli et olei sancti perunctione concessa* salvet eum, qui videtur afflictus: *peccata quoque illis dimittenda promittens, qui alterutra fuerint oratione visitati* » (21).

20. 13° **S. Gregorius M.** (590-604) hoc sacramentum diserte recognoscit, imo in suo Sacramentario modum illud administrandi praescribit (22).

Testimonium S. Gregorii M. est maximi momenti. In *Sacramentario*, quod ipsi tribuitur, haec oratio inter alias preces exhibetur recitanda in extrema unctione conferenda: « Domine Deus, qui per Apostolum tuum locutus es: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo sancto in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, dimittentur ei;* cura, quaesumus, Redemptor noster, gratia Spiritus Sancti, languores istius infirmi, et sua sana vulnera, eiusque dimitte peccata, atque dolores cunctos cordis et corporis expelle,

(19) Cfr. M. Schmid, *Heilige Reden des Joannes Mandakuni*, p. 222 ss.; Kern, *op. cit.*, p. 46 s.

(20) Migne, *P. L.* XXXIX, 2238.

(21) *Complexiones canonicarum Epistolarum septem, Epistola S. Iacobi ad dispersos;* Migne, *P. L.* LXX, 1380.

(22) Migne, *P. L.* LXXVIII, 233.

plenamque ei interius exteriusque sanitatem misericorditer redde, ut ope misericordiae tuae restitutus et sanatus, ad pristina pietatis tuae reparetur officia ».

Haec pulcherrima oratio semper in Ecclesia latina retenta fuit eamque, uno aliove tantum verbo mutato, refert *Rituale Rom.* (23), in ordine ministrandi sacramentum extremae unctionis.

21. 14° **S. Eligius,** Episcopus Noviomensis († 659), haec fidelibus commendat: « Quoties aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quaerantur praecantatores, non divini, non sortilegi, non coragi... sed qui aegrotat, in sola misericordia Dei confidat, et Eucharistiam cum fide et devotione accipiat, *oleumque benedictum ab Ecclesia fideliter petat, unde corpus suum ungatur*, et secundum Apostolum, *oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus.* Non solum autem corporis, sed *et animae recipiet sanitatem* » (24).

22. 15° **S. Theodorus,** Archiep. Cantuariensis († 690), seu *liber poenitentialis* eidem S. Theodoro adscriptus, monet: « Ab infirmis in articulo mortis positis pura est inquirenda confessio peccatorum... et ideo secundum auctoritatem canonicam, ne illis ianua pietatis clausa videatur orationibus et consolationibus ecclesiasticis, sacra unctione olei peruncti... communione viatici reficiantur » (25).

23. 16° **S. Petrus Damiani** († 1072) in serm. 1 *de dedicatione ecclesiae* docet: « Tertium (sacramentum) est unctio infirmorum. Infirmantibus nobis et usque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus Spiritus pietatis assistit et recordatus est, quoniam pulvis sumus. Ait enim divus Iacobus: *Infirmatur quis?...* Sollemnis unctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, *peccatum dimittitur*, immittitur timor Domini... *Unde et sancti Patres hanc unctionem sacramentum esse sanxerunt* » (26).

(23) Tit. V, cap. 2, n. 12.

(24) *De rectitudine catholicae conversationis* (inter opera S. Augustini); Migne, *P. L.* XL, 1172.

(25) Cfr. De Sainte-Beuve, *De sacram. unctionis infirmorum extremae*, disp. II, art. 3; Migne, *Cursus theol. completus*, XXIV, 52.

(26) Migne, *P. L.* CXLIV, 899.

Fatendum est testimonia SS. Patrum non omnia valde explicita et perspicua esse. Rationes praecipuae huius rei sunt circumstantiae persecutionum et disciplina arcani. Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 22 ss.; Bord, *op. cit.*, p. 83.

S. Bellarminus scite animadvertit: « Ex hoc etiam testimonio (Innocentii I; vide n. **15**) colligimus, cur non extent multa huius generis testimonia, idest tam antiqua et tam expressa: quia videlicet non habuerunt occasionem de hac re scribendi. Nam nec Innocentius de hac re scripsisset, nisi Episcopo Eugubino dubitatio illa in mentem venisset, utrum Episcopus possit

24. 17° **S. Beda Venerabilis** (674-735) multis in locis de hoc sacramento loquitur, diserte vero in expositione super D. Iacobi epistolam. « Et orent super eum... Hoc et Apostolos fecisse in Evangelio legimus et nunc Ecclesiae consuetudo tenet ut *infirmi oleo consecrato ungantur a presbyteris et oratione concomitante sanentur.* Nec solum presbyteris, sed, ut Innocentius Papa scribit, etiam omnibus christianis uti licet eodem oleo in sua aut suorum necessitate ungendo, quod tamen oleum nonnisi ab Episcopo licet confici... *Et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Multi propter peccata in anima facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis... » (27).

25. 2. **Libri liturgici sive Sacramentaria.**

Praeter *Sacramentarium Gregorianum,* de quo supra (n. **20**), alii libri liturgici inde a saec. VII habentur, in quibus fit sermo de sacramento extremae unctionis eiusque ritus administrationis accurate describitur (28).

26. 3. **Consensus Ecclesiarum orientalium.**

In antiquissimis Euchologiis accurate describitur benedictio et administratio extremae unctionis (29).

Etiam orientales schismatici hoc sacramentum admittunt atque in suis liturgicis libris modum administrationis referunt. V. g. Ioannes Patriarcha haec habet: « Sacrum quoque oleum *inter sacramenta* traditum est ut divinae misericordiae signum, quod redemptionis et sanctificationis causa homini se a delictis et peccatis convertenti impertitur. Ideo etiam remissionem affert peccatorum et ex infirmitatibus corporis erigit » (30).

Euchologium seu **Sacramentarium Serapionis,** qui fuit Episcopus Imneos in Aegypto (saec. IV), amicus S. Athanasii, continet 30 orationes, quarum una, scil. XVII, respicit *oleum infirmorum.* Ita se habet: « Invocamus te, qui habes omnem potestatem et virtutem, Salvatorem omnium hominum, Patrem Domini N. et Salvatoris Iesu Christi, et oramus, ut emittas *vim sanationis* e caelis Unigeniti *super hoc oleum,* ut iis, qui his tuis creaturis unguntur, vel eas percipiunt, fiat in depul-

dare sacramentum unctionis extremae, an solus presbyter: ista enim est quaestio ad quam Papa respondet. Alioquin enim de sacramentis, quae in usu quotidiano erant, non scribebant Patres, nisi coacti aliqua occasione, vel nisi haereticis respondendum esset » (*De extrema unctione*, cap. 4).

(27) *Super divi Iacobi epistolam*, cap. 5; Migne, *P. L.* CIII, 39.

(28) Cfr. Migne, *P. L.* LXXIV, 1100; Warren, *Celtic Liturgy*, p. 168 ss.; Kern, *op. cit.*, p. 129, 136, 146.

(29) Cfr. Goar, *Euchol.*, 408 ss.; Drouven, *De re sacr.*, lib. 7, q. 1, c. 1.

(30) Schelstrate, *Acta orient. Eccl.*, I, 202.

sionem *omnis languoris et omnis infirmitatis,* in remedium adversus omne daemonium, in expulsionem omnis spiritus immundi, in segregationem omnis spiritus nequam, in extirpationem omnis febris et frigoris et omnis imbecillitatis, *in gratiam bonam et remissionem peccatorum,* in remedium vitae et salutis, *in sanitatem et integritatem animae et corporis et spiritus, in valetudinem perfectam...* » (31).

Hoc testimonium est maximi momenti eiusque auctoritatem perperam negare aut imminuere conantur adversarii. D. Leclercq, textu attente perspecto serioque examinato, iure concludit: « L'Euchologe de Sérapion nous met en présence d'une formule aussi explicite et aussi complète qu'on la peut souhaiter. L'huile sainte doit remédier aux infirmités du corps et guérir les défaillances de l'âme. Tout ce qu'on pourra argumenter contre un texte si clair n'y changera rien, n'obscurcira rien » (32).

In *Appendice*, de iure Orientalium expresse verba facientes, fuse de consensu Ecclesiae orientalis circa hanc rem loquemur.

27. 4. A saec. VI et deinceps **complura occurrunt exempla** ministratae extremae unctionis, et quidem ita ministratae, ut ratio sacramenti inde manifesta appareat.

1° **Possidius,** Episcopus Calamae, S. Augustini discipulus et amicus, de eo narrat: « In visitationibus modum tenebat ab Apostolo definitum, ut non nisi pupillos et viduas in tribulationibus constitutas visitaret; et si forte ab aegrotantibus ob hoc peteretur, ut pro eis in praesenti Dominum rogaret eique manus imponeret, sine mora pergebat » (33).

2° **Dynamius Patritius,** rector patrimonii Romanae Ecclesiae in Gallia, familiaris S. Gregorii M., in vita S. Marii, presbyteri et abbatis (circa an. 500), haec narrat: « Quaedam matrona nobilis, quae Licinia vocabatur, excepit illum in domum suam, cuius filius adeo infirmabatur, ut memorata mulier et amici de salute eius desperarent. Rogatus a matre sanctus senex infirmum visitat, *super eum orat, oleo sancto eum perungit.* O mira virtutis Dei cum confessore orante celeritas! Dum enim infirmus perungitur, optata sanitas ex insperato revertitur et infirmitas abiecta fugatur » (34).

3° Mors **S. Eugenii,** Episcopi Ardsrathensis in Hibernia (circa an. 500), ita describitur: « Vitae termino appropinquante annis maturus et meritis gravi corripitur infirmitate, qua magis et magis in-

(31) Rouët de Journel, *Enchiridion patristicum*, n. 1241.

(32) *Dict. d'archéologie chrétienne et de liturgie*, v. *Extrême-Onction*, V, P. I, col. 1033.

(33) *Vita S. Augustini*, cap. 27; Migne, *P. L.* XXXII, 36 ss.

(34) Migne, *P. L.* LXXX, 27.

gruente omne monachorum agmen convocatur ac *venerabile corpus sacro oleo ungitur* et exitus eius Viatico non deficiente communitur » (35).

4° Vita **S. Leobini,** Episcopi Carnotensis (circa an. 550), narrat, Caletricum presbyterum, postea Leobini successorem, tanta infirmitatis angustia esse correptum, ut vix ultimo palpitaret anhelitu.

« Cuius venerabilis germana, nomine Mallegundis, directis velociter missis ad Episcopum, (oravit) ut ad leviandam fratris sui infirmitatem benedictum dirigeret oleum. Ipse vero cum oleo praesentialiter veniens, silentium ab omnibus postulavit, dicens: Domine, qui omnia nosti, si hunc famulum tuum Ecclesiae tuae vel populo iudicas necessarium, tua opitulante virtute (illum nobis restitue) sanum. Tunc ille aeger statim ut *sacrae unctionis oleo est perunctus,* tantae sanitatis gratiae est restitutus, ut si nullius infirmitatis molestia unquam eius membra fuissent attacta... » (36).

Alia facta, quae in Occidente memoriae tradita sunt, omittimus (37).

Ex factis, quae in Oriente memoriae commissa sunt, unum censemus allegandum, maximi quidem momenti.

5° **S. Hypatius** (c. 366-44), monasterii Rufiniani in Bithynia abbas, a S. Ioanne Chrysostomo magni aestimatus, iuvenis monachus nondum presbyter, abbate permittente, curam suscepit infirmorum, quos undique conquesitos ad monasterium adducebat, ut necessitate urgente, sacro oleo ungerentur ab abbate, qui erat presbyter.

Callinicus, eius discipulus, qui ipsius vitam conscripsit, refert quanta cura et caritate infirmos sit prosecutus. Inter alia haec narrat: « Si vero necessitas suaderet, infirmum oleo sacro inungi debere, monebat abbatem, qui presbyter erat, et curabat ab ipso perfici unctionem. Et saepe accidit, ut hominem paucis diebus dimitteret sanum Deo ipsi cooperante » (38).

Ex hoc testimonio aperte colligitur *a*) sacram unctionem esse communiter notam et impertitam solummodo graviter decumbentibus; *b*) eam a sacerdote tantum peragi posse; *c*) adhibendum esse oleum benedictum; *d*) hunc ritum longe diversum esse a sanationibus charismaticis; etenim eo ipso tempore Hypatius per se quosdam aegrotos sanabat, etiam sacro oleo utens; *e*) effectum sanitatis non semper sequi, saepe tamen; at non statim et per miraculum (39).

28. 5. **Antiquiora Concilia** catholicam doctrinam de sacramento extremae unctionis diserte proponunt. Ita v. g. Concilium Cabillonense II

(35) *Acta Sanctorum*, 23 augusti, p. 627.
(36) *Acta Sanctorum*, 14 martii, p. 348.
(37) Cfr. *Acta Sanctorum*, 6 aprilis, p. 558; 7 febr., p. 55 etc.
(38) *Acta Sanctorum*, 17 iunii, p. 251.
(39) Kern, *op. cit.*, p. 40.

(an. 813), Aquisgranense (an. 836), Moguntinum I (an. 847), Ticinense (an. 850), Wormatiense (an. 868), etc.

29. 1° **Concilium Cabillonense II** (can. 48) statuit: « Secundum B. Apostoli Iacobi documentum, cui etiam documenta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopis benedicitur, a presbyteris ungi debent. Sic enim ait: *Infirmatur quis...* Non est igitur parvipendenda huiuscemodi medicina, quae animae corporisque medetur languoribus ».

30. 2° **Synodus Aquisgranensis** (40), can. 8, de consecratione olei infirmorum decernit: « Statutum etiam est, ut vel semel in anno, i. e. feria V, quae est in Coena Domini, unctio sacri olei, in quo salvatio infirmorum creditur, per omnes civitates ab Episcopis non negligatur... sed omni devotione *iuxta traditionem apostolicam...* peragatur ». Sedulo attendantur verba: « *iuxta traditionem apostolicam* ».

Postea presbyteris haec commendat: « Si subditus infirmitate depressus fuerit, ne confessione atque oratione sacerdotali necnon unctione sacrati olei per eius (presbyteri) negligentiam careat. Denique si finem urgentem perspexerit, commendet animam christianam Domino Deo suo more sacerdotali cum acceptione S. Communionis » (41).

31. 3° **Concilium Moguntinum I** praescribit, ut infirmi in periculo mortis constituti suam confessionem peragant et, poenitentia eorum statui convenienti imposita, reconcilientur. « Et ideo secundum canonicam auctoritatem, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus et consolationibus ecclesiasticis *sacra cum unctione Dei* animati secundum statuta SS. Patrum communione Viatici reficiantur ». Hisce verbis sacra unctio inter Poenitentiam et Eucharistiam ponitur; hinc manifesto liquet, ex mente Concilii eam esse sacramentum aeque ac illa.

32. 4° Praestat quoque verba **Concilii Ticinensis** referre: « *Illud quoque*, ait, *salutare sacramentum*, quod commendat Iacobus Apostolus dicens: *Infirmatur quis...* solerti praedicatione populis innotescendum est; magnum sane et valde appetendum mysterium, per quod, si fideliter poscitur, et (peccata) remittuntur et consequenter corporalis salus restituitur » (can. 8).

33. III. **Communis et constans Doctorum consensus accedit.**

Veteres Scholastici et deinceps omnes auctores catholici docent extremam unctionem esse verum et proprie dictum sacramentum.

(40) Cap. II, *De doctrina Episcoporum.*
(41) Cap. II, *De vita et doctrina inferiorum ordinum*, can. 5.

Hugo a S. Victore († 1141) docet: « Est et aliud *sacramentum*, scilicet unctio infirmorum, quae fit oleo consecrato per Episcopum » (42).

S. Bernardus († 1153), loquens de extrema unctione, ait: « Sciens in hoc *sacramento* remitti peccata, et quod oratio fidei salvet infirmum » (43).

Accedunt *Petrus Lombardus* seu Magister Sententiarum († 1173), *Alexander Hallensis* († 1245), *S. Thomas* († 1274), *S. Bonaventura* († 1274), *S. Albertus Magnus* († 1280), aliique Doctores.

34. IV. Convenientia sacramenti extremae unctionis id confirmat. Maxima convenientia eaque manifesta est. Sicut enim baptismus institutus est propter gratiam regenerationis, confirmatio propter gratiam perfectionis, Eucharistia propter gratiam spiritualis nutritionis, poenitentia propter gratiam iudicialis absolutionis, ita extrema unctio instituta est ad conferendam hominibus gratiam *medicinae spiritualis*, qua indigent tempore morbi periculosi. *Duplex* autem *infirmitas* ex peccato consequitur: *spiritualis* et *corporalis*. Illa consistit in conscientia peccatorum commissorum, in timore divini iudicii, in metu tentationum daemonis; haec in aerumnis et doloribus qui corpus aggravant.

Christus convenientissime providit, ut duplici huic infirmitati sanandae medicina sacramentalis praesto esset, qua aegrotus confortaretur tum *spiritualiter* tum, si ei esset salutare, etiam *corporaliter*.

Accedit quod extrema unctio ministrari potest etiam sensibus destitutis, quibus aliud sacramentum vix aut ne vix quidem conferri valet.

Praeterea, licet infirmo per Eucharistiam et poenitentiam praestetur auxilium, ipsi tamen reliquiae peccatorum forte adhuc remanent. Imo Eucharistia non semper moribundo dari potest.

Igitur convenientissimum est, ut Christus, qui durante vita terrestri tot aegrotos adiuvit, instituerit extremam unctionem tamquam sacramentum permanens atque optimum auxilium pro felici transitu in vitam aeternam (44).

35. Erronea opinio quorundam Scholasticorum et singularis falsaque sententia Card. Caietani.

1. Quidam veteres Scholastici tenent sacramentum extremae unctionis non ab ipso Christo, sed a S. Iacobo, Spiritus Sancti instinctu, fuisse institutum.

2. *Dionysius Carthusianus* sententias Doctorum medii aevi de institutione extremae unctionis ita breviter tradit:

(42) *De Sacramentis*, lib. II, part. 9, cap. 1; Migne, *P. L.* CLXXVI, 471, 577 ss.
(43) *Vita S. Malachiae*, cap. 31; Migne, *P. L.* CLXXXII, 1115.
(44) Kern, *op. cit.*, p. 81 ss.; Pesch, VII, n. 518; Ball.-Palm., V, n. 843.

« Aliqui dicunt quod confirmatio et unctio extrema, quoniam plenitudinem gratiae continent, instituta non sunt ante missionem Spiritus Sancti. Unde secundum eos Christus per se non instituit ea, sed Apostolis eorum institutionem commisit. Sed quoniam sacramenta ad fundamentum legis spectant, *probabilius* alii asserunt, quod ipsemet legislator Christus Dominus ea instituit, quamvis Apostoli ea promulgarunt » (45).

3. Inter patronos prioris sententiae eminent *Hugo a S. Victore* (46), et *Petrus Lombardus* (47).

4. *S. Thomas* (48) duas sententias de hac re suamque mentem ita exponit: « Alii dicunt, quod omnia sacramenta Christus instituit per seipsum; sed quaedam per seipsum promulgavit, quae sunt maioris difficultatis ad credendum; quaedam autem Apostolis promulganda reservavit, sicut extremam unctionem et confirmationem. Et haec opinio pro tanto videtur *probabilior*, quia sacramenta ad fundamentum legis pertinent, et ideo ad legislatorem pertinet eorum institutio; et iterum, quia ex institutione efficaciam habent, quae in eis nonnisi divinitus inest ».

5. *Concilium Trid.* (49) finem controversiae imposuit. Quare veterum quorumdam Scholasticorum opinio, qui negabant extremam unctionem fuisse a Christo D. institutam, uti erronea omnino atque antiquata habenda est.

36. *Caietanus*, unus inter omnes Doctores, tenet unctionem, de qua loquitur *S. Iacobus* (5, 14), non esse sacramentalem. Ait enim: « Nec ex verbis nec ex effectu verba haec loquuntur de sacramentali unctione extremae unctionis, sed magis de unctione, quam instituit Dominus Iesus in Evangelio, a discipulis exercenda in aegrotis » (50).

Palam est, doctissimum *Card. Caietanum* commentarium suum

(45) *Summa fidei orthodoxae*, lib. IV, art. 146.
(46) *Summa Sententiarum*, tract. 6, cap. 17.
(47) Lib. IV Sent., D. 23.
Passim AA. inter defensores huius opinionis adnumerant etiam S. Bonaventuram. Ipse (in IV, D. 23, art. 1, q. 2) ait: « Haec duo sacramenta (confirmatio et extrema unctio) a Christo fuerunt *insinuata*, sed post a Spiritu Sancto fuerunt *instituta* ».
In Breviloquio autem (p. VI, c. 4) docet, omnia sacramenta fuisse a Christo D. tamquam Novi Testamenti mediatore et legislatore instituta. « Instituit autem praedicta sacramenta diversimode. Quaedam scil. ex eis confirmando, adprobando et consummando, ut matrimonium et poenitentiam; quaedam insinuando *et initiando*, ut confirmationem et unctionem extremam... ».
Utrum Doctor seraphicus per haec verba « insinuando *et initiando* » mutaverit sententiam propositam in Commentario ad Magistrum, non plane constat.
(48) *Suppl.*, q. 29, art. 3.
(49) Sess. XIV, cap. 1 et can. 1, *de extr. unct.*
(50) Card. Caietanus, *Epistolae Pauli et aliorum Apostolorum ad graecam veritatem castigatae et iuxta sensum literalem enarratae*, in epist. S. Iacobi, cap. V, Venetiis, 1531.

scripsisse ante definitionem a *Concilio Trid.* latam. Sessio XIV Concilii Trid. habita est die 26 nov. 1551 (51).

37. Conspectus historico-theologicus. — 1. Inde a saec. IX complura testimonia eaque indubia reperiri de sacramento extremae unctionis, omnes concedunt.

Tota quaestio est, utrum superioribus saeculis eadem testimonia occurrant. Porro ea revera haberi, extra quamcumque controversiam est, ut liquet ex relatis textibus (n. **8** ss.). Sane:

1º Saec. VIII adest testimonium *S. Bedae Venerabilis.*

2º Saec. VII testimonia habentur *S. Theodori*, Archiepiscopi Cantuariensis, et *S. Eligii*, Episcopi Noviomensis.

3º Saec. VI testimonia *Cassiodori*, *S. Caesarii* et *S. Gregorii Magni.*

4º Saec. V testimonia *Cassiani*, *S. Augustini*, *S. Innocentii I* et *Victoris Antiocheni.*

5º Saec. IV testimonia *Serapionis* et *S. Ioannis Chrysostomi.*

6º Saec. III testimonia *Origenis* et *Aphraatis.*

Omittimus alia testimonia vel minoris momenti aut non valde perspicua, ex. gr. Tertulliani (52).

Patres autem ita loquuntur de ritu unctionis, ut manifeste significent agi de ritu in Ecclesia iamdiu vigente atque ab ipsis Apostolis recepto. Proinde ex testimoniis SS. Patrum saec. IV et III iure pertingitur ad saecula priora, scil. ad Apostolos ipsos.

2. Testimonia vero, vi atque efficacia perspecta, dividi possunt in quatuor classes:

1º Alia per se tantum referunt praxim inungendi infirmos iuxta mandatum S. Iacobi Apostoli.

2º Alia ritui a S. Iacobo praescripto efficaciam tribuunt morbos sanandi.

3º Alia tribuunt efficaciam eidem ritui remittendi peccata.

4º Alia demum quae dignitatem sacramentalem unctionis infirmorum aperte enuntiant.

(51) Card. Pallavicini haec habet de *Commentariis* Card. Caietani in S. Scripturam: « Quanto appartiene al Gaetano, il parlar intorno a' suoi Commenti sopra la Scrittura, è un parlare non intorno alle penne, ma sì a' piedi d'un bellissimo paone; essendo avvenuto che ove quel grande intelletto nelle altre opere fu ammirato, in queste, per lasciarsi egli trasportare dalla guida di chi meglio intendeva la grammatica ebrea che i misteri divini, rimanesse inglorioso. Anzi con quella esposizione mosse Gabriele Prateolo, Vescovo di Chiaramonte, a connumerarlo fra gli eretici. E posto che ciò fosse un indiscreto rigore verso quell'uomo sì pio e sì venerando, certamente que' Commentari non conseguirono applauso nè dagli eretici nè dai cattolici » (*Istoria del Concilio di Trento*, lib. VI, cap. 17, n. 2).

(52) *De praescriptionibus*, lib. I, cap. 41; Migne, *P. L.* II, 262.

38. Quando sacramentum extremae unctionis a Christo D. institutum fuerit. — 1. Conc. Trid. declarat hoc sacramentum esse « apud Marcum insinuatum » (53).

Verba, quae hic respicit Concilium, sunt *Marci* (6, 13): Apostoli « ungebant oleo multos aegrotos et sanabant ».

Quae declaratio Concilii rationabiliter accipi potest pro adumbratione quadam seu praefiguratione sacramenti postea instituendi, ita ut illa infirmorum unctio in se nihil aliud fuerit nisi miraculosa sanitatis restitutio.

2. Quidam tamen censent hanc unctionem fuisse sacramentum extremae unctionis, ea occasione a Christo permanenter institutum (54). Ad hanc sententiam probandam, provocant tum ad quosdam S. Scripturae expositores, tum ad Concilium Trid., tum denique ad quasdam rationes internas.

Plerique DD. tenent, unctionem apud Marcum commemoratam non fuisse nisi nostri sacramenti adumbrationem quamdam et figuram (55).

Haec sententia probabilior est: tum quia Apostoli non dicuntur unxisse baptizatos tantum, sed quoslibet; tum quia ex toto contextu apparet ibi verba fieri de dono miraculosae curationis morborum corporalium; tum denique ex eo quod Apostoli tunc temporis nondum erant sacerdotio aucti.

Knabenbauer, qui accuratissime rem examinavit, ita concludit: « Merito haec sententia (scil. Maldonati et aliorum) est derelicta et cum *Bellarm.*, *Estio*, *Lap.*, *Ians.*, *Calm.*, et recentioribus omnibus tenendum est, illam unctionem fuisse solum figuram quandam et adumbrationem sacramenti » (56).

3. Ad tempus quod attinet, communior et probabilior sententia tenet, extremam unctionem a Christo esse institutam simul cum sacramento poenitentiae post resurrectionem, ac postea a S. Iacobo promulgatam (57).

(53) Sess. XIV, cap. 1, *de sacram. extr. unctionis.*

(54) Maldonatus, *Comm. in Marc.* (VI, 13); De Sainte-Beuve, *De extr. unct.*, disp. 2, art. 1; Berti, *De theol. discipl.*, lib. XXXV, cap. 2; Schell, *Kath. Dogm.*, to. III, part. 2, p. 616 ss.

(55) S. Bellarminus, *De extr. uncl.*, cap. 2; Suarez, disp. 39, sect. 1, n. 4; Bened. XIV, *De Synod. dioec.*, lib. VIII, cap. 1, n. 2, aliique quamplures.

(56) *Comm. in Evang. S. Marci*, p. 165.

(57) S. Bellarminus (*l. c.*) recte animadvertit: « Quemadmodum enim cum Christus manus imponit, non dicimus tunc instituisse sacramentum confirmationis aut ordinis, sed tamen agnoscimus *adumbrationem quamdam sacramenti postea futuri*, sic etiam quod Dominus iusserit Apostolos oleo curare infirmos et non alia aliqua re intelligimus significatum esse futurum esse aliquando ut oleum esset sacramentum *infirmorum* ».

CAPUT II.

DE ESSENTIA EXTREMAE UNCTIONIS (1).

Articulus I.

De materia remota extremae unctionis.

39. Praemittenda. — 1. In sacramento extremae unctionis, sicut etiam in sacramento baptismi et confirmationis, materia *remota* est quaedam substantia corporalis, cuius usus ad rationem sacramenti spectat seu ipsum sacramentum ingreditur. Idcirco non est tantum materia *circa quam* actio sacramentalis versatur, sed materia *ex qua* ratione applicationis essentia huius sacramenti constituitur.

2. Haec autem substantia corporalis est *oleum olivarum*, seu *liquor ex baccis olivarum expressus*, cui in Ecclesia latina alias substantias admiscere non licet, dum apud Orientales huiusmodi admixtiones ex antiquissima consuetudine licitae fiunt.

40. Materia remota valida. — Materia remota *certo* valida extremae unctionis est **oleum olivarum ab Episcopo vel a presbytero peculiari facultate a S. Sede praedito specialiter benedictum** (cfr. can. 945).

Tria igitur requiruntur ut materia remota huius sacramenti sit *certo* valida: 1° *oleum olivarum;* 2° *benedictum ab Episcopo vel a sacerdote peculiari facultate instructo;* 3° *specialiter benedictum in ordine ad hoc sacramentum.*

Singula accurate ac dilucide explananda sunt.

41. Requiritur **oleum olivarum.** Sane: 1° *S. Iacobus* expresse loquitur de *oleo.* Porro oleum simpliciter et praesertim oleum quo veteres ad ungenda corpora uti solebant, est *oleum olivarum.*

(1) Cfr. S. Thom., *Suppl.*, q. 29, art. 4 ss.; q. 32, art. 5 ss.; in IV Sent., D. 23, q. 1, art. 1, 2; S. Bonaventura, in IV Sent., D. 23, art. 1, q. 3; S. Bellarm., *De extrema unctione*, cap. 7; Suarez, disp. 40, sect. 1 et 2; Kern, *op. cit.*, cap. 3 et 4; Pesch, VII, n. 520 ss.; Sasse, II, *de extrema unctione*, cap. 2; Billot, *De Ecclesiae sacramentis*, II, thes. 25; Otten, VI, n. 272 ss.; S. Alph., lib. VI, n. 708; Lacroix, lib. VI, part. 2, n. 2090 ss.; Laymann, tract. 8, cap. 2, n. 1 ss.; Bonacina, disp. 7, *de extrema unctione*, punct. 2, n. 3 ss.; Diana, part. 3, tract. 4, resol. 165 ss.; Coninck, *de extrema unctione*, dub. 2 ss.; Rath, *op. cit.*, n. 21 ss.

2° Id confirmat *constans et universalis Traditio.* Omnes libri liturgici praescribunt oleum olivarum; et hoc praecise supponunt preces, quibus benedictio confertur.

3° *Accedunt Concilia.* Concilium *Florentinum* docet extremam unctionem esse sacramentum, « cuius materia est *oleum olivae* ».

Synodus *Tridentina* ait: « Intellexit Ecclesia, materiam esse *oleum...* nam unctio aptissime Spiritus Sancti gratiam, qua invisibiliter anima aegrotantis inungitur, repraesentat » (2).

4° *Ratio significationis et effectus id manifeste confirmat.* Oleum est aptissima materia huius sacramenti. Imprimis enim est symbolum bonorum, quibus homo in exitu vitae indiget.

Unde *S. Gregorius Nyssenus* ait: « Oleum est lucis materia, revocat lassitudinem, delaxat laborem, caput exhilarat et ad certamina opem fert iis, qui legitime certant » (3).

Praeterea oleum est symbolum misericordiae divinae, quae haec bona largitur. Quare *S. Gregorius M.* dicit: « Ipsas olei virtutes videamus attentius. Oleum quippe liquoribus aliis superfertur, oleum ignem fovet, oleum vulnera curare consuevit. Per illud ergo misericordiae bonum significat » (4).

Theophylactus haec de olei significatione eleganter tradit: « Quod unxerint oleo Apostoli, solus Marcus narrat, quod et frater Domini Iacobus in catholica epistola dicit: *Infirmatur quis...* Est igitur oleum et ad labores utile, et lucis fomentum et hilaritatis effectivum, significatque misericordiam Dei et gratiam Spiritus, per quam a labore liberamur et lucem ac gaudium hilaritatemque spiritualem accipimus » (5).

Angelicus egregie animadvertit: « Spiritualis sanatio, quae in fine adhibetur, debet esse perfecta, quia post eam alia non relinquitur; et lenis, ut spes, quae exeuntibus est maxime necessaria, non frangatur, sed foveatur. Oleum autem *lenitivum* est, et *penetrativum* usque ad intima, et etiam diffusivum. Et ideo quantum ad utrumque praedictorum est conveniens materia huius sacramenti. Et quia oleum principaliter nominatur olivae liquor cum alii liquores solum ex similitudine ad ipsum olei nomen accipiunt, ideo *oleum olivae* etiam debet esse, quod assumitur in materiam huius sacramenti » (6).

Catechismus Romanus convenientiam huius materiae ita perbelle describit: « Aptissime haec materia illud significat, quod vi sacramenti interius in anima efficitur; nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit, ita sacramenti virtus animae tristitiam ac dolorem

(2) Sess. XIV, cap. 1, *de sacr. extr. uncl.*
(3) Homil. III in *Canticum Canticorum;* Migne, *P. G.* XLIV, 963.
(4) Exposit. *in I Reg.*, lib. IV, cap. 5; Migne, *P. L.* LXXIX, 278.
(5) *Enarratio in Evangelium Marci;* Migne, *P. G.* CXXIII, 550.
(6) *Suppl.*, q. 29, art. 4.

minuit. Oleum praeterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, et homini tamquam pabulum praebet; tum vero ad recreandas defatigati corporis vires maxime accommodatum est. Quae omnia, quid in aegroto divina virtute per huius sacramenti administrationem efficiatur, declarant » (7).

42. Quidam censent materiam *validam* huius sacramenti, absolute loquendo, esse oleum *quodcumque*, v. g. oleum ex nucis aliisque similibus rebus obtentum, quod colore, gustu ceterisque proprietatibus omnino aut fere idem est ac oleum olivarum, quodque reapse uti oleum non raro habent homines eoque utuntur.

Ratio praecipua haec est. *S. Iacobus*, aiunt, non loquitur de oleo olivarum, sed simpliciter de oleo. Igitur intelligi debet oleum *quodcumque*, nempe quaevis materia quae ex hominum aestimatione uti oleum habetur et in usus olei proprios adhiberi solet. Nam sacramenta sunt propter homines; idcirco eorumdem materia accipienda est secundum usum loquendi atque hominum aestimationem.

Quae opinio sustineri nequit: *a*) quia Concilium Florentinum expresse loquitur de oleo *olivarum; b*) quia nomine olei ex communi usu loquendi intelligitur oleum olivarum, i. e. oleum *naturale*, non autem arte confectum; *c*) quia id plane confirmat Traditio (8).

Quaeri potest, utrum saltem oleum ex *ricino* habitum, ital. *olio di ricino* (lat. *ricinus communis*, graec. κρότων, gall. *ricin*, etc.) censeri possit materia valida (9). Plures dicunt agi de oleo *naturali*, ac praeterea de oleo quod uti tale vero proprioque sensu communiter habetur. Hinc, aiunt, aliqua ratio dubitandi deesse non videtur.

Istud oleum habendum est tamquam materia dubia.

43. Oleum debet esse **simplex** seu **purum,** non ex balsamo aliisve aromatibus compositum. Ratio, quia olei nomen non significat aliquid e variis liquoribus compositum, sed oleum purum absque ulla admixtione. Id ad *liceitatem tantum*, non ad validitatem, *per se,* requiritur.

1. Alicubi, in Ecclesia latina, oleo admisceri olim solebat modicum quid balsami; in Ecclesia orientali, modicum aquae vel vini: qui usus apud nonnullos Orientales adhuc viget.

(7) *De sacramento extremae unctionis*, n. 5.

(8) Suarez docet: « Hinc secundo etiam est *de fide*, oleum hoc debere esse olivarum » (disp. 40, sect. 1, n. 1). Plerique negant esse de fide: quod verius.

(9) « Il frutto consiste in tre coccole conviventi, ovali, armate di punte tubulate. Ogni coccola contiene un seme ombelicato alla cima... Da questi semi cavasi un olio naturale, che è molto usato in medicina ». *Dizionario universale della lingua italiana*, vol. VI, v. *Ricino*, p. 786.

2. Dices forte: *Innocentius I* in epist. ad Decentium Episcopum (cfr. n. **15**) docet infirmos *ex sancto oleo chrismatis perungi*. Ergo. Dicendum, *vel* nomen chrismatis sumi ab Innocentio pro unguento, scil. pro materia, qua quis ungitur, non autem sensu strictiori pro mixtura ex oleo et balsamo confecta; *vel* tempore Innocentii usum viguisse, etiam in Ecclesia Romana, ut oleo infirmorum modicum balsami adiiceretur.

Idem dicendum de iisdem verbis, quae occurrunt in actis quorumdam Conciliorum.

3. Ex huiusmodi admixtione certe non periclitatur sacramentum, dummodo pars addita non mutet prioris rei substantiam; sicut non periclitatur Eucharistia, si tritico quidpiam siliginis vel alterius grani admisceatur. In ente enim morali, quale est sacramentum, materia moraliter, non physice omnino, spectanda est; at moraliter dicitur triticeus panis qui siliginis tantillum habet (10).

4. Si tanta esset mixtio, ut corrumperetur olei natura, aut etiam si communem usum et appellationem olei amitteret, ita ut quamvis oleum non esset substantialiter mutatum, tamen ita esset commixtum et condensatum, ut non oleum sed mixtum aliquod artificiale seu unguentum censeretur, illud non esset materia sufficiens. Haec quippe est oleum simpliciter et usuale.

At si oleum maneat in vera natura, specie et usu olei, non repugnaret institutioni, quod ex ordinatione Ecclesiae consecraretur cum parva aliqua mixtione alicuius liquoris seu alterius materiae, sicut vino consecrando miscetur aqua et aquae baptismi parum salis. Hinc patet, chrisma sufficere, et aliquando fortasse in usu fuisse apud nonnullas Ecclesias particulares (11).

5. Quaelibet admixtio, sive balsami sive aquae aut vini, hodie prohibita est. Non inde tamen sequitur *qualemcumque* commixtionem, etiam minimam, et *quovis in casu* peccatum mortale constituere.

Ratio prohibitionis unice ex Ecclesiae mandato repetenda. Unde *Suarez* ait: « Nihilominus existimo, *seclusa Ecclesiae prohibitione*, nullum peccatum esse uti chrismate proprio ad sacramentum perficiendum, et praesertim si aliud oleum simplex et sanctificatum deesset » (12).

Angelicus reddit rationem, cur oleo nec balsamum nec vinum secundum exemplar boni Samaritani addatur. « Quia balsamum, ait, propter odorem pertinet ad bonitatem famae, qua de cetero non indigent propter se exeuntes; sed indigent tantum nitore conscientiae, qui per oleum significatur.

(10) Cfr. Suarez, disp. 40, sect. 1; Tournely, tract. *de extrema unctione*, cap. 3, n. 3; Aversa, quaest. *de sacram. extrem. unctionis*, sect. 2.

(11) Cfr. Suarez, disp. 40, sect. 1, qui egregie disserit de hac re.

(12) Disp. 40, sect. 1, n. 11.

Vinum sanat mordendo, sed oleum leniendo; et ideo curatio per vinum magis pertinet ad poenitentiam, quam ad hoc sacramentum » (13).

44. Oleum olivarum debet esse **benedictum ab Episcopo.**

Omnia Ritualia expressam faciunt mentionem de huiusmodi benedictione.

1° **Innocentius I** in cit. ep. ad Decentium diserte memorat oleum ab Episcopo benedictum.

En verba: « Sancto oleo chrismatis (aegrotantes) perungi possunt, quod ab Episcopo confectum non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti christianis licet... Ceterum si Episcopus aut potest aut dignum ducit aliquem a se visitandum, et benedicere et tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est chrisma conficere » (14).

2° Concilium **Florentinum** dicit materiam huius sacramenti esse « *oleum olivae per Episcopum benedictum* ».

3° Item Concilium **Tridentinum** docet Ecclesiam intellexisse, materiam extremae unctionis esse « *oleum ab Episcopo benedictum* ».

Ratio benedictionis, secundum *S. Thomam*, haec est: ex una parte, quia Christus usu suo seu contactu ipse non consecravit hanc materiam, ut consecravit aquam; ex altera parte, quia convenit materiam naturalem consecrari, priusquam adhibeatur ad effectus supernaturales producendos.

« Potest, inquit S. Doctor, triplex ratio assignari, quare exigitur materiae sanctificatio in hoc sacramento et in quibusdam aliis. Prima est, quia omnis efficacia sacramentorum a Christo descendit. Et ideo sacramenta illa, quibus ipse est usus, habent efficaciam ex ipso usu suo; sicut tactu suae carnis vim regenerativam contulit aquis. Sed hoc sacramentum non est usus nec aliqua corporali unctione; et ideo in omnibus unctionibus requiritur sanctificatio materiae. Secunda causa est propter plenitudinem gratiae, quae confertur, non solum ut tollat culpam, sed etiam reliquias culpae et infirmitatem corporalem. Tertia est ex hoc, quod effectus eius corporalis, scil. sanatio corporalis, non causatur ex materiae naturali proprietate: et ideo oportet, quod haec efficacia ei per sanctificationem detur » (15).

Requiritur per se benedictio *episcopalis*, quia sacramentum extremae unctionis institutum est ad plenissimum effectum curationis spiritualis producendum, et ideo convenit ut oleum ab eo consecretur, qui habet plenam ordinis potestatem (16).

(13) *Suppl.*, q. 29, art. 4, ad 1 et 2.
(14) Migne, *P. L.* XX, 560.
(15) *Suppl.*, q. 29, art. 5.
(16) Cfr. Suarez, disp. 40, sect. 1, n. 7; S. Alph., VI, n. 709; Ball.-Palm., V, n. 846.

45. Benedictio olei et quidem **facta ab Episcopo,** vel a sacerdote speciali indulto apostolico instructo, requiriturne ad *valorem* sacramenti?

Tres habentur sententiae.

Quidam docent benedictionem non esse de essentia sacramenti, ob rationes infra allegandas (17).

Nonnulli, ut Paludanus (18), tenent, Christum non determinasse positive, ut haec materia esset oleum benedictum, sed ut esset tale oleum quale Ecclesia determinaret, ipsamque ex recepta potestate determinasse ut esset oleum benedictum, ideoque nunc esse de substantia. Addit, potuisse Ecclesiam determinare, ut oleum commune sufficeret, et tunc non fuisset de substantia sacramenti.

Opinionem Paludani reiicit Suarez « tum quia hoc est plane dicere non esse simpliciter de essentia sacramenti, ut oleum sit benedictum, quia sine fundamento dicimus, etiam ex suppositione praecepti Ecclesiae, eum ritum esse substantialem, qui ex sola Ecclesiae determinatione manavit... Tum etiam quia iuxta illum dicendi modum videmur non tribuere Christo immediate totum ritum substantialem huius sacramenti » (19).

Fere omnes Doctores, praesertim recentiores, benedictionem ad *valorem* sacramenti exigunt. Quae sententia probabilissima passim dicitur atque omnino tenenda tamquam certa videtur.

46. Sane: 1° **S. Officium** die 13 ian. 1611 hoc dedit decretum: « Sanctissimus D. N. Paulus V in Congregatione generali (S. Officii) coram se habita, praevio maturo examine et censura propositionis sequentis: quod nempe sacramentum extremae unctionis *oleo episcopali benedictione non consecrato* ministrari *valide* possit, auditis DD. Cardinalium suffragiis declaravit dictam propositionem esse *temerariam* et *errori proximam* ».

Idem S. Officium die 14 sept. 1842 sequens tulit decretum a Gregorio XVI confirmatum: « In Congregatione generali habita in conventu S. Mariae supra Minervam coram Eminentissimis et Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus contra haereticam pravitatem generalibus inquisitoribus, proposito dubio, *an in casu necessitatis parochus ad validitatem sacramenti extremae unctionis uti possit oleo a se benedicto,* iidem Eminentissimi decreverunt *negative* ad formam decreti feriae V coram SS.mo diei 13 ian. 1611 » (20).

(17) Victoria, *Summa sacramentorum*, n. 219; De Sainte-Beuve, *De sacramento unctionis infirmorum extremae*, disp. 3, art. 1; Drouven, *De re sacramentaria contra haereticos*, lib. VII, q. 2, c. 1, § 2; Juénin, *Comm. hist. et dogm. de sacram.*, disp. 3, art. 1.
(18) In IV, D. 7, q. 4, n. 34.
(19) Suarez, disp. 40, sect. 1, n. 7.
(20) *Collect. de Prop. Fide*, I, n. 956.

Item « proposito casu cuiusdam sacerdotis qui vocatus ad assistendum infirmum destitutum sensibus, deficiente oleo sancto, commune oleum benedixit ut inungeret infirmum eique conferret illud tantum sacramentum, cuius capax erat, et quaesito: 1° An talis praxis probanda sit; 2° vel saltem tolerari possit; — E.mi Patres (S. Officii) die 15 maii 1878 responderunt: Ad utrumque, *Negative* » (21).

2° **Can. 945** statuit: « Oleum olivarum, in sacramento extremae unctionis adhibendum, *debet esse ad hoc benedictum ab Episcopo...* ». Cfr. n. **280**.

47. 3° **Accedit doctrina Conciliorum.**

Concilium *Cabillonense* (an. 813) statuit: « Secundum B. Apostoli Iacobi documentum, cui etiam documenta Patrum consonant, infirmi oleo, quod *ab Episcopo benedicitur*, a presbyteris ungi debent » (can. 48).

Concilium *Aquisgranense* (an. 836) praescribit: « Statutum etiam est, ut vel semel in anno, id est feria V, quae est in Coena Domini, unctio s. olei, in quo salvatio infirmorum creditur, per omnes civitates *ab Episcopis* non negligatur, sicut nunc usque neglecta est; sed omni devotione *iuxta traditionem apostolicam* ac statuta decretalium, in quo de eadem re praecipitur, peragatur » (can. 8).

48. 4° Usque ad saec. XVI **omnes insignes theologi** cuiuslibet scholae docuerunt *episcopalem benedictionem* ad ipsum sacramenti extremae unctionis *valorem* requiri. Atqui hic theologorum unanimis consensus validissimum praebet argumentum, quia solido fundamento niti debet, quod aliud esse nequit nisi dogmatica traditio ipsius Ecclesiae. Ergo.

a) *Petrus Lombardus* ait: « Aliud est de benedictione aquae qua fit baptismus, aliud de benedictione panis et olei; potest etiam baptismus celebrari in aqua etiam non benedicta, quia illa benedictio pro reverentia tantum fit et decore, non virtute sacramenti. Sed Corpus Christi non potest confici nisi de pane consecrato, *nec unctio illa fieri potest nisi de oleo ab Episcopo consecrato;* ideoque illa sanctificatio ad virtutem sacramenti pertinere videtur » (22).

b) *S. Albertus Magnus* de confirmatione, ordine et extrema unctione affirmat: « Essentialem sibi habent materiae suae sanctificationem nec in alia materia fieri possunt » (23).

Postea addit: « Et ideo non sufficit materia nisi consecrata ab eo in quo secundum suum gradum est abundantia gratiae, scil. *ab Episcopo*, licet forte careat gratia in quantum est hic homo, eo quod forte peccator sit » (24).

c) *S. Thomas* docet: « Materia huius sacramenti est oleum sanctificatum » (25). Quae olei sanctificatio essentialis est, quia « illa efficacia quae est ex ipsa institutione sacramenti, applicatur huic materiae per sanctificationem » (26). Haec autem sanctificatio debet impertiri ab Episcopo, quia « in omnibus sacramentis quae indigent materiae sanctificatione, prima sanctificatio materiae fit per Episcopum, et usus quandoque per sacerdotem, ut ostendatur sacerdotalis potestas ab episcopali derivata » (27).

d) *S. Bonaventura:* « Ad illud quod obiicitur, quod in oleo non consecrato, si fiat unctio, est significatio et sanctificatio, dicendum, quod falsum est. Primo enim deficit significatio, quae non tantum exigit repraesentationem, sed etiam institutionem; sic autem institutum est fieri. Secundo vero deficit sanctificatio, quia non habet verbum efficaciam, nisi habeat competens elementum » (28).

Scotus ait: « Consecratio autem episcopalis est necessaria ad hoc, ut sit materia apta, quia communiter in sacramentis consistentibus in usu solus baptismus non requirit materiam specialiter consecratam, quia Christus tactu mundissimae carnis suae, quando voluit a Ioanne baptizari, totam aquam consecravit, hoc est in usum istum dedicavit » (29).

Durandus dicit: « Oleum debet esse consecratum », et quidem ad valorem sacramenti, « quia non est simile de baptismo et extrema unctione. Quia sicut non est de necessitate baptismi quod minister sit ordinatus, ita consecratio materiae non est de necessitate baptismi. E contrario autem in sacramento extremae unctionis » (30).

Unde, iuxta *Suarez*, haec sententia « est communis theologorum » (31).

Nec obstat quod inde a saeculo XVI quidam docuerint consecrationem olei non requiri ad valorem sacramenti, sed solum necessariam esse de praecepto. Isti doctores sunt paucissimi et minoris auctoritatis. Argumenta autem, quibus nituntur, nullatenus sustinentur (cfr. n. **50**).

49. 5° **Accedit praeterea factum indubium.**

Ab antiquissimis temporibus oleum in extrema unctione adhi-

(21) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, II, n. 1498.
(22) In IV Sent., D. 23, n. 3.
(23) In IV Sent., D. 23, art. 3, q. 1.

(24) *Ibid.* q. 2.
(25) *Suppl.*, q. 29, art. 5.
(26) *Ibid.* ad 2.
(27) *Ibid.* art. 6.
(28) In IV Sent., D. 23, art. 1, q. 3.
(29) In IV Sent., D. 23, q. unic., n. 5.
(30) In IV Sent., D. 23, q. 2 ad 2.
(31) Disp. 40, sect. 1, n. 4.

bendum, semper vocatum fuit « *benedictum* », « *sanctum* », « *mysticum* », quae voces peculiarem aliquam olei consecrationem manifeste denotant.

50. Solutio difficultatum oppositae sententiae. — Argumenta contraria facile refelluntur; atque ita exposita doctrina catholica perspicue confirmatur.

a) *Dicunt:* Ex fontibus positivis minime constat benedictionem episcopalem necessariam esse ad valorem sacramenti. Porro si benedictio ad sacramenti substantiam pertineret, id vel ex S. Scriptura vel ex Traditione foret eruendum. Sane S. Iacobus dicit simpliciter: *ungentes eum oleo.* Traditio requirit quidem benedictionem, sed non requirit ut *essentialem.* Ergo materia remota extremae unctionis est ipsum oleum olivarum, etiam non benedictum.

Resp. Fontes positivi recentiores manifeste atque explicite docent benedictionem episcopalem necessariam esse ad valorem sacramenti. Fontes vero antiquiores, licet non explicite, implicite tamen illud evincunt, et quidem luculenter, ut liquet ex dictis.

b) *Asserunt:* Ad validitatem baptismi non requiritur aqua consecrata. Item ad valorem extremae unctionis necessarium non est oleum benedictum seu consecratum, cum detur paritas inter baptismum et extremam unctionem.

Resp. Non datur paritas, ut dilucide ostendunt Doctores (n. **48**). Ergo.

c) *Affirmant:* Patres benedictionem aquae baptismalis ad traditionem apostolicam referunt et amplissimis verbis vim huius benedictionis celebrant. Porro si benedictio aquae baptismalis non est ad valorem, nec benedictio olei dicenda est requisita ad validitatem sacramenti extremae unctionis, attentis SS. Patrum verbis.

Resp. Verum est Patres benedictionem aquae baptismalis ad traditionem Apostolorum referre eamque summis laudibus extollere; at simul ipsi docent eam non esse essentialem ideoque in casu necessitatis adhibendam esse aquam simplicem. Porro nullus textus ex Patribus vel doctoribus ante saeculum XVI adduci potest, quo idem asseratur de oleo infirmorum (32).

d) *Aiunt:* Ritus ad substantiam sacramenti pertinens, fixus, constans atque immutabilis est. Atqui ritus huiusmodi benedictionis in Ecclesia varius fuit saeculis elapsis atque varius quoque est nostris temporibus, attento discrimine inter Ecclesiam latinam et orientalem. Ergo.

Resp. Confundendus non est *ritus* sive *forma* benedictionis olei

(32) Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 120; Otten, VI, n. 278 ss.

cum ipsa benedictione. Ex diversitate ritus seu formae nihil iure infertur contra doctrinam de necessitate benedictionis ad sacramenti valorem.

e) *Instant:* Nullum est documentum, ex quo constet duobus prioribus Ecclesiae saeculis ritum benedictionis adhibitum fuisse.

Resp. Imprimis id gratis asseritur. Argumentum optime retorqueri potest: nullum est documentum, ex quo constet duobus prioribus Ecclesiae saeculis sacramentum extremae unctionis administratum fuisse oleo non benedicto.

51. Specialis facultas a R. Pontifice concessa. — *Ex R. Pontificis speciali facultate* potest etiam simplex sacerdos oleum benedicere ad sacramentum extremae unctionis *valide* et *licite* ministrandum.

1º *Clemens VIII*, Instr. « *Sanctissimus* » diei 31 augusti 1595, pro Italo-Graecis data, ait: « Non sunt cogendi presbyteri graeci olea sancta, praeter chrisma, ab Episcopis latinis dioecesanis accipere, cum huiusmodi olea ab iis in ipsa oleorum et sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur seu benedicantur ».

2º *Benedictus XIV* in Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1742, § 4, n. 1 eadem verba refert.

3º Exeunte saec. XVIII, tempore turbarum gallicanarum, S. Sedes rogata fuit, ut presbyteris concederet inter alia facultatem consecrandi oleum infirmorum.

Pius VI recognovit, in Ecclesia orientali simplices presbyteros habere a Sede Ap. potestatem consecrandi oleum infirmorum. Petitionem autem reiecit, at solum ob reverentiam antiquae consuetudinis Ecclesiae latinae et ob defectum necessitatis. Scil. respondit *non expedire*, « cum deprehensum fuerit, *insuetum esse* in Ecclesia *latina* huiusmodi potestate simplices presbyteros ab Apostolica Sede insigniri, a qua quidem regula eo minus recedi non debere iudicatum est, quod impossibile non sit, triplex oleum a catholico Episcopo benedictum, si non ex proximis, ex remotis saltem dioecesibus habere » (33).

4º *Synodus Libanensis Maronitarum* an. 1736, a S. Sede *in forma specifica* approbata, haec habet: « Quum tam in ritu graeco quam in syriaco nostro usus antiquus invaluerit, ut non solum *a sacerdote* in ipsa sacramenti extremae unctionis administratione *benedicatur oleum infirmorum*, sed etiam idem oleum ab Episcopo semel in anno, in feria V mai. hebd. una cum chrismate solemniter consecretur, ideo utrumque ritum retineri permittimus, et *sacerdotibus quidem illud oleum benedicendi potestatem confirmamus*, in eo casu, quo benedictum

(33) Mühlbauer, *Decreta auth. Congregationis SS. Rituum*, II, p. 126.

ab Episcopo oleum propter frequentem illius usum deficere contigerit » (34).

5º Accedunt aliae *Synodi orientales* (v. g. Ruthenorum, Rumenorum, Syrorum, Coptorum, etc.), in quibus expresse dicitur, probante S. Sede, potestas benedicendi oleum infirmorum competere presbyteris. Singuli textus referentur in *Appendice*.

6º **Can. 945** statuit: « Oleum olivarum, in sacramento extremae unctionis adhibendum, debet esse ad hoc benedictum ab Episcopo, vel *a presbytero qui facultatem illud benedicendi a Sede Apostolica obtinuerit* » (35).

7º *Benedictus XV* die 21 martii 1916, pro quibusdam regionibus, concessit Administratoribus Apostolicis et Vicariis Capitularibus, charactere episcopali destitutis, itemque Vicariis Generalibus, qui dioeceses regebant, a quibus Episcopi aberant, privilegium conficiendi olea sacra « perdurante bello, et per tres menses ab inita pace, servatis omnibus de iure servandis ».

Ista facultas concessa fuit a S. Sede etiam postremo bello durante.

52. Natura potestatis a Papa concessae. — 1. Utrum specialis facultas a R. Pontifice tributa dicenda sit *delegatio*, an *commissio*, an simplex *concessio*, non constat, perspecta ipsa terminologia passim in documentis pontificiis adhibita. Accurate loquendo, videtur non agi de potestate *delegata* proprie dicta, ideoque nonnisi sensu lato et minus proprio ita vocari queat.

2. Quaenam sit vera huius potestatis natura, item non constat. Nonnulli censent esse peculiarem potestatem ordinis, quae additur potestati presbyterali characteri sacerdotali adnexae; alii esse potestatem iurisdictionis, alii esse mixtam seu tum iurisdictionis tum ordinis. Quae sententia probabilior est, cum necessario reducenda sit, supposito presbyteratus charactere, ad potestatem iurisdictionis.

Huc spectant quae diximus de natura potestatis ministri extraordinarii sacramenti Confirmationis (cfr. vol. I, n. **204**).

Sacerdos vi ordinationis presbyteralis recipit potestatem *inchoatam*, *imperfectam* et *dependentem* a Sede Apostolica; ex commissione Papae ista potestas, in casu de quo agitur ut in ministro extraordinario Con-

(34) Part. II, cap. 8, n. 2.

(35) S. Alphonsus (lib. VI, n. 709, dub. 3º) dicit S. Bellarminum denegare R. Pontifici potestatem committendi simplici presbytero benedictionem olei. Ex S. Doctore autem plures id ipsum tribuunt Bellarmino. At non recte.

S. Bellarminus nullibi huiusmodi potestatem R. Pontifici denegat. Ipse (*de extrema unctione*, cap. 7) dicit dumtaxat benedictionem episcopalem, sive immediate sive mediate datam seu per sacerdotem specialiter delegatum, esse de essentia materiae huius sacramenti. Quod verum est.

firmationis, efficitur *completa, absoluta* et *perfecta* in ordine ad effectum benedictionis.

3. Vi huiusmodi delegationis sive concessionis factae a R. Pontifice simplex presbyter, aiunt plures, obtinet *potestatem episcopalem delegatam*. Quare integrum firmumque principium: ad benedictionem olei infirmorum requiri potestatem *episcopalem*. Hanc Episcopus habet ex ipso suo ordine; presbyter vero isque solus per suum ordinem efficitur subiectum capax, cui potestas episcopalis ad huiusmodi officium concedi possit.

Dicimus: *presbyter isque solus*, quia potestas presbyteralis requiritur omnino, ita ut R. Pontifex non posset illam potestatem aliis concedere (cfr. n. **56**).

53. Disciplina Ecclesiae Orientalis. — 1. Mos vigens apud Orientales, ut ipsi presbyteri benedicant oleum infirmorum eoque sacramentum ministrent, antiquissimus est.

Plura saecula ante exortum schisma huiusmodi consuetudo iam vigebat penes ipsos.

Poenitentiale S. Theodori, Cantuariensis Archiepiscopi (saec. VII), haec refert (cap. III): « Secundum Graecos presbytero licet virginem sacro velamine consecrare, et reconciliare poenitentem, et facere oleum exorcizatum et *infirmis chrisma*, si necesse est. Secundum Romanos non licet, nisi Episcopo soli ».

2. Posteriore tempore celebrata fuerunt Concilia pro unione Ecclesiarum, controversiae plures serio examinatae, dissensionis puncta accurate discussa, praesertim in Concilio Florentino. Numquam autem obiectum est Orientalibus, eos non habere sacramentum extremae unctionis, eo quod oleum non ab Episcopis, sed a presbyteris benediceretur.

3. Proinde validitas sacramenti in casu nec aperte negari nec in dubium iure vocari potest. Admittenda delegatio seu commissio *expressa* vel *tacita* S. Sedis, ut in *Appendice* fuse de hac re sermo erit.

Quare Benedictus XIV egregie docet: « Profecto posse saltem ex commissione, sive expressa sive tacita, R. Pontificis *a simplici sacerdote* praeparari materiam aptam ad conficiendum sacramentum extremae unctionis *res videtur exploratissima, quam nemini liceat in quaestionem adducere*, siquidem in Ecclesia orientali mos viget, a mille et amplius annis ab ea receptus, ut ipsimet presbyteri... oleum benedicant » (36).

(36) Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 1, n. 4.

4. Historice non constat **quando** et **quomodo** haec facultas concessa fuerit. Sed nihilominus factum concessionis certe admitti debet, quia Summi Pontifices qui declararunt presbyteros orientales *valide* conficere oleum infirmorum, id manifeste supponunt.

Nonnulli censent praxim Orientalium illegitime incepisse, et postea, cum iam late diffusa esset, consensu sive tacito sive expresso RR. Pontificum, legitimam evasisse. Qua sententia admissa, haud leve sequeretur inconveniens, scil. innumeras fere unctiones fuisse invalidas (37). Dicendum legitime praxim inductam fuisse.

Quaeri potest, utrum in Ecclesia orientali etiam presbyteri schismatici gaudeant facultate benedicendi oleum infirmorum ex concessione S. Sedis. Huic quaestioni satis fiet in *Appendice*.

54. An requiratur facultas expresse concessa. — 1. Auctores merito docent, extra Ecclesiam orientalem requiri facultatem *expresse* concessam, saltem in ordinariis adiunctis. Quae *expressa* concessio potest esse sive *explicita* sive *implicita*.

2. Nonnulli putant, in peculiaribus circumstantiis, satis esse *tacitam* concessionem, dummodo Papa nullo impedimento legitimo praepediatur quominus consensum vel dissensum libere valeat significare, ita ut revera notum principium applicari possit: *Qui tacet, consentire videtur.* Haec opinio solida probabilitate gaudet.

3. Quidam censent sufficere *rationabiliter praesumptam*, si diuturna et gravis necessitas urgeat, v. g. tempore persecutionis aut belli; quando nimirum ita interruptae sint communicationes cum Episcopis, ut oleum infirmorum ab iisdem benedictum nullatenus haberi possit, ac praeterea ut huiusmodi rerum circumstantia per longum tempus perduret, et complures e vita decedant aut morituri praevideantur sine extrema unctione ob olei defectum. *In hisce adiunctis iisque tantum*, aiunt, rationabiliter praesumitur delegatio seu concessio, quatenus R. Pontifex consulat, quantum in se est, animarum saluti. Haec sententia, speculative loquendo, vere probabilis videtur.

55. An Episcopi, per se et absolute loquendo, possint praedictam facultatem presbyteris concedere. — 1. Disputant DD., utrum Episcopi potuerint olim et possint etiam hodie facultatem benedicendi oleum infirmorum concedere presbyteris.

2. Certum est, hodie Episcopos id facere non posse, cum huiusmodi ius exclusive S. Sedi sit iampridem reservatum. Praecisione facta

(37) Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 121 ss.; Otten, VI, n. 281.

ab hac reservatione, quidam tenent Episcopos posse talem facultatem concedere, sicuti dictum fuit de facultate facta simplici presbytero ministrandi sacramentum confirmationis (38); ita ut, aiunt, prioribus Ecclesiae saeculis, deficiente praefata reservatione, potuerint Episcopi facultatem benedicendi oleum presbyteris concedere.

3. Haec sententia, re mature perpensa et speculative loquendo, probabilis dicenda.

56. An soli presbytero facultas concedi possit.

R. Pontifex huiusmodi facultatem potestne tribuere etiam diacono vel subdiacono aliive clerico, an potius soli presbytero?

Quidam pauci DD. censent R. Pontificem de plenitudine potestatis etiam diacono vel subdiacono aliive clerico illam facultatem concedere posse. Ratio est, dicunt, quia id pendet ex voluntate Papae, qui supremo gaudet iure; nam sicut ipse diacono vel subdiacono ceterisque potest concedere potestatem consecrandi calicem et patenam etc., ita videtur tribuere posse praefatis clericis facultatem benedicendi oleum infirmorum.

At perperam omnino. Sane consecratio calicis, patenae, altaris etc. est mere iuris ecclesiastici, ideoque unice pendet ex voluntate Ecclesiae. Non ita benedictio seu consecratio olei pro sacramento extremae unctionis conferendo, quae necessario praesupponit potestatem ordinis presbyteralem. Proinde presbyter tantum delegari potest a R. Pontifice ad oleum infirmorum benedicendum.

57. Oleum debet esse benedictum in ordine ad hoc sacramentum seu ut oleum infirmorum.

Quatuor possunt quaeri:

1° Utrum *peculiaris* benedictio olei infirmorum sit *de praecepto;*

2° Si affirmative, utrum *sub gravi* an *sub levi;*

3° Utrum *peculiaris* benedictio *in ordine ad extremam unctionem* sit *de essentia*, necne;

4° Num saltem forma *quaedam* benedictionis requiratur ad *valorem*, an sufficiat *quaecumque* benedictio *absque ulla formula*, solo signo crucis peracta.

58. Quoad **primum.** Benedictio *peculiaris* est *de praecepto* procul dubio, ut omnes concedunt certumque omnino est.

Can. 945 dicit: « Oleum olivarum... debet esse *ad hoc* benedictum ».

Innumera sunt documenta pontificia quae id expresse confirmant.

Quoad **secundum.** Attenta ipsa rei natura, dubitandum non est, quin *sub gravi* servanda sit ea specialis olei infirmorum benedictio, quae

(38) Cappello, *De sacramentis*, I, n. 204.

in *Pontificali Rom.*, aliisve liturgicis libris reperitur. Sola causa urgens et gravis a culpa mortali excusaret (cfr. n. **59**).

Quoad **tertium**. Utrum *peculiaris* benedictio *in ordine ad extremam unctionem* sit *de essentia* necne, non constat.

Plures negant, affirmantes quodcumque oleum ab Episcopo benedictum, etiam chrisma et oleum catechumenorum esse validam materiam sacramenti extremae unctionis. Ita *Suarez*, *Laymann*, *Henriquez* et alii (39).

Alii affirmant requiri oleum benedictum in ordine ad extremam unctionem. Ita *Palaus*, *Bonacina*, *Holzmann* aliique (40).

S. Alphonsus utramque sententiam probabilem dicit (41).

Quare multi DD., magnae quidem auctoritatis, dicunt nihil esse repetendum, si per errorem sacerdos contulerit hoc sacramentum cum sacro chrismate, putantes sacramentum ita collatum valere (42).

Omnes vero concedunt, in praxi tutiorem sententiam, extra casum necessitatis, semper tenendam esse; in casu necessitatis, idest si desit oleum infirmorum, extremam unctionem ministrari posse chrismate vel oleo catechumenorum sub conditione.

59. Haec ad rem animadvertenda censemus:

1° Christus D. certe peculiarem ritum benedicendi oleum infirmorum non praescripsit. De hoc sane peculiari ritu neque ex S. Scriptura neque ex Traditione constat. Maxima autem diversitas orationum, quibus ab antiquissimis temporibus Episcopi utuntur, id manifesto confirmat.

a) *Sacramentarium Gelasianum* hanc formulam exhibet: « Emitte, quaesumus, Domine, Spiritum Sanctum Paraclitum de coelis in hanc pinguedinem olei, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem mentis et corporis. Et tua sancta benedictio sit omni ungenti, gustanti, tangenti tutamentum corporis, animae et spiritus ad evacuandos omnes dolores, omnem infirmitatem, omnem aegritudinem mentis et corporis. Unde unxisti sacerdotes, reges et prophetas et martyres: chrisma tuum perfectum a te, Domine, benedictum, permanens in visceribus nostris in nomine Domini N. Iesu Christi » (43).

(39) Suarez, disp. 40, sect. 1, n. 9; Laymann, lib. V, tract. 8, cap. 2, n. 2; Henriquez, lib. III, cap. 8, n. 2.

(40) Palaus, tract. 26, punct. 2, n. 5; Bonacina, disp. 7, *de extrema unct.*, punct. 2, n. 5; Holzmann, *De extrema unct.*, n. 7.

(41) Lib. VI, n. 709, dub. 2°. S. Doctor pro sententia affirmante citat etiam S. Bellarminum et Valentia. Sed minus recte.

S. Bellarminus (*de extrema unct.*, cap. 7) dicit dumtaxat materiam extremae unctionis esse oleum ab Episcopo benedictum.

Valentia (disp. 8, q. 1, punct. 2) negat vel saltem in dubium vocat, extremam unctionem unquam fuisse chrismate collatam.

(42) Laymann, lib. V, tract. 8, cap. 2, n. 3; Lugo, *De Sacram.*, lib. III, cap. 1, q. 3, n. 37; Diana, tract. *de extr. unct.*, resol. 2, n. 3, qui ait: « *In omni* tamen sententia dicendum est, quod si sacerdos per errorem contulit hoc sacramentum cum sacro chrismate, nihil est repetendum, ut ego alibi notavi, et notat Amicus et Dicastillus, quibus adde Doctores, quos citat et sequitur Leandrus, *De sacram.*, t. I, tract. 4, disp. 1, q. 6 ».

b) *Sacramentarium Serapionis* specialem refert formulam, quae supra (n. **26**) allegata est.

c) *Testamentum D. N. I. C.* hanc exhibet: « Domine Deus, qui concessisti nobis Spiritum Paraclitum, Dominum, nomen salutare, spiritum immobilem, qui absconditur a stultis, revelatur vero sapientibus. Christe, qui sanctificasti nos, qui sapientes effecisti misericordia tua famulos tuos, quos elegisti sapientia illa tua; qui nobis peccatoribus misisti scientiam Spiritus tui, per sanctitatem illam tuam, cum concessisti nobis virtutem Spiritus tui; qui sanator es cuiusvis morbi et passionis; qui dedisti charisma sanationis illis, qui per te illo dono digni effecti sunt: emitte super oleum istud, quod est typus pinguedinis tuae, complementum tuae beneficae commiserationis, ut liberet laborantes, sanet aegrotantes et sanctificet redeuntes, cum ad fidem tuam accedunt: quoniam tu es fortis et gloriosus in saecula saeculorum. Amen » (44).

d) *Euchologia graeca* sequentem praescribunt orationem: « Domine, qui in misericordia et miserationibus tuis animarum corporumque contritiones curas, ipse, Domine, hoc oleum sanctifica, ut in medelam omnis passionis carnalis et spiritualis inquinamenti et omnis denique mali depulsionem ex illo unctis fiat, ut in eo glorificetur sanctissimum nomen Patris et Filii et Spiritus Sancti nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen ».

e) *Copti* utuntur hac formula: « Domine miserator, sanator vulnerum animarum nostrarum et corporum nostrorum, sanctifica hoc oleum, ut sit omnibus, qui unguntur ex ipso, salus ex contaminationibus spiritus et doloribus corporis, ut et in hoc glorificetur nomen sanctum tuum » (45).

f) *Pontificale Romanum* refert hanc orationem: « Emitte, quaesumus, Domine, Spiritum Sanctum tuum Paraclitum de coelis in hanc pinguedinem olivae, quam de viridi ligno producere dignatus es, ad refectionem mentis et corporis: ut tua sancta benedictione, sit omni hoc unguento coelestis medicinae peruncto tutamentum mentis et corporis, ad evacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnemque aegritudinem mentis et corporis, unde unxisti sacerdotes, reges, prophetas et martyres; sit chrisma tuum perfectum, Domine, nobis a te benedictum, permanens in visceribus nostris. In nomine Domini N. Iesu Christi » (46).

Procul dubio benedictio olei infirmorum secundum quamcumque ex his formulis peracta valida est, cum omnes istae formae aut explicite aut implicite approbatae sint a S. Sede.

(43) Migne, *P. L.* LXXIV, 1100.

(44) Rahmani, *Testamentum D. N. Iesu Christi*, p. 49.

(45) Denzinger, *Ritus Orientalium*, II, p. 487.

(46) *Pontificale Romanum*, de officio in feria V Coenae Domini, cum benedicitur oleum catechumenorum et infirmorum et conficitur chrisma.

2° Certe benedictio ab Episcopo peracta valida est, si ea serventur, quae omnibus formulis approbatis sunt communia. Porro omnes formulae hoc habent commune, quod a divina bonitate petitur sanctificatio olei, ut aegrotantibus fiat in salutem animae et corporis. Proinde, perspecta institutione Christi, dubitandum non est de valore benedictionis, si haec fiat in ordine ad sacramentum extremae unctionis.

Neque Ecclesia potest ritum peculiarem benedictionis ut *essentialem* praescribere, iuxta quosdam theologos et canonistas.

3° Si res *speculative* consideretur, certa videtur sententia, quae excludit ad valorem non solum *peculiarem* ritum sive formulam, sed etiam benedictionem *in ordine* ad extremam unctionem, ita ut chrisma et oleum catechumenorum seu oleum quacumque forma benedictum satis sit ad essentiam sacramenti.

Practice tamen oleum alia benedictione episcopali consecratum seu benedictum habendum est tamquam materia dubia ideoque solum in casu necessitatis adhibendum.

60. Quoad **quartum.** Ex dictis liquet responsio ad ultimam quaestionem, scil. num saltem forma *quaedam* benedictionis requiratur *ad valorem*, an sufficiat *quaecumque* benedictio *absque ulla formula*, solo signo crucis peracta.

Eximius *Suarez* docet: « Nihilominus tamen addo, benedictionem olei non omnino fuisse a Christo D. *in particulari* praescriptam. Duo tamen in ea distiguere oportet, scil. *eum* a quo danda est, et *modum* quo danda est. Quoad illud prius existimo esse a Christo D. in particulari praescriptum, quidquid Paludanus, Durand. et alii sentiant, qui certe non consequenter loquuntur. Nam Concilia eodem modo dicunt, oleum ab Episcopo benedictum esse materiam: ergo totum hoc est de substantia talis materiae et sacramenti: ergo totum est ex Christi institutione. *Modus* autem eius non fuit definitus... Ubi statim oritur dubium, an modus benedictionis ab Ecclesia praescriptus sit essentialis, necne. Dico igitur, omne oleum, de quo vere dici possit esse ab Episcopo benedictum, esse sufficientem materiam; quia hanc solam Christus instituit, ut patet ex Conciliis Florentino et Tridentino, et fieri nullo modo potest, quin materia a Christo instituta sufficiat. Unde, *licet Episcopus mutaret modum benedictionis ab Ecclesia designatum*, si tamen ea mutatione non obstante, vere et in re ipsa illud oleum benedictum maneret, *esset materia sufficiens* » (47).

Iuxta ea quae supra diximus (n. **59**), certa videtur sententia, quae tenet nullum ritum nullamque formulam ad valorem benedictionis olei infirmorum requiri, ita ut quodcumque oleum *ab Episcopo* benedictum, etiam solo crucis signo, sit materia sufficiens ad sacramentum

(47) Suarez, disp. 40, sect. 1, n. 8.

extremae unctionis. Nam Episcopi vi sui ordinis habent plenam potestatem benedicendi oleum infirmorum; idcirco, spectato solo valore, nulli ritui aut formulae alligantur. Ratio praecipua et validissima est, quia ex una parte non constat Christum ullum ritum seu formam benedictionis praescripsisse, ex alia parte non liquet Ecclesiam ritum sive formam benedictionis ut *essentialem* constituisse aut, ut plures aiunt, constituere posse.

Id autem intelligendum est solummodo de *Episcopis*, non vero de *presbyteris*. Nam iisdem, si delegentur ad benedicendum oleum infirmorum, delegatio potest profecto concedi sub conditione, ut ritum praescriptum sive formulam accurate servent.

Huc spectat quaestio: **quae** et **quanta** sit *potestas Ecclesiae* circa sacramenta, speciatim circa ea de quibus non constat Christum D. determinasse *in specie* materiam et formam, eaque determinanda dicitur commisisse Ecclesiae. Vide quae diximus de sacramento Confirmationis (n. **196**) et Ordinis (n. **126** ss.).

61. Quamvis praedicta sententia certa videatur, scil. quod specialis benedictio non sit ad valorem, in praxi tamen tutior sententia semper tenenda est. Solum in casu necessitatis, i. e. deficiente oleo infirmorum, extrema unctio ministrari *potest* et *debet* sub conditione chrismate vel oleo catechumenorum aut alio quocumque oleo ab Episcopo benedicto.

Si postea prae manibus habeatur oleum infirmorum, sacramentum forte collatum cum materia dubia, iterandum erit sub conditione.

62. Materia remota licita. — Tres conditiones generatim necessariae dicuntur: 1° ut oleum sit **purum**; 2° ut sit benedictum **eodem anno**; 3° ut sit benedictum **ab Episcopo dioecesano.**

1. Extra necessitatis casum, materia remota *licita* est oleum *purum* (cfr. n. **43**), benedictum *eodem anno.*

Feria V in Coena Domini oleum infirmorum singulis annis ab Episcopo benedicendum est. Vetus oleum comburi debet, generatim in lampade coram SS.mo Sacramento ardente. Dicimus *generatim*, quia stricte praeceptum hoc non est.

Singulae paroeciae *novum* oleum benedictum sibi comparare debent (cfr. can. 734, § 1).

Nonnulli theologi docent non peccare mortaliter, qui oleo veteri et non eo anno benedicto utatur in hoc sacramento conferendo (48).

(48) Diana, tract. *de extr. uncl.*, resol. 1, n. 4; Leandrus, *De sacram. extr. uncl.*, cap. 2. Leo XIII, Const. « *Trans Oceanum* », 18 april. 1897, Americae Latinae ad triginta annos concessit ut adhiberi possint sacra olea etiam antiqua, non tamen ultra quatuor annos, dummodo corrupta ne sint, et, peracta omni diligentia, nova vel recentiora sacra olea haberi nequeant.

Hanc sententiam probabilem censemus, dummodo nullus sit contemptus et renovatio olei ad diuturnum tempus ne differatur.

Si durante anno deficere incipiat oleum benedictum, licet admiscere oleum non benedictum, idque etiam pluries, at semper in minore quantitate quam id quod supererat (49).

Quidnam, si oleum non benedictum in maiore quantitate admisceatur? De hac re egregie disserit Lessius, qui ait: « Animadvertendum est, in necessitate posse addi oleo benedicto aliquid olei non benedicti, ut habetur in cap. *quod in dubiis, de consecratione ecclesiae et altaris;* quod intellige, modo id quod additur, minus sit quantitate vel si non sit minus, saltem fiat additio sensim. Si enim id quod additur, superet, vel etiam aequale sit, et *confestim* addatur, id quod auctum est, non censetur esse quid quod ante fuit. Si autem *sensim* fiat additio, semper censetur esse idem, quod immediate ante erat. Unde cum antea esset benedictum, etiam post additionem censetur esse benedictum » (50).

Utrum oleum non benedictum, facta mixtione, fiat revera benedictum, et quomodo id verificetur, disputant Auctores; nec profecto sine fundamento (51). Nam benedictio, quae datur ab Episcopo, proprie loquendo, nonnisi materiam physice praesentem afficit, et per simplicem contactum cum re benedicta res non benedicta non videtur recipere posse benedictionem. Explicatio verior ideoque retinenda haec est. Christus D. institutionem sacramentorum, proinde ipsam materiam, accommodavit communi hominum sensui et apprehensioni, qui iudicant naturam rei non mutari per admixtionem modici extranei, sed potius extraneum per illam mutari et converti. Quare, vi accessionis, minor copia benedicta censetur.

63. 2. Oleum benedicendum est *ab Episcopo dioecesis*. Can. 735 dicit: « Parochus olea sacra a *suo* Ordinario petere debet ».

Si dioecesis vacet aut Episcopus sit infirmus aut quavis ratione impeditus, oleum benedicendum est ab Episcopo viciniore vel ab Episcopo titulari ad hoc rogato, ita ut facile ecclesiae fonte baptismali fruentes oleum habere possint.

Episcopus ipse seu Curia episcopalis curare debet ut, quoties in dioecesi benedictio olei locum non habeat, fiat ab alio Episcopo etiam pro aliena dioecesi.

Si Vicarius capitularis charactere episcopali sit insignitus, ipsius est oleum benedicere ab eoque petatur.

64. 3. Omnes sacerdotes, etiam religiosi exempti, uti debent oleo benedicto *ab Episcopo loci* vel, sede vacante aut Episcopo dioecesano impedito, ab Episcopo vicino.

(49) Can. 734, § 2; *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 1, n. 3.
(50) In 3 part. D. Thomae, *de sacram. extr. unct.*, cap. 1, dub. 5, n. 11.
(51) Cfr. Diana, tract. *de sacram. extr. unct.*, resol. 4, n. 6 ss.

An et quaenam sit obligatio utendi oleo benedicto *ab Episcopo dioecesano*, controvertitur.

Alii sub gravi id requirunt, alii sub levi (52). De vero praecepto, praesertim sub gravi, ex nullo textu iuris constat. Proinde stricta obligatio adserenda non videtur (53).

65. Ubi et quomodo asservandum sit oleum infirmorum. — 1. Asservari debet in ecclesia vel sacristia, loco nitido et decenter ornato, in vase argenteo vel stanneo, sub clavi diligenter custoditum.

Domi retineri nequit, nisi propter necessitatem aliamve rationabilem causam, accedente Ordinarii licentia (54), v. g. si domus parochi multum ab ecclesia distet, vel in casu transeunte quo citius noctu accurri possit ad infirmum qui brevi inungendus videtur. Satis est licentia rationabiliter praesumpta.

2. Haec omnia *sub levi* tantum praecipiuntur, amoto tamen periculo irreverentiae, ideoque causa rationabilis quaelibet excusat.

3. S. R. C., *Gandaven.*, 16 dec. 1826, declaravit sacerdotes curam animarum exercentes retinere non posse apud se, in domibus suis, sanctum oleum infirmorum, non obstante consuetudine contraria, « excepto casu magnae distantiae ab ecclesia; quo in casu omnino servetur, etiam domi, rubrica quoad honestam et decentem tutamque custodiam » (55).

Iterum interrogata eadem S. Congr., in *Toletana*, 31 aug. 1872, ad V, utrum parochi possint « retinere sanctum oleum infirmorum *in domo sua*, eo quod extra ecclesiam parochialem habitent, non obstantibus Sacrae Rituum Congregationis decretis »; respondit: « *Negative*, et servetur decretum diei 16 dec. 1826 in *Gandavensi* » (56).

4. Si iusta de causa servetur in aedibus parochi aliusve sacerdotis, ibi quoque reverenter custodiatur in decenti capsula, sera clausa.

Oleum vel per se solum, vel in bombacio aut alia materia bibula, servari potest; sed ad vitandum effusionis periculum, multo commodius ad infirmos defertur in bombacio aut simili materia. *Rit. Rom.* tit. V, cap. 1, n. 5.

5. Vetitum est mittere ad aegrotos aliosque petentes oleum sanctum, ut se liniant. Benedictus XIV ait: « Quamvis Quintaduenas in

(52) Cfr. Prümmer, III, n. 572; Génicot-Salsmans, II, n. 416; Noldin-Schmitt, III, n. 434.
(53) Quidam nituntur, ad affirmandum praeceptum, et quidem grave, praescripto can. 734, § 1 et resp. S. Officii, 14 sept. 1842, 10 iun. 1850. Cfr. Noldin-Schmitt, III, n. 434. Sed minus recte. Neque can. 734, § 1 neque S. Officium in citatis respons. loquuntur de episcopo *proprio* seu *dioecesano*.
(54) Can. 735 et 946; *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 1, n. 3 s.
(55) *Decreta auth.*, n. 2650.
(56) *Decreta auth.*, n. 3276.

Tract. 5 *de extr. unct.* asseruerit licere parochis mittere ad aegrotos aliosque petentes oleum sanctum infirmorum, ad hoc ut eo in suis infirmitatibus se liniant; nihilominus si quis hoc facere attentaret, gravibus poenis a tribunali ecclesiastico plecteretur vel tamquam abutens sacramento Ecclesiae, vel tamquam suspectus non rectae fidei circa sacramentum extremae unctionis » (57).

ARTICULUS II.

De materia proxima extremae unctionis.

66. Materia proxima in genere. — 1. Materia proxima huius sacramenti est *unctio corporis infirmi oleo benedicto facta* (1).

De materia proxima *licita*, seu de unctionibus faciendis, vide n. **79.**

Oleum benedictum non est sacramentum, sicuti aqua in baptismo, sed usus olei. Unum enim sacramentum permanens est, scil. Eucharistia: cetera omnia sacramenta, quorum materia est aliqua substantia corporea, extra usum neque signa neque causae gratiae sunt (2).

Multi veteres Scholastici docent *ad valorem sacramenti* requiri plures unctiones, nempe unctionem quinque sensuum (3).

Angelicus hanc rationem exhibet, cur quinque sensus ungendi sint: « Hoc sacramentum per modum curationis exhibetur. Curatio autem corporalis non oportet quod fiat per medicinam toti corpori appositam, sed illis partibus, ubi est radix morbi. Et ideo etiam unctio sacramentalis debet fieri in illis partibus tantum, in quibus est radix spiritualis infirmitatis... Principia peccandi sunt in nobis eadem, quae et principia agendi, quia peccatum consistit in actu. Principia autem agendi sunt in nobis tria: primum est *dirigens*, scil. *vis cognoscitiva;* secundum est *imperans*, scil. *vis appetitiva;* tertium est *exsequens*, scil. *vis motiva.* Omnis autem nostra cognitio a sensu ortum habet. Et quia, ubi est in nobis prima origo peccati, ibi debet medicina adhiberi, *ideo inunguntur loca quinque sensuum...* et propter appetitivam inunguntur aliquibus

(57) Const. « *Ex quo primum* », 1 mart. 1756.

---

(1) Quidam veteres, quos videsis apud S. Bonaventuram (in IV Sent., D. 23, art. 2, q. 1), immerito dixerunt hoc sacramentum consistere in solo oleo ab Episcopo benedicto, ut in materia proxima, unctionem vero non esse materiam, sed applicationem huius materiae, sicuti comestio non est materia sacramenti Eucharistiae, sed eius applicatio. Sed contra *ipse usus materiae remotae* est materia *proxima* huius sacramenti.

(2) Cfr. Suarez, disp. 40, sect. 2, n. 1 ss.

(3) De nonnullis Scholasticis res perspicua est; de aliis dubia, cum non satis liqueat, utrum loquantur de necessitate ratione sacramenti, an solum ratione praecepti.

renes; pedes autem inunguntur propter motionem, quia sunt principalius eius instrumentum. Et quia primum principium operationis humanae est cognoscitiva, ideo illa unctio ab omnibus observatur, quae fit ad quinque sensus *quasi de necessitate sacramenti;* sed quidam non servant alias; quidam vero illam servant, quae fit ad pedes et non quae ad renes, quia appetitiva et motiva sunt secundaria principia » (4).

Inter modernos praedictam sententiam ut probabiliorem tenet *Billot*, qui ait: « Unctio quinque sensuum est certo sufficiens, sed et probabilius etiam essentialis; quamquam non improbabiliter, speculative loquendo, aliqui dicant unctionem unam cum generali forma correspondente per se solam sufficere » (5).

67. 2. Communis et certa sententia est, *materiam proximam* huius sacramenti esse *unctionem corporis aegroti.* Discrepant autem Doctores cum circa *numerum* unctionum tum circa *partes* corporis ungendas.

Plures veteres et plerique moderni docent materiam proximam *huius* sacramenti essentialiter consistere *in unica unctione*, ideoque unctionem quinque sensuum corporis requiri tantum ex praecepto. Nonnulli ex illis dicunt ad validitatem sufficere unicam unctionem in quovis sensu seu in qualibet corporis parte factam. Alii, contra, putant requiri unctionem in fronte (6).

68. Sententia vera. — Sententia quae tenet *unicam* unctionem *ad valorem* sacramenti sufficere, fere communis hodie est eaque uti certa habenda.

1° Id luculenter patet **ex praxi Ecclesiae latinae et orientalis.**

Ritus ungendi infirmos in Ecclesia latina pro variis regionibus et temporibus varii omnino fuerunt, ita ut unicum elementum omnibus commune sola fuerit corporis unctio. Qua rituum diversitate non obstante, Ecclesia eorum validitatem semper agnovit. Ergo.

a) *Sacramentarium* Gregorii M. haec habet de extrema unctione: « Sic perungat (sacerdos) infirmum de oleo sanctificato, cruces faciendo in collo et gutture et inter scapulas et in pectore, seu in loco ubi plus dolor imminet, amplius perungatur... Multi sacerdotes perungunt insuper in quinque sensibus corporis, idest in superciliis oculorum et in naribus deintus et in narium summitate sive exterius et in labiis exterius et in manibus exterius, idest deforis » (7).

---

(4) *Suppl.*, q. 32, art. 5 et 6.

(5) *De sacramentis*, II, thes. XXV (p. 253, nota 2, ed. 7ª).

(6) Cfr. Drouven, *De re sacramentaria*, lib. VII, cap. 2, § 2; Kern, *op. cit.*, p. 131 ss.; *Diction. de théol. cath.*, v. *Extrême onction*, 1982 ss.

(7) Migne, *P. L.* LXX, VIII, 235.

b) *Theodulphus Aurelianensis* saec. IX, statuit duodecim vel quindecim signa crucis oleo sancto super infirmum facienda esse. Sed ait: « Apostoli ungentes oleo infirmos, non amplius quam tres cruces cum oleo faciebant, et hos imitantes, graeci tres tantum faciunt, fundentes cum ampulla oleum infirmorum in crucis modum super caput et vestimenta et totum corpus infirmi, incipientes crucem a capite usque ad pedes, in transverso a manu dextera usque ad brachia et pectus usque ad sinistram manum » (8).

c) Ex antiquis Ritualibus constat unctiones factas fuisse in collo, in gutture, inter scapulas, in vertice, in fronte, in genis, in temporibus, in pectore, in mento, etc. Imo in nonnullis casibus *una tantum unctio* sive pectoris sive frontis sive unius sensus praescribitur (9).

Rituale Mechliniense a Facultate Lovaniensi a. 1588 expresse approbatum haec praescribit: « In morbis contagiosis, et peste grassante, ut periculum vitetur, sufficit inungi sensus organum magis ad unctionem expositum, aut detectum » (10).

Rituale Parisiense sic habet: « Si non possit super infirmum fieri nisi unica unctio, ungatur oculus vel aliud sensuum organum, et ceteris precibus praetermissis, dicetur: Per istam sacri olei unctionem... » (11).

Codex Rhemensis refert ritum abbreviatum conferendi hoc sacramentum, ubi *unius* unctionis mentio fit (12).

S. Albertus Magnus ait: « Diversarum Ecclesiarum et ordinum diversus est usus, quia in quibusdam Ecclesiis unguntur loca plura, et in quibusdam pauciora » (13).

69. 2° **Doctorum auctoritas id confirmat.** — Antoine quaerit « an essentiales sint unctiones quinque sensuum » et respondet: « Multi cum S. Thoma affirmant, et in Ecclesia latina servantur; ac proinde in praxi adhiberi debent, *quantum fieri potest*, praesertim cum constet ea requiri ex praecepto. Non pauci tamen contendunt, *ad valorem sacramenti sufficere unicam in quacumque corporis parte* » (14).

Isti veteres theologi, qui affirmant sufficere unicam corporis unctionem, sunt Sylvius, Natalis Alexander, Nicolaus Cerarius, Becanus, Vauroy, Estius, Tournely, Laymann, Coninck, Diana, etc. (15).

(8) Migne, *P. L.* CV, 221.

(9) Cfr. Martène, *De antiq. Eccl. ritibus*, lib. I, cap. 7.

(10) Cfr. Antoine, *Theol. mor.*, tract. *de extr. uncl.*, q. 2.

(11) Tournely, tract. *de extr. unct.*, q. 2, art. 1.

(12) Antoine, *l. c.*; Chardon, *Histoire des sacrements; Extrême-Onction*, 1745 (Migne, *Cursus theologiae completus*, XX, p. 760 ss.).

(13) In IV, D. 23, art. 16.

(14) *Theol. moralis*, tract. *de extrema unctione*, q. 2.

(15) Sylvius, in *Summ. S. Thom.*, *Suppl.*, q. 32, art. 6, q. 2; Natalis Alexander, *Theol. dogm. et mor.*, t. V, lib. II, cap. 1, pag. 6; Nicolaus Cerarius, tract. *de extrema unct.*, cap. 7; Becanus, *Summ. theol. de sacram. in specie*, cap. 27, q. 7; Vauroy, *Theol. mor.*, art. IV, t. II, *de extr. unct.*, 7, 3; Estius, in IV, D. 23, § 15; Tournely, tract. *de extr. unct.*, 7, 2, art. 1; Laymann, lib. V, tract. 8, cap. 3, n. 3; Coninck, *de sacram.*, disp. 19, dub. 3, n. 9 et 12; Diana, tract. *de sacr. extr. uncl.*, resol. 11, n. 2.

Omnes DD. veteres fatentur cum *Suarez*, qui valde accurate atque erudite disserit de hac re (16), unctiones pedum et renum non esse necessarias ad sacramenti valorem; tum quia non sunt in usu apud omnes Ecclesias, tum quia illa renum, honestatis pudorisque causa, semper omittitur in feminis, et interdum etiam in viris, qui propter debilitatas corporis vires morbique languores, dimoveri nequeant sine gravi incommodo.

70. 3° Uti varia est disciplina Ecclesiae latinae, ita **varia quoque est praxis Ecclesiae orientalis.**

a) Huc imprimis spectat testimonium Theodulphi, Episcopi Aurelianensis, supra citatum (n. **68**, 1°).

b) *Simeon*, Archiepiscopus Thessalonicensis, ait: « Ita ergo in fronte inunctus ab omnibus presbyteris mente sanctificatur. Deinde in formam crucis in facie sensuum gratia delinitur, et tandem manus purificant sacerdotes per sanctum oleum in Christo misericorde coinquinatas sensationes animasque precibus emundantes, et absolutam sanctificationem exhibentes signo et gratia » (17).

c) *Arcudius* presbyter modum unctionis apud Graecos vigentem ita describit: « Graecorum sacerdotes ungunt aegri frontem, mentum, ambas genas, ita ut fieri videatur unctio in capite ad modum crucis; deinde pectus, tum manus idque ex utraque parte, postremo pedes » (18).

d) *Metrophanes Critopolus*, Arcudii coevus, ait: « Uno ellychnio tincto in oleo aegrotum ungit (presbyter) in fronte, in pectore, in manibus et pedibus, ubique figura crucis » (19).

e) Libri liturgici Graecorum non indicant quaenam corporis partes sint ungendae, ita ut per se sive plures sive pauciores, sive haec sive illa, inungi possint. Unde *Papp.-Szilágyi* ait: « Quae vero partes corporis inungi debeant, Euchologion non praescribit » (20).

f) Id confirmant variae Synodi, quae de extrema unctione expresse verba facientes, nihil de partibus inungendis dicunt (21).

(16) Disp. 40, sect. 2, n. 1 ss.

(17) *De sacro ritu sancti olei;* Migne, *P. G.* CLV, 527.

(18) *De concordia Eccl. occidentalis et orientalis in septem sacrament. administratione*, lib. V, cap. 7.

Cfr. Jacquemier, *L'Extrême-Onction chez les Grecs* (*Echos d'Orient*, 1899, p. 135 ss.).

(19) *Confess.*, cap. 13.

(20) *Enchiridion iuris Ecclesiae orientalis catholicae*, n. 79.

(21) Synodus provincialis Ruthenorum an. 1720, tit. III, § 6; Acta et decreta Synodi provincialis Ruthenorum Galiciae an. 1851, tit. II, cap. 5; Concilium primum provinciale Alba Iuliense et Fogarasiense an. 1872, tit. V, cap. 6.

g) Nec alii quidem Orientales catholici (*Syri*, *Copti*, *Chaldaei*, etc.) habent in liturgicis libris praescriptas partes inungendas. Excipiuntur tantum *Maronitae* et *Armeni*, ut dicetur in *Appendice*.

71. 4° **Ex Ecclesiae orientalis praxi**, quae valde discrepat a praxi in Ecclesia latina vigente, **argumentum efficacissimum deducitur.**

Nec Summi Pontifices nec Concilium *Lugdunense II* et *Florentinum*, in quibus unio Graecorum cum Ecclesia latina statuta est, reprobarunt ritum unctionis apud Graecos adhiberi solitum, licet a ritu latino valde diversus sit nec semper unctionem quinque sensuum includat. Imo Summi Pontifices pluries declararunt ritus Orientalium servandos esse, nec scriptoribus licere eos damnare aut quomodocumque in dubium revocare.

Huc spectant verba Benedicti XIV: « Iniusta et fallax Ecclesiaeque paci atque unitati contraria est iudicandi ratio, qui Latinorum tantummodo ritualium notitiam habentes nec aliud scientes praeter ea, quae tradiderunt nonnulli ex nostris scriptoribus nostrarum quidem rerum periti, sed graecarum consuetudinum rudes eiusque rationis ignari, quam semper cum ipsis secuta est Apostolica Romana Sedes, non dubitarunt damnare quae cum latino ritu conformia et consentanea non reperiebant » (22).

72. 5° **S. Officium** die 25 april. 1906, probante SS.mo, sequens tulit decretum: « In casu verae necessitatis sufficere formam: *Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen* » (23). Quae forma necessario supponit unam unctionem sufficere ad validitatem sacramenti.

Idem S. Officium die 9 mart. 1917 declaravit, cessante periculo, singulas unctiones esse supplendas absolute, non autem sub conditione (24). Haec declaratio est maximi momenti, utpote quae manifeste supponit sacramentum unica unctione collatum certo validum esse. Sane si dubius esset valor sacramenti, conditionate, non vero absolute, aliae unctiones supplendae dicerentur. Igitur istae unctiones nonnisi ad integritatem et ex praecepto suppleri debent.

73. 6° Demum **id expresse confirmat can. 947**, § 1, qui statuit: « In casu necessitatis *sufficit unica unctio* in uno sensu seu rectius in fronte cum praescripta forma breviore ».

Praescriptum istud, sedulo attendas, non est mere disciplinae, sed

(22) Ep. encycl. « *Ex quo* », 1 mart. 1756, § 45.
(23) *A. S. S.* XXXIX, 273.
(24) *A. A. S.* IX, 178.

proprio et stricto sensu *doctrinale*, et cum per Codicem universae Ecclesiae proponatur, habendum est tamquam *infallibiliter* propositum.

74. **Conclusio.** — Ex dictis multiplex conclusio eruenda: 1° Sententia, quae tenet unicam unctionem in fronte ad valorem sacramenti sufficere, certa est.

2° Unica unctio in fronte sufficit ad valorem non solum in casu necessitatis, sed in quolibet casu, quamvis illicite id fiat, cum probe distinguenda sit quaestio de valore a quaestione de liceitate.

3° Sententia, quae affirmat unicam unctionem in quavis parte capitis factam satis esse ad sacramenti validitatem, vel certa vel saltem probabilissima est.

4° Sententia, quae dicit sufficere ad valorem unicam unctionem in quovis sensu seu in qualibet corporis parte, solide probabilis imo valde probabilis est.

75. Contra primam conclusionem nihil deduci potest ex decreto *Eugenii IV* pro Armenis et ex sententia Scholasticorum.

Eugenius IV, aiunt, in decreto pro Armenis, docet infirmum ungendum esse in oculis, in auribus, in ore, etc. Ergo materia proxima huius sacramenti essentialiter non consistit in unica unctione.

Responsio clara atque obvia est. *Eugenius* ea tradit per modum praecepti, quin ullo modo decernat omnes illas unctiones requiri ad essentiam sacramenti. Praeterea Eugenius IV expresse memorat etiam unctionem pedum et renum, quae eodem modo praecipitur ac unctio quinque sensuum. Porro ne ipsi quidem adversarii affirmant unctionem pedum et renum pertinere ad sacramenti valorem. Ergo.

Doctores scholastici, inquiunt, materiam proximam huius sacramenti communiter docuerunt consistere in unctione quinque sensuum. Atqui communis doctorum sensus in hac re nequit esse falsus. Ergo sententia, quae tenet sufficere unicam unctionem, non potest admitti.

Huic difficultati manifesta occurrit responsio. Falsum est Doctores scholasticos *communiter* docuisse materiam proximam huius sacramenti *essentialiter* consistere in unctione quinque sensuum. Multi, ut *S. Bonaventura*, *S. Albertus Magnus*, *Scotus*, affirmant quinque sensus esse inungendos iuxta consuetudinem vigentem, at nullatenus inquirunt utrum haec unctio requiratur ad valorem sacramenti an potius ex praecepto tantum.

S. Thomas, qui passim exhibetur ab auctoribus (25) tamquam patronus sententiae oppositae, videtur quidem talis, sed clare omnino de eius mente

(25) Antoine, tract. *de extr. unct.*, q. 2.

non constat. Ait enim: « Ideo illa unctio ab omnibus observatur, quae fit ad quinque sensus *quasi* de necessitate sacramenti » (26). S. Doctor non dicit absolute et simpliciter esse de necessitate sacramenti, sed « *quasi* », quae vox profecto aliquid significat eaque mature consideranda est.

76. Quod unica unctio sufficiat **in quavis capitis parte** facta, patet ex rationibus quae ostendunt sufficere unicam unctionem in fronte. Eaedem quippe pro utroque casu valent rationes. Nam caput censetur centrum organorum. Porro caput nedum constat fronte, sed etiam vertice aliisque partibus; et quod dicitur de fronte, profecto dici quoque potest de summitate capitis aliave parte eiusdem.

Nec dicas frontem esse praecipuam corporis partem et peculiare habere momentum, quia unctiones referuntur ad sensus seu organa, quibus homo abusus est ad peccata patranda.

Proinde frons qua talis non est magis sensus sive organum peccati, quam os, oculi, aures etc.

77. Quod autem ulterius sufficiat unica unctio **in quovis sensu** seu in *qualibet* corporis *parte*, patet ex dicendis:

a) *S. Iacobus* loquitur tantum de unctione, quin ullam corporis partem designet;

b) Homo per varios sensus sive organa corporis peccare potest, scil. per oculos, aures, os, manus etc. Quo posito, nulla est ratio cur unctio dicatur facienda ad valorem in uno sensu sive organo, potius quam in alio.

c) Si attendenda diceretur communis aestimatio hominum ac spectandus ipse usus loquendi in S. Scriptura adhibitus, organa praecipua essent *cor* et *lingua*. De illo dicitur: « De *corde* enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae » (27). De lingua autem dicitur: « Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir... *Lingua* ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quae maculat totum corpus... Inquietum malum, plena veneno mortifero » (28).

d) Nihil contra hanc doctrinam afferri potest ex Patrum doctrina et constanti Ecclesiae usu ac traditione. Maxima autem varietas circa partes corporis ungendas, quae in Ecclesia latina et orientali viguit atque viget, id plane confirmat.

e) Non obstant verba can. 947, § 1: « in uno sensu seu rectius in fronte »; imo expositam doctrinam potius ea manifeste confirmant,

(26) *Suppl.*, q. 32, art. 6.
(27) Matth., xv, 19.
(28) Iac., III, 2-8.

cum expressa fiat mentio de *uno sensu*, et solum dicatur *rectius* unica unctio esse *in fronte* facienda, ideoque non absolute atque ad valorem sacramenti.

78. Quaenam quantitas olei requiratur ad validitatem. — 1. Quaerunt DD. num sufficiat *ad valorem* sacramenti *una* gutta olei. Plures negant, quia ungere proprie est oleum per partes diffundere (29). Plerique affirmant; nam, aiunt, qui ungit una gutta olei, vere ungit, cum oleum plus quam alii liquores diffundatur (30).

Secunda sententia probabilior dicitur a sancto *Alphonso* (31) eaque uti vera habenda est. Sane ad valorem huius sacramenti principium prae oculis habendum hoc est: *tanta pars* hominis requiritur et sufficit ungi, et *tanto oleo, quanta* sufficit et necessaria est, et *quanto*, ut fiat unctio vere sensibilis.

2. Ad sacramenti validitatem satis est intingere in oleo extremum digiti eoque tangere partes corporis seu ungere (32).

79. Materia proxima licita seu quot unctiones peragendae. — 1. Etiam in sacramento extremae unctionis sedulo distinguenda sunt ea quae necessaria sunt ad valorem ab iis quae ad liceitatem tantum postulantur.

2. Ex *Rituali Rom.* (ad normam Codicis iuris canonici accommodato) « quinque corporis partes praecipue ungi debent, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit, nempe oculi, aures, nares, os et manus: attamen pedes etiam ungendi sunt; sed pedum unctio ex qualibet rationabili causa omitti potest » (33).

Haec postrema verba desumpta sunt ex can. 947, § 3, qui statuit: « *Unctio pedum ex qualibet rationabili causa omitti potest* ». Ista causa rationabilis erit incommodum quodcumque, penuria temporis, modestia etc. Practice vix non semper adesse poterit, praesertim quoad mulieres.

Si omitteretur talis unctio etiam sine ulla causa, peccatum esset leve tantum et forte nullum.

Itaque unctiones iuxta *Rit. Rom.* sunt istae: 1° oculorum; 2° aurium; 3° narium; 4° oris; 5° manuum; 6° pedum.

(29) Suarez, disp. 40, sect. 2, n. 4; Reginaldus, lib. 28, n. 53; Filliuccius, tract. 3, cap. 4, n. 78; Trullench, lib. V, cap. unic., dub. 2, n. 7.
(30) Lacroix, lib. VI, part. 2, n. 2094; Diana, part. 3, tract. 4, n. 177; Escobar, lib. 22, n. 82; Dicastillo, tract. 7, q. unic., dub. 3, n. 44.
(31) Lib. VI, n. 709.
(32) S. Alph., *l. c.*; Salmant., tract. 7, cap. 2, n. 12; Aversa, sect. 2, i. f.
(33) Tit. V, cap. 1, n. 16 (editio typica an. 1925).

3. *Unctio renum semper omittenda est* (can. 947, § 2), non solum in mulieribus sed etiam in viris. Omitti debet praeceptive.

Ante Codicem fere ubique locorum ex recepta consuetudine omitti solebat. Sed *Rituale Rom.* haec statuebat: « Pedes etiam et renes ungendi sunt; sed renum unctio in mulieribus, honestatis gratia, semper omittitur, atque etiam in viris, *quando infirmus commode moveri non potest* » (34).

S. R. C., *Ultraiecten.*, 14 aug. 1858, quoad unctionem renum alicubi non usitatam, declaraverat id patienter se quidem laturam; insimul tamen ardentissimum votum suum expresserat, ut paulatim et sensim sine sensu disponerentur fideles ad istam quoque specialem unctionem in extremo agone recipiendam (35).

Aliter, optimo sane consilio, censuerat S. Congregatio de Propaganda Fide, cui sequens dubium propositum fuerat: « ...Saepius in fidelium conventu, suscepto Viatico et Missa finita, hic ungi solent huiusmodi senes et infirmi, nec non alii quidam periculosius aegrotantes. Quando autem pro renum unctione peragenda in viris laxantur et elevantur vestes, statim multi, maxime mulieres, rubore suffunduntur et velociter aufugiunt propter gentis mores. Si igitur Sacrae Congregationi probatum fuerit, dignetur, obsecro, a SS. D. N. obtinere ut renum unctio omittatur non solum quando infirmus commode moveri non potest, sicut vult Rituale Romanum, sed etiam quando extrema unctio administratur in coetu fidelium ». Sacra Congregatio, *Vic. Apost. Sutchuen.*, die 21 sept. 1843, respondit: « *Affirmative*, facto verbo cum SS.mo. SS.mus approbavit » (36).

Huc spectat aliud responsum eiusdem S. Congregationis. Proposito dubio: « Utrum in Sinis ministri evangelici pro nunc saltem possint... non administrare mulieribus sacramentum extremae unctionis. Et ratio dubitandi est, quia chinenses magno zelo ducuntur erga uxores, filias et alias mulieres, et scandalum sument ex huiusmodi actionibus ».

S. Congregatio de Prop. Fide, decreto diei 12 septembris 1645, statuit: « Sacramentalia in baptismo mulierum esse adhibenda, et extremam unctionem esse mulieribus conferendam; nec sufficere motivum in dubitatione expressum, ut missionarii, quantum in se est, ab his abstineant. Curandum ergo ut tam salubres ritus et caeremoniae introducantur et serventur; ac missionarii tali circumspectione illa administrent, hominesque talibus instruant documentis, ut ab omni suspicione inhonestatis liberentur » (37).

80. Quomodo unctiones faciendae sint. — 1. Ex can. 947, § 1 « *unctiones verbis, ordine et modo in libris ritualibus praescripto, accurate peragantur* ».

(34) Tit. V, cap. 1, n. 15.
(35) *Decreta auth.*, n. 3075.
(36) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 968.
(37) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 114. Hoc decretum confirmatum fuit a S. Officio die 23 mart. 1636 et postea ab Alexandro VII die 13 nov. 1669.

Faciendae sunt unctiones non tamen ad valorem, *ipsa manu ministri nulloque adhibito instrumento*, extra casum gravis necessitatis (can. 947, § 4).

Necessitas utendi instrumento, v. g. penicillo, adesse potest, ex. gr., si infirmus laboret peste aliove morbo contagioso. Morbus aliave causa gravis potest esse etiam ex parte ipsius ministri.

Haec dubia, inter alia, proposita fuerunt Sacrae Congr. S. Officii: « 2. Utrum infirmis peste detentis administrari possit extrema unctio aliqua virga, in cuius extremitate adsit modicum bombicis. 3. Utrum hoc sacramentum, peste grassante, licite et absque scrupulo omitti valeat. 4. Utrum, in hypothesi quod non possit omitti, administrari valeat per unicam unctionem; an vero de necessitate perficiendae sint singulae illae unctiones quae in Rituali Romano praescribuntur ».

S. Officium die 11 iul. 1754 respondit: « Sua Santità si degnò ordinare che in risposta si raccomandasse alla vigilanza e zelo del Vic. Ap. il procurare con tutto lo studio l'amministrazione della SS. Eucaristia e della estrema unzione, anche in tempo di peste, perchè quei miseri appestati nelle estreme loro angustie non restino privi di sì grande aiuto e conforto per la salute delle loro anime, e che circa il modo di amministrarli potranno i missionari regolarsi nelle maniere ed usi altre volte praticatisi nelle occasioni di peste, in quei paesi tanto frequente, purchè si faccia con dovuta decenza, e si cerchi scansare ogni inconveniente che potesse in qualsivoglia modo esporre alla irriverenza un'azione sì sacrosanta » (38).

Inde colligitur, administrationem sacramenti extremae unctionis non esse omittendam tempore pestis (idem dicas de quovis alio morbo), sed periculum contagionis esse vitandum per usum alicuius virgae seu instrumenti, secundum loci consuetudinem, dummodo reverentiae atque honestati cautum omnino sit.

Consuetudo ministrandi, extra casum necessitatis, extremam unctionem instrumento aliquo, v. g. penicillo seu virgula, nullatenus potest sustineri ideoque omnino eliminanda est (39).

Eatenus dicitur ministranda extrema unctio ipsa manu ministri, quatenus adsit tactus physicus sive immediatus. Hic autem multiplici modo potest excludi: per usum virgae, in cuius extremitate adsit bombix sacro oleo tinctus, per usum virgae seu penicilli immediate sacro oleo tincti, per bombicem sacro oleo tinctum manu sacerdotis variis infirmi sensibus admotum.

Penicillus seu instrumentum, quod sacro oleo tinctum fuerit, post usum comburendum est vel saltem accuratissime abluendum, et aqua in sacrarium vel, si hoc desit, in ignem mittenda.

(38) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, p. 370, nota 1.
(39) S. R. C., *Portus Aloisii*, 9 maii 1857, ad II; *Toletana*, 31 aug. 1872, ad I, III, et IV; *Colimen.*, 12 iul. 1901, ad VIII; *Decreta auth.*, nn. 3051, 3276 et 4077.

Obligatio ministrandi extremam unctionem absque instrumento gravis est; quare, extra casum necessitatis, lethaliter peccaret, qui illam ministraret adhibito instrumento. Hoc secluso, obligatio gravis non videtur ministrandi tactu physico sive immediato. Unde verius sub levi tantum tenetur minister physice tangere partes corporis inungendas.

Unctiones faciendae sunt **pollice dextero** intincto in oleo sancto.

Utrum sub gravi an sub levi unctiones ita faciendae sint, controvertitur. Quidam censent solum in casu gravis necessitatis fieri posse cum alio digito (40); ideoque censent sub gravi illud requiri. Alii dicunt, sub levi; demum nonnulli strictam obligationem sub poena peccati excludunt. Quae sententia satis probabilis videtur. Sane can. 947, § 4 nullam facit expressam mentionem de pollice; praeterea, minima aut forte nulla videtur irreverentia si alio digito fiant unctiones; demum, antiquitus non semper adhibitus fuit pollex pro sacramento extremae unctionis ministrando, ut liquet ex libris liturgicis.

Pollex intingendus est oleo ad singulas unctiones, sed, si organum sit duplex, ungendum est duplici unctione, sed unica intinctione pollicis. Unctio fit pollice non a parte unguis, sed a parte opposita seu inferiori.

81. 2. Fieri debent unctiones **per modum crucis,** ut praescribit *Rituale Romanum:* « Deinde, intincto pollice in oleo sancto, *in modum crucis* (minister) ungit infirmum in partibus hic subscriptis » (41).

Unctio fit ducendo primam lineam crucis, a parte superiori organi, secundam a sinistra ad dexteram respectu inungentis.

Id sub gravi certe non requiritur. Num saltem sub levi? Probabilem censemus sententiam id negantem, quia de stricto praecepto non constat. Practice satis erit, ex qualibet rationabili causa, simplici tactu unctionem peragere.

82. 3. Minister qui assistit, si est in sacris, vel ipsemet sacerdos qui sacramentum administrat, « post quamlibet unctionem, tergat loca inuncta novo globulo bombacii vel rei similis, eumque in vase mundo reponat, et ad ecclesiam postea deferat, comburat, cineresque proiiciat in sacrarium » (42).

Combustio globuli bombacii vel rei similis non est stricte praecepta, dummodo vitetur quaevis irreverentia. Ipsi globuli oleo intincti possunt proiici in sacrarium. At practice melius est ut comburantur.

(40) Prümmer, III, n. 574.
(41) Tit. V, cap. 2, n. 8.
(42) *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 2, n. 9.

83. 4. Si *organum* alicuius sensus est *duplex*, ut sunt oculi, aures, utrumque inungitur sub una formae prolatione, incipiendo a dextero. *Rituale Rom.* monet: « Dum oculos, aures, et alia corporis membra, quae *paria* sunt, sacerdos ungit, caveat ne alterum ipsorum inungendo, sacramenti formam prius absolvat, quam ambo huiusmodi paria membra perunxerit » (43).

Ut requisita simultaneitas materiae et formae certa sit, curandum ut simul cum formae prolatione ipsa unctio inchoetur et finiatur.

Quidam putant exsistere grave Ecclesiae praeceptum ungendi utrumque organum sensuum, nisi excuset aliqua necessitas, v. g. magna difficultas vertendi aegrotum (44).

Unde eruatur istud *praeceptum* et quidem *grave*, nescimus prorsus. Certum nobis videtur, agi de obligatione levi, a qua proinde excusat quaelibet causa rationabilis; v. g. si nequeat infirmus verti in alterum latus aut nonnisi cum aliqua difficultate, licebit omittere unius oculi vel auris unctionem, etc. Imo nares non sunt ambae necessario ungendae; sufficit ut ungatur nasus in summitate, ut expresse tradunt nonnulli libri liturgici veteres. Item, ad os quod attinet, inungi potest sive utrumque labium superius et inferius distincta unctione sive os ipsum labiis compressis sive, ubi hoc difficile sit, alterutrum labium.

Unctio *oculorum* fit oculis clausis seu in palpebris aut superciliis; *auricularum*, in lobulo seu in extremitate inferiori, non in alveolo; *narium*, aut in extremitate summitatis, et tunc sufficit unica unctio, aut in utraque parte; *oris*, non in lingua, sed in labiis, ore compresso; si tamen infirmus labia comprimere nequeat sine incommodo, satis est inungere unum labium, consultius inferius.

Manus interius ungi debent, exceptis tamen presbyteris, quorum manus, cum in ordinatione iam fuerint interius unctae, sacro infirmorum oleo exterius ungendae sunt (45).

Unctio *pedum* fieri potest sive in parte superiore sive in parte inferiore eorumdem, aut etiam in alia parte, pro commoditate infirmi, si pedes ipse vertere nequeat (46).

84. 5. Si aegrotus caret aliquo organo, ex. gr. manu vel pede, ungendus est in parte proxima, eadem verborum forma (47). Si caret aliquo sensu, ut v. g. caeci a nativitate, nihilominus organum istius sensus ungendum est.

(43) Tit. V, cap. 1, n. 18.
(44) Cfr. Lehmkuhl, II, n. 720; Prümmer, III, n. 574.
(45) *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 1, n. 17.
(46) S. R. C., *Rhedonen.*, 27 aug. 1836; *Decreta auth.*, n. 2743.
(47) *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 1, n. 19.

85. Ordo servandus. — 1. Servare ordinem inter unctiones partium certissime de sacramenti necessitate non est.

2. Num autem inversio ordinis sit graviter illicita, si fiat sine iusta causa, controvertitur. Nonnulli affirmant, quia « esset contra usum Ecclesiae in re notabili » (48).

Plures negant, tum quia non constat de re notabili, aliter ac opinentur patroni sententiae oppositae, tum quia ex nullo Ecclesiae documento constat agi de vero praecepto et quidem gravi. Haec altera sententia longe verior est, cum obligatio sub poena peccati mortalis ideoque aeternae damnationis non sit marte proprio asserenda. Imo probabilis nobis est opinio quae tenet, secluso contemptu et irreverentia, non omnem inversionem ordinis unctionum esse peccatum, v. g. si prius ungantur nares et postea aures.

86. An et quale peccatum sit omittere aliquam unctionem. — 1. De unctione renum, quae semper omittenda est ac de unctione pedum, quae ex qualibet rationabili causa omitti potest, supra dictum est (n. **79**, 2).

2. Doctores plerique tenent, ob certum Ecclesiae praeceptum, graviter peccare, qui, extra casum necessitatis, unum e quinque sensibus ungere omittit. Profecto si fieret una tantum unctio, v. g. in oculis vel auribus et ceterae omnes omitterentur, peccatum foret grave.

Item verius si duae solae fierent, ex. gr. si ungerentur oculi et aures vel nares dumtaxat, culpa esset lethalis. Si, contra, ungerentur oculi, aures, nares, os, et omitteretur unctio manuum, peccatum, iuxta nonnullos, esset leve; ideoque causa quaelibet rationabilis a tali unctione excusare dicitur, v. g. incommodum ex parte infirmi, penuria temporis, etc. Hanc sententiam improbabilem dicere non audemus.

87. Preces recitandae. — 1. Ante et post unctiones recitari debent preces secundum ordinem a *Rituali Rom.* praefinitum.

2. Quidam dicunt istas preces, nisi excuset urgens necessitas, recitandas esse sub gravi; quidam sub levi. Verius ita distinguendum: preces in Rituali praescriptae, per se obligant quidem sub gravi, at non de omnibus et singulis precibus id affirmandum. Quare si quis omittat unam aut alteram precem, venialiter tantum peccat. Item, saltem probabiliter, si omittat preces recitandas *vel* ante *vel* post unctiones.

(48) Cfr. S. Alph., l. VI, n. 710. S. Doctor allegat pro hac sententia Suarez, Bonacina et Sà. At minus recte.

Suarez, (disp. 40, sect. 2, i, f) docet ordinem inter unctiones servandum esse, « quia ita habet Ecclesiae consuetudo, quae sine *aliquo* peccato non potest omitti ».

Bonacina, (punct. 5, n. 20) non loquitur de peccato. Item Emm. Sà, (v. *extrema unctio*, n. 12) nullam facit mentionem de peccato.

3. Orationes, si tempus non patiatur, aut ex parte aut in totum possunt omitti, remotis scrupulis et anxietatibus (49).

4. Quando sacramentum extremae unctionis pluribus infirmis ministratur, sacerdos singulis aegrotis crucem pie deosculandam porrigat, omnes preces quae unctiones praecedunt, plurali numero *semel* recitet, *unctiones cum respectivis formis super singulos aegrotos efficiat*, omnes vero preces, quae unctiones subsequuntur, plurali numero *semel* dicat (50).

5. Litaniae et psalmi poenitentiales non praescribuntur, sed solum commendantur; idcirco, etiam nulla excusante causa, licite semper omitti possunt.

6. De loco, de vestibus sacris, de ritu etc. fuse suo loco sermo fiet (n. **320**).

88. Utrum ante, an post poenitentiam et sacrum Viaticum, sit ministranda extrema unctio. — 1. Olim ministrari solebat *ante* sacrum Viaticum, ut patet ex antiquis Ritualibus. Iste mos adhuc servatur apud nonnullos ordines, ex. gr. penes Fratres Praedicatores.

Ad rem *Benedictus XIV* merito ait: « Nemo, qui ecclesiasticae historiae non sit omnino imperitus, inficiabitur, usum quondam fuisse, ut sacro oleo linirentur post peractam quidem sacramentalem confessionem, sed priusquam Christi Corporis reficerentur Viatico: quod multis exemplis probat Suarez (*disp.* 44, sect. 1, n. 8), atque ex pluribus Ritualibus ac Synodorum *statutis* demonstrat Launoius etc... Neque ad hanc inducendam consuetudinem, legitimam defuisse causam, ait citatus Suarez. Cum enim extrema unctio sit *perfectio et consummatio poenitentiae*, uti communiter appellatur a Patribus, quae peccatorum reliquias abstergit, uti a Tridentino edocemur, *non sine rationabili causa, poenitentiae coniungebatur*, ut per utrumque sacramentum homo perfecte expiatus, sine ulla animae sorde caelestem panem degustaret » (51).

Postea addit (l. c.): « At nihilominus praedicta consuetudo ne priscis quidem temporibus fuit ubique atque apud omnes inviolate servata; alia quippe praesto sunt aeque vetusta Ecclesiarum statuta, sacram unctionem post Viaticum exhiberi praecipientia... Haec vero posterior praxis adeo postea praevaluit, ut Catechismus Concilii Tridentini, S. Carolus Borromaeus in suis Instructionibus, ac innumera Ritualia, extremam unctionem post Viaticum praeberi decreverint ».

Cuius porro disciplinae mutationis haec affertur ratio a *Suarez*, scil. Eucharistiam praeberi non solum qua Viaticum, sed etiam *ut*

(49) *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 2, n. 6.
(50) *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 1, n. 22.
(51) *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 8, n. 1.

cibum ad confortandum in via, et ideo, ut detur, non esse exspectandum ultimum vitae periculum; extremam unctionem vero esse *sacramentum exeuntium*, quasi in ultimum subsidium institutum (52).

2. Ex *Rituali Rom.* prius aegrotanti ministrari debet Eucharistia, sacramentali confessione praemissa, postea extrema unctio. « Illud in primis ex generali Ecclesiae consuetudine observandum est, ut si tempus et infirmi conditio permittat, ante extremam unctionem, poenitentiae et Eucharistiae sacramenta infirmis praebeantur » (53). Dein additur: « Quod si aegrotus velit confiteri, (sacerdos) audiat illum et absolvat » (54).

3. Certe grave non est ministrare extremam unctionem ante Viaticum; imo nec leve, si causa rationabilis, quaecumque ea sit, illud suadeat.

Quidam censent verum praeceptum de hac re non haberi, ideoque, etiam deficiente peculiari causa, nullum *per se* esse peccatum.

Benedictus XIV dicit, se « *nequaquam* » improbare morem, ut extrema unctio ante Viaticum conferatur, « si aegrotus, ex pio desiderio se melius ad Eucharistiam praeparandi, ita secum fieri expostulet »; ac proinde « ad indulgentiam privatae et peculiari infirmi devotioni », licite ministrari posse extremam unctionem ante Viaticum (55). Addit tamen: « Parochis iniungeremus, ut extremam unctionem petentibus ante Viaticum suaderent, tutius et utilius fore Ecclesiae Romanae ritui ac usui, a maiori parte Ecclesiae catholicae iam recepto, se accommodare » (56).

89. Num praemittenda confessio? Si poenitens conscientiam peccati mortalis non habeat, certe obligatio confitendi deest.

Si habet huiusmodi conscientiam (et ratione utatur ac possit confiteri), *per se* necesse non est ex vi ordinis sacramentorum, ut praemittatur confessio; solum *per accidens* talis necessitas saepe occurrere potest.

Ratio *primi* est, quia ad digne suscipiendum hoc sacramentum, sufficit esse contritum; neque ex sola rei natura aut generali ratione sacramentum aliud exigitur. Ratio *secundi*, quia cum sacramentum sit exeuntium de hac vita, supponit hominem iam versari in periculo mortis, in quo necesse est omnia peccata mortalia confiteri. Idcirco *per se* confessio instituenda, cum semper id praemittatur, quod maxime necessarium est; porro necessaria gratiae dispositio certius per confessionem comparatur. Ergo.

(52) Disp. 44, sect. 1, n. 8.
(53) Tit. V, cap. 1, n. 2.
(54) Tit. V, cap. 2, n. 4.
(55) *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 8, n. 2.
(56) Cfr. Lacroix, lib. VI, part. 2, n. 2094; Dicastillo, tract. 7, q. unic., dub. 3, n. 43 ss.

Si contingat, aliquem post confessionem et susceptum Viaticum aliquod peccatum mortale committere, nec possit commode sine aliqua mora confessionem praemittere, non peccabit suscipiendo extremam unctionem cum sola contritione et proposito postea confitendi peccatum illud.

« Regulariter vero loquendo, merito animadvertit *Suarez*, consultius est in tali eventu praemittere confessionem, quia est securius; et moraliter nulla est infamia vel nota generatur in eo articulo ex qualibet repetita confessione: imo hoc solet maxime circumstantes aedificare, quia si culpa fuit *publica*, est optimum exemplum et eo tempore fere necessarium, quod statim fiat confessio; si vero peccatum fuit *occultum*, nemo illud prudenter suspicabitur propter confessionem iteratam, nam in eo articulo sunt aliae quam plurimae occasiones iterandi confessionem » (57).

90. Administratio extremae unctionis in casu necessitatis et obligatio supplendi unctiones. — 1. Urgente necessitate, ut supra dictum est (n. 72), sufficit unica unctio.

2. Necessitas adesse potest tum ex parte infirmi, tum ex parte ministri, tum ex parte aliorum, tum denique ex parte adiunctorum. Igitur huiusmodi necessitas erit non solum quando aegrotus versatur in periculo imminenti mortis, sed etiam ob causas mere extrinsecas, ex. gr. occasione incendii vel alluvionis aut hostium incursionis, tempore pestis vel terrae motus, propter summam penuriam temporis aut periculum mortis imminens ipsi ministro aliisve.

Necessitas adesse censetur, ex parte aegrotantis, non tantum quando mors ipsa, perspectis signis externis communibus, apparet iam eventu; sed etiam in periculo mortis secundum communem aestimationem imminentis, ideoque in casu, ut aiunt, mortis *apparentis*, sive stricto sive latiore sensu ea sumatur.

Assimilari potest casui necessitatis etiam iste: si moderator et ministri nosocomii, vel consanguinei aut familiares, ubi decumbit aegrotus, ita sunt religioni infensi, ut sacramenta nonnisi omnino secreto ministrari possint; item quoties longior ritus, v. g. in unctione amentis, sacramentum exponeret periculo gravis irreverentiae.

91. 3. Quoad verba: « *salva obligatione singulas unctiones supplendi, cessante periculo* » (can. 947, § 1), haec sunt animadvertenda:

1° Vox *periculi* non est intelligenda dumtaxat de periculo mortis ipsius infirmi *imminente*, quo regularis administratio physice aut moraliter impediebatur; sed de quocumque periculo, forte ipsi ministro

(57) Disp. 44, sect. 1, n. 10.

aliisve imminente, sive ex incendio aut alluvione aut incursione hostium provenerit sive ex terrae motu aliave causa. Intelligi debet etiam de cessatione *articuli* mortis proprie dicti, ita ut maneat solummodo *periculum*. Magnum quippe est discrimen inter articulum et periculum mortis (58).

Igitur verba: « *cessante periculo* » triplici sensu accipi seu triplici in casu verificari possunt: *a*) si cesset *articulus* mortis, sed maneat adhuc *periculum* eiusdem; *b*) si maneat mortis periculum quoad infirmum, sed cesset quoad ministrum conferentem sacramentum, v. g. occasione incendii, alluvionis, etc.; *c*) generatim, *si tempus adsit*, ut dicitur in can. 759, § 1 de baptismo collato in mortis periculo.

2° Singulae unctiones supplendae sunt ex praecepto Ecclesiae, non autem ex necessitate sacramenti.

3° Obligatio supplendi ceteras unctiones gravis dicitur a nonnullis, cum agatur de integritate sacramenti. Sane, aiunt, si preces ante et post unctiones recitandae urgent sub gravi, nonne a fortiori gravitas obligationis asserenda est quoad unctiones supplendas? Attamen de huiusmodi gravitate obligationis non constat, ideoque benignior sententia tenenda.

4° Istae unctiones suppleri debent *absolute*, non autem conditionate (n. **109**), cum non iteretur sacramentum, sed solum perficiatur.

5° Si forte sacerdos inter unctiones deficiat, alius unctiones iam factas iterare non debet, sed sufficit, ut addat eas, quae adhuc desunt.

6° Supplenda est etiam unctio sensus, quae prius fuit impedita aut ex oblivione praetermissa aut non bene facta.

7° Omissae unctiones *quam citius* supplendae sunt, ita ut cum prima iam facta velut partes integrales uniri queant. Post dimidiam circiter horam, obligatio supplendi probabilius deest, quia, notabili tempore iam praeterlapso, unctiones moraliter uniri non posse videntur.

Quidam tamen, v. g. Vermeersch (l. c.), tenent unctiones supplendas esse quamdiu duret idem morbus periculosus, ut sacramentum plenius recipiatur. Nam, aiunt, extrema unctio sub aliquo respectu comparari potest cum Eucharistia, quae sub una specie plene quidem recipitur, sed magis integre sub utraque specie, ita ut receptio alterius speciei gratiam augeat si melius dispositum inveniat subiectum. Sic quaelibet unctio cum sua forma perfecte significat effectum sacramenti illumque etiam producit; sed novis unctionibus significatio iteratur, et novus titulus gratiae ponitur, sive eiusdem gratiae, si manserit eadem dispositio, sive amplioris, si perfectius dispositum sit subiectum. Addunt: specialis etiam efficacia ad sananda peccata, quae per singulos nominatim commissa sunt, admittenda est.

(58) Cfr. Cappello, *De sacramentis*, I, n. 481; Vermeersch, III, n. 651.

Ista opinio pia quidem dicenda, at solido fundamento theologico niti non videtur.

92. 4. *Rituale Rom.* haec debet: « Si quis autem laboret in extremis, et periculum immineat, ne decedat antequam finiantur unctiones, cito ungatur, incipiendo ab eo loco: *Per istam sanctam unctionem* etc., ut infra: deinde, si adhuc supervivat, dicantur orationes praetermissae, suo loco positae. Si vero dum inungitur infirmus decedat, presbyter ultra non procedat, et praedictas orationes omittat. Quod si dubitet an vivat adhuc, unctionem prosequatur, sub conditione pronuntiando formam, dicendo: *Si vivis, per istam sanctam unctionem* etc., ut infra » (59).

Haec verba sat clara non videntur eaque omnem dubitandi rationem nullatenus excludunt. Proinde nonnulla animadvertenda:

1° Si, dum sacerdos recitat preces ante unctiones, immineat periculum ne infirmus decedat antequam ungatur, omittendae sunt preces et statim faciendae sunt unctiones vel, necessitate urgente, unica unctio fiat in fronte. Quod practice, in hisce rerum adiunctis, semper erit faciendum.

2° Si periculum gravissimum mortis superveniat post primam vel alteram unctionem, statim in fronte moribundus ungendus est; postea prosequendae sunt aliae unctiones.

3° Si mors superveniat, item post primam vel alteram unctionem, *vel dum* recitantur preces ante unctiones, statim unica unctio facienda est in fronte. Idque sub gravi, nostra sententia; quia licet Titius videatur iam mortuus, nihilominus vere mortuus adhuc non est. Agitur quippe de paucis minutis seu de uno aliove momento. Porro, secundum communem ac certam peritorum doctrinam hodie receptam, a statu mortis *apparentis* ad momentum mortis *realis* saltem duo vel tria minuta (iuxta multos, complura) procul dubio decurrunt. Tempore intermedio sacramentum extremae unctionis potest profecto, imo et debet ministrari.

4° Hinc patet quomodo intelligenda sint verba *Ritualis Rom.* (l. c.): « Si vero dum inungitur infirmus decedat, presbyter ultra non procedat, et praedictas orationes omittat ».

Si, dum inungitur, scil. post primam vel alteram unctionem, ut supra, infirmus decedat seu decedere videatur, statim in fronte ungendus est. Si mors superveniat post plures iam factas unctiones, aliae possunt omitti, cum constet de sacramenti valore. At possunt quoque suppleri, additis etiam ceteris orationibus, secundum ea quae modo

(59) Tit. V, cap. 1, nn. 12, 13, 14.

(n. 3°) tradita sunt. Quare vox « *omittat* » praeceptum nequaquam significat, sed tantum obligationem excludit.

5° Difficultate non carent seu carere non videntur cetera verba *Ritualis Rom.* (l. c.): « Quod si dubitet an vivat adhuc, unctionem prosequatur, *sub conditione* pronuntiando formam ».

Haec verba cum praecedentibus coniungenda sunt. Consideratur scil. alia hypothesis. Si dum infirmus inungitur, in eam conditionem labatur ut dubium exsistat utrum adhuc vivat necne, Rituale dicit unctiones esse prosequendas *conditionate*.

Quod verum profecto est, speculative loquendo; sed practice vix videtur praefata hypothesis verificari. Quare in praxi ita rectius procedendum, ut supra. Si, dum inungitur, i. e. post primam vel alteram unctionem, infirmus labatur in praedictam conditionem, illico in fronte ungendus est. Qua facta unctione, minister prosequi debet ceteras unctiones, sed absolute, non autem sub conditione, cum sacramentum sit iam collatum. Si, contra, infirmus in dictam conditionem labatur post plures factas unctiones, necesse non est ut minister ungat in fronte, cum sacramentum, pluribus factis unctionibus iam sit valide collatum; nihilominus prosequi debet unctiones et quidem absolute, non autem conditionate, tum quia ex dictis superius mors *realis* nonnisi post aliquot saltem minuta revera accidit, tum quia, si plures unctiones iam factae fuerint, ceterae solum ad integritatem sacramenti praescribuntur.

6° Si cessaverit omnino periculum mortis ex parte infirmi, controvertitur num, facta unctione in fronte, aliae unctiones fieri *possint* an *debeant*. Quidam censent esse omittendas, et quidem sub gravi; alii dicunt omittendas esse sub levi; alii, contra, licite fieri posse affirmant, quia agitur de ritu perficiendo. Secunda sententia probabilior est.

93. *In dubio* utrum adsit necne vera necessitas, num liceat ministrare extremam unctionem in fronte, controvertitur. Alii affirmant, alii negant. Si dubium est negativum, spernendum; si est positivum et probabile, licet ministrare. Qua in re scrupuli et anxietates seponantur plane.

Num *grave*, an *leve* sit conferre hoc sacramentum per unicam unctionem in fronte, extra necessitatis casum, disputatur.

Plerique affirmant; pauci negant aut dubitant. Videtur ita verius distinguendum: si *certo* constat non agi de necessitate, peccatum probabilius est grave, quia violatur praeceptum Ecclesiae in re gravi; si dubitetur serio utrum adsit vera necessitas, peccatum nullum est; si dubium est leve, culpa erit venialis, nisi, ut plerumque accidere solet, quis scrupulo aut anxietate conscientiae excusetur.

94. Animadvertenda. — Ad *praxim* quod attinet, haec naviter attendenda:

1° Semper aut fere semper potest sacerdos extrema unctione munire adultum, qui *vulgo* recenter mortuus credatur absque ultimis sacramentis, nisi mors fuerit certo comprobata, praesertim per cadaveris corruptionem.

2° Etiam post plures horas possunt extrema unctione donari, licet mortui credantur, qui laqueo suspensi sunt, aquis submersi, fulgure correpti, vulnere necati, cholera infecti, asphyxia exstincti, etc. Multi censent, nec sine fundamento, quoad omnes generatim, plures decurrere horas a morte *apparenti* ad mortem *realem*.

3° Si sacerdos ungere coeperit hominem certo viventem, numquam debet cessare ab unctione perficienda, quia, licet aegrotus videatur interea obiisse, probabilissime tamen adhuc vivit.

4° Docendi sunt fideles de obligatione vocandi sacerdotem, ut sacramenta conferat iis qui repentino accidenti correpti sunt, licet mortui appareant.

5° Quoties sacerdos *potest* sacramentum ministrare, v. g. mortuis *apparenter*, ad id per se etiam *tenetur*, et quidem per se *sub gravi* (60). Ratio est, « quia cum licite possit facere, vel ex caritate vel ex iustitia (si ipsius pastor est), ad hoc obligatur; quod etiam verum est respectu eorum qui contrariam sententiam tenent; quia cum hanc sententiam possint in praxi tuto sequi propter suam probabilitatem, idque sit saluti moribundi valde expediens, aut etiam necessarium, si solum sit attritus, ad hoc, ut diximus, vel *ex caritate* vel *ex iustitia* tenentur » (61).

95. De administrando hoc sacramento iis qui versantur in *statu mortis apparentis* alibi fusius dicetur (n. **243**); item de *conditionata* administratione ac de ritibus et caeremoniis servandis (n. **109**).

ARTICULUS III.

De forma extremae unctionis.

96. Praemittenda. — 1. Cuiuslibet sacramenti *forma* in iis verbis consistit, in quibus materia proxima ad sacramenti significationem elevatur. Porro *materia proxima* sacramenti extremae unctionis est unctio

(60) Cfr. Suarez, disp. 23, sect. 1, n. 5; Vasquez, *de poenit.*, q. 91, art. 2, dub. 1, n. 38; S. Alph., lib. VI, n. 482.

(61) Diana, part. III, tract. 3, resol. 9; Ball.-Palm., V, n. 235, 3°; Ferreres, II, n. 856.

corporis infirmi, sive fiat in pluribus sive in una tantum corporis parte. Quare forma huius sacramenti in iis verbis consistere debet, quae ipsam unctionem comitantur, quia materia et forma pro indole cuiuslibet sacramenti moraliter coniuncta esse debent.

2. Sicut materia proxima extremae unctionis nec semper nec ubique eadem fuit specie tenus, ita nec semper nec ubique eadem fuerunt verba formae.

3. Olim nonnulli dicebant, perspecta magna formarum diversitate, extremam unctionem non habere formam extra se ipsam, « quia unctio tali oleo facta est sibi forma » (1). Quae opinio erronea et obsoleta dicenda.

S. Thomas ad rem ait: « Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt quod nulla est forma de necessitate huius sacramenti; sed hoc videtur derogare effectui huius sacramenti. Quia omne sacramentum efficit significando; significatio autem materiae non determinatur ad effectum determinatum, cum ad multa se possit habere, nisi per formam verborum; et ideo in omnibus sacramentis Novae Legis quae efficiunt quod figurant, oportet esse et res et verba. Et praeterea, Iacobus totam vim huius sacramenti videtur constituere in oratione, quae est forma huius sacramenti, ut dicetur paulo post; *ideo praedicta opinio praesumptuosa videtur et erronea*. Et propter hoc dicendum, sicut communiter dicitur, quod habet formam determinatam, sicut et alia sacramenta » (2).

97. Forma extremae unctionis. — 1. Forma huius sacramenti est *oratio significans effectum sacramenti*. Haec doctrina communis est ac theologice certa (3).

Oratio hic sumitur stricto sensu, nempe pro *petitione* qua effectus sacramenti a Deo producendus imploratur. Quare forma extremae unctionis debet esse *deprecativa*, adeo ut non sufficiat mere indicativa, ut infra explicabitur (n. **104**).

2. Enuntiata doctrina perspicue probatur ex textu S. Iacobi, qui ait: « Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, et *orent* super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et *oratio* fidei salvabit infirmum... » (5, 14, 15).

(1) S. Albertus Magnus, in IV Sent., D. 23, q. 1.
(2) *Suppl.*, q. 29, art. 7.
(3) Cfr. S. Thom., *Suppl.*, q. 29, art. 7-9; in IV Sent,. D. 23, q. 1, art. 4; S. Bonaventura, in IV Sent., D. 23, art. 1, q. 4; S. Bellarminus, *De sacram. extremae unctionis*, cap. 7; Suarez, disp. 40, sect. 3; Kern, *op. cit.*, p. 142 ss.; Pesch, VII, n. 531 ss.; Billot, *De Ecclesiae sacramentis*, II, thes. 25; Sasse, II, *de extrema unctione*, cap. 3; De Augustinis, II, *de extrema unctione*, thes. 3; Wirceburg., X, n. 319 ss.; Otten, VI, n. 282 ss.; *Dictionnaire de théol. catholique*, V, 1982 ss.; Heimbucher, *op. cit.*, pag. 63 ss.; Chardon, *Histoire des sacrements: Extrême-Onction*, 1745 (Migne, *Cursus theol. compl.*, XX, pag. 756 ss.).

Ista oratio 1° *intelligenda est sensu proprio; 2° significat effectum sacramenti; 3° est forma sacramentalis.*

1° *Ista oratio intelligenda est sensu proprio.* Id constat imprimis ex ipsis verbis, scil. προσευξάσθωσαν et εὐχή, quae *deprecationem* proprie significant; dein vero liquet ex contextu, nam idem verbum immediate ante et post sensu verae deprecationis adhibetur. Sane v. 13 legitur: « Tristatur aliquis vestrum? oret (προσευχέσθω) »; et v. 16: « Orate pro invicem, προσεύχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων ».

2° *Oratio ista effectum sacramenti significat.* Nam omnis deprecatio sive explicite sive implicite bonum ab alio implorandum ex ipsa sua natura indicat. Praeterea ritus sacramentalis est signum producendi effectus in suscipiente, atque ita quidem ut eius vis et efficacia principaliter determinetur per formam, qua materia ad sacramentalem significationem elevatur.

3° *Oratio ista est forma sacramentalis.* Id manifesto patet ex nexu inter ipsam orationem et sacramentalem effectum. Sane effectus, seu salvatio infirmi, tribuitur orationi fidei; idcirco haec oratio est pars sacramenti, et quidem pars formalis sive forma, quia materia proxima in ipsa unctione consistit (4).

Quae omnia luculenter confirmantur auctoritate Concilii Tridentini quod, relato textu S. Iacobi, declarat: « Quibus verbis, ut ex apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, *formam*, proprium ministrum et effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit enim Ecclesia... formam esse illa verba: *Per istam unctionem...* » (5).

Igitur, teste Tridentina Synodo, *S. Iacobus* illis verbis: « orent super eum » et « oratio fidei » formam sacramenti designat.

Angelicus clare et concinne docet: « Respondeo dicendum, quod praedicta *oratio* est competens *forma* huius sacramenti, quia tangit sacramentum in hoc quod dicitur: « Per istam sanctam unctionem », et illud quod operatur in sacramento, scilicet « divinam misericordiam », et effectum, scilicet « remissionem peccatorum » (6).

98. 3. In Ecclesia *latina* forma huius sacramenti haec est: « *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum* (auditum, odoratum, gustum et locutionem, tactum, gressum) *deliquisti. Amen* ».

In casu necessitatis sufficit ista forma brevior: « *Per istam sanctam*

(4) Cfr. Otten, VI, n. 286; Kern, *op. cit.*, p. 158 ss.
(5) Sess. XIV, *de sacram. extr. unct.*, cap. 1.
(6) *Suppl.*, q. 29, art. 9.

unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen », unica facta unctione in fronte (7).

Haec forma brevior, utpote adhibenda solum in casu necessitatis, licite adhiberi nequit extra huiusmodi casum. At si forte adhiberet, valida procul dubio foret, quia talis necessitas respicit dumtaxat liceitatem, non autem validitatem, ut in ceteris sacramentis.

Forma, quae nunc adhibetur in Ecclesia latina, inde a saec. XVII communis in omnibus fere dioecesibus facta est. Ante maxima erat varietas formarum in variis Ecclesiis.

Sacramentarium Gregorianum hanc exhibet formam: « Inungo te de oleo sancto in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, ut non lateat in te spiritus immundus, neque in membris, neque in medullis, neque in ulla compagine membrorum, sed in te habitet virtus Christi altissimi, et Spiritus Sancti, quatenus per huius operationem mysterii, et per hanc sacrati olei unctionem, atque nostram deprecationem, virtute sanctae Trinitatis medicatus sive fotus, pristinam et immelioratam recipere merearis sanitatem. Per eundem Dominum Nostrum Iesum Christum... » (8).

In Ecclesia *Turonensi* antiqua forma haec fuit: « Ungo te de oleo sancto in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, obsecrans misericordiam ipsius unius Dei et Domini nostri, ut fugatis omnibus doloribus vel incommoditatibus corporis tui, recuperetur in te virtus et salus; quatenus per huius operationem mysterii et per hanc sacrati olei unctionem atque nostram deprecationem, virtute sanctae Trinitatis medicatus sive fotus, pristinam et immelioratam recipere merearis sanitatem. Amen ».

Antiquum *Rituale Celticum* duplicem hanc formam exhibet: « Ungo te oleo sanctificato, ut salveris in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, in saecula »; vel: « Ungo te oleo sanctificato in nomine Trinitatis, ut salveris in saecula saeculorum » (9).

99. 4. *Graeci* hac forma, nonnullis interdum mutatis vocibus, utuntur: « Pater sancte, animarum et corporum medice, qui Filium tuum unigenitum, Dominum nostrum Iesum Christum, omnem morbum curantem et ex morte nos liberantem misisti, sana quoque servum tuum N. a detinente illum corporis infirmitate et vivifica illum per Christi tui gratiam, intercedentibus N. N... et omnium Sanctorum. Amen ».

Synodus provincialis Ruthenorum an. 1720 hanc exhibet formam: « Sancte Pater, medice coelestis animarum et corporum, qui Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum misisti sanantem omnem infirmitatem et a morte liberantem; sana per hanc unctionem servum

(7) *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 1, nn. 20 et 21.
(8) Migne, *P. L.* LXXVIII, 235.
(9) Cfr. Warren, *The Liturgy and Ritual of the Celtic Church*, p. 168 et 223.

tuum ab omni corporis et animae infirmitate, qua detinetur, et vivifica illum per gratiam Christi tui, precibus Sanctissimae Dominae nostrae Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae, et omnium Sanctorum tuorum; quia tu es fons omnium curationum, Deus noster, et Tibi gloriam referimus, cum unigenito Filio tuo, et consubstantiali Spiritu Sancto, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen » (10).

Etiam *Rumeni* eadem forma utuntur: « Pater sancte, animarum et corporum medice », etc. (11).

Graeci dissidentes eandem formam adhibent, saltem generatim loquendo, ut liquet ex eorum liturgicis libris (12).

100. 5. In *antiquis* Ritualibus Ecclesiae orientalis aliae formae exhibentur.

V. g. *Ordo quartus* hanc formam refert: « Ungo te oleo sancto in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, obsecrans misericordiam ipsius unius Dei et Domini nostri, ut fugatis omnibus doloribus vel incommoditatibus corporis tui recuperetur in te virtus et salus, quatenus per huius operationem mysterii et per hanc sacrati olei unctionem atque nostram deprecationem virtute sanctae Trinitatis medicatus sive fotus pristinam et immelioratam recipere merearis sanitatem per Christum. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti sit tibi haec perunctio olei sanctificati ad purificationem mentis et ad sanitatem corporis. Amen ».

Ordo quintus fere eandem formam continet.

Ordo octavus hanc habet: « Deus omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi, in virtute Spiritus Sancti, unus in Trinitate Deus, miserere huic famulo tuo et tribue ei remissionem omnium peccatorum et recuperationem ab imminenti aegritudine per hanc sanctam unctionem et nostram supplicem deprecationem. Qui vivis... ».

Ordo nonus: « Ungo te oleo sanctificato in nomine Domini, ut more militis unctus praeparatus ad luctam, possit aëreas superare catervas. Per Dominum... ».

Ordo decimus: « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti sit tibi haec perunctio olei sanctificationis ad purificationem mentis et corporis in vitam aeternam. Amen ».

Ordo decimus tertius: « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti regnantis in saecula saeculorum. Accipe sanitatem corporis et remissionem omnium peccatorum tuorum » (13).

(10) Tit. III, § 6.
(11) *Concilium primum provinciale Alba Iuliense et Fogarasiense* an. 1872, tit. V, cap. 6.
(12) Cfr. Maltzew, *Die Sacramente der orthodox-katholischen Kirche des Morgenlandes*, p. 493 ss.; Macarios, *Orth. dogm. theologia*, II, p. 472; Denzinger, *Ritus Orientalium*, II, p. 483 ss.
(13) Cfr. Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, lib. I, cap. 7, art. 4; Arcudius, lib. V, cap. 5.

Teste Theodulpho Aurelianensi, *Graeci* saec. IX hanc formam adhibere solebant: « Ungo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, ut oratio fidei salvet te et alleviet te Dominus, et, si in peccatis sis, remittantur tibi » (14).

101. 6. *Copti Aegypti* hac forma utuntur: « Deus Pater, bone medice corporum et spirituum, qui misisti unigenitum tuum Filium Iesum Christum ad sanandas omnes infirmitates et ad liberandum a morte, sana servum tuum N. ab infirmitatibus spiritus et corporis, atque da ei vitam rectam ut glorificet magnitudinem tuam et gratias agat gratiae ut perficiat voluntatem tuam. Propter gratiam Christi tui et intercessionem Dei Genitricis sanctissimae et orationes Sanctorum; quia tu es fons salutis, et mittimus tibi sursum gloriam et honorem cum unigenito tuo Filio et Spiritu Sancto; nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen » (15).

Syri hanc adhibent formam: « Per hanc sanctam unctionem alleveris ab infirmitatibus tuis et remittantur tibi delicta tua, dissipentur longe a te omnes malae cogitationes: in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ad vitam aeternam. Amen » (16).

Synodus Libanensis Maronitarum an. 1736, a S. Sede *in forma specifica approbata*, docet: « Forma huius sacramenti sunt verba illa, quae dicit sacerdos, dum infirmum oleo sancto inungit; et in antiquis quidem Ritualibus, etsi non uno modo descripta sint, omnia tamen hunc sensum reddunt, iuxta Ecclesiae graecae praxim: *Sancte Pater, medice animorum et corporum, qui Filium tuum D. N. Iesum Christum misisti, ut sanaret omnem infirmitatem et a morte liberaret, sana per hanc unctionem servum tuum hunc ab omni animae et corporis infirmitate per gratiam eiusdem Christi tui, cum quo tibi convenit gloria una cum Sancto Spiritu nunc et semper et in saecula. Amen.* In recentioribus autem Ritualibus ex more sanctae Romanae Ecclesiae forma haec recitatur ac repetitur, dum singulos infirmi sensus sacerdos inungit: *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum sive per auditum etc. deliquisti.* Monendi sunt tamen parochi, dum priorem formam ex more Ecclesiae orientalis dicunt, ita verba proferantur, ut eorum pronuntiatio non ante inchoëtur nec ante finiatur quam ipsa unctio » (17).

Armeni hac utuntur forma: « *Per istam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per*

(14) Migne, *P. L.* CV, 221.
(15) Synodus Alex. Coptorum an. 1898, sect. II, cap. 3, art. 6, n. 7.
(16) Synodus Sciarfensis Syrorum an. 1888, cap. 5, art. 8, n. 3.
(17) Part. II, cap. 8, n. 5.

visum... et similiter in aliis membris, addita in fine tantum ultimae unctionis invocatione sanctissimae Trinitatis » (18).

102. Quaenam verba formae habenda sint ut essentialia. — 1. Ex variis formis modo relatis (n. **98** ss.) patet quid in forma sit essentiale, quid non. Scilicet ea tantum verba censeri debent essentialia, quae omnibus formis sunt communia. Secus dicendum foret, in Ecclesia graeca et etiam in aliqua particulari Ecclesia latina sacramentum extremae unctionis toto tempore, quo certa ritualia fuerunt in usu, invalide fuisse administratum: quod nullatenus admitti potest.

2. Igitur verba omnibus formis communia ideoque essentialia ea tantum habenda sunt, quae actionem unctionis et effectum sacramentalem enuntiant, id est sive generatim abstersionem reliquiarum peccati, ut « *indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti* », sive speciatim corporis et sanctificationem animae ut in forma graeca (19).

103. 3. Nominatio *sensuum*, sive generatim sive speciatim facta, ad valorem sacramenti non requiritur. Deest enim in formis Ecclesiae orientalis et etiam in pluribus formis apud varias Ecclesias particulares latinas usitatis.

Plures veteres theologi docebant sensuum nominationem esse de necessitate sacramenti (20).

Quidam ut probabilem eam defendebant, quia putabant contrarium usum numquam fuisse in Ecclesia: quod falsum est (21). Alii oppositam sententiam ut veriorem vel saltem ut probabilem tenebant (22).

Hodie, attento decreto S. Off. diei 25 april. 1906 et *Rituali Rom.* (23), quaestio finita dicenda est (cfr. n. **72**), ita ut illa opinio uti iam obsoleta habenda sit.

4. Quidam docent esse de essentia verbum *deliquisti* (24), quia secus non exprimeretur in forma unus ex principalibus effectibus huius sacramenti, qui est remissio peccatorum. Item nonnulli (plerisque tamen merito negantibus) censent ad valorem requiri verba: *Per suam piissimam misericordiam.*

De iis ceterisque opinionibus, ab antiquis praesertim DD. propositis, aequum feratur iudicium: scil. verba essentialia formae, iuxta superius dicta, ea tantum sunt, quae actionem unctionis et effectum sacramentalem significant. Igitur quaestio nec est nec esse debet de hac aut illa voce.

(18) *Acta et decreta Concilii nationalis Armenorum* an. 1911, tit. III, cap. 8, n. 498.
(19) Cfr. Pesch, VII, n. 532; Otten, VI, n. 287.
(20) Palaus, tract. 26, punct. 4, n. 4; Aversa, sect. 4, v. *Iam circa;* S. Alph., VI, 710, 3°, 711.
(21) Cfr. Suarez, disp. 40, sect. 3, n. 17; disp. 41, sect. 3, n. 6.
(22) Diana, part. 9, tract. 7, resol. 56; Reginaldus, lib. XXVIII, n. 56, et alii.
(23) Tit. V, cap. 1, n. 21.
(24) Lacroix, lib. VI, part. 2, n. 2097; Mazzotta, tract. 5, quaest. unic., cap. 1; S. Alph., lib. VI, n. 711.

5. Itaque, paucis, haec certo essentialia videntur: 1° *Indulgeat Dominus*, aut aequivalentia; 2° pronomen *tibi*, cum opus sit ut exprimatur subiectum cui sacramentum confertur. De ceteris verbis non constat, ex dictis.

104. Utrum verba formae sint necessario proferenda modo deprecativo. — 1. Plures tenent sufficere formam indicativam, quia antiqui libri liturgici exhibent formas verbis tantum indicativis expressas (25).

Plerique DD. censent, attentis verbis *S. Iacobi*, formam indicativam non sufficere, sed omnino requiri deprecativam (26).

Haec sententia hodie communis est eaque ut certa retinenda.

2. Sed ulterius quaeri potest, utrum verba formae debeant esse materialiter *deprecativa*, an sufficiat quod sint *formaliter*, scil. secundum sensum, quamvis materialiter forte indicativa sint.

Vera sententia est, non requiri ut forma sit *materialiter* deprecativa, sed sufficere ut talis sit *formaliter*, quatenus verborum sensus sit vere deprecativus. Proinde requiritur et sufficit, ut verba *formaliter*, id est secundum sensum, sint deprecativa ea saltem ratione, ut sit « *oratio fidei* ».

Sane:

1° Plures formae antiquae, secundum grammaticalem constructionem, sunt indicativae, ut perspicue liquet ex allatis textibus. Valor autem huiusmodi formarum sine temeritate in dubium revocari non potest. Ergo concludendum, non requiri ut forma sit materialiter deprecativa.

Si quis autem dicere velit illas formas integras non reperiri aliaque verba deprecativa addita esse, factum affirmat, quod probandum est, et quod revera probari non potest.

S. Thomas (27) ait: « Dicendum, quod verba illa indicativi modi, quae secundum morem quorumdam praemittuntur orationi, non sunt forma huius sacramenti, sed sunt dispositio ad formam, in quantum intentio ministri determinatur ad actum illum per illa verba ».

S. Alphonsus (l. c.) merito dicit: « Nec obstant Ritualia opposita; nam

(25) Tournely, *De extr. unct.*, q. 2, art. 2, q. 4; Paludanus, in IV, D. 23, q. 1, art. 2, n. 11; Juenin, *De sacram.*, diss. 7, q. 4; Aureolus, in IV, D. 23, art. 1. — S. Alphonsus (VI, n. 711, dub. 1°) citat pro hac sententia etiam S. Albertum Magnum, Becanum et Tanner. At minus recte. — S. Albertus Magnus (in IV, D. 23, art. 4, q. 2) contrariae sententiae adhaeret. — Becanus (*De sacram.*, cap. 27, q. 4, n. 3) hanc sententiam ultimo loco ponit, eamque fusius quam oppositam probat; et nihil amplius. — Tanner (disp. 7, q. 1, n. 22) hanc opinionem ut probabilem tantum habet.

(26) S. Thom., *Suppl.*, q. 29, art. 8; S. Bellarm., cap. 7; Laymann, lib. V, tract. 8, cap. 3, n. 1; Valentia, disp. 8, q. 1, punct. 3; Bonacina, disp. 7, punct. 3, n. 3; Suarez, disp. 40, sect. 3, n. 7; S. Alph., *l. c.*, etc.

(27) *Suppl.*, q. 29, art. 8, ad 3.

respondet D. Thomas, quod verba illa non erant forma huius sacramenti, sed potius dispositio ad formam. *Sed* forte *melius respondent* Benedictus XIV et Sporer cum Mastrio et Herincx (28), quod verba illa, *ut possis*, cum sint optativa, referri possunt ad proferentis votum et orationem, nempe ac si diceretur: « *Ungo te, orans Deum ut possis*, etc. ».

2° Sicut forma sacramenti poenitentiae potest esse materialiter deprecativa (29), et solum secundum sensum seu formaliter indicativa, ita forma sacramenti extremae unctionis potest esse materialiter indicativa et formaliter deprecativa.

Quidam, v. g. ex modernis *Pesch* (30), censent formam extremae unctionis esse eodem modo secundum sensum deprecatoriam ac in aliis sacramentis, exceptis Eucharistia, poenitentia et matrimonio; nam, aiunt, solidum argumentum proferri nequit, cur in extrema unctione forma debeat esse magis deprecatoria quam in ceteris sacramentis. Igitur iuxta hos auctores forma extremae unctionis non est magis deprecatoria secundum sensum, quam forma ex. gr. baptismi vel confirmationis.

Haec opinio non videtur admittenda, attentis verbis S. Iacobi: « *orent* super eum ungentes eum oleo... et *oratio* fidei salvabit infirmum ». Expressa fit mentio de oratione, aliter ac in ceteris sacramentis. Quare inter extremam unctionem et alia sacramenta datur manifestum discrimen.

3° Omnes formae etiam antiquissimae vel in se ipsis vel in coniunctione cum precibus sive antecedentibus sive subsequentibus, licet verbis indicativis expressae, tamen saltem quoad sensum sunt deprecativae, quatenus aliquam deprecationem sacerdotis continent ad effectum sacramenti impetrandum (31).

105. 1. Nonnulli *obiiciunt:* In formis indicativis sensus non videtur esse deprecativus. Nam verba: « Ungo te oleo sanctificato in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti », sunt omnino parallela formae absolutionis: « Ego te absolvo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ». Porro haec forma etiam quoad sensum indicativa est. Ergo.

Resp. Verba citata possunt quidem dici parallela formae absolutionis, sed ea sequitur semper clausula optativa, qua sensus deprecativus totius formae sufficienter significatur. Ita v. g. in forma Celtica superius relata: « Ungo te oleo sanctificato in nomine Trinitatis, *ut salveris in saecula saeculorum* ». Quare Benedictus XIV scite animad-

(28) Bened., XIV, *De synodo dioeces.*, lib. VIII, cap. 2, n. 3; Sporer, *Suppl. theol. sacrament.*, cap. 2, sect. 3, q. 3, n. 75; Mastrius, *Theol. mor.*, disp. 22, q. 2, n. 32; Herincx, q. 3, n. 26.

(29) Cfr. Cappello, *De poenitentia*, n. 82 ss.

(30) Tom. VII, n. 534.

(31) Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 142 ss.; Otten, n. 287; Pesch, VII, VI, n. 534.

vertit: « Etenim verba illa *ut* et *si*, optativa cum sint, non incongrue referre possunt proferentis votum, orationem et preces » (32).

Item *Suarez:* « Colligo, si quis utatur hac forma: Ungo te oleo sancto, ut Deus tibi remittat, quidquid peccasti etc., formam esse sufficientem, quia verbis indicativi modi adiungitur sufficiens deprecatio, quamvis non careat culpa gravi, illam mutationem efficere absque usu Ecclesiae Romanae » (33).

Immo etiam preces, quae formam indicativam praecedunt, ad sensum deprecativum sufficere possunt, cum intentio formam proferentis iisdem satis indicetur.

2. *Addunt* adversarii: Habentur quaedam formae mere imperativae, quae scil. carent verbis *ut* vel *si*. Talis v. g. est forma Ecclesiae Narbonensis: « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, regnantis in saecula saeculorum. Accipe sanitatem corporis et remissionem omnium peccatorum tuorum » (34).

Resp. Istae formae deprecativae sunt paucissimae eaeque solum ad manifestandam efficaciam deprecationis addebantur. Sed *mere* deprecativae nullatenus sunt. Nam ante verba imperativa fit deprecatio praevia, quae ita cohaeret cum verbis modi imperativi in ipsa unctione dicendis, ut his infirmo cum fiducia tamquam concessa denuntientur bona, quae sacerdotali deprecatione postulata sunt.

Igitur essentialis supplicatio continetur in oratione, quae fit immediate ante unctionem. Id habetur quoad praedictam formam Ecclesiae Narbonensis et etiam quoad alias formas imperativas.

Ceterum ut aequum in hac re feratur iudicium integer ritus administrationis huius sacramenti spectandus est, seu omnia verba quae praecedunt ipsam unctionem.

Ex omnibus formis antiquis, quas diligentissime examinavimus, a *Menardo*, a *Martène* aliisque citatis, duae vel tres tantum reperiuntur, quae explicita vel implicita deprecatione carent. Inde tamen nihil concludendum contra traditam doctrinam. Nam satis est ut forma sit formaliter deprecativa, etsi forte materialiter indicativa. Verba enim quae S. Iacobus adhibet, significant quidem veram orationem, quae saltem quoad sensum sit deprecatio a Deo impetrans sacramenti effectum, sed Apostolus de grammaticali huius orationis constructione nihil profecto dicit; idcirco nihil prohibet quominus verba sint indicativa, dummodo eorum sensus sit deprecativus.

3. *Instant* adversarii: Saltem illae duae vel tres formae, quae explicita vel saltem implicita deprecatione carent, invalidae dicendae sunt.

(32) *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 2, n. 2.
(33) Disp. 40, sec. 3, n. 8.
(34) Cfr. Bened. XIV, *l. c.*

Resp. Minime constat omnes et singulas formas antiquas fuisse validas; idcirco nihil prohibet quominus una vel alia forma tum materialiter tum formaliter indicativa dicatur invalida. Non liquet illas formas adhibitas fuisse in pluribus Ecclesiis particularibus et per tempus diuturnum. Propterea nihil inde sequitur contra infallibilitatem Ecclesiae et oeconomiam divinae Providentiae.

106. An et quale peccatum sit omittere quaedam verba formae. — 1. Certe leve est peccatum aut forte nullum omittere verba *sanctam, piissimam, amen.*

2. Quidam levem culpam existimant omissionem totius incisi *per suam piissimam misericordiam.* Alii, contra, eam gravem habent, vel quia censent illa verba spectare ad essentiam vel saltem quia haberetur notabilis violatio praecepti ecclesiastici. Prima sententia probabilior videtur (35).

3. Item de gravitate culpae illius qui omittit *singulorum sensuum expressionem*, disputatur. Gravis obligatio asserenda non est, nisi de ea certo constet, ideoque benignior sententia tenenda.

107. Variae formarum classes. — 1. Formae, quae in antiquis libris liturgicis exhibentur, perspecta ratione grammaticalis constructionis, apte reduci possunt ad quinque sequentes classes materialiter inter se distinctas.

2. Aliae sunt *deprecativae*, aliae *optativae*, aliae *indicativae*, aliae *imperativae*, aliae demum *mixtae.*

1° *Deprecativae*, quarum egregium exemplum est ista forma graeca: « Deus omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi in virtute Spiritus Sancti, unus in Trinitate Deus, miserere huic famulo tuo, et tribue ei remissionem omnium peccatorum et recuperationem ab imminente aegritudine per hanc sanctam unctionem et nostram supplicem deprecationem. Qui vivis... » (36).

2° *Optativae*, ad quas pertinet forma in Ecclesia latina inde a saeculo XVII adhibita: « Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum... deliquisti ».

3° *Indicativae*, ut antiquissima forma Celtica: « Ungo te oleo sanctificato in nomine Trinitatis, ut salveris in saecula saeculorum » (37).

4° *Imperativae*, quarum exemplum existit in Rituali Narbonensi (saec. IX), ubi praescribitur ut sacerdos dum inungit haec verba pro-

(35) Cfr. Génicot-Salsmans, II, n. 418: Ball.-Palm., V, n. 845.
(36) Ordo VIII, apud Martène, I, p. 867.
(37) Warren, *The Liturgy and Ritual of the Celtic Church*, p. 168.

ferat: « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, regnantis in saecula saeculorum. Accipe sanitatem corporis et remissionem omnium peccatorum » (38).

5° *Mixtae*, in quibus unctio exprimitur modo indicativo ad effectum producendum, sed iste effectus iam ante unctionem a Deo imploratur.

Optimum exemplum est haec forma inde a saeculo IX adhibita: « Per istam unctionem et Dei benedictionem mundentur ab omni sorde peccati et sanctificentur manus, et os, cor quoque, tactus, odoratus, sensus, visus, auditus et gustus, totum corpus et anima tua, ut idoneus efficiaris ad invocandum in nomine eiusdem Dei nostri... ». Deinde ad oculorum unctionem: « Ungo oculos tuos de oleo sanctificato, ut quidquid illicito visu deliquisti, huius olei unctione expietur. Per Dominum... ». Similiter ad alias corporis partes inungendas (39).

108. Relatio formarum ad materiam proximam et effectum sacramenti. — 1. Secundum quosdam libros liturgicos, unica forma semel profertur, dum varia corporis organa unguntur; iuxta alios, ad singula organa propria forma recitatur; iuxta alios, eadem forma in singulis unctionibus (mutatis mutandis) repetitur.

2. Nonnullae formae omittunt actionem ministri sive expressam enuntiationem materiae proximae. Pleraeque, contra, diserte commemorant.

3. In effectibus sacramenti commemorandis magna est formarum discrepantia. Quaedam, v. g. latina, solam delictorum indulgentiam per sensus commissorum voto exoptant; quaedam explicite corporis tantum sanitatem enuntiant; aliae petunt tum peccatorum remissionem tum sanitatem; aliae denique omnes effectus, de quibus infra (n. **150** ss.), commemorant.

109. An et quando extrema unctio ministranda sit sub conditione. — 1. Can. 941 hoc statuit: « Quando dubitatur num infirmus usum rationis attigerit, num in periculo mortis reipsa versetur vel num mortuus sit, hoc sacramentum ministretur sub conditione ».

1° In dubio *de usu rationis*, sacramentum, extra mortis periculum, ritu ordinario ministrandum est; secus, urgente necessitate, unica unctione in fronte. Obligatio ministrandi in casu *per se* urget sub gravi.

2° Si dubitatur num aegrotus versetur revera *in periculo mortis* vel num *iam mortuus sit*, extrema unctio sub conditione ministrari

(38) Ordo XIII; Martène, *l. c.*
(39) Ordo III; Martène, *l. c.*

potest unica unctione in fronte, adhibita forma breviore. Imo in praxi consulendum, ut ita fiat. Postea supplendae erunt unctiones singulorum sensuum, secundum ea quae alibi dicta sunt (n. **90** ss.).

3° Verba « *num mortuus sit* » intelligi debent tam de morte *reali* quam de morte *apparenti*, quam vocant, et quidem latiore sensu. Practice sacerdos vocatus ad infirmum, qui paulo ante mortuus sit seu vitae signa non amplius exhibeat, non solum potest, sed debet tum absolutionem tum extremam unctionem sub conditione ministrare. Idque *per se* sub gravi, nostro iudicio, remoto tamen scandalo et irreverentia.

Ratio est, quia, iuxta communiorem et veriorem sententiam, mors realis non statim et immediate subsequitur mortem apparentem seu totalem defectum signorum vitae externorum. Quare, cum sacramenta sint propter homines, minister quantum in se est omnia ponere tenetur quae in animarum bonum cedere valent. Hinc patet et obligationis exsistentia et gravitas eiusdem, nisi iusta causa excuset (cfr. n. **243**).

110. 2. Enumeratio contenta in can. 941 exclusiva non est.

Extrema unctio ministranda est sub conditione etiam si dubitetur num infirmus sensibus destitutus, sit baptizatus necne, num sit catholicus an haereticus vel schismaticus (40), num, iuxta nonnullos, sit excommunicatus vel personaliter interdictus necne, num sacramentum extremae unctionis in eodem periculo mortis iam receperit (quod praesertim tempore pestis verificari potest).

Num etiam si dubitetur utrum sit *sufficienter dispositus?* Plures negant, quia, aiunt, extrema unctio non conditionate, sed absolute danda est, quoties de existentia dispositionis dubitatur, a qua fructuosa administratio dependet: nam sublato obice malae dispositionis extrema unctio reviviscit. Atqui si conditionate confertur indigno, ipsa, utpote nulla, reviviscere nequit (41).

Nonnulli affirmant, quia nulla videtur solida ratio, cur principium quod applicatur sacramento poenitentiae nequeat applicari etiam extremae unctioni. Hanc sententiam vel certam vel saltem longe probabiliorem habemus, tum ex principiis generalibus tum etiam ex can. 942, qui dicit sacramentum esse conferendum sub conditione, si dubitetur num infirmus pertinaciter impoenitens perseveret in manifesto peccato mortali.

Quidam censent istum canonem agere de *intentione*, non autem de dispositione (42). Verius praescriptum can. 942 intelligi quidem debet

(40) Cfr. Cappello, *De sacramentis*, I, n. 73.
(41) Noldin-Schmitt, III, n. 446.
(42) Cfr. *Linz.-Quartalschr.*, 1918, 419.

primario de intentione, ita tamen ut secundarie intelligendum quoque sit de subiecti dispositione.

3. Casus proinde in quibus licite conferri potest extrema unctio sub conditione sunt isti:

1º si dubitetur utrum infirmus sit vivus an mortuus;

2º si dubitetur num sit baptizatus, catholicus, haereticus vel schismaticus, excommunicatus vel personaliter interdictus necne;

3º si dubitetur utrum extrema unctio iam fuerit infirmo administrata in eodem mortis periculo;

4º si dubitetur num valide collata fuerit necne;

5º si dubitetur utrum infirmus sit rite dispositus an non;

6º si dubitetur utrum sit rationis usum assecutus necne;

7º si dubitetur de validitate materiae scil. olei.

111. Num extrema unctio sit unum, an multiplex sacramentum. — In hoc sacramento intervenit quidem multiplex materia et forma, tamen *sacramentum numerice unum est.* Omnes enim partes unum signum constituunt et ad unum effectum ordinantur. Sane diversis unctionibus et formis nullatenus diversi effectus, sed unus totalis effectus significatur. Quare hoc sacramentum habet unitatem specificam seu unam definitionem, qua distinguitur a ceteris sacramentis.

S. Albertus M. quaerit « *An extrema unctio sit unum vel plura sacramenta* ». Et respondet: « Plures unctiones non constituunt nisi unum sacramentum, quia sunt omnes unctiones ad unum tantum effectum ». Ad obiectionem vero, quamlibet unctionem esse signum efficax rei sacrae ideoque sacramentum, respondet: « Plures sunt ibi unctiones, quae omnes uniuntur in uno effectu, quem complent; et ideo omnes sunt unum sacramentum. Et quod dicitur, quod quaelibet est sacramentum, dicendum, quod omnes sunt unum sacramentum; quia quaelibet est signum et causa purgationis reliquiarum *non secundum partem, sed secundum totum omnes simul* » (43).

Plane consentit *Angelicus*, ut videbimus suo loco, cum quaeremus *quandonam* hoc sacramentum suum producat effectum (n. **208**).

Scite *Suarez* haec tradit: « Hoc sacramentum est unum et specie et numero. Primum constat, quoniam hoc sacramentum ex eadem materia et forma semper fit, et ad eumdem finem seu effectum semper ordinatur: semper ergo est eiusdem speciei... Circa unitatem vero numericam advertendum est, non ita esse unum, ut saltem in diversis personis non possit secundum numerum multiplicari... Duobus ergo aliis modis potest dici hoc sacramentum esse unum tantum numero in eodem subiecto, scilicet compositione, et quia iterabile non est » (44).

(43) In IV, D. 23, art. 17.
(44) Disp. 40, sect. 5, n. 2.

CAPUT III.

DE MINISTRO EXTREMAE UNCTIONIS (1).

ARTICULUS I.

De ministro qui valide confert extremam unctionem.

112. Omnis et solus sacerdos valide administrat extremam unctionem (can. 938, § 1). — 1. Hic quaerimus dumtaxat de *valida* administratione huius sacramenti; de *licita* infra erit sermo (n. **131** ss.). Proinde loquimur de ministro *idoneo* seu *capaci*, sive iure proprio sive ex licentia Ordinarii vel parochi sacramentum administret.

2. Nomine *sacerdotis* hic intelligitur, qui rite ordinatus characterem sacerdotalem animae impressum habet, ideoque quilibet Episcopus et presbyter. Dicitur *omnis*, ita ut nullus prorsus sacerdos excludatur, etsi forte suspensus vel interdictus aut excommunicatus aut degradatus. Dicitur *solus*, ut excludantur ceteri omnes, scil. laici, clerici in minoribus constituti et etiam subdiaconi et diaconi.

3. **De fide** est, *proprium* huius sacramenti ministrum esse *solum* sacerdotem.

Eugenius IV (in Concilio Florentino), Const. « *Exultate Deo* », 22 nov. 1439, § 14, docet: « Minister huius sacramenti est *sacerdos* ».

Concilium Trid. (2) docet: « Ostenditur illic (*Iacob.* 5, 14) proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesiae presbyteros, quo nomine eo loco non aetate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut *Episcopi* aut *sacerdotes* ab ipsis rite ordinati per impositionem manus presbyterii ».

(1) S. Thom., *Suppl.*, q. 31, art. 1 ss.; q. 32, art. 1 ss.; in IV, D. 23, q. 2, art. 2; S. Bellarminus, *De extr. unct.*, cap. 9; S. Bonaventura, in IV, D. 23, art. 2, q. 1 ss.; Suarez, disp. 42, sect. 1 ss.; disp. 43, sect. 1 s.; S. Albertus Magnus, in IV *Sent.*, D. 23, art. 6; Scotus in IV, D. 23, q. unic.; Berti, *De theol. discipl.*, t. IV, lib. 35, cap. 8; Kern, *op. cit.*, p. 241 ss.; Wirceburg., X, n. 328 ss.; Pesch, VII, n. 549 ss.; De Augustinis, thes. 4; Otten, VI, n. 306 ss.; Pohle-Preusse, IV, p. 1, c. 3; *Diction. de théol. cath.*, v. *Extrême-Onction*, 1991, 2011; Coninck, *De extrema unctione*, dub. 9; Ball.-Palm., V, n. 862; Heimbucher, *op. cit.*, pag. 73 ss.; Chardon, *Histoire des sacrements: Extrême-Onction*, 1745, (Migne, *Cursus theol. completus*, XX, p. 773 ss.); Lercher, IV, n. 495; Gougnard, *op. cit.*, p. 47 ss.
(2) Sess. XIV, cap. 3, *de extrema unctione*.

Dein ita definit: « Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiae, quos B. Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremae unctionis ministrum non esse *solum* sacerdotem, a. sit » (3).

113. Probatur veritas:

1° **S. Iacobus** docet ad hoc sacramentum ministrandum vocandos esse *presbyteros Ecclesiae*. Atqui presbyteri Ecclesiae in S. Scriptura ii vocantur, qui ordinatione sacerdotes facti sunt, ut liquet v. g. ex *I Tim.* 5, 17-22, *II Tim.* 1, 6, *Tit.* 1, 5 ss., *Act.* 14, 23, etc. Ergo.

2° **SS. Patres,** quorum testimonia supra allegata fuerunt (n. 7 ss.), expresse affirmant ministros huius sacramenti esse sacerdotes.

3° **Libri rituales** omnium Ecclesiarum tam Orientis quam Occidentis solos sacerdotes ministros huius sacramenti assignant.

4° **Antiqua Concilia** diserte declarant extremam unctionem a sacerdotibus esse ministrandam.

Concilium *Cabillonense II* in Gallia habitum an. 813 (can. 48) decernit: « Secundum B. Apostoli Iacobi documentum, cui etiam documenta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopis benedicitur, a *presbyteris* ungi debent ».

Concilium *Aquisgranense* an. 836 iubet: « Si subditus infirmitate depressus fuerit, ne confessione atque oratione *sacerdotali* necnon unctione sacrati olei per eius (*presbyteri*) negligentiam careat. Denique si finem urgentem perspexerit, commendet animam christianam Domino Deo suo more *sacerdotali* cum acceptione S. Communionis » (4).

Concilium *Ticinense* an. 850 (cap. VIII) statuit: « Debet eum (aegrotum) loci *presbyter* congruenter admonere, quatenus ad hanc spiritualem curam secundum propriae possibilitatis vires, vicinos quoque *presbyteros* invitet... Si autem infirmi qualitas talis est, ut per se ipsum tangendum et ungendum dignum existimet *Episcopus*, ab eo quam plurimum competenter fieri valet, a quo ipsum chrisma conficitur et cui peccata remittendi officio privilegii potestas concessa est » (5).

114. 5° **Accedit Doctorum consensus.**

Praecipuos tantum ex veteribus allegandos censemus.

S. Albertus Magnus ait: « In sacramento isto placuit Deo, quod essent simplices *sacerdotes* (ministri), qui in omnibus locis de propinquo haberi possent » (6).

(3) *Loc. cit.*, can. 4.
(4) Cap. II, *de vita et doctrina inferiorum ordinum*, can. 5.
(5) Harduin, V, 27.
(6) In IV Sent., D. 23, art. 6.

S. Thomas expresse docet laicos sacramentum hoc ministrare non posse addiditque rationem cur id vetetur, cum iisdem liceat, contra, baptismum conferre. « Respondeo dicendum, dicit S. Doctor, quod secundum Dionysium in *Eccl. hierarch.*, sunt quidam exercentes actiones hierarchicas, et quidam recipientes tantum, qui sunt laici. Et ideo nullius sacramenti dispensatio laicis ex officio competit; sed quod baptizare possunt in casu necessitatis ex divina dispensatione factum est, ut nulli regenerationis spiritualis facultas desit » (7).

Dein *Angelicus* ostendit ne diaconos quidem posse hoc sacramentum conferre: « Respondeo dicendum, quod diaconus habet vim purgativam, non illuminativam: unde cum illuminatio fiat per gratiam, *nullum sacramentum in quo gratia conferatur, diaconus potest dare ex officio. Et ideo nec hoc*, cum in eo gratia conferatur » (8).

S. Bonaventura docet: « Huius sacramenti dispensatio spectat ad *sacerdotes;* et istud confirmat auctoritas et ratio: auctoritas, quia Iacobi ultimo dicitur: *Inducat presbyteros et orent super eum;* ratio, quia cum huius sacramenti materia sit oleum consecratum, non debet administrari nec confingi nisi ab eo, qui habet manus consecratas; et talis est *sacerdos:* ideo non se extendit ad omnes » (9).

Scotus ait: « Hoc sacramentum debet *a solo sacerdote* dispensari, quia solus sacerdos est idoneus minister et conveniens ad illud dispensandum... *Solus* igitur *sacerdos* est minister conveniens in dispensando generaliter hoc sacramentum » (10).

Durandus dicit: « Nullus laicus potest hoc sacramentum dispensare, nec clericus nisi sit *sacerdos* » (11).

Paludanus: « Prima conclusio est, quod *solus sacerdos est minister*, ita quod in nullo casu non-sacerdos possit inungere, cum hoc sit eius proprium; nec Papa posset committere non sacerdoti inungere sicut nec a peccatis absolvere aut etiam conficere (Eucharistiam) » (12).

115. 6° **Codex** expressis verbis confirmat traditam doctrinam: « *Hoc sacramentum valide administrat omnis et solus sacerdos* » (can. 938, § 1).

Dicitur *omnis*, quatenus vi ipsius characteris presbyteralis sacerdos efficitur minister huius sacramenti, adeo ut nullus excludatur aut excludi possit, ad valorem quod attinet, sive sit excommunicatus vel suspensus, sive sit depositus vel degradatus. Dicitur *solus*, quatenus nemo alius, carens potestate presbyterali, est minister capax huius sa-

(7) *Suppl.*, q. 31, art. 1.
(8) *Ibid.*, art. 2.
(9) In IV, D. 23, art. 2, q. 1.
(10) In IV, D. 23, q. un.
(11) In IV, D. 23, q. 3.
(12) In IV, D. 23, q. 2.

cramenti, aut talis constitui seu effici potest, sive laicus sit sive clericus.

116. Utrum laicus in casu necessitatis sacramentum extremae unctionis ministrare valeat. — *Waldensis* affirmat vel saltem affirmare videtur, in casu extremae necessitatis quemlibet hominem christianum, etiam mulierem, hoc sacramentum ministrare posse. Iste auctor citat verba *Ven. Bedae* et dein ita pergit: « Quod autem dicit secundum Innocentium, non solum hoc licere presbyteris, sed et omnibus christianis: ubi copia sacerdotis omnino deest, intelligit: sicut in extremae necessitatis articulo christianae licebit vetulae baptizare » (13).

Quidam censent *Waldensem* non affirmare unctionem a laico factam esse sacramentalem; « et licet afferat comparationem baptismi, haec tamen, aiunt, ita intelligenda est, ut similitudo versetur in commendatione ritus, non in sacramenti ratione » (14). Quidquid sit, verba profecto quibus utitur Waldensis sunt obscura et ambigua. Idcirco diximus: *affirmat* vel saltem *affirmare videtur.*

Verba autem *Ven. Bedae* ad quae provocat *Waldensis* sunt haec: « Nec solum presbyteris, sed ut *Innocentius* Papa scribit, etiam omnibus christianis uti licet eodem oleo in sua aut suorum necessitate ungendo, quod tamen oleum nonnisi ab Episcopo licet confici » (15). At ipse *Ven. Beda* provocat ad verba *Innocentii I* ad Decentium, Episcopum Eugubinum. Quae verba ita sonant: « Quod non est dubium, de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sacro oleo chrismatis perungi possunt, quod ab Episcopo confectum *non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti christianis licet, in sua aut in suorum necessitate ungendum* » (16).

Fatendum, haec verba perspicua non esse. Variae sunt lectiones eorumdem, quae videri possunt apud Migne (l. c.). Nonnulli putant Innocentium I distinguere duplicem usum sacri olei essentialiter diversum, scil. *privatum* qui omnibus fidelibus est permissus, et *sollemnem*, Episcopo et presbyteris reservatum, qui solum habet rationem sacramenti. Alii censent verba Innocentii hoc sensu intelligenda esse, scilicet ut omnibus christianis liceat uti chrismate ab Episcopo confecto, sed nonnisi ministerio sacerdotum.

S. Bellarminus (17) docet: « Dominicus a Soto *dist.* 23, *q.* 7, *a.* 1 intelligit Innocentium de usu olei sancti *extra sacramentum* ad curandos morbos; sed videtur id esse contra praxim Ecclesiae. Non enim dari solet oleum sanctum laicis, ut eo utantur. Exempla vero, quae leguntur de miraculis, quae sancti eremitae oleo sancto faciebant, non convincunt

(13) *Doctrinale antiq. fidei* etc., II, c. 163, n. 3.
(14) Berti, *De theol. discipl.*, t. IV, l. 35, cap. 8, prop. 1.
(15) Migne, *P. L.* XCIII, 39.
(16) Migne, *P. L.* XX, 559 s.
(17) *De extrema unctione*, cap. 9.

eos fuisse usos illo oleo, quod ab Episcopo solemni caeremonia benedicitur, ut sit huius sacramenti materia; poterant enim uti oleo, quod ipsi signo crucis benedicebant. Alii *rectius*, ut Iansenius in cap. 6 Marci, dicunt Innocentium loqui de *recipiente*, non de ministro, ac velle dicere, licere omnibus christianis uti sancto oleo in suis et suorum necessitatibus, nimirum *advocando sacerdotes et accipiendo unctionem illam sacram*, non ministrando ».

Quae interpretatio vera videtur, toto contextu probe perspecto, cum *Innocentius I* non loquatur de ministro, sed de subiecto huius sacramenti.

117. Allegantur etiam verba *S. Eligii*, Episcopi Noviomensis, et *S. Caesarii Arelatensis.*

S. Eligius dicit: « Qui aegrotat, in sola Dei misericordia confidat, et Eucharistiam corporis et sanguinis Christi cum fide et devotione accipiat oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, *unde corpus suum in nomine Christi ungat*, et secundum Apostolum oratio fidei salvabit infirmum et alleviabit eum Dominus » (18).

Item *S. Caesarius* ait: « Quoties aliqua infirmitas supervenerit, corpus et sanguinem Christi ille, qui aegrotat, accipiat; et inde *corpusculum suum ungat*, ut illud, quod scriptum est, impleatur in eo: *Infirmatur aliquis, inducat presbyteros et orent super eum ungentes eum oleo...* » (19). Verba: « corpus suum (corpusculum suum) ungat » esse intelligenda sensu passivo, i. e. ungi faciat, clare liquet ex contextu.

Afferuntur etiam quaedam facta e quibus, iuxta nonnullos, concludendum videtur sacramentum extremae unctionis fuisse prioribus Ecclesiae saeculis administratum a laicis (cfr. n. **119**, 4°).

118. Recentius *Boudinhon* commendavit sententiam, laicos sibi et aliis sacramentalem unctionem impertire posse in casu necessitatis (20).

Postea idem auctor saltem implicite revocasse videtur, et merito

(18) *De rectitudine catholicae conversationis;* Migne *P. L.* XL, 1172 (inter opera S. Augustini).
(19) Homil. XIII, *de 12 remissionibus peccatorum:* Migne, *P. L.* LXVII, 1075.
(20) *Revue catholique des Eglises*, 1905, p. 401 s. « Je ne vois pourquoi, en l'absence de toute déclaration de l'Eglise, on ne pourrait regarder comme suffisant le ministère du malade ou d'un autre fidèle, dès lors que l'huile bénite avait été préalablement sanctifiée et était devenue comme le véhicule de la grâce. Qu'importe le ministre de la distribution de l'Eucharistie? Quoique le laïque ne soit pas le ministre ordinaire du baptême, le sacrement n'est-il pas valide quelle que soit la personne qui le confère?... Sans m'exagérer la portée de cette remarque, je pense qu'elle mérite quelque attention ».

quidem, praedictam sententiam, quatenus affirmat eam practice retineri non posse (21).

119. Doctrina catholica est, laicos ne in casu quidem necessitatis extremam unctionem conferre posse.

1° Concilium Trid. (22) expresse definit *proprium* ministrum sacramenti extremae unctionis esse *solum* sacerdotem. Quae verba ita sunt intelligenda, ut quilibet alius excludatur penitus.

2° Quo sensu sint accipienda verba *Innocentii I*, *Ven. Bedae*, *S. Eligii* Noviomensis et *S. Caesarii* Arelatensis, supra explicatum est (n. **116** s.).

3° Comparatio inter baptismum, qui in casu necessitatis a quocumque, etiam a laico, ministrari potest, et extremam unctionem, nullatenus sustinetur, ut egregie animadvertunt Doctores (n. **48**). Nam baptismus est absolute necessarius ad vitam aeternam obtinendam; non item extrema unctio. Illum omnes, etiam laici, conferre valent solum ex peculiari Dei dispensatione quae data non fuit pro sacramento extremae unctionis ministrando.

Pariter excludenda est comparatio inter Eucharistiam et extremam unctionem. Nam Eucharistia est sacramentum permanens (23); non ita extrema unctio et cetera sacramenta.

4° Facta quae allegantur nihil evincunt. Nam aliud est *usus* olei benedicti in solatium infirmorum, et aliud *confectio* seu *administratio* sacramenti. Quod interdum etiam laici usi fuerint oleo benedicto ad ungendos infirmos, uti nos quoque frequenter res benedictas adhibemus, concedendum est; quod huiusmodi usus rationem sacramenti habuerit, negandum. Nullum profecto documentum afferri potest, ex quo constet laicos revera sacramentum extremae unctionis ministrasse.

120. Num diaconi in casu necessitatis de licentia Episcopi vel saltem R. Pontificis valide extremam unctionem ministrare possint. — 1. *Launoi*, doctor Parisiensis, affirmat *diaconos* in casu necessitatis de licentia Episcopi valide sacramentum extremae unctionis conferre posse. Censet, se rem evincere ex decretis Conciliorum, quae iubent, ut, absente presbytero, diaconus, cum necessitas urget, infirmo praebeat Viaticum; nonnulla statuunt, eum posse canonicam reconciliationem moribundi perficere; unum vel alterum permittit, ut diaconus confessionem aegroti excipiat secundum opinionem medio aevo valde diffusam, hominem christianum in articulo mortis, si copiam sacerdotis

(21) Cfr. *Revue du clergé français*, 15 dec. 1911, p. 727 s.
(22) Sess. XIV, can. 4, *de extrema unct.*
(23) Cfr. Cappello, *De sacramentis*, I, n. 226 ss.

non habeat, teneri confessionem instituere coram diacono, imo coram laico, si nullus adsit clericus (24).

Inde *Launoi* hac ratione argumentatur: « Quae... Ecclesiarum Concilia permittunt diacono, absente presbytero, infirmorum confessionem excipiat, et ad eos Viaticum deferat, continuo significant, infirmos quoque a diacono, dum abest presbyter, ungi posse. Ex his enim tribus sacramentis, qui duo confert aegrotantibus, tertium similiter conferre potest; neque profecto satis commode intelligeretur, diaconum in necessitatis casu aegrotantibus peccatorum veniam et Eucharistiam impertire posse, non posse unctionem, quae olim ante Eucharistiam impertiretur » (25).

Iste A., qui acriter doctores scholasticos impugnare solet, loquens de sententia Waldensis superius relata, scribere audet (l. c.): « Sotus quidem dicit, Waldensem praeter opinionem omnium sentire; sed tamen ei neminem, qui contrarium expresse docuerit, opponit, et nescio an opponi possit aliquis ex eo numero theologorum, qui ante Waldensem floruerint ».

Quam perperam haec affirmentur, nemo est qui non evidenter conspiciat. Launoi nescit, « *an opponi possit aliquis ex eo numero theologorum, qui ante Waldensem floruerint* ». Porro omnes Doctores supra citati (n. **114**), qui diserte docent solum sacerdotem esse ministrum sacramenti extremae unctionis — *S. Albertus Magnus*, *S. Thomas*, *S. Bonaventura*, *Scotus*, *Paludanus*, *Durandus* — floruerunt ante Waldensem.

121. 2. Haec opinio nedum caret probabilitate, sed *falsa omnino* est. Sane:

1° Definitio *Concilii Trid.* perspicua, absoluta et exclusiva est. Nulla in ea fit mentio de diacono, de licentia Episcopi vel Concilii aut R. Pontificis, de ministro ordinario vel extraordinario extremae unctionis.

2° Omnes rationes supra relatae, quae ostendunt ministrum huius sacramenti esse solum sacerdotem, huc spectant.

3° Ceterum quisque facile perspicit quam futile sit argumentum adductum a Launoi.

De eius opinione et argumento *Berti* haec tradit: « Ego vero, cum haec omnia in Launoio singulatim et accurate legissem, plurimum miratus sum eruditi viri confidentiam, qui sibimet persuaserit, tanta monumentorum copia insipientibus fucum facere crassissimumque errorem verbosissima loquacitate venditare. Enimvero in nullo ex productis a Launoio testimoniis minima extat vocula, quae unctionem extremam commemoret; sed omnia de communio-

(24) Cfr. Cappello, *De Poenitentia*, n. 364.
(25) *Op. cit.*, I, p. 569.

ne et de Viatico agunt, et quaedam de susceptione poenitentium... Si ergo haec omnia probarent aliquid, profecto hoc unum evincerent, posse diaconos in extrema necessitate excipere confessiones et absolutionem impertire: quod est adiicere errorem errori et haeresim haeresi » (26).

122. Num sacerdos, deficiente alio sacerdote, possit sibi ipsi in periculo mortis valide extremam unctionem ministrare. — 1. Quidam affirmarunt, sacerdotem, speciatim parochum, sibi ipsi in casu necessitatis posse extremam unctionem conferre. Ita *Clericatus*, qui hanc sententiam probabiliorem speculative et tutam practice existimat, eamque pluribus rationibus probare conatur (27).

2. *Haec opinio*, prout enuntiatur, *sustineri nequit.* Sane:

1º Baptismus est sacramentum maximae necessitatis. Quare Christus statuit, ut quilibet homo, etiam infidelis, valeat alios baptizare. Nihilominus nemo habet potestatem baptizandi se ipsum, ut constat ex Innocentio III. Ergo multo minus sacerdos potest sibi ipsi conferre extremam unctionem, quae non est sacramentum necessitatis. Idem dicas de sacramentali absolutione, quam sacerdos ne in casu quidem necessitatis sibi conferre valet.

Notandum tamen, rationem istam non esse decisivam nec dari paritatem inter absolutionem sacramentalem et administrationem huius sacramenti.

2º Monumenta ecclesiastica nullum referunt exemplum sacerdotis sibimet conferentis sacramentum extremae unctionis. Id manifesto ostendit, esse in Ecclesia firmam persuasionem ex Traditione ortam, sacerdotem non posse, alio sacerdote deficiente, sibi ministrare extremam unctionem.

3º Rationes, quas affert *Clericatus*, validae non sunt. « Cui licet, quod est plus, ipse ait, prohibitum non censetur, quod est minus... Sed sacerdoti in aliorum absentia licet sibi ministrare sacrosanctam Eucharistiam extra Missam. Ergo ».

Falsum est, plus esse ministrare Eucharistiam, quam extremam unctionem. In administratione Eucharistiae nullum conficitur sacramentum, sed tantum applicatur sacramentum permanens in Sacrificio confectum: quae applicatio in casu necessitatis, v. g. tempore persecutionis, ipsis laicis permittitur.

« Etiam in sacramento matrimonii, addit *Clericatus*, iidem sunt ministri ac suscipientes... Igitur pari ratione in sacramento extremae unctionis idem potest esse, qui ministret ac qui suscipiat ».

Quae de matrimonio dicuntur, nequeunt dici de sacramentis quae

(26) *De theol. discipl.*, IV, l. 35, cap. 8, prop. 3.
(27) *Decisiones sacram. de extrema unctione*, decis. 75.

ministrum consecratum exigunt. Praeterea sponsus non sibi sacramentum confert, sed sponsae et vicissim.

Maior pars decem rationum, quas allegat *Clericatus*, « *vix non est ridicula* », ut notat *Kern* (28).

4º S. Congregatio de Prop. Fide die 23 mart. 1844 declaravit: « Inspectis ipsis divini eloquii verbis, vel facile patet, sacramentum extremae unctionis etiam in casu necessitatis, absente nimirum alio presbytero, non posse missionarium aegrotantem sibimetipsi ministrare » (29).

Fatendum, argumenta omnino *certa* et *peremptoria* sive intrinseca sive extrinseca deesse, ita ut in casu *extremae* necessitatis non videtur damnandus sacerdos qui se ipsum oleo benedicto inungat. Ne dicas vero sacerdotem sibi consulere posse per actum contritionis perfectae, quia alii effectus, praeter peccatorum remissionem, non obtinerentur in tali casu.

123. Num plures requirantur sacerdotes, an potius unus sufficiat, in administratione extremae unctionis. — 1. A pluribus saeculis viget in *latina* Ecclesia disciplina, ut unus sacerdos conferat sacramentum extremae unctionis.

Apud *Orientales*, contra, mos est ut plures sacerdotes, *septem* scil. si haberi possint, hoc sacramentum administrent.

Cur septenarius numerus requiratur, non constat. *Arcudius* hanc affert rationem: « Septem numero presbyteros Graecorum Ecclesia exigit sive propter septem peccata mortalia sive quia septenarius numerus in S. Scriptura valde commendatur et non caret mysterio, quia iubilaeum complectitur, sive propter septem corporis partes, quas ungunt » (30).

2. In Ecclesia latina mos, ut plures sacerdotes simul ministrarent extremam unctionem, valde diffusus numquam fuit.

Inter 32 veteres « *Ordines* » a *Martène* collectos, tantum tres reperiuntur, qui plures sacerdotes postulent in extrema unctione ministranda. Pauca re vera exhibentur exempla huius sacramenti per plures sacerdotes collati. Ratio praecipua talis disciplinae ex defectu presbyterorum repetenda (31).

(28) *Op. cit.*, p. 246.
(29) Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 247; Hugon, *De sacramentis*, tract. *de extrema unctione*, art. 4. In *Collectanea S. C. de Prop. Fide* (ed. tam an. 1893 quam an. 1907) hoc responsum non reperitur. Quae omissio maximum in casu habet momentum.
(30) *Concordia*, V, cap. 3.
(31) Benedictus XIV (*De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 4, n. 6) aliam rationem assignat, scil. ne pauperes hoc sacramento privarentur. « Cum plures simul sacerdotes, ait Pontifex, ad infirmum inungendum advocabantur, quilibet sua opera haud exiguam exposcebant mercedem, cui solvendae cum pauperum vires non sufficerent, ii sine extrema unctione decedebant... Ad compescendam sacerdotum petulantiam, visum est deliberandum, ut deinceps extrema unctio nulla petita mercede a solo conferretur aegrotantis parocho ».

3. Certum est, valide sacramentum extremae unctionis conferri ab *uno* sacerdote.

1º Textus *S. Iacobi* ita est intelligendus, ut hoc sacramentum ministretur a presbyteris *propriae ecclesiae*, sive sint plures sive pauci sive unus, non autem eo sensu ut complures semper ac necessario requirantur. Quare extrema unctio, secundum mandatum Apostoli, conferri potest vel a solo Episcopo vel ab uno aut a pluribus presbyteris pro variis Ecclesiarum adiunctis.

2º *Traditio id aperte confirmat.* Vetera enim documenta clare ostendunt, communem fuisse persuasionem tam Occidentis quam Orientis, sacramentum valide et licite conferri ab *uno* sacerdote; et reapse pleraque exempla exhibent unicum ministrum, sive Episcopum sive presbyterum. Satis erit perspicua verba *Innocentii I* ad Decentium referre: « Idcirco presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si *Episcopus* aut potest aut dignum ducit aliquem a se visitandum et benedicere et tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere ». Si *Episcopus* potest *solus* praebere sacramentum, palam est iure divino complures presbyteros nullatenus requiri.

3º Demum *maior pars librorum ritualium* christianae antiquitatis tradunt, ab uno sacerdote sacramentum extremae unctionis ministrari.

124. 4. Certum est pariter, hoc sacramentum valide conferri a *pluribus* simul sacerdotibus.

1º S. Iacobus per verba: « *Inducat presbyteros Ecclesiae et orent super eum* etc. », manifesto commendat, ut, quantum fieri potest, omnes presbyteri eius ecclesiae, cui aegrotans adscriptus est, ritum sacramentalem perficiant. Igitur si non obstet positiva lex Ecclesiae, quae pro circumstantiis temporum vel locorum iubeat, ut unus sacerdos sacramentum conferat, plures sacerdotes valide et licite illud administrant (32).

2º Nonnulli antiqui *Ordines* referunt extremam unctionem administratam fuisse in Ecclesia latina a pluribus sacerdotibus. Ordo XIV haec habet: « Tunc singuli sacerdotes perungant infirmum de oleo sanctificato facientes cruces in collo... ». Dein ponuntur orationes, quas singuli sacerdotes recitare debent, dum peragunt unctiones. Eadem fere habent Ordines XV et XXIII.

(32) Cfr. De Sainte-Beuve, *De sacramento unctionis infirmorum extremae* (Migne, *Cursus theol. completus*, XXIV, 18 ss.), disp. 3, art. 2 ss.; Kern, *op. cit.*, p. 258.

Benedictus XIV ad rem tradit: « Eundem morem nobis exhibent constitutiones Angliae, collectae a Guilelmo Lyndewode, in quibus ad tit. *De extrema unctione*, pag. 26 legimus: " Cum magna reverentia deferatur oleum infirmorum ad infirmos, et ipsos inungant *sacerdotes*, ubi annotavit glossator, *a singulis sacerdotibus pronuntiatam fuisse formam deprecativam cuilibet actioni accommodatam* ". Cumque eandem constitutionem totidem prorsus verbis repetitam inveniamus inter constitutiones Odonis, Episcopi Parisiensis, inde coniicimus, eam disciplinam in Galliis adhuc perdurasse saec. XII, quo illae sunt editae. Quinimo sequenti etiam saec. XIII et ultra retentam alicubi eandem disciplinam, non obscure significant posteriora synodalia statuta » (33).

3º Praxis Ecclesiae orientalis id aperte confirmat. Sane apud Orientales viget disciplina etiam hodie, ut extrema unctio ministretur a pluribus presbyteris, si commode haberi possint.

Quae Orientalium disciplina diserte approbata fuit a Sede Apostolica.

Synodus Ruthenorum Zamosciae anno 1720 celebrata, a S. Sede i. e. a Benedicto XIII expresse confirmata, statuit: « Quamquam in graeca Ecclesia receptum fuerit, prout aliquando etiam in latina, ut septem sacerdotes, iisque deficientibus, tres saltem advocarentur ad ministrandum hoc sacramentum, iique omnes et materiam subministrarent et formam proferrent, sciant tamen pastores, *plures* ea de causa adhiberi solitos sacerdotes, tum ob reverentiam eiusdem ac gratiae copiam, quam confert, tum ut plurium sacerdotum preces effectum sacramenti coadiuvent. Qua de causa S. Synodus statuendum censet, ut si *septem* aut *tres* sacerdotes haberi commode non possint, *unus*, qui totius Ecclesiae personam gerit, ex cuius virtute hoc sacramentum perficit illud conferat ac infirmo ministret » (34).

Synodus Maronitarum anno 1736 in Monte Libano coacta, a Sede Apostolica i. e. a Benedicto XIV in forma *specifica* approbata, decernit: « Quamquam in Ecclesia orientali receptum sit, ut *septem* sacerdotes, iisque deficientibus, *tres* saltem advocarentur ad ministrandum hoc sacramentum, iique omnes, et infirmum ungerent, et verba simul proferrent, aut (quod etiam frequentius fit) *unus* illorum dumtaxat ungeret formamque pronunciaret; declarandum tamen omnibus censuimus, *de necessitate huius sacramenti non requiri nisi unum sacerdotem* » (35).

Eadem tradunt ceterae Synodi orientales, ut in *Appendice* referetur.

Benedictus XIV, Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1742, § 5, statuit: « Nec refert, utrum eadem extrema unctio per *unum* vel *plures* presbyteros fiat, ubi huiusmodi viget consuetudo; dummodo credant et asserant, illud sacramentum, servata debita materia et forma, ab uno presbytero valide et licite confici ».

(33) *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 4, n. 5.
(34) Tit. III, § 6.
(35) P. I, cap. 8, n. 8.

4° Sectae orientales iam saec. V et VI ab Ecclesia catholica separatae perspicuum exhibent testimonium ecclesiasticae Traditionis. *Denzinger* refert: « Orientales *septem* sacerdotes regulariter huic officio impendere solent vel, si non adsint, *quinque* vel *tres* vel, si opus sit, etiam *unum* » (36).

125. 5. Facta historica, e quibus constat sacramentum extremae unctionis administratum fuisse per plures presbyteros, non sunt omnia et singula ita intelligenda, ut omnes sacerdotes re vera confecerint sacramentum, sed quatenus orationibus suis presbytero conferenti praesto fuerint.

Ad rem *Angelicus:* « Quia hoc sacramentum perfectae curationis effectum habet, et in eo requiritur copia gratiae, competit huic sacramento, *quod multi sacerdotes intersint* et quod oratio totius Ecclesiae ad effectum huius sacramenti *coadiuvet...* » (37).

Billuart ad haec verba S. Thomae recte animadvertit: « Ubi nota, plures sacerdotes requiri... non ut omnes sacramentum administrent, sed ut precibus suis ministrantem adiuvent » (38).

126. Utrum extrema unctio valide et licite ministretur a pluribus presbyteris in Ecclesia latina, vel ab uno in Ecclesia orientali. — 1. De *validitate* nulla est dubitatio, attentis expositis (n. **124**).

2. Quoad *liceitatem* servanda est propria cuiuslibet Ecclesiae disciplina, sive lege positiva, sive legitima consuetudine inducta. Huc spectant verba Benedicti XIV, Const. « *Etsi pastoralis* », § 5, supra relata (n. **124**, 4°).

3. In Ecclesia *latina*, attenta consuetudine a pluribus saeculis universaliter inducta et attento *Rituali Rom.* quod de *uno* ministro loquitur (39), multis presbyteris simul conferre hoc sacramentum non licet.

Num id vetetur sub gravi, an sub levi, controvertitur. Cum agatur de re natura sua notabili, quae ritum sacramentalem respicit, immutatio a nonnullis dicitur gravis ideoque sub lethali vetita. At opinio, quae tenet culpam esse levem tantum, secluso scandalo et contemptu, probabilis est.

4. In Ecclesia *orientali* licite ministratur extrema unctio ab uno sacerdote, quamvis conferri possit etiam a pluribus. Ita ex consuetudine et liturgicis

(36) *Ritus Orient.*, I, p. 188.
(37) *Summa contra Gent.*, lib. IV, cap. 73.
(38) *De extrema unctione*, cap. 5.
(39) Tit. V, cap. 1, nn. 6, 7, 18 et 22; cap. 2, nn. 1, 3, 4, 7, 9, 12.

libris. Imo alicubi, v. g. apud *Maronitas*, praecipitur, ut unus sit minister qui formam proferat et unctiones peragat, etsi plures adsint sacerdotes. Etenim Synodus Libanensis an. 1736 statuit: « Ubi autem plures (sacerdotes) adesse contigerit, districte praecipimus et mandamus, ut *unus* dumtaxat illorum inungat infirmum, et verba illa, quae formae vim habent, pronunciet: ceteri sacerdotes reliquas preces, quae ante vel post unctionem praescribuntur, inter se recitandas de more distribuant » (40).

Huiusmodi administratio sacramenti extremae unctionis videtur permitti etiam in Ecclesia latina.

Articulus II.

De modo quo extrema unctio a pluribus presbyteris conferri possit.

127. Varii modi ritum sacramentalem perficiendi. — Plures ministri multiplici ratione cooperari possunt in sacramento conferendo:

1° Si omnes simul (moraliter) ungant singula membra et formam proferant;

2° Si omnes simul orationem sacramentalem fundant, dum unus aegrotum ungit;

3° Si omnes simul ungant et unus tantum formam proferat;

4° Si unus faciat unam unctionem cum sua forma, alius aliam unctionem item cum sua forma;

5° Si unus materiam tantum applicet, quin formam proferat, et alter vel alii formam recitent, quin aegrotum ungant;

6° Si plures sacerdotes integram materiam et formam applicent aut simul aut successive.

128. Utrum valide praedictis modis conferatur extrema unctio necne. — 1. Tribus prioribus modis (n. **127**) certe sacramentum valide confertur, quia omnia essentialia a sacerdotibus tamquam ab una persona morali ponuntur.

2. Etiam quarto modo valide administratur extrema unctio. Nam sacramentum, cum per partes conferatur, partialiter ab uno et partialiter ab alio conferri potest. Unctio enim una ab uno ministro peracta

(40) P. I, cap. 8, n. 8.

suum proprium valorem statim obtinet, et si aliae unctiones accedant, sacramentum integrum constituitur (1).

Haec est doctrina Angelici, qui ait: « Quamvis in Eucharistia, si post consecrationem panis moriatur sacerdos, alius sacerdos possit procedere ad consecrationem vini, incipiens ubi ille dimisit, vel etiam incipere a capite supra aliam materiam; tamen *in extrema unctione non potest a capite incipere, sed debet semper procedere*, quia unctio in eadem parte facta tantum valet, ac si consecraretur bis eadem hostia, quod nullo modo faciendum est. *Nec tamen ministrorum pluralitas tollit unitatem huius sacramenti*, quia instrumentaliter tantum operantur » (2).

3. Quinto modo, seu quando unus minister materiam applicat et alter formam pronuntiat, sacramentum a plerisque invalide conferri dicitur, ex principio generali quod unitas sacramenti postulat unitatem vel physicam vel saltem moralem ministri illud conferentis: quae unitas, aiunt, in casu abest omnino.

Patroni huius sententiae afferunt quoque exemplum baptismi qui praefato modo nequit ministrari; idque dicunt a fortiori dicendum de extrema unctione, quae est sacramentum multo minus necessarium (3).

Nonnulli censent in casu sacramentum valide administrari, ob has praesertim rationes: 1° quia *Ordines IV, V et XIV*, a Martène editi, exhibent ritum praedictum, scil. ut alter minister ungat, alter formam pronunciet; 2° quia plures ministri constituunt unam personam moralem nomine et auctoritate Christi atque Ecclesiae perficientem munus sacrum; 3° quia non datur paritas inter baptismum et extremam unctionem, attenta forma indicata in baptismo adhibenda: *Ego te baptizo in nomine Patris* etc., quae necessario postulat, ut qui profert verba, etiam aquam effundat.

129. 4. Prior sententia probabilior est; at etiam alia, speculative loquendo, solide probabilis in aliquo casu videtur, nempe cum ea adhibeatur forma, quae nulla ratione exprimat, ministrum orantem applicare simul infirmo materiam; secus, si talis adhibeatur forma, quae significet ministrum deprecantem applicare quoque aegrotanti materiam. Igitur distinguendum inter formam et formam.

Fatendum est, ex *Ordinibus* supra citatis erui non posse argumentum validissimum in favorem secundae sententiae, quia certo non constat de usu eorundem Ordinum ac de genuino sensu orationum et

(1) Suarez, disp. 43, sect. 2, n. 6.
(2) *Suppl.*, q. 29, art. 2, ad 3.
(3) Suarez, disp. 43, sect. 2, n. 3; Gonet, tract. 6, disp. 3, n. 17; S. Alph., lib. VI, n. 724.

rubricarum. Idem dicendum de ritu quem exhibet *Sacramentarium Gregorianum* a Menardo editum (4).

130. 5. Quoad sacramentum collatum postremo modo, necesse est distinguere. Si plures sacerdotes *simul* integram materiam applicant et formam proferunt, omnes simul sacramentum conficiunt. Si vero *successive* id agant, i. e. unus post alterum, primus tantum conficit sacramentum, non alii, seu prima sensuum unctio est sacramentum, ceterae sequentes sunt sacramentalia (5).

ARTICULUS III.

De ministro qui licite extremam unctionem confert.

131. Praescriptum can. 938, § 2. — 1. Iste canon statuit: « *Salvo praescripto can.* 397, 3°, 514, §§ 1-3, *minister ordinarius est parochus loci, in quo degit infirmus; in casu autem necessitatis, vel de licentia saltem rationabiliter praesumpta eiusdem parochi vel Ordinarii loci, alius quilibet sacerdos hoc sacramentum ministrare potest* ». Itaque:

1° Minister *ordinarius* sacramenti extremae unctionis, qui proinde et *valide* et *licite* illud confert, est parochus loci, ubi degit infirmus, sive hic domicilium aut quasi-domicilium habeat in paroecia sive non.

2° Nomine *parochi* veniunt non solum parochi proprie dicti, sed etiam omnes qui ad normam can. 451, § 2 parochis aequiparantur cum omnibus iuribus et obligationibus paroecialibus, nempe vicarius oeconomus, substitutus etc. (1).

3° Administratio huius sacramenti inter functiones et iura parocho reservata recensetur (can. 462, 3°).

(4) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 264 s.
(5) Goar (*Euchol.*, p. 438 ss.), qui refert huiusmodi praxim vigentem apud plerosque orientales dissidentes, censet ministros sua intentione suspendere posse usque ad ultimam unctionem effectum sacramentalem. Quod tamen admittendum non videtur.

Kern (*op. cit.*, pag. 266) docet, iudicium de valore sacramenti praedicto modo collati pendere « a solutione quaestionis, num extrema unctio valide iteretur in eadem infirmitate ». Haec responsio non videtur adaequata, quia oportet distinguere inter casum, quo sacerdotes *immediate* conferunt successive extremam unctionem ita ut detur unio physica vel saltem moralis inter varias unctiones ab iisdem peractas, et casum, quo sacerdotes *mediate* tantum seu mora aliqua interiecta materiam applicant successive verbaque formae pronuntiant, ac proinde deficiente unione.

Quaestio de qua nunc agitur, respicit priorem casum, non alterum.

(1) Cfr. Cappello, *Summa iuris canonici*, II, n. 489.

4° Ex can. 397, 3° excipiendus est Episcopus, cui extrema unctio conferri debet a *digniore* inter capitulares, « nisi aliud in statutis capitularibus caveatur ».

Item ex can. 514, § 1 in qualibet religione clericali, sive exempta sive non exempta, ius et officium est Superioribus ministrandi per se vel per alium extremam unctionem infirmis professis, novitiis, postulantibus aliisque in religiosa domo diu noctuque degentibus causa famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmae valetudinis.

Ex eodem can. 514, § 2, in domo monialium idem ius et officium habet *ordinarius* confessarius vel qui eius vices gerit. Si plures sint confessarii ordinarii, illi competit ius et officium praedictum, qui tali munere fungitur quoad monialem infirmam. Si forte desit confessarius ordinarius vel qui eius vices gerat, parochus loci ius et officium habet ministrandi extremam unctionem, nisi aliud Episcopus statuerit.

Ex § 3 eiusdem canonis, in alia religione clericali ius et officium spectat ad parochum loci vel ad cappellanum quem Ordinarius parocho suffecerit, si domum religiosam a parochi iurisdictione subduxerit.

Demum idem ius et officium competit rectori Seminarii eiusve delegato pro omnibus iis qui in Seminario sunt, ad normam can. 1368 (2); item Superiori in societate (can. 673) clericali exempta.

5° Minister, qui valide et licite in tota dioecesi extremam unctionem confert, procul dubio est Ordinarius loci, quamvis de eo expressam mentionem can. 938, § 2 non faciat. Ratio manifesta.

6° Praeterea *in casu necessitatis*, deficiente scilicet parocho aut impedito, quilibet sacerdos potest hoc sacramentum ministrare. Necessitas moraliter aestimanda est eaque late accipienda. In casu necessitatis, peculiaris licentia parochi vel Ordinarii non requiritur, cum detur ab ipso iure communi.

Extra huiusmodi casum necessitatis, opus est licentia parochi vel Ordinarii loci, ut sacerdos licite ministrare valeat extremam unctionem. Quae licentia potest esse expressa vel tacita aut praesumpta: haec quoque sufficit, dummodo rationabiliter talis existimetur. Practice, iusta quavis causa exsistente, venia parochi aut Ordinarii loci rationabiliter semper praesumitur.

132. 2. Igitur sacramentum extremae unctionis *licite* ministrari non potest, nisi ab eo qui munus pastorale gerit aut de ipsius venia legitime obtenta.

133. An et quale peccatum sit ministrare extremam unctionem absque licentia parochi vel Ordinarii loci. — 1. In casu necessitatis, palam est nullum esse peccatum.

(2) Cfr. Cappello, *De poenitentia*, n. 480 ss.

2. Extra casum necessitatis, item nullum est peccatum si parochus deneget licentiam eamque Ordinarius concedat.

3. Si parochus irrationabiliter neget licentiam, v. g. si familia aut aegrotans recuset ministerium parochi ob peculiares rationes et velit extremam unctionem ministrari per alium sacerdotem, hic, ubi tempus non suppetat recurrendi ad Ordinarium, potest licite conferre sacramentum.

Circumstantia quod parochus *irrationabiliter* dissentiat, multiplici in casu verificari potest: v. g. quando plures sunt infirmi et parochus non valeat omnibus ministrare sacramentum aut nonnisi cum magna difficultate, et nolit ministrari per alium sacerdotem; quando parochus ex incuria differat conferre extremam unctionem et recuset licentiam ministrandi concedere alteri sacerdoti; quando infirmus velit ultima sacramenta recipere a sacerdote determinato isque veniam petat, et parochus renuat, etc.

In his casibus, sacerdos, qui sacramentum confert, minime peccat.

Si parochus sit excommunicatus aut suspensus vel personaliter interdictus, quilibet sacerdos *ex praesumpta Episcopi licentia* potest, et ex caritate debet, hoc sacramentum ministrare.

4. Quidam censent sacerdotem conferentem extremam unctionem absque licentia requisita lethaliter peccare, cum laedat ius parochi in re gravi. Alii putant peccatum esse leve, nisi fiat frequenter aut ex contemptu vel cum scandalo; quo in casu gravitas culpae foret repetenda ex alio capite. Sententia, quae tenet leviter peccare sacerdotem qui, secluso scandalo aut contemptu, una aliave vice conferat extremam unctionem sine debita licentia, probabilior est.

5. In dubio utrum adsit necessitas necne aut requisita licentia, sacerdos potest semper licite sacramentum ministrare.

134. Notae historicae. — 1. Olim administratio sacramenti extremae unctionis non erat reservata pastoribus animarum. Quilibet sacerdos valide et licite hoc sacramentum conferre poterat. Inde a saeculo XIII exeunte Concilia particularia coeperunt statuere ut a solo parocho aegrotantis administraretur extrema unctio.

2. Ante Codicem solus Praelatus regularis et Superior congregationis clericalis exemptae suis subditis sacramentum hoc ministrare poterat, et quidem in *propria* domo religiosa dumtaxat; extra eandem, proprio aegrotantis Superiori non licebat ministrare subdito sacramentum sine licentia illius qui in loco habebat iurisdictionem, scil. vel parochi, si in domo privata aut congregationis non exemptae infirmus degebat, vel Superioris si in altero monasterio.

Sodales religionis clericalis non exemptae itemque religionis cuius-

libet laicalis, salvo peculiari privilegio, iuri communi fidelium obnoxii erant quoad extremam unctionem et Viaticum (3).

3. Iure antiquo religiosi praesumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis sacramentum extremae unctionis ministrare absque parochi licentia, plectebantur excommunicatione latae sententiae simpliciter R. Pontifici reservata (4). Haec censura a Codice sublata est.

CAPUT IV.

DE FINE EXTREMAE UNCTIONIS EIUSQUE EFFECTIBUS (1).

Inter finem et effectus extremae unctionis intima existit relatio ac necessarius nexus, ita ut nonnisi probe cognito fine eoque mature considerato effectus dignosci queant. Hinc disputationi de effectibus consulto praemittendam censemus disputationem de fine.

ARTICULUS I.

De fine extremae unctionis.

135. Finis proximus in genere. — 1. Christus D. pro sua benignissima misericordia, qua homines prosequitur, vult ut ipsi nedum infernum devitent ac vitam aeternam consequantur, sed praeterea vult etiam, ut purgatorium effugiant et statim post mortem ad caelestem beatitudinem admittantur.

Ad hunc finem summe optandum fideles, qui propter corporis in-

(3) Cfr. Vermeersch, *De religiosis institutis et personis*, I, nn. 462 ss., 485.

(4) Cfr. Suarez, *De censuris*, disp. 22, sect. 4, n. 6; Bonacina, disp. 2, q. 9, punct. 5, n. 36; D'Annibale, *In Const. « Apostolicae Sedis » comment.*, n. 145.

(1) S. Thom., *Suppl.*, q. 30, art. 1 et 2; in IV, D. 23, q. 1, art. 2; *Contra Gent.*, lib. IV, cap. 73; S. Bellarminus, *De extrema unct.*, cap. 8; S. Bonaventura, in IV, D. 23, art. 1, q. 1; Suarez, disp. 41, sect. 1 et 4; Scotus, in IV, D. 23, q. unic.; Dicastillo, *De sacram.*, tract. 7, dubit. 6; Coninck, *De extrema unctione*, dub. 5; Estius, in IV, D. 23, s. 4; De Lugo, disp. 12, sect. 1, n. 16; Vasquez, in III p., q. 87, art. 3, dub. 3; Clericatus, *De extrema unct.*, decis. 82, n. 5; Kern, *op. cit.*, p. 167 ss.; Pesch, VII, n. 536 ss.; Otten, VI, n. 292 ss.; Wirceburg., X, n. 321 ss.; De Augustinis, thes. 5; Billot, *De Ecclesiae sacramentis*, II, thes. 26; Pohle-Preusse, IV, p. 1, c. 1, s. 3; *Diction. de théol. cath.*, v. *Extrême-Onction*, 1992 ss.; Schmitz, *De effectibus sacramenti extremae unctionis*, Friburgi B., 1893, p. 8 ss.; Rath, *op. cit.*, n. 43 ss.

firmitatem se non amplius valent sufficienter praeparare, sacramentum extremae unctionis rite disponit, si nullum obstaculum gratiae sacramentali ponant.

2. Haec autem dispositio per animae plenam sanationem inducitur, qua fidelis ab omni culpae et poenae reatu liberatur et contra debilitatem spiritualem, quae oritur ex culpis praeteritis et ipsa corporis infirmitate, congrue roboratur.

136. 3. Igitur *finis proximus* extremae unctionis, ad quem causandum concurrunt omnes eius effectus, est *perfecta animae sanitas*.

Iste finis proximus semper a Christo D. intenditur illumque sacramentum semper producit, si nullum reperiat obicem in anima aegrotantis. Sed transitus *immediatus* ad caelestem beatitudinem non coniungitur necessario cum assecutione finis proximi extremae unctionis.

Sane interdum ad perfectam sanitatem spiritualem magis prodest alleviatio corporalis, quam dolorum tolerantia usque ad mortem continuata. Interdum morbus talis potest esse, ut infirmus vel ope artis medicae aut etiam absque huiusmodi auxilio naturaliter convalescat; porro media salutis non eo profecto spectant, ut mortem inferant aut sollicitent.

In hisce casibus *finis ultimus* sacramenti in se considerati, nimirum transitus ad aeternam beatitudinem differtur, ut felicius attingatur, si fidelis bonis spiritualibus acceptis et corporali sanitate recuperata bene utatur (2). At probe distinguenda immediata *praeparatio* ad gloriam caelestem ab immediato et actuali *introitu* ad eamdem; illa est finis, non iste, proprie loquendo.

137. Extrema unctio praeparat proxime animam ad introitum in gloriam. — 1. *Concilium Trid.* « declarat et docet, quod clementissimus Redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in sacramentis aliis praeparavit, quibus christiani se conservare integros, dum viverent, ab omni graviore spiritus incommodo possint, ita extremae unctionis sacramento finem vitae tamquam firmissimo quodam praesidio munivit » (3).

Porro in extremo agone animam aegrotantis vexat conscientia malae vitae, plurimis forte peccatis mortalibus, innumeris venialibus certe foedatae; terret imminens iudicium divinum, quo vel damnetur in aeternum vel saltem impediatur quominus statim frui valeat beatitudine caelesti ideoque per atrocia purgatorii tormenta iustitiae satis-

(2) Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 81 s.

(3) Sess. XIV, *Prooem. de sacram. extrem. unct.*

facere teneatur; angit horror destructionis humanae naturae, graves corporis dolores plerumque deprimunt.

Adversarius humani generis his omnibus ad animae perniciem uti conatur; quia licet ipse, ut ait *Tridentina Synodus* (l. c.), « occasiones per omnem vitam quaerat et captet, ut devorare animas nostras quoquo modo possit; nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suae versutiae nervos intendat ad perdendos nos penitus, et a fiducia etiam, si possit, divinae misericordiae deturbandos, quam cum impendere nobis vitae exitum perspicit ».

138. 2. Si piiissimus Salvator sacramento extremae unctionis « *finem vitae tamquam firmissimo quodam praesidio munivit* », necessario afferri debet hoc sacramento *validum* et *perfectum* atque *efficax auxilium* contra praefata mala, ita ut aegrotans liberetur a culpis mortalibus et venialibus, firmetur in fiducia misericordiae divinae, animo erigatur ad corporis cruciatus patienter ferendos, eximatur ab omnibus peccatorum sequelis, a diaboli insidiis eripiatur.

Baptismus, quantum ex se ipso est, liberat hominem, qui ad Ecclesiam accedit, ab omni poena temporali peccatis debita. Nonne decet ineffabilem misericordiam benignissimi Redemptoris, ut idem remedium tribuatur christifidelibus, qui ab Ecclesia purgante recedunt et iam se ipsos vix iuvare valent?

Suarez merito docet: « *Hoc sacramentum*, si non inveniat obicem, *tollit omne malum, quod posset introitum gloriae impedire aut retardare;* ergo recte dicitur hominem praeparare ad gloriam. Et sane, cum homo in eo articulo maxime indigeat hac praeparatione, et sacramentum hoc pro illo articulo specialiter institutum sit, per sese apparet, vere hunc ob finem esse institutum, maxime cum in hoc fine omnes effectus huius sacramenti comprehendantur sitque dignissimus, ut propter illum, sacramentum aliquod institueretur, nullumque sit aliud, quod propter illum institutum sit » (4).

139. Finis adaequatus extremae unctionis. — Iste finis est *perfecta sanitas animae cum eius introitu in gloriam, nisi magis expediat restitutio corporalis salutis hominis naturaliter morituri.*

Dicitur finis *adaequatus* sive totalis, quia complectitur tum finem *proximum*, qui est perfecta animae sanitas, tum finem *ultimum*, qui est immediata praeparatio ad introitum in gloriam Dei.

140. Probatur: 1. **Ex SS. Patribus.** Patres non obscure innuunt, perfectam sanitatem animae eiusque praeparationem ad immediatum introitum gloriae esse finem extremae unctionis.

(4) Disp. 41, sect. 7, n. 14.

1º **S. Hilarius** docet: « Per hanc pacis et sacramentorum (Eucharistiae et olei) abundantiam beata illa pax et indeficiens et aeterna bonorum caelestium abundantia praeparatur » (5).

2º **S. Ioannes Chrysostomus** memorans potestatem sacerdotalem remittendi peccata, provocat dumtaxat ad baptismum et extremam unctionem, nulla facta mentione de poenitentia. Ratio cur sileat de hoc sacramento haec est: ipse loquitur solum de iis sacramentis, in quibus remissio peccatorum est plena et perfecta, ita ut cum culpa auferatur quoque omnis reatus poenae (6).

3º **S. Hieronymus** dicit oleum esse typum misericordiae Dei illudque adhiberi, « ut fomentum luminis sempiterni et requiem laboris et lassitudinis sanitatem post placationem peccatorum accipere possimus » (7).

141. 2. **Ex formulis antiquissimis.**

1º Formulae antiquissimae benedicendi oleum in ordinem ad extremam unctionem, rogant ut haec materia fiat « vehiculum gratiae salutaris et remissionis peccatorum, *pharmacum vitae et salutis, sanitas et incolumitas corporis et spiritus, confortatio perfecta* »; ut sit « tutamentum corporis, animae et spiritus, ad evacuandos *omnes* dolores, *omnem* infirmitatem, *omnem* aegritudinem mentis et corporis »; ut sit « in medelam omnis passionis carnalis et spiritualis inquinamenti et omnis denique mali depulsionem » (8).

Hinc manifesto patet *exorari* sanitatem *perfectam* corporis et animae infirmi sacramentum extremae unctionis recipientis. Prior petitio est ex obiecto suo conditionata, altera absoluta.

142. 2º Veteres *Ordines* administrandi extremam unctionem referunt orationes, quibus imploratur misericordia Dei, ut ope sacramenti perfecte sanetur anima aegroti eaque immediate ex hac vita transeat ad caelestem beatitudinem.

« Deus, iustorum gratia et misericordia peccatorum, da huic famulo tuo N. *plenam* indulgentiae veniam et *poenitentiae loco exoratus* indulge: ut qui praeterita peccata deplorat, *futura mala non sentiat* neque iam ulterius lugenda committat. Dimitte ei, Domine, *omnia* crimina et in semitis iustitiae placatus restaura, ut securus mereatur deinceps inter tuos bene meritos currere et *ad pacis aeternae praemia pervenire*. Per Dominum... » (9).

(5) *Tract. in psalmum* CXXI; Migne, *P. L.* IX, 665.
(6) *De sacerdotio*, lib. III, n. 5; Migne, *P. G.* XLVIII, 644.
(7) In cap. 45 Ezechielis; Migne, *P. L.* XXV, 456.
(8) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 86; Schmitz, *op. cit.*, pag. 24 ss.
(9) Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, I, p. 865.

Item: « Persolve miserationes tuas, Domine, nobis per ineffabile nomen tuum, Trinitas Deus, qui humani pectoris antrum emundans vitiis *super candorem efficis nivis*. Innova, quaesumus, in visceribus, Domine, huius famuli tui Spiritum Sanctum tuum, quo laudem tuam annuntiare possit, ut *recto principalique spiritu confirmatus mereatur aeterna sede in Ierusalem caelesti componi* » (10).

Pariter: « Benedicat tibi Dominus custodiatque te Christus... Ipse Dominus per omnia *sanctificet te ad perfectum, ut integer spiritus tuus et anima et corpus sine querela in adventu Iesu Christi servetur* » (11).

143. 3. **Doctores scholastici,** qui floruerunt ante Concilium Tridentinum, **plane consentiunt.**

1° *S. Albertus M.* ait: « Si (sacramentum) est plenissimae gratiae quoad statum, tunc illud nullo modo habuerunt (ante passionem Domini), sicut in confirmatione, quae dat Spiritum Sanctum ad robur; et *extrema unctio, in qua significatur plena puritas corporis et animae per amotionem omnium impedientium gloriam utriusque partis hominis* » (12).

Et alibi: « Istud sacramentum (extrema unctio) non habuit aliquod sacramentum in lege veteri sibi respondens propter sui perfectionem et legis veteris imperfectionem. Sicut enim dicitur ad *Hebr.* 7, 19: *Nihil ad perfectum adducit lex.* Unde in ea decedentes trahebantur ad limbum. Unctio autem propter hoc, quod tollit reliquias, valet ad *immediatam* evolationem; et ideo non habuit locum in V. T. nec figura eius » (13).

Item: « Purgatio reliquiarum, secundum quod sunt impedimenta *immediatae* evolationis et glorificationis corporis, est effectus substantialis istius sacramenti... Secundum autem quod tollitur peccatum in reliquiis, quae *impediunt transitum ad requiem*, purgatur in extrema unctione... Res enim sua est purgatio omnium reliquiarum peccati impedientium *immediatum* transitum ad requiem secundum animam, et glorificationem secundum corpus » (14).

144. 2° *S. Thomas* docet: « Extrema unctio... removet peccatorum reliquias et *hominem paratum reddit ad finalem gloriam* » (15).

Alibi: « Hoc sacramentum *immediate* hominem ad gloriam disponit, cum exeuntibus a corpore detur. Et quia in veteri lege non erat tempus

(10) Martène, *l. c.*, pag. 871.
(11) Martène, *l. c.*, pag. 901.
(12) In IV, D. 2, art. 2.
(13) In IV, D. 23, art. 1.
(14) In IV, D. 23, art. 9, 11 et 14.
(15) *Summa theol.*, III, q. 65, art. 1.

adhuc perveniendi ad gloriam, quia neminem ad perfectum adduxit lex (*Hebr.* 7, 19), ideo istud sacramentum ibi praefigurari non debuit per aliquod sacramentum sibi respondens... » (16).

De fine extremae unctionis haec ulterius tradit egregie: « Infirmitates spirituales per poenitentiam sunt curandae, prout poenitens per opera virtutis, quibus satisfaciendo utitur, a malis retrahitur et ad bonum inclinatur. Sed quia homo vel per negligentiam aut per occupationes varias vitae aut etiam propter temporis brevitatem aut propter alia huiusmodi praedictos defectus in se perfecte non curat, salubriter ei providetur, ut per hoc sacramentum praedicta curatio *compleatur et a reatu poenae temporalis* liberetur, ut sic *nihil in reo remaneat, quod in exitu animae a corpore eam possit a perceptione gloriae impedire...* Sunt etiam quotidiana peccata, sine quibus praesens vita non agitur, a quibus oportet hominem in suo exitu per hoc sacramentum emundari, *ut nihil inveniatur in eo, quod perceptioni gloriae repugnet...* Unde manifestum est, quod hoc sacramentum est *ultimum* et quodammodo *consummativum totius spiritualis curationis*, quo homo quasi ad participandam gloriam *praeparatur* » (17).

145. 3° *S. Bonaventura* ait: « De sacramento unctionis extremae hoc in summa tenendum est, quod ipsa est sacramentum exeuntium ex hac vita *praeparans et disponens ad sanitatem perfectam* » (18).

Et alibi: « Quaedam sunt sacramenta *propriissima* legis novae, et haec sunt, quae significant gratiam in tali statu, quae proprie competit legi novae; haec autem duo sunt: confirmatio et unctio, ubi significatur gratia Spiritus Sancti, secundum quam inungitur quis in *pugilem*, ut pro Christo audeat mori, et in *regem, ut in regnum caelorum possit introire tamquam in suum...* Quoniam hic datur gratia sanans languores spirituales, et datur *gratia ordinans ad sanitatem perfectam*, quae quidem est gloriae » (19).

4° *Scotus* dicit: « Cum non possit homo esse gloriosus nec intrare beatitudinem, cum habeat venialia, quae retardant eum a gloria, quia nullus potest simul esse miser et beatus, congruum fuit, Deum, qui numquam reliquit hominem sine aliquo remedio ad salutem, ordinare aliquod sacramentum, quod *efficaciter* et *de proximo* et *plene* significaret in suscipiente ipsam remissionem finalem omnium peccatorum venialium, *per quam introduceretur ad salutem incorruptibilem vitae aeternae...* Sic Deus facta depuratione omnium venialium in diversis partibus hominis restaurando sibi fructus illis debitos, et *plenam innocentiam praemiat eum uno praemio essentiali, quod est ipse visus et amatus* » (20).

(16) *Suppl.*, q. 29, art. 1, ad 2.
(17) *Summa contra Gent.*, lib. IV, cap. 73.
(18) *Breviloq.*, part. VI, cap. 11.
(19) In IV, D. 23, art. 1, q. 2 et 3.
(20) In IV, D. 23, q. unic.

5° *Durandus* haec habet: « Necessaria est homini curatio ab infirmitate. Quae quidem curatio est duplex: una quae sanitatem restituit, et loco huius in vita spirituali est poenitentia. Alia est, quae pristinam valetudinem reddit, et loco huius in vita spirituali est extrema unctio, quae removet peccatorum reliquias et *hominem paratum reddit ad finalem gloriam* » (21).

6° *Petrus a Tarantasia* (Innocentius V) docet: « Non quaelibet sanitas spiritualis est effectus huius sacramenti, sed *ultima* et *perfecta, quae disponit immediate ad actum gloriae* » (22).

7° *Paludanus* disserens de fine et effectibus extremae unctionis ita concludit: « Ut (homo) pugnans in fine vincat et vincens purgatus *sine alio purgatorio in caelum intret*, propter haec duo inungitur » (23).

8° *Dionysius Carthusianus* idem asserit: « Extrema unctio *immediate* ad gloriae ingressum disponit, idcirco non habuit in veteri lege figuram seu sacramentum sibi respondens... Cum hoc sacramentum sit *ultimum* medicamen Ecclesiae velut *immediate disponens ad introitum gloriae* per hoc, quod peccatorum reliquias tollit; idcirco dandum est in tali infirmitate, quae nata est mortem inferre, dumque de periculo formidatur » (24).

9° *Capreolus*, eximius thomista, docet finem et effectum principaliter intentum in hoc sacramento esse *praeparationem « ad gloriam animae et corporis per sublationem reliquiarum peccati inhabilitantium ad gloriae susceptionem et dedicationem animae et corporis ad gloriam* » (25).

146. 4. **Doctrina Ecclesiae orientalis.** — 1° Varii *Ordines* preces eiusmodi referunt, quae perspicue ostendunt ope sacramenti extremae unctionis animam immediate disponi ad caelestem gloriam. V. g. *Officium s. olei* Ecclesiae graecae hanc orationem continet: « Principii successionisque expers, sancte sanctorum... emitte Sanctum tuum Spiritum oleumque hoc sanctifica; et ungendo huic servo tuo illud in *perfectam* liberationem peccatorum eius et *in regni caelorum hereditatem percipiendam* effice... Fiat, Domine, oleum hoc... sigillum insidiis liberum, cordis gaudium; laetitia sempiterna; ut et in hoc uncti fiant regenerationis oleo adversariis tremendi, *et in Sanctorum splendoribus effulgeant non habentes maculam aut rugam, et in aeternam requiem admittantur et supernae vocationis praemium percipiant* » (26).

(21) In IV, D. 2, q. 2; D. 23, q. 2.
(22) In IV, D. 23, q. 2, art. 2.
(23) In IV, D. 23, q. 4.
(24) *Summa fidei orthodoxae*, lib. IV, art. 146 et 150.
(25) In IV, D. 23, q. 1, art. 3, ad 5.
(26) Goar, *Euchologium*, p. 337 s.

2° *Arcudius*, relata oratione *Officii s. olei* quam modo allegavimus, ait: « Dicitur *oleum regenerationis*, ut hoc obiter observemus, quia cum per illud reliquiae peccatorum tollantur, *aeger adeo purus evadit, ac si denuo esset generatus* » (27).

3° *Symeon Thessalonicensis* dicit: « Tandem manus purificant sacerdotes per sanctum oleum in Christo misericorde, coinquinatas sensationes animasque precibus emundantes et *perfectam omnino sanctificationem* exhibentes signo et gratia » (28).

147. 5. **Consensus theologorum, qui post Concilium Tridentinum floruerunt.**

Nonnullos tantum ex plurimis iisque illustrioribus allegandos censemus.

1° *Suarez* docet: « Dico secundo, ad finem seu effectum per se institutum per hoc sacramentum pertinere ultimo praeparare animam, et quantum in ipso est, *eam proxime disponere ad introitum gloriae...* Hoc sacramentum institutum est ad tollenda omnia haec impedimenta, quantum in ipso est, et *proxime praeparandum hominem ad gloriam* » (29).

2° *Gonet* dicit « proprium esse sacramenti extremae unctionis *ultimo* disponere hominem ad introitum gloriae » (30).

3° *Laymann* ait: « Sacramentum extremae unctionis... eo fine a Christo D. misericorditer institutum est, ut tollat, si quae restant, peccatorum reliquias et salutis impedimenta, adeoque *praeparet hominem atque expeditum reddat ad introitum regni caelestis*, nisi magis expedire videatur, ut homini salus corporis restituatur ad vitam diutius in hac terra agendam » (31).

4° *Cornelius a Lapide* haec habet: « Extrema unctio ad hoc peculiariter est instituta et parata in finem vitae, ut *amoveat omnia impedimenta, quae animam evolantem e corpore ab ingressu caeli remorari possunt* » (32).

5° *Becanus* docet sacramentum extremae unctionis esse institutum « ad *disponendam et praeparandam animam*, quantum in ipso sacramento est, *ad introitum gloriae* » (33).

6° *Sylvester Maurus* ait: « Infertur, sacramentum extremae unctionis institutum etiam fuisse primario *ad praeparandam animam aegroti*

(27) *De concordia Ecclesiae occidentalis et orientalis in septem sacramentorum administratione*, lib. V, cap. ult.
(28) *De sacro ritu sancti olei;* Migne, *P. G.* CLII, 607.
(29) Disp. 41, sect. 1, n. 14.
(30) *Clypeus*, V, tract. 6, disp. 2, § 3.
(31) *Theol. mor.*, lib. V, tract. 8, cap. 5.
(32) *In epist. S. Iacobi*, V, 14.
(33) *De sacramentis in specie*, cap. 27, q. 6.

in mortis articulo constituti ad intuitum gloriae. Quia enim homo in eo articulo maxime indiget hac praeparatione, convenientissimum fuit, ut ad hunc *finem* sacramentum speciale institueretur » (34).

7° *Wirceburgenses* docent finem extremae unctionis esse « *proxime disponere animam ad introitum gloriae* » (35).

8° *S. Alphonsus* haec habet: « Extrema unctio, uti est ultimum sacramentum, ita ex divo Thoma est vitae spiritualis corona; ipsa homo munitus *ad caelestem patriam ingredi disponitur* » (36).

148. 6. **Doctrina Concilii Tridentini.** Quae huc usque diximus de *fine* extremae unctionis doctrina Concilii Tridentini diserte confirmantur. Theologi, qui post Synodum Trid. floruerunt, expresse provocant ad verba eiusdem oecumenicae Synodi. Ita Suarez, Laymann, Gonet, Becanus, Sylvester Maurus, Wirceburgenses, quorum verba supra allegavimus.

Concilium Trid. docet sacramentum extremae unctionis existimatum esse a Patribus *consummativum* sacramenti poenitentiae (37). Si extrema unctio est consummativa poenitentiae ac propterea supplet quod huic deest, necesse est ut eam sanitatem perfectam plena et integra peccatorum remissione restituat, quam per baptismum accepimus. Sicut enim in homine *sano* tunc poenitentia est consummata, cum plenam satisfactionem praestitit et omnem poenam temporalem cum peccato eluit, ita in homine *infirmo* poenitentia est consummata, cum dispositus est ad introitum gloriae aeternae, remissione omnis reatus culpae et poenae iam obtenta.

149. Notae historicae. — 1. Tradita doctrina de fine extremae unctionis *communis* fuit Doctoribus scholasticis, qui floruerunt *ante Concilium Tridentinum*, eique gravissimum pondus addidit auctoritas praefati Concilii.

2. Post Synodum Tridentinam illa doctrina a pluribus theologis, praesertim a moralistis, fuit silentio praetermissa vel neglecta.

3. Hoc factum duplici potissimum ratione explicatur. Prima ratio est *antagonismus contra protestantes*, qui existentiam purgatorii negabant, docentes quemlibet praedestinatum statim post mortem transire ad aeternam beatitudinem. Contra hunc errorem Doctores catholici existentiam et necessitatem purgatorii multum inculcare adigebantur. At in veritate asserenda ac vindicanda non pauci eo usque progrediebantur, ut affirmarent rarissimum esse casum, quo homo sine purgatorio perveniat ad caelestem gloriam.

(34) *Op. theol.*, III, lib. 13, q. 253, n. 8.
(35) *De sacram. extr. unct.*, cap. 2, n. 322.
(36) *Homo apost.*, appendix II, § 4, n. 3.
(37) Sess. XIV, *Prooem. de extr. unct.*

Isti theologi profecto asserere non poterant, Christum Dominum instituisse extremam unctionem eo fine, ut animae immediate introducantur in gloriam; id sane affirmare idem fuisset ac dicere, Christum medium inefficax elegisse ad finem intentum.

Alia ratio est *rigor iansenisticus.* Neminem latet, quam intolerabile onus imposuerint poenitentibus iansenistae ad obtinendam absolutionem in tribunali poenitentiae. Theologis autem plus minusve labe iansenistica infectis placere non poterat doctrina, secundum quam piissimus Salvator morientibus tam facile tamque suave medium paravit ad auferendas non solum culpas, verum etiam omnes poenas.

Qui rigor iansenisticus etiam in mentes quorumdam theologorum sincere catholicorum magnum eumque lugendum influxum exercuit — heu nimis! — circa hanc quaestionem et alias complures, v. g. circa frequentem et quotidianam Communionem (38).

ARTICULUS II.

De effectibus in genere.

150. Status quaestionis. — 1. Extrema unctio est verum sacramentum Novae Legis a Christo D. institutum, ut supra probatum fuit (n. **5**).

Inde necessario consequitur, eam gratiam sanctificantem, sive primam sive secundam, in suscipiente rite disposito producere. Nam sacramenta N. L. sunt signa practica gratiae sanctificantis, quam omnibus obicem non ponentibus ex opere operato conferunt. Haec autem gratia sanctificans, prout in diversis sacramentis confertur, alia *dona* sibi adnexa habet, quae fini uniuscuiusque sacramenti correspondent eique peculiariter sunt accommodata.

2. Hic non quaerimus de gratia sanctificante in se considerata,

(38) P. Kern (*op. cit.*, pag. 108) alias duas rationes affert, scil. *defectum cognitionis doctrinae antiquae Scholae* et *revelationes privatas.*

De hac ita scribit: « Quarta et forsitan non minima ratio, quae tamen cum prioribus cohaeret, sunt *revelationes privatae*, quae in quaestionibus theologicis multum dependent ab influxu opinionum quae quovis tempore vigent. Sane in vita celeberrimae Machtildis Magdeburgensis narratur, eam accepisse revelationem, plures animas christianas immediate evolare ad coelum quam pereant. Talis revelatio, ni fallor, frustra quaeretur post ortum protestantismum ».

quippe quae est effectus communis omnium sacramentorum, sed de aliis donis, quae una cum fine sunt ratio fundamentalis per quam sacramenta ab invicem distinguuntur.

151. Varii effectus sacramentorum. — 1. Imprimis effectus sacramentorum sunt *communes* vel *speciales*. Effectus *communis* est ipsa gratia sanctificans in se considerata. Quamvis alia sacramenta per se primam gratiam conferant, alia secundam, tamen gratia haec in se eadem semper est.

2. Effectus *speciales* cuiuslibet sacramenti sunt illa *dona gratiae actualis*, quae ratione ipsius sacramenti cum gratia sanctificante connectuntur et quidem ad finem proprium sacramenti facilius et perfectius obtinendum.

3. Isti effectus *speciales* sunt vel *principales* vel *secundarii*, pro diverso nexu quem ex mente institutoris cum ipso sacramento habent.

Inter effectus *principales* et *secundarios* datur magnum discrimen quoad productionem; nam illi in fructuosa susceptione semper producuntur, quia propter eos sacramentum primario institutum est; alii, contra, etiam in fructuosa susceptione possunt deesse, quia non producuntur nisi pro necessitate et dispositione peculiari suscipientis. De effectu *principali* extremae unctionis fuse dissеretur infra (n. **182** ss.).

4. Singula sacramenta *unum tantum producunt effectum principalem*, quia, ut docet Angelicus, « quodlibet sacramentum est institutum principaliter ad unum effectum, quamvis etiam alios ex consequenti inducere possit » (1).

152. Effectus extremae unctionis. — 1. Certum est sacramentum extremae unctionis *peculiares* producere effectus.

Concilium Trid. ait: « Res vero et effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: *Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Res etenim haec gratia est Spiritus Sancti, cuius unctio delicta, si quae sint adhuc expianda, ac reliquias peccati abstergit, et aegroti animam alleviat et confirmat, magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus et morbi incommoda ac labores levius fert et tentationibus daemonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur » (2).

2. Igitur ex *Concilio Trid.* quatuor sunt effectus sacramenti extremae unctionis: 1° remissio peccatorum; 2° abstersio reliquiarum peccati; 3° remissio poenae temporalis, utpote quae vera est peccatorum reliquia; 4° alleviatio et confortatio animae aegroti, qua valeat patienter ferre mala, quae ex gravi morbo consequi solent; 5° sanitas corporis interdum, si animae saluti expedierit.

(1) *Suppl.*, q. 30, art. 1.
(2) Sess. XXV, cap. 2, *de extrema unctione.*

153. Dissensus Doctorum. — Variae sunt theologorum sententiae circa effectus extremae unctionis.

1° Nonnulli censent effectum *principalem* et *per se* esse *remissionem peccatorum venialium*, ne in extremo vitae periculo nihil sit quod possessionem gloriae retardet (3).

2° Quidam putant, praesertim inter Orientales, effectum *principalem* esse *sanationem corporalem*, ita ut sanatio spiritualis non sit nisi effectus conditionatus et secundarius (4).

3° Alii tenent effectum *primarium* extremae unctionis non esse simplicem, sed ex pluribus resultare, scil. ex remissione venialium, deletione reliquiarum peccati et animi confortatione (5).

4° Plerique docent effectum *principalem* esse alleviationem et *confortationem* animi hominis aegrotantis, ceteros effectus esse secundarios; nam, aiunt, principaliter sacramentum hoc institutum est ad peccatorum reliquias tollendas, nempe debilitatem et ineptitudinem, quae ex peccato actuali relinquuntur; sed cum reliquiae auferri nequeant nisi prius tollatur peccatum, idcirco hoc sacramentum ex consequenti peccatum quoque tollit (6).

Hanc sententiam generatim tenent Thomistae et plerique theologi Societatis Iesu.

5° Plures existimant, praesertim qui ante Concilium Trid. scripserunt, extremam unctionem per se, ne secundarie quidem, esse institutam ad peccata mortalia auferenda, sed ista peccata in hoc sacramento remitti solum *per accidens*, ut in ceteris sacramentis vivorum (7).

6° Circa modum quo peccata venialia remittuntur per sacramentum extremae unctionis, multi censent ea remitti non immediate, sed *mediate* tantum, quatenus sacramentum excitat suscipientem ad actus devotionis eliciendos, quibus tunc remissio peccatorum venialium obtinetur. Alii, contra, dicunt peccata remitti *directe* et *immediate*.

7° Plerique theologi negant sacramentum extremae unctionis

(3) S. Bonaventura, in IV, D. 23, art. 1, q. 1; Scotus, in IV, D. 23, q. unic., n. 2; Dicastillo, *De sacramentis*, tract. 7, dubit. 6.
(4) Macarius Metropolita, *Orth. dogm. theol.*, § 232; Stephanus Episcopus, *De sacramentis et ritibus cath. Eccl.*, p. 18.
(5) Estius, in IV, D. 23, s. 4.
(6) S. Thom., *Suppl.*, q. 30, art. 1; Suarez, disp. 41, sect. 1, etc.
(7) S. Bonaventura, *l. c.;* Scotus, *l. c.*, aliique.

institutum esse ad *omnem* poenam temporalem auferendam, quamvis tempestive suscipiatur et suscipiens sit perfecte dispositus.

8º Omnes admittunt, et profecto admittere debent, attentis verbis Concilii Trid. supra relatis (n. **152**), conditionatam corporalis sanitatis restitutionem; sed circa modum quo id fiat et circa ipsam conditionem dissentiunt.

Haec omnia ex dicendis declarabuntur.

154. Catechismus Romanus haec tradit de effectibus sacramenti extremae unctionis:

« Explicandae sunt etiam accuratius utilitates, quas ex hoc sacramento capimus, ut, si nihil aliud fideles ad eius usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur; cum ita comparatum sit, ut omnia fere nostris commodis metiamur. Docebunt igitur pastores hoc sacramento gratiam tribui, quae peccata, et in primis quidem *leviora*, et, ut communi nomine appellantur, *venialia remittit.* Exitiales enim culpae poenitentiae sacramento tolluntur; *neque enim hoc sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est*, sed baptismus tantum et poenitentia vi sua hoc efficiunt. Altera est sacrae unctionis utilitas, quod animam a *languore* et *infirmitate*, quam ex peccatis contraxit, et *a ceteris omnibus peccati reliquiis liberat* » (8).

ARTICULUS III.

De effectibus spiritualibus extremae unctionis.

155. Primus effectus: remissio peccatorum. — 1. *De fide* est, remissionem peccatorum esse effectum sacramenti extremae unctionis. Nam *Concilium Trid.* definit: « Si quis dixerit, sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, *nec remittere peccata*... a. sit » (1).

2. Id manifesto patet:

1º *Ex verbis S. Iacobi*, qui ait: « *Si in peccatis sit, remittentur ei* ».

2º *Ex formulis consecrationis* olei infirmorum, quae omnes aut explicite aut implicite seu aequivalenter postulant sanctificationem olei, ut fiat medium remissionis peccatorum (2).

(8) *De extremae unctionis sacramento*, n. 14.

(1) Sess. XIV, can. 2, *de extrema unct.*

(2) Cfr. *Pontif. Rom.*, P. III. De officio in feria quinta Coenae Domini, cum benedicitur oleum catechumenorum et infirmorum et conficitur chrisma.

3º *Ex formis* sive antiquitus sive recentius *in administratione huius sacramenti adhibitis.* V. g. forma in Ecclesia latina a longo tempore usitata hunc effectum expresse memorat: « Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam *indulgeat tibi Dominus quidquid... deliquisti* ».

De ceteris formis vide n. **98** ss.

4º *Ex testimoniis Conciliorum et Patrum alibi relatis.*

3. Fontes revelationis sacramento extremae unctionis vim delendi peccata aut indefinite tribuunt aut diserte ad omnes culpas extendunt, numquam ad veniales restringunt. Proinde dicendum est eam vim etiam ad remissionem peccatorum mortalium extendi.

Id confirmatur ex propria ratione huius sacramenti, quod ideo a Christo D. institutum est, ut homini christiano in mortis periculo constituto omnia auxilia praestet, quibus in eo vitae discrimine, a quo aeternitas pendet, ipse indiget. Potest autem accidere, et revera id aliquando accidit, ut moribundus in gravi peccato constitutus sacramentum poenitentiae aut nullo pacto aut solum dubie validum (3) recipere valeat, quin tamen infirmus gratiae infusioni ope sacramenti ullum obicem ponat. Igitur talis infirmus iustificationem consequetur.

Egregie *Suarez* ait: « Commendat hoc maxime Christi D. prudentia circa salutem aeternam hominum illiusque desiderium; nam quia ab illo momento aeternitas pendet et damnum, quod tunc incurritur circa aeternam salutem, irreparabile est potestque multis de causis contingere, ut vel alia remedia applicari non possint, vel certe ut sine effectu applicata sint, ideo huic extremo remedio propriam virtutem tribuit ad supplendum hunc effectum subveniendumque homini in tanto periculo constituto. Quo fit, ut haec virtus maxime necessaria fuerit propter periculum mortalium peccatorum; hinc vero consequenter et quasi a fortiori data est ad tollenda etiam venialia et frequentius circa haec exercetur, quia facilius contingit superesse venialia peccata nondum remissa quam mortalia » (4).

156. Dispositio requisita pro obtinenda peccatorum mortalium remissione. — 1. Quidam censent, in casu quo infirmus nec contritionis nec attritionis sit capax ob statum morbi, extremam unctionem peccata mortalia delere tamquam *sacramentum naturae*, dummodo infusioni gratiae obex non ponatur per peccatum contra Spiritum Sanctum habitualiter perseverans (5).

Rationes huius opinionis sunt istae:

1º Extrema unctio est sacramentum proprium et independens

(3) Cfr. Cappello, *De Poenitentia*, n. 28 ss.

(4) Disp. 31, sect. I, n. 16.

(5) Schell, *Katholische Dogmatik*, III, p. 629 ss.

a sacramento poenitentiae. Hoc autem non esset, si in omni casu attritio exigeretur.

Quae ratio ex eo confirmatur, quod non apparet, quomodo potestas principis huius mundi vere Christo sit subiecta, si negetur existere medium salutis pro infirmo peccatis mortalibus obnoxio et propriorum actuum incapaci.

2° Ad valorem sacramenti poenitentiae requiritur formalis attritio seu aversio a peccatis mortalibus, quia actus poenitentis sunt materia sacramenti. Extrema unctio, contra, non dependet ab actibus subiecti tamquam a materia sua; sed istos actus solum postulat ad dignam praeparationem, si elici possint. Si aegrotus morbo impediatur, quominus illam praeparationem ponat, sufficit virtualis aversio, quae adest in proposito hominis catholici, qui religiose vivit, digne recipiendi in periculo mortis sacramenta Ecclesiae (6).

2. Alii tenent, infirmum, qui non possit confiteri, obligatione eliciendi actum contritionis perfectae in ordine ad extremam unctionem recipiendam non adstringi, sed sufficere attritionem cum voto sacramenti poenitentiae. Ratio, quia extrema unctio *per se* et *ex proprio fine* iustificationem confert, non secus ac duo sacramenta mortuorum (7).

157. 3. Plerique theologi docent, infirmum peccato mortali irretitum *per se* teneri ad statum gratiae sibi procurandum vel per sacramentum poenitentiae vel per contritionem perfectam, ante susceptionem extremae unctionis, nisi per impotentiam vel ignorantiam ab obligatione confitendi vel eliciendi actum contritionis perfectae excusetur. Quo in casu requiritur et sufficit attritio saltem habitualis.

Sane:

1° Duo tantum sunt sacramenta mortuorum, cetera omnia vivorum; quapropter ipsa extrema unctio, ex Christi D. institutione, inter sacramenta *vivorum* adnumeranda est. Igitur qui eam recipit debet esse *vivus* i. e. *in statu gratiae*. Unde si aegrotans, in peccato mortali constitutus, nequeat confiteri, tenetur *per se* contritionem praemittere, nisi impotentia aut ignorantia excusetur; nec sola attritio sufficiet ad iustificationem obtinendam.

2° Extrema unctio secundarie, ex Christi institutione, destinatur ad gratiam primam conferendam saltem in casu, quo infirmus, qui neque confiteri neque conteri valet, est actu attritus. Si enim ne in hoc quidem casu extrema unctio gratiam conferret, id numquam praestaret. Porro dolor et detestatio peccati non pertinet ad essentiam sacra-

(6) Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 171 ss.
(7) Billot, *De Ecclesiae sacramentis*, II, p. 237, nota.

menti, excepto sacramento poenitentiae. Igitur etiam in extrema unctione requiritur et sufficit — iuxta universalem legem poenitentiae, ex qua nullum peccatum remittitur, nisi prius sit retractatum — ut praecesserit peccati retractatio. Haec autem posita iam est ab eo, qui post ultimum peccatum mortale veram attritionem elicuit, quam non revocavit, scil. ab eo qui est habitualiter attritus.

Quod dicitur de infirmo qui laborat impotentia physica, valet quoque de aegrotante qui laborat impotentia morali sive ignorantia, nempe de eo qui nescit se esse in statu peccati, vel putat se esse contritum, cum habeat tantum attritionem, vel qui existimat, contritionem ad recipiendam extremam unctionem non requiri. Etiam iste infirmus, qui propter ignorantiam ab obligatione eliciendi actum contritionis perfectae excusatur, per extremam unctionem gratiam iustificantem consequitur, dummodo salte habitualiter sit attritus.

3° Nisi praecesserit saltem attritio, numquam peccata mortalia remittuntur per extremam unctionem, quia, in praesenti ordine divinae providentiae, de fide est, ad remissionem peccatorum mortalium, requiri poenitentiam (8). Inde tamen non sequitur, ad *valorem* sacramenti extremae unctionis exigi attritionem infirmi mortali culpa irretiti.

158. 4. Rationes allatae a *Schell* (n. **156**, 1) non sustinentur.

Non *prima*, quia extrema unctio est quidem sacramentum proprium et independens a poenitentia in producendis effectibus, ad quos ex primaria intentione divini Institutoris ordinatur. At eam esse independentem a sacramento poenitentiae etiam in remissione peccatorum mortalium, ad quam nonnisi *secundario* est destinata, neque ex Scriptura neque ex Traditione probari potest. Ergo. Praeterea, ex doctrina Concilii Tridentini, poenitentia peccatoribus baptizatis ita est necessaria, ut sine ea re vel voto suscepta sub nulla conditione ad statum gratiae pervenire possint (9). Quare ne ipsa quidem extrema unctio in remissione peccatorum mortalium est independens a sacramento poenitentiae.

Non *altera*, quia Christo numquam eripitur potestas, ut moribundo praeter cursum naturae eum usum rationis restituat, qui necessarius est ad praestanda ea, quae necessitate medii requiruntur ad salutem.

Recte animadvertit *Kern*: « Si dicatur, potestatem principis huius mundi non esse vere Christo subiectam, nisi existat medium ad hoc ordinatum, ut infirmo peccatis mortalibus obnoxio et ad ponendos actus salutares incapaci succurratur, logice sequetur, tale medium salutis pro iisdem peccatoribus esse institutum, si ob absentiam sacerdotis extremam unctionem non possint percipere » (10).

(8) Cfr. Conc. Trid., Sess. XIV, cap. 1, *de poenit.*; Cappello, *De Poenitentia*, n. 100 ss.
(9) Sess. XIV, cap. 2, *de poenit.*; Sess. VII, can. 4, *de sacram. in gen.*
(10) *Op. cit.*, p. 180.

Non *tertia*, quia ad summum ea evincit, attritionem subiecti non esse semper necessariam ad *valorem* extremae unctionis quod ipsi admittimus; sed minime probat attritionem non semper requiri ad consequendam gratiam iustificationis.

159. 5. Nec ratio adducta in favorem opinionis a *Billot* propositae rem evincit. Nam extrema unctio ex *primaria* intentione divini Institutoris non est ordinata ad producendum effectum iustificationis, sed solum ex *secundario* suo fine illum parit, ideoque in quibusdam tantum circumstantiis remissionem peccatorum mortalium confert. Probandum foret, Christum D. constituisse ut hoc medio salutis aegrotus attritus primam gratiam consequatur, si confiteri quidem non possit, sed *valeat conteri et nihilominus simpliciter nolit.* Hoc autem nec ex S. Scriptura nec ex Traditione evincitur. Ergo.

160. Doctrina tenenda. — Quibus praemissis iisque mature perpensis, retinenda alia sententia longe communior et probabilior (cfr. n. **161,** 3). At opinionem a *Billot* propositam speculative improbabilem dicere non audemus.

161. Num extrema unctio primam gratiam per se, an per accidens conferat. — 1. Quaestio est potius de verbis, quam de re. Si effectus *per se* ille dicitur, ad quem sacramentum *primario* ordinatur, extrema unctio non per se, sed *per accidens* primam gratiam causat.

Attamen inter hoc sacramentum et cetera magnum datur discrimen. Nam ratio et motivum institutionis huius sacramenti fuit etiam remissio peccati mortalis ideoque in fontibus divinae revelationis expresse memoratur; dum e contra, alia sacramenta vivorum, licet gratiam primam interdum conferant obicem non ponentibus, nihilominus remissio peccatorum mortalium non fuit ratio et motivum institutionis eorumdem.

Quare cetera sacramenta vivorum primam gratiam conferunt secundum *genericam* tantum suam rationem; extrema unctio, contra, eam confert secundum *specificam* suam rationem.

Minus exacte dici videtur causa effectum aliquem producere *per accidens*, ex cuius intentione fuit constituta; rectius dicendum, in tali casu effectum *per se* produci.

2. Quare accuratior terminologia haec videtur, scil. ut extrema unctio dicatur conferre gratiam primam *per se*, at *secundario*.

Ad rem egregie Card. De Lugo: « Ne aequivocatio fiat in illa voce *per se*, distinguendus videtur duplex sensus, quem potest habere; nam si per illud *per se* intelligatur id, quod primario intenditur, fateor, non causari per se primam gratiam ab extrema unctione, quia primario intenditur perfecta sanitas a peccatis iam remissis quoad culpam saltem gravem: si vero illud *per se* significet illud, quod non intenditur ut medium praecise et propter aliud, sed

ratione sui, in hoc sensu prima gratia datur *per se* ab illo sacramento, quia non intenditur propter aliud » (11).

3. Igitur hoc sacramentum non est principaliter seu primario institutum ad remittenda peccata mortalia, cum sit sacramentum vivorum; sed nihilominus dicendum videtur hoc sacramento mortalia remitti non per accidens, sicut in aliis vivorum sacramentis, quippe quae non sunt instituta ad mortales culpas delendas, sed *per se*, i. e. ratione ipsius finis seu institutionis, licet *secundario* tantum.

Inde liquet magna vis atque efficacia huius sacramenti. Nam qui peccatorum mortalium reus est, et actuali usu rationis caret, item qui actualem rationis usum habet, sed ignorat invincibiliter, se lethali culpa esse maculatum, aut censet invincibiliter se esse contritum, dum revera non est, remissionem peccatorum mortalium obtinet per extremam unctionem, dummodo attritus sit. Hinc manifestum est, moribundis *sensibus destitutis* hoc sacramentum esse medium salutis longe securius quam absolutio sacramentalis.

162. Quaenam dispositio requiratur ad remissionem peccatorum venialium. — 1. Variae sunt theologorum sententiae.

1° Quidam censent cum *Suarez* extremam unctionem delere peccata venialia *immediate*, dummodo nullus habeatur affectus ad illa simulque adsit voluntas et desiderium recipiendi sacramentum eiusque effectum. « Colligo... quando per hoc sacramentum peccata venialia remittuntur, id non fieri per solam excitationem devotionis, sed *immediate* per efficaciam ipsius sacramenti. Alioqui oporteret ibi intervenire aliquam mutationem interioris actus imperfecti et per se insufficientis ad remissionem peccati venialis in alium perfectiorem, qui per se sufficiat; haec autem mutatio est aeque conficta et easdem difficultates habet, de quibus sufficienter dictum est supra in generali disputatione de remissione venialium peccatorum ex opere operato... Ut homo suscipiens sacramentum non ponat obicem huic effectui, *satis est* (opinor), quod accedat *sine actuali complacentia* peccati venialis et *cum voluntate ac desiderio recipiendi sacramentum et effectum eius* ».

Postea cum *Soto* et *Ledesma* addit, « illam voluntatem circa sacramentum et effectum eius esse virtualem quandam retractionem peccati venialis, quatenus homo vult medicinam illius sumere » (12).

2° Plures cum *Vasquez* et Card. *De Lugo* tenent quidem extremam unctionem *immediate* delere peccata venialia, at *requirunt* ad hunc

(11) *De sacram. Euch.*, disp. 12, sect. 1, n. 16.
(12) Disp. 12, sect. 1, n. 9.

effectum obtinendum *veram attritionem* sive formalem sive virtualem stricto sensu.

« Cum infusio gratiae, ait *Vasquez*, non repugnet peccato veniali, opus est, quod sit attritionis dispositio, ratione cuius sit infusio gratiae contraria peccato sicut in Poenitentia; nec necessaria est contritio; sic enim numquam remitterentur in hoc sacramento. Idemque iudicium de omnibus aliis sacramentis dicerem, ut attritione praevia infusioni gratiae, quam omnia efficiunt sacramenta, remittantur venialia, quorum est attritio; illorum vero, quorum nec in universali nec in particulari fuerit saltem attritio, non posse esse remissionem sola infusione augmenti gratiae, quia haec non repugnat » (13).

3º Alii existimant venialia peccata per extremam unctionem *immediate* deleri absque ulla dispositione praerequisita, dummodo absit actualis et habitualis affectus ad illa.

Clericatus ait: « Circa hunc effectum duo sunt valde notanda, et tamquam dignissima scitu studiosorum memoriae figenda. Unum est, quod hanc remissionem venialium operatur sacramentum extremae unctionis *ex opere operato*, quod est dicere absque ulla cooperatione ipsius infirmi, ita ut sicut baptismus ex opere operato et ex sui institutione delet culpam originalem in pueris absque ulla dispositione subiecti tunc existentis in infantili aetate, ita servata proportione faciat hoc sacramentum extremae unctionis. Et ideo quamvis detur phreneticis, amentibus et aliis, qui usum rationis perdiderunt, remittit eis peccata venialia, etsi nullum actum doloris tunc eliciant; sufficit enim, quod in eis non habeant complacentiam formalem, et hoc ex maiori Dei misericordia » (14).

4º Demum nonnulli putant sacramentum extremae unctionis delere peccata venialia solum *mediate*, excitando actus devotionis, amoris, etc.

S. Bonaventura docet: « Modus autem curandi veniale peccatum in hoc sacramento respondet modo infirmitatis. Veniale autem peccatum gravat animam deprimendo deorsum, ut non ita intendat in Deum per devotionem et amorem, pro eo quod est ibi conversio inordinata ad commutabile bonum, et pro eo quod est minor amor Dei... et ideo cum curatio directe sit per contrarium, per illud curatur, quod animam aggravatam *per devotionem* sursum elevat. Et quoniam *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam*, cum illud sacramentum sit ad elevandam animam *per devotionem*, in qua anima recipit vigorem quendam, *in quo semper est deletio venialium*, si sunt in anima » (15).

163. 2. Vera sententia sive doctrina haec est. Extrema unctio: 1º delet immediate peccata venialia infirmi, qui simul habet mortalia,

(13) In III p., q. 87, art. 3, dub. 3, n. 8.
(14) *De extrema unctione*, decis. 82, n. 5.
(15) In IV, D. 23, art. 1, q. 1.

si de utrisque est saltem habitualiter attritus; 2º delet immediate peccata venialia hominis iusti, si de illis elicuit attritionem quae forte per se solam non sufficiat ad consequendam eorum veniam; 3º si ob defectum dispositionis non tollit immediate peccata venialia, ea, quantum ex ipsa est, tollit producendo dispositionem necessariam.

Ratio *primi* est, quia attritio in sacramento disponit sufficienter ad iustificationem, ita ut vi extremae unctionis remittantur etiam peccata mortalia. Porro si haec peccata tolluntur, a fortiori tolli debent peccata venialia.

Ratio *secundi*, quia si attritio sufficit pro iniusto ad veniam peccatorum obtinendam, multo magis proxime disponit iustum ad consequendam veniam peccatorum venialium; secus dicendum foret, statum gratiae esse impedimentum, quominus sacramentum conferat bonum, ad quod per se ordinatur.

Ratio *tertii*, quia finis extremae unctionis est perfecta sanitas animae. Quare vim et efficaciam in se habet disponendi et praeparandi animam ad felicem statum gloriae ideoque vim atque efficaciam habet removendi omnia obstacula, quae animam e corpore egressam a beatitudine retardent. Huiusmodi autem obstacula sunt peccata venialia. Ergo sacramentum, quantum ex ipso est, producit, si forte desit, necessariam dispositionem.

Insuper *Concilium Trid.* docet, gratiam Spiritus Sancti, quae in extrema unctione confertur, animam aegroti alleviare et confirmare, magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus morbi incommoda ferat ac daemonis tentationibus facilius resistat. Sed fiducia misericordiae divinae, ex qua sequitur patiens tolerantia dolorum et fortitudo contra daemonis tentationes, est quaedam attritio saltem virtualis, quae, ipsa fere necessitate cogente, secum trahit alios actus, v. g. amoris Dei, detestationis omnium offensarum divinae bonitatis, cum quibus venia peccatorum semper coniungitur (16).

164. Alter effectus: abstersio reliquiarum peccati. — 1. Sacramentum extremae unctionis *abstergere reliquias peccatorum* certissimum est. Nam *Concilium Trid.* expresse docet: « Cuius unctio delicta, si quae sint adhuc expianda, ac *peccati reliquias abstergit* » (17).

2. Quaenam sunt *reliquiae peccatorum?*

Doctores omnes conveniunt, reliquias peccatorum sensu theologico non esse sequelas per se physicas peccatorum, v. g. malam famam vel paupertatem ex culpis ortam, nec physicas propensiones, quae ad modum habituum per actus frequentes sunt acquisitae.

(16) Kern, *op. cit.*, p. 188; Schmitz, *op. cit.*, p. 54 s.
(17) Sess. XIV, *de extr. unct.*, cap. 2.

3. *Sex habentur sententiae.*

1º Nonnulli nomine earum intelligunt peccata, « quae interdum accidit relinqui in anima, etiam quoad culpam, post alia sacramenta suscepta, sive quia per inadvertentiam omissa sunt, sive quia postea sunt commissa, quod frequentius accidit in venialibus peccatis quam in mortalibus, et ideo magis solent venialia comprehendi sub his reliquiis quam mortalia peccata » (18).

2º Alii dicunt reliquias peccatorum esse reatum poenae temporalis.

3º Quidam censent, esse pravos habitus ex peccatis ortos.

4º Nonnulli dicunt, esse peccata venialia per poenitentiam nondum sublata.

5º Alii affirmant reliquias peccatorum esse pronitatem ad malum et torporem ac difficultatem operandi bonum, quae ex peccato originali et actuali relinquitur.

6º Demum plures tenent, nomine reliquiarum peccati intelligi « quidquid obstat, quominus offensa Dei possit dici penitus extincta », seu « omnia illa, quae hominem per poenitentiam iustificatum adhuc quocumque demum modo separant a Deo. Huiusmodi sunt peccata venialia per poenitentiam non sublata, reatus poenae temporalis, imbecillitas moralis, qua homo facile passionibus cedit, indignitas specialis illius providentiae divinae, qua Dominus servos suos fideles gubernat » (19).

165. 4. *Prima* sententia nequit admitti, quia *peccata*, vel per praecedentem absolutionem non dimissa vel post illam commissa, quamvis dici possint relicta, seu permanentia post praecedentem remissionem vel susceptionem sacramenti, proprie tamen dici nequeunt *reliquiae* peccatorum. Praeterea *Concilium Trid.* expresse distinguit inter *delicta* seu *peccata* et *reliquias*.

Neque *altera* opinio admittenda est, si exclusivo sensu sumatur, quatenus nempe unam dumtaxat recenseat peccati *reliquiam* i. e. reatum poenae temporalis. Nam *Concilium Trid.* diserte *reliquias* memorat itemque *Catechismus Romanus* loquitur de *omnibus peccati reliquiis*.

Eo minus admitti potest *tertia* opinio, quia pravi habitus ex peccatis derivati non tolluntur per gratiae infusionem. Sane experientia constat, eum, qui in infirmitate sacramentum extremae unctionis suscepit, si postea convalescat, eosdem habitus sentire. Praeterea verba S. Iacobi: « *Si in peccatis sit, dimittentur ei* », et verba ipsius formae, non recte de his habitibus intelliguntur. Demum propter hunc effectum esset sacramentum sumendum quolibet tempore vitae (20).

(18) Cfr. Suarez, disp. 41, sect. 1, n. 8, qui merito reiicit hanc opinionem; Van Noort, n. 180; Rath, n. 44; Noldin, n. 430.

(19) Kern, *op. cit.*, pag. 104.

Item *quarta* opinio, quatenus affirmat *sola* peccata venialia nondum per poenitentiam remissa reliquiarum nomine esse intelligenda, improbabilis videtur, ut constat ex dictis et clarius patebit ex dicendis.

Ne *quinta* quidem sententia placet. Imprimis non apparet, quae sint reliquiae sic explicatae, praeter fomitem et phantasmata vel habitus pravos. Nam ex peccato originali, seclusa poena et culpa, nihil aliud relinquitur, nisi fomes; ex actuali vero nihil nisi phantasmata vel habitus, atque ab his provenit vel pronitas ad malum vel torpor ad bonum. Sed fomes non tollitur per sacramentum, ut patet, nec etiam habitus, ut supra dictum est.

Si autem dicatur, sacramentum non tollere haec radicitus, sed iuvare et confortare animum ad haec vincenda, huiusmodi effectus non est particularis et proprius alicuius sacramenti, sed communis et generalis omnium sacramentorum. Praeterea si hic esset praecipuus finis sacramenti extremae unctionis, etiam tempore sanitatis esset suscipiendum, quia talis finis semper necessarius est. Nec refert quod in periculo mortis adsit specialis necessitas: inde sequitur dumtaxat, sacramentum *praesertim* in tali periculo esse suscipiendum.

166. 5. *Probabilior sententia est ultima*, rite tamen intellecta, eaque retinenda.

« Hoc sacramentum, ait *Angelicus*, non datur contra defectus, quibus spiritualis vita tollitur, scilicet contra peccatum originale vel mortale, sed *contra illos defectus, quibus homo spiritualiter infirmatur, ut non habeat perfectum vigorem ad actus vitae gratiae vel gloriae;* et hic defectus nihil aliud est, quam *quaedam debilitas et ineptitudo, quae in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali;* et contra hanc debilitatem homo roboratur per hoc sacramentum... Non semper delet peccatum, quia non semper invenit; sed semper remittit *quoad debilitatem praedictam*, quam quidam *reliquias peccati* dicunt » (21).

Postea addit: « *Reliquiae* autem *peccati* non dicuntur hic dispositiones ex actibus relictae, quae sunt quidam habitus inchoati, sed quaedam *spiritualis debilitas* in ipsa mente exsistens; qua sublata, etiam eisdem habitibus vel dispositionibus manentibus, non ita potest inclinari mens ad peccata » (22).

Haec animadvertere praestat, ut rite intelligatur ultima sententia:

(20) Cfr. Suarez, disp. 41, sect. 1, n. 9.

(21) *Suppl.*, q. 30, art. 1.

(22) *Suppl.*, q. 30, art. 1, ad 2.

1º *Reliquiae* peccatorum sunt *plures*, non una tantum; quia, ut supra dictum est, Concilium Trid. memorat *reliquias* et Catechismus Romanus dicit extremam unctionem liberare « a ceteris *omnibus peccati reliquiis* » (23).

S. Bellarminus docet: « Dico igitur: reliquias peccatorum duplices esse, et utrarumque abstersionem ad effectum huius sacramenti proprie dictum pertinere. *Primum* enim reliquiae dicuntur peccata, quae interdum remanent post omnia alia sacramenta, sive mortalia sive venialia sint. Potest enim fieri, ut quis post confessionem et communionem, in peccatum mortale incidat et ignoret se eo peccato teneri; unde non poterit illud nova confessione expiare: potest enim fieri ut confessionem et communionem non rite peregerit, et hoc ipsum ignoret. Istae igitur sunt verae reliquiae, quae hoc sacramento tolluntur, nisi quis obicem ponat... *Secundo* nomine reliquiarum peccati venit etiam quidam torpor et moeror et anxietas, quae ex peccato relinqui solet, et quae maxime hominem morti vicinum vexare potest: de quibus loquitur idem Concilium Tridentinum supra citatum et S. Iacobus, cum ait: *Alleviabit eum Dominus* » (24).

Laymann ait: « Nomine reliquiarum non unicum quid, sed plura intelligere oportet, quae animum infirmi gravant; quorum *primum* est tepiditas et torpor ex peccatis tum originali tum actualibus proveniens, quo animus hominis deiicitur, praesertim circa mortis ex infirmitate periculum, cum etiam maiores daemonis infestationes ingruunt... *Alterum* sunt peccata, tum mortalia tum venialia, quae, si homini per alia sacramenta ac remedia remissa non sunt, virtute huius sacramenti remittuntur, si suscipiens per attritionem disposítus sit, et suscipiendo hoc sacramentum mortaliter non peccet... *Tertium* est remissio poene temporalis » (25).

Lacroix dicit: « Dicendum (nomine reliquiarum)... intelligi, *partim* peccata, etiam mortalia, inculpabiliter non remissa per priora sacramenta, vel commissa post illa, si nunc ignorentur, *partim* poenas peccatorum, et *speciatim* languorem vel anxietatem relictam post peccatum » (26).

Tournely haec habet: « Resp. ex citato textu Concilii Trid. secundum illum effectum in eo esse positum, ut abstergat reliquias peccati, hoc est, poenam temporalem, pravas dispositiones ad peccatum, animi torporem, debilitatem, atque ineptitudinem ex originali vel actuali peccato provenientem, qua fit, ut homo non ita sit promptus ac expeditus ad intuenda et meditanda caelestia » (27).

2º Inter reliquias peccatorum profecto adnumerandus est *reatus poenae temporalis;* imo praecipua reliquia peccati iste reatus dicendus est.

Quare *Suarez* merito animadvertit: « *Optime* inter reliquias peccatorum numerari potest reatus poenae post remissionem culpae re-

(23) *De sacram. extrem. unct.*, n. 29.
(24) *De extrema unctione*, cap. 8.
(25) Lib. V, tract. 8, cap. 5, n. 2.
(26) Lib. VI, part. II, n. 2119.
(27) *De sacram. extremae unctionis*, quaest. ult., art. 1.

lictus, esto aliae etiam peccatorum reliquiae... Imo licet aliae sint peccatorum reliquiae, in nullas alias *tam proprie* cadit verbum *abstergit* (quo utitur Concilium Trid.), sicut in reatum poenae; ille enim proprie tollitur, aliae vero reliquiae non ita proprie » (28).

3º Etiam peccata *venialia* per sacramentum Poenitentiae aliudve remedium nondum remissa, inter reliquias peccatorum aliquo sensu latiore numeranda videntur.

Sane *Concilium Trid.* docet sacramentum extremae unctionis *abstergere* « *delicta*, si quae sint adhuc expianda, ac peccati *reliquias* » (29). Atqui *delicta* in rigore magis significant peccata mortalia, quam venialia; nihilominus certum est, hoc sacramento remitti quoque peccata venialia. Igitur si non comprehenduntur sub nomine *delictorum*, necessario comprehendi debent sub voce *reliquiarum*.

Idque confirmant verba conditionata — « *si quae sint adhuc expianda* » — quibus utitur Tridentina Synodus; nam si intelligerentur venialia eaque sola, non oportuisset huiusmodi conditionem ponere, cum vix reperiatur homo sine aliqua culpa veniali saltem levissima.

Dicimus *aliquo sensu latiore*, quia, proprie loquendo, aliud est *peccatum*, quodcumque illud sit, aliud eius *reliquia*. Dum e contra peccata *mortalia*, ne latiore quidem sensu, inter reliquias peccatorum sunt adnumeranda, quia *Concilium Trid.* expresse ac perspicue distinguit inter *delicta* seu peccata mortalia et *reliquias* peccati.

4º Sensu magis proprio et stricto *debilitas spiritualis* inter peccatorum reliquias recensenda est. Quae debilitas includit non solum proclivitatem ad malum et difficultatem ad bene operandum, sed praesertim torporem quemdam et anxietatem seu debilitatem spiritus.

167. Tertius effectus: remissio poenae temporalis. — 1. Sacramentum vim et efficaciam habere abstergendi reatum poenae temporalis, manifesto patet ex iis quae diximus de huius sacramenti fine, qui est praeparatio ac dispositio animae ad *immediatum* ingressum in aeternam beatitudinem (cfr. n. **137**).

Unde rectissime ratiocinatur eximius *Suarez*: « Sequitur secundo ex dictis, remitti per hoc sacramentum etiam reatum poenae temporalis, ex peccatis prius quoad culpam remissis, relictum. *Hoc etiam colligo primo ex fine praedicto*, quia non solum culpa, sed etiam reatus poenae non remissus impedit introitum gloriae; sed hoc sacramentum institutum est ad tollenda omnia haec impedimenta, quantum in ipso est, et proxime praeparandum hominem ad gloriam; ergo » (30).

(28) Disp. 41, sect. 1, n. 17.
(29) Sess. XIV, cap. 2, *de extrema unctione*.
(30) Disp. 41, sect. 1, n. 17.

2. Sacramentum extremae unctionis habetne virtutem abstergendi *omnem* reatum poenae temporalis? Affirmative respondendum. Sane omnia argumenta allata ad probandum eius finem, id evincunt; nam quilibet reatus poenae temporalis impedit *immediatum* animae introitum in caelestem gloriam.

Id manifeste confirmatur verbis *Concilii Tridentini,* quod sine ulla restrictione, simpliciter et absolute, docet sacramentum extremae unctionis *peccati reliquias abstergere.*

Unde *Suarez* merito animadvertit: « Locutio autem Concilii, cum sit *indefinita* et *doctrinalis, universaliter* est intelligenda » (31). Inde tamen minime sequitur *semper* et *necessario* extremam unctionem auferre totum poenae reatum.

3. Relaxatio *totius* poenae haberi nequit sine remissione *omnium* peccatorum venialium, quia reatus poenae numquam remittitur, nisi prius remissus fuerit reatus culpae. Porro accidere potest, ut quis *digne* quidem suscipiat sacramentum hoc, at sine dispositione necessaria pro remissione omnium peccatorum venialium. Quo in casu palam est, totum reatum poenae immediate non abstergi.

168. 4. Imo licet omnia peccata remittantur, non ideo affirmari potest solida ratione totam poenam temporalem iisdem debitam *semper* et *necessario* vi sacramenti remitti, ita ut nulla supersit unquam poena luenda.

Imprimis contradicere videtur sensus christianus. Nam si homo post vitam pessimam tandem in articulo mortis per extremam unctionem cum sola attritione iustificatus statim moriatur, nemo facile sibi persuadebit, nullam ei esse purgatorii poenam subeundam propter peccata remissa complura et gravissima. Insuper rationes, propter quas Christus D. baptismo contulit vim auferendi simul cum culpa totam poenam, non valent pro extrema unctione, cum ipsa nec sit regeneratio spiritualis nec mystica mors et resurrectio cum Christo nec aggregatio Ecclesiae sancto Christi corpori (32).

5. Quidnam igitur *ex parte infirmi* requiritur, ut plenam poenarum relaxationem consequatur?

Requiritur ut *plenum fructum* sacramenti obtineat. Is autem plenum fructum sacramenti nanciscitur, qui in eo suscipiendo omnia, quantum in se est, peragit, quae peragenda sunt, ut rite sacramentum recipiat; scil. qui extremam unctionem cum debita praeparatione, devotione animique dispositione in eo statu morbi recipit, quo cum auxiliis sibi

(31) Disp. 41, sect. 1, n. 17.
(32) Cfr. Schmitz, *l. c.;* Kern, *op. cit.,* pag. 189.

eius intuitu oblatis cooperari adhuc valet, ac revera hanc cooperationem ex parte sua omnino praestat.

Suarez ait: « Dico igitur (sacramentum) remittere quidem reatum poenae ex opere operato, *iuxta dispositionem* et *devotionem recipientis,* ideoque non semper totum auferre » (33).

Duplex igitur criterium seu norma. Tota poena temporalis non semper et necessario deletur, sed plus vel minus iuxta *devotionem* et *dispositionem* suscipientis.

Quot animae ex piissima Dei misericordia perfecte purgatae in aeternam beatitudinem immediate ingrediantur, mysterium est ipsius Dei miserentis.

« Ceterum cum benignissimus Salvator extremam unctionem primario ideo instituerit, ut fideles suos non solum ab inferno, sed etiam a purgatorio praeservaret, vix pium fuerit opinari, sacramentum plene suum finem non obtinere nisi in casibus relative raris. Tali opinione optimo Domino nostro attribuitur ratio agendi Cordi eius piissimo parum consentanea ». Ita egregius *Kern* (34), cuius doctrinae plene adhaeremus eiusque verba ultro nostra facimus.

169. 6. Praecipuae difficultates contra expositam doctrinam sunt istae:

1º Remissio totius reatus poenae est privilegium martyrii, non autem extremae unctionis. Ergo.

Resp. Inter martyrium et extremam unctionem magnum datur discrimen, quod attinet ad poenae temporalis remissionem. Nam martyrium semper et necessario integram abstersionem reatus poenae secumfert, quatenus qui martyr occumbit, numquam per defectum dispositionis illum effectum impedit. Hinc dicitur iniuriam facere martyri, qui pro eo orat. Non ita extrema unctio, ut supra dictum est (35).

2º Ad remissionem poenae temporalis inserviunt indulgentiae. Quare Ecclesia plenarias indulgentias concedit iis praesertim qui versantur in articulo mortis. Quod superfluum foret, si extrema unctio virtutem haberet abstergendi omnem reatum poenae temporalis.

Resp. Error gravissimus esset affirmare, indulgentias unicum esse medium auferendi poenam temporalem. Per opera poenitentiae plenam satisfactionem potest homo Deo praestare eumque perfecte placare.

Ceterum benignissimus Deus non solum gratiis interius moribundum iuvat, sed vult etiam ut Ecclesia ipsa eum per indulgentias adiuvet. Nonne hoc ipsum, quod aegrotans indulgentiam plenariam perfecte lucretur, potest esse fructus sacramenti extremae unctionis?

3º Si extrema unctio abstergeret omnem poenam temporalem, nec Missae sacrificium nec alia suffragia essent Deo offerenda pro iis qui mortui sunt

(33) Disp. 41, sect. 1, n. 17.
(34) *Op. cit.,* pag. 190.
(35) Cfr. Suarez, disp. 41, sect. 1, n. 5 ss.

post receptum sacramentum extremae unctionis. Hoc autem esse contra Ecclesiae consuetudinem manifestum est. Ergo.

Resp. Numquam possumus certo scire, defunctum nullum impedimentum posuisse, quominus totum fructum sacramenti consequeretur; nec plena certitudine scire possumus, defunctum post acceptam extremam unctionem nullum amplius vel levissimum peccatum admisisse, quod non expiaverit.

Ecclesia offert sacrificium Missae et alia suffragia etiam pro adultis defunctis immediate post receptum baptismum aut acceptam indulgentiam plenariam. Qua consuetudine nullatenus contradicit veritati, baptismum et indulgentiam plenariam delere omnem poenae temporalis reatum.

170. Quo sensu debilitas spiritualis auferatur. — 1. Diximus inter peccatorum reliquias numerari *debilitatem moralem*. Nunc videndum, qua ratione fiat eiusdem abstersio.

Sacramentum extremae unctionis confert peculiaria gratiae auxilia, quibus robur et vigor tribuitur contra pravos habitus, torporem aliasque animi difficultates. Quae omnia, proprie loquendo, non tolluntur, sed remedia sive auxilia efficacia conferuntur, quibus provide consulitur spirituali aegrotantis debilitati.

Quare scite docet *Suarez:* « Nec tollit (extrema unctio) fomitem, nec pravos habitus, nec phantasmata, nec corporis habitudinem aut dispositionem immutat; *sed dat robur et vigorem contra haec omnia* per auxilia supra explicata, et *hoc modo est institutum contra debilitatem ex peccato relictam,* non quidem illam in se tollendo, sicut tollit culpam, vel reatum poenae, *sed vires contra illam superaddendo.* Dici etiam potest remittere has reliquias, quatenus ex vi peccati debitum erat homini, ut, suae fragilitati et debilitati relictus, auxiliis gratiae, praesertim extraordinariis et superabundantibus, privaretur; per hoc autem sacramentum ita dimittitur hoc peccati debitum, ut potius ratione illius debita iam sint talia auxilia, quibus homo in tali statu aegritudinis constitutus contra huiusmodi reliquias confortatur » (36).

Eandem doctrinam tradit concinne *Angelicus* hisce verbis: « Hoc sacramentum non datur contra defectus, quibus spiritualis vita tollitur... sed contra illos defectus, quibus homo spiritualiter infirmatur, ut non habeat perfectum vigorem ad actus vitae gratiae vel gloriae; et hic defectus nihil aliud est, quam *quaedam debilitas et ineptitudo,* quae in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali; et *contra hanc debilitatem homo roboratur per hoc sacramentum* » (37).

Billuart docet: « Haec porro gratia sanans... corroborat animam, tum ad superandum tentationes et insultus daemonum tunc maxime urgentes, tum

(36) Disp. 41, sect. 1, n. 18.
(37) *Suppl.*, q. 30, art. 1.

ad levius et facilius ferenda morbi incommoda, spemque erigit in divinam misericordiam; *sic enim sanatur languor et debilitas ad bonum* » (38).

2. Quidam theologi affirmant pravos habitus, torporem aliaque ex peccatis relicta, tolli revera per sacramentum extremae unctionis, sed solum eo modo quo quis ex hac vita decedit, ita ut *per se* adhuc maneant, si forte aegrotus convalescat.

Unde *Tournely* ait: « Respondeo 1. esse theologos, qui asserunt eas (reliquias), si debita praecesserit dispositio, abstergi *in ipso exitu,* non vero cum homo convalescit: quandoquidem, experientia teste, supersint fere in plerisque iidem pravi habitus, eadem infirmitas, idem languor » (39).

Probabilitas huius sententiae neganda non videtur, re mature perpensa.

171. Quartus effectus: alleviatio et consolatio aegrotantis. — 1. Hunc effectum sacramenti extremae unctionis expresse memorat S. Iacobus verbis: « *Alleviabit eum Dominus* ». Hunc effectum complura Traditionis testimonia iam allegata celebrant eumque fere oculis nostris saepe ipsi conspicimus. Etenim non raro infirmi sacro oleo inuncti statim valde se sublevatos manifestant, divinae voluntati quieto animo se committunt, patienter dolores ferunt, horrore mortis deposito atque conscientiae angoribus excussis, in divina misericordia spe gaudentes confidunt.

2. *Concilium Trid.* de hoc mirifico effectu loquens, hisce verbis utitur: « Aegroti animam alleviat et confirmat, magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus daemonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit » (40).

Igitur sacramentum extremae unctionis confert simul cum gratia sanctificante peculiaria auxilia contra mala et pericula spiritualia, quae infirmum opprimunt; nempe confert robur spirituale, consolationem, alacritatem et vigorem animi, quo mortis horrorem, dolores morbi, anxietates ob peccata commissa, timorem iudicii divini, metum poenarum saeculi futuri superet, daemonis tentationibus resistat. Hoc sensu Concilium Florentinum docet effectum huius sacramenti esse *sanationem mentis.*

Suarez egregie ait: « Hinc sequitur primo specialem gratiam sacramentalem huius sacramenti consistere... *praecipue* in collatione aliquorum auxi-

(38) *De extrema unctione,* diss. unic., art. 4.
(39) *De sacram. extremae unctionis,* quaest. ult., art. 1.
(40) Sess. XIV, *de extrema unctione,* cap. 2.

liorum gratiae, quae fini huius sacramenti accommodata sunt... Ergo sacramentalis gratia huius sacramenti includit huiusmodi auxilia. Quae ad tres praecipuos effectus dari videntur. *Primo* ad roborandam spem, quae maxime in articulo mortis necessaria est... *Secundo* praebet hoc sacramentum auxilium ad hilaritatem animi concipiendam, qua infirmus morbi incommoda et labores levius fert, ut idem Concilium (Tridentinum) dixit. *Tertio* hinc etiam promptior redditur ad tentationes daemonis, quae tunc graviores sunt, superandas » (41).

3. Omnes Doctores conveniunt et profecto convenire debent in isto effectu asserendo; at dissentiunt, utrum principalis sit an secundarius sacramenti effectus. De hac quaestione infra (n. **187** ss.). Item theologi dissentiunt, utrum alleviatio et confortatio aegrotantis idem sit ac remedium praestitum contra spiritualem debilitatem, prout est reliquia peccati, an sit aliquid distinctum.

Unde *Suarez* dicit: « Haec *confortatio* per se necessaria est ad primarium finem huius sacramenti... Licet haec *confortatio* esset homini valde utilis tempore sanitatis, non tamen datur, nec sacramentum aliquod est ad hoc ordinatum, quia non est consideranda qualibet utilitas, sed *specialis necessitas* et *fragilitas aegrotantis hominis*. Atque ita explicaverunt hunc effectum Catechismus Pii V; Anton. 3 p., tit. 14, cap. 15; Sylvest. bene. verb. *Unctio extrema*, n. 3, ubi ait, principalem effectum huius sacramenti esse *sanationem* et *corroborationem spiritus* contra debilitatem ex peccato relictam, *quam statim dicit esse idem cum remissione reliquiarum* » (42).

Si huiusmodi alleviatio et confortatio aegrotantis sensu adaequato sumatur, dicendum, eam respicere quidem spiritualem debilitatem ex peccato relictam atque congruum remedium contra eandem, sed latius patere, quatenus, praeter illam debilitatem, prout est reliquia peccati, quaedam alia respicit, ut ex dictis patet.

171 bis. Quintus effectus: sanitas corporalis. De isto effectu, quippe qui nonnullas difficultates et varias Doctorum sententias praesefert, praestat accurate atque abunde disserere; idque fiet in sequenti articulo (n. **172** ss.).

(41) Disp. 41, sect. 1, n. 13.
(42) Disp. 41, sect. 1, n. 18.

ARTICULUS IV.

De restitutione sanitatis corporalis.

172. Sacramentum extremae unctionis confert interdum sanitatem corporalem. — 1. Quod extrema unctio restituat interdum aegroto sanitatem corporalem, certum est. Sane:

1º Dari hunc effectum per hoc sacramentum diserte docet **S. Iacobus**: « *Oratio fidei salvabit infirmum et alleviabit eum Dominus* ». Omnes concedunt unum saltem horum verborum esse intelligendum de sanitate corporis (1).

2º **Concilium Florentinum** in decreto pro Armenis expressis verbis docet: « Effectus est mentis *sanatio* et, in quantum autem expedit, *ipsius etiam corporis* ».

Item **Concilium Tridentinum**: « Infirmus... *sanitatem corporis* interdum, ubi saluti animae expedierit, *consequitur* » (2).

3º Hunc effectum celebrant **Patres** et **Synodi** provocantes ad textum S. Iacobi.

4º Vim ac virtutem restituendi sanitatem corporalem **formulae benedicendi oleum** a Deo exorant; ac plures formae administrationis huius sacramenti, sive antiquae sive recentiores, diserte illam testantur.

5º **Accedit communis theologorum consensus.**

Angelicus ita catholicam doctrinam enuntiat: « Sicut baptismus per ablutionem corporalem facit spiritualem emundationem a maculis spiritualibus, ita hoc sacramentum per medicationem sacramentalem exteriorem facit sanationem interiorem; et sicut ablutio baptismi habet effectum corporalis ablutionis, quia etiam corporalem mundationem facit, ita etiam extrema unctio habet effectum corporalis medicationis, scilicet corporalem sanationem. Sed haec est differentia, quod corporalis ablutio ex ipsa naturali proprietate elementi facit corporalem mundationem, et ideo semper eam facit; sed extrema unctio non facit corporalem sanationem ex proprietate naturali materiae, sed *ex virtute divina*, quae rationabiliter operatur » (3).

S. Bellarminus ait: « Convenit inter theologos, duos esse effectus

(1) Cfr. Suarez, disp. 41, sect. 4, n. 1, qui ait: « Utraque enim (verba) possunt tam ad animam quam ad corpus accommodari; priora vero communiter intelliguntur de salute corporis, quae opponitur infirmitati corporis ». Pesch, VII, n. 543; Sasse, II, cap. 4, ass. 4.
(2) Sess. XIV, cap. 2, *de extrema unctione*.
(3) *Suppl.*, q. 30, art. 2.

huius sacramenti. Unum, quod *sanat corpus*, si ita expedit animae saluti. Alterum, quod abstergit reliquias peccatorum » (4).

Suarez docet: « Communis consensus theologorum est, etiam corporis sanitatem ad effectus huius sacramenti pertinere, atque ideo aliquando virtute illius conferri, *quod etiam de fide certum est ac definitum in Conc. Florentino et Tridentino, saepe citatis* » (5).

2. *Quandonam* et *quomodo* sacramentum extremae unctionis restituit sanitatem corporalem? Circa hanc rem magna est controversia, gravisque dissensus Doctorum.

173. Variae theologorum sententiae. — 1. *Prima* sententia tenet, extremam unctionem semper liberare a morbo, si animae saluti expediat et sine miraculo fieri possit.

Vocabulum *miraculi* quidam patroni huius sententiae sumunt sensu valde lato (6).

2. *Secunda* sententia dicit, extremam unctionem sanitatem non causare ex opere operato, sed ad modum quo sacramentalia suos effectus producunt (7).

3. *Tertia* affirmat, vi sacramenti extremae unctionis restitui sanitatem, si ad salutem animae expediat, iuxta ordinem divinae sapientiae et providentiae (8).

4. *Quarta* asserit, extremam unctionem restituere sanitatem, si ad animae salutem, quae est praecipuus finis omnium mediorum efficacium gratiae, expediat, ita ut maior beatitudo futura unica sit conditio, a qua dependeat hic fructus.

Gregorius a Valentia vocat hanc sententiam communem et Conciliorum auctoritate confirmatam (9).

5. *Quinta* docet, extremam unctionem habere « virtutem supernaturalem sanandi morbum corporeum. Itaque, ceteris paribus, facilius sanitatem recuperat in extremis unctus, quam si non ungeretur, quae quidem virtus causas etiam naturales adiuvat, ut corroborando virtutem naturae, immo et virtutem medicaminum. Sed tanta potest esse infirmitas, ut illud iuvamen non sufficiat... Effectus praecipuus sacramenti est certus ut aliorum sacramentorum, scil. infusio gratiae ad remissionem peccatorum quantum ad eorum reliquias. Sed quantum ad secundum effectum *respectu salutis corporis*, qui non est principalis,

(4) *De extrema unctione*, cap. 8.
(5) Disp. 41, sect. 4, n. 1.
(6) Cfr. Tournely, *De sacram. extrem. unct.*, quaest. ult., art. 1, quaer. 7.
(7) Estius, in IV, D. 23, § 5.
(8) Tanner, *De extrema unctione*, q. 1, dub. 2, n. 48.
(9) *Comment. theol.*, t. IV, disp. 8, q. 1, p. 3.

hanc prorsus habet certitudinem, quod ex sua natura semper ad illum effectum iuvat, non tamen eandem habet ordinariam certitudinem quantum ad effectus consecutionem; nam potest natura morbi adeo invaluisse, ut id non sufficiat. Quapropter si aliquando contingit supra istum ordinem hominem pristinae saluti restitui, non erit virtus sacramenti, sed miraculi, quod Deus in bonum fidei et Ecclesiae operabitur ».

Ita *Dominicus Soto*, huius opinionis strenuus defensor (10).

6. *Sexta* sententia tenet, sanationem corporalem fieri ob intimam dependentiam corporis ab anima per redundantiam spiritualis alleviationis et confortationis in corpus.

Ita sentiunt vel saltem sentire videntur nonnulli Scholastici medii aevi.

S. Bonaventura ait: « Hinc est quod istud sacramentum principaliter est ad curationem et alleviationem infirmitatis spiritualis... et per accidens est ad curationem et alleviationem infirmitatis corporalis, quodammodo ad vigorandam animam, quae regit corpus... Spiritus continet corpus; unde passiones animae spirituales multum redundant in carnem... *Ideo non mirum, si tranquilletur anima, et vigoretur et laetificetur, si etiam hoc redundat ad corpus:* et sic hoc sacramentum respectum habet ad corpus relevandum propter alleviationem spiritus... In hoc sacramento aliquid est naturale, aliquid supra naturam: effectus namque qui est in spiritu, est supra naturam; *sed quod illa redundet in carnem, illud naturale est* » (11).

S. Albertus M. docet: « Confert (extrema unctio) gratiam principaliter contra peccatum operantem et *secundario contra infirmitatem corporis* » (12).

Iterum: « Illud sacramentum non est nisi unius effectus secundum se, scil. alleviationis animae quantum ad purgationem reliquiarum, et alterius (curationis morbi) est secundario » (13).

Ita vero explicat modum, quo gratia mediante alleviatione animae agit contra morbum: « Quaedam infirmitates causantur in corpore ex anima sicut ex causa, et non e converso nisi per occasionem; et ideo *valentia contra infirmitatem animae valent per consequens contra morbum corporis quia* praecisa causa praeciditur effectus, sed non e converso... Dicendum quod non est ex efficacia vel fortitudine huius sacramenti quod sic vel sic valeat, sed *ex institutione et ordine corporalium ad spiritualia* » (14).

Hanc sententiam recentissime defendit *Kern* (15).

7. *Septima* sententia dicit, extremam unctionem restituere sanitatem, si animae saluti expediat, secundum ordinem sapientiae et pro-

(10) In IV, D. 23, q. 1, art. 2, concl. 5.
(11) In IV, D. 23, art. 1, q. 1, concl.
(12) In IV, D. 23, art. 1, ad 3.
(13) Ibid., art. 2, ad 4.
(14) Ibid., ad 5 et 6.
(15) *Op. cit.*, pag. 205 ss.

videntiae; hanc autem corporalem sanationem fieri ob intimam dependentiam corporis ab anima per redundantiam spiritualis confortationis in corpus, ita tamen ut virtute supernaturali i. e. vi ipsius sacramenti id fiat.

174. Sententia tenenda. — 1. *Prima* sententia non potest admitti, quia de apposita conditione, quod scil. « *sine miraculo fieri possit* », ex fontibus revelationis nullatenus constat.

Nam, ut recte animadvertit *Suarez*, ope extremae unctionis vita conservatur etiam contra vim morbi acerbissimi. « Quod vero, ipse ait, hoc sit aliquo modo miraculosum, i. e. supernaturale et praeter omnem spem in causis naturalibus nixam, nullum est inconveniens, sed omnino verum, imo hic est unus ex finibus huius sacramenti. Quia vero hoc opus iam non est omnino praeter leges a Deo statutas, sed iuxta eas, quae in talis sacramenti institutione includuntur intrinsece, ideo talis effectus iam non censetur miraculosus, sicut nec transubstantiatio panis et similes » (16).

A fortiori admitti nequit *secunda* sententia. Imprimis quia sacramentalia sunt instituta ab Ecclesia; extrema unctio, contra, etiam qua medicina supernaturalis contra morbos corporis fuit *immediate* instituta a Christo D., non autem ab Ecclesia. Ergo.

Praeterea *SS. Patres* et *Concilia* hortantur fideles, ut gravi infirmitate detenti secundum monitum S. Iacobi, etiam pro sanitate recuperanda, sacramentum extremae unctionis suscipiant. Cur pro consequendo hoc bono temporali non commendant simpliciter usum olei benedicti, sed remittunt ad sacramentum, si, ut dicit *Estius* (17), huius opinionis defensor, « non aliter sacra unctione impetretur sanitas aut morbi levamen, quam aspersione aquae precibus sacerdotis benedictae tollitur corruptio aëris vel infestatio daemonis »?

Demum argumentum, quo utitur *Estius* ad suam probandam opinionem, nullius videtur valoris. « Sacramenta, dicit ipse (l. c.), ut sacramenta absolutum habent effectum. Quodsi ergo in effectu conditio intelligitur, sacramentum non ut sacramentum operatur, sed alia ratione, qua nimirum operantur et cetera, quae precibus Ecclesiae in varios usus consecrantur ».

Argumentum non valet, quia Deus pro omnibus sacramentis firmas leges ac certas conditiones statuit, quibus non expletis nihil efficiunt. Igitur ex eo quod extrema unctio non semper restituit sanitatem, demonstrari nequit, eam, ad hunc effectum quod attinet, non habere efficaciam vere sacramentalem.

(16) Disp. 41, sect. 4, n. 5.
(17) In IV, D. 23, § 5.

Tertia sententia, prout exponitur, non videtur admittenda, quia doctrinam inadaequatam tradit. Hinc est quod eiusdem patroni, v. g. *Tanner*, *Sylvester Maurus* (18) et alii, diversimode eam referunt.

Quarta sententia, prout sonat, admittenda non videtur. Imprimis quia facit fructum sacramenti dependentem non ab actuali statu subiecti, sed ab iis, quae tempore futuro aget vel ageret. Sacramenta autem operantur ad modum causarum necessariarum, quae non requirunt quasdam futuras subiecti dispositiones, sed effectus producunt secundum eius praesentem conditionem.

Praeterea quis affirmare audebit, omnes electos, qui sacramento extremae unctionis recepto decesserunt, etiam Sanctos, quos Ecclesia publice colit — v. g. S. Aloisium, S. Ignatium de Loyola, S. Franciscum Xaverium, S. Teresiam — perituros vel certe deteriores evasuros fuisse, si diutius vixissent? De omnibus electis distributive sumptis potest forte dubitari, num valetudine recuperata bene usi essent; de omnibus autem collective sumptis perseverantia in bonis operibus nonnisi imprudenter, utpote sine ullo fundamento, negatur.

Insuper, negandum omnino videtur, quod a patronis asseritur, scil. omnibus illis, qui « per huius sacramenti vim et non aliam ob causam simul concurrentem convaluerint, peccata etiam, quae postea interdum committunt, in bonum cooperari, ut tandem per poenitentiam adipiscantur salutem animae et mercedem in caelis cumulatiorem » (19). Nemo per sacramentum certitudinem suae praedestinationis accipit; nemo eximitur a monito Apostoli ut cum timore et tremore suam naviter salutem operetur.

Demum quomodo scire possumus utrum per virtutem huius sacramenti an ope medicinae seu ex causa mere naturali infirmus convaluerit?

Quinta sententia, a *Dominico Soto* proposita, prout asserit extremam unctionem determinatam quandam habere vim sanandi, *quam semper exerat, sive saluti animae expediat sive obsit, est certe erronea*. Aperte enim contradicit *Conciliis Florentino* et *Tridentino* (20).

Sexta sententia, prout exponitur, admittenda non videtur. Primo, quia indicat tantummodo *modum*, quo restitutio sanitatis corporalis obtinetur; idcirco inadaequate doctrinam tradit. Secundo, quia recuperatio sanitatis dicitur *naturalis*, ut expresse docet *S. Bonaventura* (21),

(18) Tanner, *De extrema unctione*, q. 1, dub. 2, n. 48; Sylvester Maurus, *Opus theol.*, III, lib. 13, q. 255.
(19) Gregorius a Valentia, *Comment. theol.*, t. IV, disp. 8, q. 1, p. 3.
(20) Mirum profecto, quod Sotus qui Commentarios in libros Sententiarum aliquot annos post Sess. XIV Concilii Trid. edidit, huius doctrinam ne commemoret quidem. Forte cum opus typis traderet, non amplius manum admovit corrigentem Commentario in Dist. XXIII libri quarti iam ante annum 1552 perfecto.
(21) In IV, D. 23, art. 1, q. 1, concl.

ideoque aut nullo modo aut nonnisi improprie dici potest effectus sacramenti. Tertio, quia nullam rationem habet conditionis a *Conciliis Florentino* et *Tridentino* expresse memoratae.

175. 2. Manet *ultima* sententia, quam, omnibus accurate perpensis, tenendam proponimus. Ut rite ea intelligatur, nonnulla animadvertenda censemus:

1º Tria considerari debent circa quaestionem, de qua agitur, scil.: *a*) *modus* quo sanitas corporalis restituitur; *b*) *causa immediata*, unde habetur sanitatis restitutio; *c*) *realis consecutio* huiusmodi sanitatis recuperatae.

2º Sacramenta sunt intrinsece et essentialiter supernaturalia; eiusmodi sunt necessario eorum quoque effectus. Quare restitutio sanitatis corporalis, prout est effectus sacramenti extremae unctionis, necessario supernaturalis est.

Hoc tamen non impedit, quominus sacramentum *per modum* seu *ad instar naturae* operetur; idque ordinarie accidere solet. At simul notandum, Deum posse operari etiam *contra* aut *praeter* vel *supra naturam*, ac revera interdum ita operari. Quod aliquando verificari potest etiam quoad effectum huius sacramenti. Hac de causa in sententia proponenda voce « *ordinarie* » consulto usi sumus.

3º Restitutio sanitatis corporalis, *prout est effectus sacramenti*, eiusdem vi atque efficaciae tribuenda est, non autem medicamentis aliisve causis naturalibus. Unde *S. Thomas* recte docet: « Extrema unctio non facit corporalem sanationem ex proprietate naturali materiae, sed *ex virtute divina*, quae rationabiliter operatur » (22).

4º Sanitas corporalis, qua *effectus extremae unctionis*, scil. *virtute sacramenti* productus, procul dubio *ex opere operato* est (cfr. n. **177**).

5º Iste effectus est secundarius et conditionatus, ideoque non semper et necessario obtinetur.

Quare *Angelicus* (l. c.) ait: « Et quia ratio operans numquam inducit secundarium effectum, nisi secundum quod expedit ad principalem, ideo ex hoc sacramento *non semper* sequitur corporalis sanatio, sed quando expedit ad spiritualem sanationem ».

Item *Suarez* docet: « Quia vero sanitas corporis non est bonum per se necessarium homini, sed est inferioris ordinis, atque ex his, quae interdum ad bonum animae expediunt, interdum minime, ideo promissio illa non intelligitur esse absoluta, sed sub ea conditione, quam Concilium expressit: *ubi saluti animae expedierit*. Quamvis enim Iacobus hanc conditionem diserte non posuerit, *ex natura* tamen *talis effectus* subintelligebatur comprehensa » (23).

(22) *Suppl.*, q. 30, art. 2.
(23) Disp. 41, sect. 4, n. 1.

6º Hinc patet, verba *Concilii Florentini: « in quantum autem expedit »*, et *Concilii Tridentini: « ubi saluti animae expedierit »*, nihil novi continere, sed tantum generale principium summae sapientiae ac potentiae et bonitatis Dei enuntiare. Quod sane principium universim de precibus et sacramentalibus aliisve operibus bonis valet, ad efficaciam et valorem *impetrationis* alicuius boni *temporalis* quod attinet.

7º Praeterea inde sequitur, formam ipsam huius sacramenti aliasque preces, quae in eius administratione recitantur, concurrere ad effectum sanationis corporalis obtinendum. Quare *Angelicus* ait: « Dicendum, quod *oratio* illa est forma huius sacramenti; et ideo hoc sacramentum *ex sua forma* habet efficaciam, quantum est de se, ad sanationem corporalem » (24).

Huc spectant etiam verba *Catechismi Romani:* « Quia non semper sequitur, ut aegri a morbis convalescant, ob eam causam *precatione* forma conficitur, ut a Dei benignitate id *impetremus*, quod sacramenti vis *constanti et perpetuo ordine* efficere non solet » (25).

8º Sacramentum extremae unctionis habet peculiarem efficaciam potissimum, ut docet *S. Thomas* cum aliis, contra infirmitates quae ex peccatis consequuntur, ita ut, his sublatis, illae quoque auferantur. « Contra illas *praecipue* infirmitates, ait *Angelicus*, hoc sacramentum datur, quae sunt ex peccato causatae, quasi peccati reliquiae » (26).

Et alibi: « Cum hoc sacramentum sic ordinetur contra infirmitatem corporis, *in quantum consequitur ex peccato*, manifestum est... » (27).

Item *S. Albertus M.* docet: « Istud sacramentum secundum habet effectum circa corpus et *praecipue* tunc, quando infirmitas corporis causatur ex infirmitate mentis » (28).

Cetera quae huc spectant vide sub n. **177** ss.

176. 3. Proposita sententia, ut patet ex dictis et adhuc patebit ex dicendis, ideo tenenda, quia videtur magis congruere cum doctrina SS. Patrum et Conciliorum, cum principiis theologicis, cum doctrina *S. Thomae* aliorumque insignium Scholasticorum, incommoda ac difficultates aliarum opinionum vitare apteque res componere.

177. Num restitutio sanitatis corporalis sit effectus infallibilis extremae unctionis et miraculosus. — 1. Plures docent, sacramentum

(24) *Suppl.*, q. 30, art. 2, ad 3.
(25) *De sacram. extrem. unct.*, n. 29.
(26) *Suppl.*, q. 32, art. 4, ad 1.
(27) *Summa contra Gent.*, cap. 73.
(28) In IV, D. 23, art. 4, ad 3.

infallibiliter, verificata conditione, effectum producere. Ita *S. Thomas*, *Suarez* et alii.

Angelicus ait: « Ex hoc sacramento non semper sequitur corporalis sanatio, sed quando expedit ad spiritualem sanationem; et *tunc semper eam inducit*, dummodo non sit impedimentum ex parte recipientis » (29).

Suarez docet: « Quo fit ut effectus hic, absolute sumptus, non sit infallibilis in hoc sacramento, quia fieri potest ut illa conditio non subsistat; *illa vero posita, erit infallibilis*, quia iam promissio transit in absolutam » (30).

Alii, v. g. *Tanner*, *Sylvester Maurus*, *Tournely* (31), negant.

Istae duae sententiae, si accuratius res perpendantur, valde inter se differre non videntur. Nam, cum dicitur effectus esse infallibilis, haec infallibilitas non ita intelligenda est, ut Deus vi promissionis etiam miraculo sanitatem restituere debeat, si aliter restitui non possit.

Sufficit enim, ut Deus per specialem providentiam concursum causarum secundarum ita dirigat ac temperet, ut infirmus sanitatem recuperet, vel impedimenta removeat, quae novit obstare, quominus ex cursu ordinario causarum naturalium hic effectus sequatur.

Qua facta distinctione seu restrictione, sacramenti virtus, quantum est ex se, recte *infallibilis* dicitur, si nempe illa conditio impleatur et leges naturae physicae et cursus causarum secundarum sanitatis recuperationem permittant.

Idcirco prima sententia tenenda est.

178. 2. Inde colligitur: *a*) effectum sanitatis non statim ac manifesto produci, sed successive, quatenus sacramentum per modum medicationis naturam adiuvat; *b*) effectum esse quidem infallibilem, eumque non produci a sacramento per modum miraculi, sed virtute supernaturali, propria et ordinaria ipsius sacramenti; *c*) effectui consequendo obicem poni, seu virtutem sacramenti impediri, quoties morbus eo usque processit, ut *citra miraculum* curari amplius non valeat, *cum ad effectus miraculosos producendos medium ordinarium profecto non exsistat* (32). Hoc tamen non excludit sanationem forte *miraculosam;* quae sane, eo ipso quod est *miraculosa*, nequit tribui extremae unctioni *qua effectus proprius et necessarius sacramenti*.

Hinc est, quod multi aegroti fortasse effectu sanationis ideo privantur, quia extremam unctionem eo tempore et in iis circumstantiis recipiunt, cum restitutio sanitatis sine manifesto miraculo haberi non possit. Igitur fideles enixe hortandi ac monendi sunt, ut curent hoc sacramentum ministrari, ubi primum

(29) *Suppl.*, q. 30, art. 2.
(30) Disp. 31, sect. 4, n. 1.
(31) Tanner, *De extrema unctione*, q. 1, dub. 2, n. 48; Sylvester Maurus, *Op. theol.*, t. III, lib. 13, q. 255, n. 4; Tournely, *De extrema unctione*, quaest. ult., art. 1.
(32) Cfr. Billot, *De Ecclesiae sacramentis*, II, p. 238; Sasse, II, cap. IV, assert. 4.

mortis periculum incipit, quia tunc multo maior est spes sanitatis recuperandae vi sacramenti.

3. Praeterea effectus sacramenti potest impediri *ob defectum dispositionis* ex parte suscipientis, quia nimirum eius *fides* et *fiducia* infirmior est. Ideo *S. Thomas* ait: « Tunc semper eam (sanationem corporalem) inducit, *dummodo non sit impedimentum ex parte recipientis* » (33).

Quare *Catechismus Romanus* monet, non sacramenti vitio, sed fidei infirmitati esse tribuendum, quod aegroti sanitatem non recuperent (34).

4. Sanitas corporis non est bonum homini per se necessarium, ut supra dictum est: eatenus solum habet rationem veri boni, quatenus ad beatitudinem consequendam ordinatur. Ideo promissio huius effectus non est absoluta, sed conditionata, *si nempe expediat animae saluti*.

Haec autem conditio est intelligenda non solum secundum *sufficientiam* seu *possibilitatem*, id est si homo sanitate uti *possit* ad salutem animae, sed secundum *efficaciam realem*, ita ut conditio eatenus impleatur, quatenus *sanitas praevideatur a Deo revera profutura hic et nunc ad salutem animae*. Priore sensu restitutio sanitatis semper expedit animae saluti.

Consulto dicimus: *hic et nunc*. Nam, ut scite animadvertit *Suarez*, « fieri potest ut sanitas illa *pro tunc* spiritualem fructum secum attulerit, quem postea supervenientibus aliis occasionibus homo amittat; neque enim necesse est, ut salus animae... futura sit permanens ac in re ipsa perpetuo duratura; sed *satis est, quod ex illo effectu sacramenti quoad salutem corporis, iuvandus sit homo ad salutem et bonum animae* » (35).

5. Ratio convenientiae seu utilitatis corporalis sanitatis ad bonum animae secundum ordinem sapientiae et providentiae Dei metienda est, non autem iuxta fallaces cogitationes nostras iudicanda. Quantus vero et qualis esse debeat ille fructus, qui operatur, Deus unus novit. Aliquam mensuram profecto habet; ea autem est « secundum ordinem a Deo ipso statutum ac praefinitum; nullo enim alio modo praescribi potest » (36).

179. Solutio difficultatum. — 1. Infirmus, qui per sacramentum extremae unctionis sanitati restitutus fuit, videtur esse infallibiliter certus de sua aeterna salute: quod catholicae doctrinae repugnat.

(33) *Suppl.*, q. 30, art. 2.
(34) *De extrema unctione*, n. 29.
(35) Disp. 41, sect. 4, n. 3.
(36) Suarez, *l. c.*

Resp. 1° Nemo, qui sanitatem recuperavit post receptam extremam unctionem, certo scire potest restitutionem sanitatis esse effectum sacramenti. Potuit enim sanitas recuperari ex legibus naturae physicae, ex peritia medicorum, etc.

2° Ut supra dictum est (n. **178**, 4), sanitas corporalis consideratur *hic et nunc* in ordine ad bonum animae, prout expediat necne. Non requiritur ut huiusmodi bonum sit permanens ac perpetuo duraturum.

180. 2. Tunc saltem videtur admittenda certitudo aeternae salutis, cum aegrotus in iis adiunctis sanitatem recuperavit, in quibus eius vita iam desperata visa fuerat.

Resp. 1° Quae diximus in responsione ad priorem difficultatem huc spectant.

2° Restitutio sanitatis in casu *vel* est miraculosa aut fere miraculosa extra ambitum virium naturalium et naturalis ordinis cursum, *vel* naturae vires non excedit. Si *primum*, dicendum, *miraculum* qua tale non esse effectum sacramenti. Si *alterum*, scire non possumus an et qua ratione concurrerit sacramentum ad huiusmodi effectum producendum.

181. 3. Non raro, sacramento extremae unctionis suscepto, convalescunt, qui postea sanitate in detrimentum animae abutuntur; contra alii moriuntur, qui si viverent, quantum coniicere licet, non solum pie et honeste victuri, sed alii quoque ad salutem profuturi essent.

Resp. 1° Minime constat eos, qui sanitate male utuntur, postquam ex morbo convaluerunt, virtute sacramenti recuperasse sanitatem. Item incertum plane est, an homines pii, qui recepta extrema unctione moriuntur, in iustitia perseveraturi fuissent, si convaluissent (37).

2° Difficultas nititur, ex supra dictis, falso supposito.

Articulus V.

De principali effectu extremae unctionis.

182. Quinam dicatur effectus principalis. — 1. Imprimis, ut manifesto patet, tradenda est genuina notio effectus *principalis*, ne, ea deficiente, sponte pateat aditus confusioni ac dissensui.

(37) Cfr. Suarez, disp. 41, sect. 4, n. 5; Sasse, II, cap. IV, assert. 4.

2. Ubi agitur de *principali* effectu extremae unctionis determinando, magna est controversia inter Doctores. Unde *Clericatus* ait: « Illud est imprimis advertendum, quod notant Em.us Cardinalis De Laurea et Mastrius, modernos scil. theologos ita confuse loqui de effectibus huius sacramenti, ut nullibi reperiatur apud ipsos clara et concors doctrina, quae studiosorum animum instruat, at e contra potius non leves difficultates gignat ac dubia irresoluta relinquat... altercatio quidem magna est » (1).

Ipse *Benedictus XIV* dicit: « Inter hos extremae unctionis effectus a Tridentino enumeratos curiose magis quam utiliter investigant Scholastici, quinam sit dicendus huius sacramenti proprius et primarius, et in diversas scinduntur opiniones, quas supervacaneum esset hic recensere » (2).

At, debita cum reverentia sit dictum, quaestio theologica de principali effectu huius sacramenti nec supervacanea nec mere curiosa dicenda est.

183. 3. Effectus **principalis** a nonnullis auctoribus modo dicitur ille, qui aegroto maxime necessarius est, modo ille, qui in se est pretiosissimus, modo ille qui primus confertur, modo ipse ultimus finis, scil. immediatus introitus in caelestem gloriam, inter effectus sacramenti adnumeratur et ab his primarius, ab illis secundarius dicitur (3).

Si aegrotus sensibus destitutus versatur in peccato mortali, et est habitualiter attritus, necessitate profecto eminet peccati remissio. Si Deus praescit, aegrotum iustum, sanitati restitutum, immensum meritorum pondus collecturum, utilitate eminet sanatio corporalis. Aliis aegrotis pro variis circumstantiis maxime prodest confortatio, aliis remissio peccatorum venialium, aliis poenarum temporalium abstersio.

Hoc modo ratiocinantur quidam theologi et hoc sensu principalem effectum accipiunt, ita ut affirment plures esse effectus principales et pro diversis aegrotis modo hunc, modo illum, primarium effectum dicant.

Ita v. g. *Estius*, qui sententia Scotistarum proposita, ait: « Posset tamen meo iudicio melius responderi, primarium eius effectum non simplicem esse, sed ex pluribus aggregatum, nimirum ex isto (remissione venialium) et duobus sequentibus (abstersione reliquiarum et confortatione). Quod satis et ratio institutionis eius requirit et verba Concilii Tridentini indicant » (4).

(1) *Decisiones sacramentales*, decis. 82, nn. 1 et 18.
(2) *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 7, n. 3.
(3) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 218.
(4) In IV, D. 33, § 4.

Item *Berti*: « *Hi* ergo *effectus*, si attendantur singuli in suo ordine, *praecipui* ac *primarii* aliqua ratione *sunt omnes*. Sanatio enim spiritualis est id, cuius gratia hoc sacramentum fuit institutum; atque in hoc sensu subscribendum est *S. Thomae*. In eadem sanatione debet primum tolli quidquid est spiritualis infirmitatis origo; et ita prius absterguntur peccatorum reliquiae, ut censent *S. Bonaventura, Scotus, Durandus*. Si finis habenda sit ratio, virtus gratiae, in quantum corroborat adversus insidias daemonum proximumque mortis periculum, erit pariter effectus primus » (5).

4. Effectus principalis extremae unctionis, sicut in genere cuiuslibet sacramenti, unus est secundum doctrinam S. Thomae aliorumque insignium Scholasticorum; isque idem semper est, non diversus pro varietate adiunctorum. Sane *Angelicus* docet: « *Quodlibet sacramentum est institutum principaliter ad unum effectum*, quamvis etiam alios ex consequenti inducere possit. Et quia sacramentum efficit, quod figurat, ideo ex ipsa significatione sacramenti debet accipi eius principalis effectus » (6).

184. 5. Quibus praemissis, dicendum, *effectum* **principalem** *eum esse, qui ope gratiae sanctificantis primus per se inducitur, et cuius ratione omnes alii fructus sacramenti conferuntur.*

Dicitur: *effectus, qui primus per se inducitur.* Potest aliquis effectus esse quidem *primus* post gratiam ipsam, sed solum quatenus subiectum praeparat ac disponit ad alium effectum producendum, ad quem sacramentum essentialiter tendit. Insuper potest aliquis effectus *per se* conferri, sed dependenter ab alio, ad quem sacramentum ipsa sua essentia tendit, a quo specificatur, per quem eius natura determinatur.

Dicitur: *cuius ratione omnes alii fructus conferuntur.* Etenim si sacramentum essentialiter ordinatur ad unum effectum, alii nequeunt induci nisi *vel* ut sequelae ipsius gratiae sanctificantis ad illum ordinatae, *vel* ut dispositiones ad illum, *vel* ut fructus ab eo provenientes.

185. Quae ut clarius intelligantur, haec animadvertisse iuvabit:

1º Sacramenta sunt essentialiter causae gratiae sanctificantis. *Specifice* tamen differunt inter se. Proinde relationem essentialem habent ad effectus specifice inter se diversos. Ergo gratiam conferunt cum ordine ad varia auxilia supernaturalia.

2º Haec quidem sunt principia, a quibus dependet ratio *specifica*. Singulorum sacramentorum. Quodvis autem sacramentum vi essentiae suae ordinatur ad unum effectum supernaturalem, ideoque ad hunc *unum* tendit. Sed iste unus effectus talis esse potest, ut inde praeviam requirat subiecti adaptationem, ac inde aptus sit, qui alios effectus post se inducat.

(5) *De theol. discipl.*, lib. 35, cap. 10.
(6) *Suppl.*, q. 30, art. 1.

3º Quare, suppositis iis quae de efficacia sacramentorum in genere dicta sunt, unumquodque signum efficax gratiae in subiecto primo producit *rem et sacramentum*, scil. dispositionem, quae exigit infusionem gratiae sanctificantis cum ordine ad unum effectum determinatum.

4º Utrum illa dispositio sit in omnibus sacramentis aliquod ens physicum an, saltem in quibusdam, tantum titulus seu, ut loquitur *Angelicus*, necessitas gratiae, parum refert, ad hanc quaestionem quod attinet. Si gratiae inductioni subiectum ponat obicem, sistit opus sacramentale. Si non adsit obex aut amoveatur, gratia sanctificans producitur cum exigentia illius effectus, ad quem sacramentum essentialiter ordinatur. Si subiectum ponat obicem huic effectui, nihil ultra fit.

5º Huiusmodi impedimento non posito aut remoto, aut immediate aut mediante subiecti adaptatione sequitur effectus, ad quem sacramentum *primario* tendit, effectus nimirum *principalis*, qui ulterius alios fructus producit, ad quos causandos ipse est aptus et subiectum dispositum (7).

186. Conclusio. — Ex dictis liquet, effectum *principalem* non semper et necessario identificari cum effectu primario intento. V. g. in sacramento poenitentiae effectus principalis est remissio peccatorum clavibus subiectorum, facta abstractione utrum sint mortalia an venialia. Unde ad validam eius susceptionem non requiritur status culpae mortalis, imo accidere potest, ut venialia per se et mortalia tantum per accidens remittantur, ex. gr. si ex oblivione non sint accusata. Sed effectus primario intentus in sacramenti poenitentiae institutione est remissio mortalium.

Diximus *non semper* et *necessario*, quia v. g. in sacramento extremae unctionis, ut explicabitur infra, effectus *principalis* extremae unctionis est simul *primario* intentus a Christo D. in eius institutione.

187. Praecipuae sententiae circa effectum principalem extremae unctionis. — Quatuor sunt praecipuae sententiae:

1º *Thomistae* cum *Angelico* docent, effectum principalem esse *abstersionem reliquiarum peccati* adaequate sumptam seu *sanationem spiritualis infirmitatis ex peccato ortae*, una cum *alleviatione* et *confortatione animi*, de qua supra (n. **171**); ceteros omnes effectus esse secundarios.

Angelicus ait: « Principaliter hoc sacramentum est institutum ad sanandum infirmitatem peccati... Principalis effectus huius sacramenti est remissio peccatorum *quoad reliquias peccati*, et *ex consequenti* etiam quoad culpam, si eam inveniat » (8).

(7) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 220 s.; Schmitz, *op. cit.*, p. 57 s.
(8) *Suppl.*, q. 30, art. 1.

S. Albertus M. dicit: « Illud sacramentum est ordinatum contra morbum specialem peccati... Est autem ille morbus *reliquiae infirmitatis spiritualis* ex originali et actuali remanentis... Extrema unctio est sacramentum... conferens infirmis remedium *contra peccati reliquias*... Dicendum, quod effectus et res huius sacramenti (sicut dicit Magister) est *peccatorum remissio* et *virtutum ampliatio*... Secundum autem quod tollitur peccatum *in reliquiis*, quae impediunt transitum ad requiem, purgatur (homo aegrotans) in extrema unctione » (9).

Hanc sententiam, quoad rei substantiam, tenet *Suarez* cum plerisque theologis Societatis Iesu; eamque alii multi sequuntur.

Suarez docet: « Sacramentum hoc est per se primo institutum propter *iuvandum* et *confortandum animum* aegrotantis contra difficultates illi occurrentes in articulo mortis » (10).

188. 2º *Scotistae*, paucis exceptis, dicunt effectum principalem esse *remissionem finalem peccatorum venialium.*

Scotus ait: « Possibile est Deum *finaliter* remittere venialia; ergo possibile est sibi institui signum efficax istius remissionis... Hoc etiam congruum est, recessurum scilicet ab hac vita, *finaliter* a venialibus absolvi, quia ista non remissa essent impedimentum gloriae consequendae, *et non remissa possunt esse usque ad exitum* » (11). Postea addit: « Effectus eius non est unus indivisibiliter, quia non remissio unius venialis, sed unus unitate *plenariae remissionis omnium venialium*, ut omnibus remissis nihil remaneat retardans a perceptione beatitudinis » (12).

Hanc sententiam primus proposuit *S. Bonaventura.* « Hoc sacramentum, ita ipse, est ordinatum contra aliquem morbum peccati... Et cum non sit contra originale, nec contra mortale, relinquitur quod sit *contra peccatum veniale* » (13).

Plures, etiam non Scotistae, huic sententiae adhaerent (14).

Circa modum autem remissionis peccatorum venialium, patroni huius sententiae non conveniunt inter se. Quidam cum *S. Bonaventura* (l. c.) dicunt sacramentum remittere venialia, in quantum excitat ad

(9) In IV, D. 23, art. 1, 2 et 14.
(10) Disp. 41, sect. 1, n. 11.
(11) In IV, D. 23, quaest. unic., n. 2.
(12) Ibid., n. 7, ad 2.
(13) In IV, D. 23, art. 1, q. 1.
(14) Kern (*op. cit.*, pag. 216) inter hos recenset quoque Tournely. At minus recte, quia ipse tenet, effectum principalem esse remissionem omnium peccatorum, non solum venialium, verum etiam mortalium. Ait enim: « Quaenam peccata per se ac primario dimittat nostrum sacramentum: an venialia tantum, an etiam mortalia. *Resp.* non consentire ea de re inter se theologos... Quae postrema sententia (scil. quod etiam peccata mortalia remittantur) magis proxima nobis videtur » (*De sacramento extremae unctionis*, quaest. ult., art. 1).

eorum detestationem formalem aut virtualem. Alii cum *Scoto* (l. c.) docent remitti virtute huius sacramenti etiam immediate absque ulla peculiari dispositione.

189. 3º Nonnulli theologi recedunt ab utraque sententia, docentes vel *omnes effectus* huius sacramenti vel *complures* esse *aeque principales.* Ita *Estius, Berti, Hermann* et alii (15). Diversimode autem suam opinionem enuntiant. Quidam sane dicunt singulos effectus esse adaequatos; quidam, contra, esse inadaequatos.

4º Plures theologi *orientales* antiqui tenent, effectum principalem esse *sanationem corporalem.* Hanc sententiam sequuntur plerique auctores orientales dissidentes, sive veteres sive moderni (16).

190. Momentum quaestionis. — 1. Haec quaestio, quae inutilis visa est *Benedicto XIV* (cfr. n. **182**), magnum habet momentum, si res accuratius et penitius perpendatur secundum doctrinam theologicam.

2. Sane cum effectus principalis sit ille, ad quem extrema unctio essentialiter est destinata, et cum sit primus, qui per se confertur ope gratiae sanctificantis, et cum alii non inducantur nisi dependenter ab eo, sequitur omnes illos, qui habent potentiam passivam recipiendi effectum principalem, posse valide sacramentum recipere, et etiam cum fructu, si gratiae obicem non ponant; eos autem, qui non habent huiusmodi potentiam passivam, nec fructum sacramenti nec ipsum sacramentum valide percipere posse.

3. Quare *Scotistae*, saltem plerique, ex sua sententia inferunt, et quidem *logice*, sacramentum hoc ministrandum esse solum *in articulo mortis.* Dicimus *logice*, quia secus revera deesset *finalis* remissio peccatorum.

Ipse *S. Bonaventura* ait: « Quantumcumque quis infirmetur, non datur ei hoc sacramentum, nisi praesumatur, quod *moriatur* vel quod sit *in articulo mortis. Et si constaret nobis de aliquo, quod liberaretur sive liberandus sit, non deberet dari ei hoc sacramentum* » (17).

Haec opinio videtur opponi communi praxi Ecclesiae, doctrinae *Concilii Trid.* (18), praescripto can. 941 ss., ut fuse dicetur infra (n. **224** ss.), cum erit sermo de subiecto huius sacramenti.

(15) Estius, in IV, D. 23, § 4; Berti, *De theol. discipl.*, lib. 35, cap. 10; Hermann, *Tractatus theologici in IV librum Sententiarum*, tract. 8, q. 4.
(16) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 216 s.; Macar. metrop., *Orth. dogm. theol.*, § 232; Stephan. Episc., *De sacramentis et ritibus orth. Eccl.*, pag. 18.
(17) In IV, D. 23, art. 1, q. 1, ad 3.
(18) Sess. XIV, cap. 2, *de extrema unctione*.

191. 4. Ex sententia eorum, qui dicunt effectum principalem extremae unctionis esse *alleviationem* et *confortationem aegroti*, recte infertur, eam valide et licite ministrari posse statim ac prudenter existimatur decumbentem *in periculo mortis* versari. Tunc enim incipit illa infirmitas contra quam piissimus Salvator noster huiusmodi caeleste praesidium primario instituit.

Quare *Angelicus* ait: « Hoc sacramentum... illis tantum infirmantibus debet exhiberi, qui sunt in statu exeuntium, propter hoc quod aegritudo *nata* est inducere mortem, et *de periculo* timetur » (19).

Item *Suarez:* « Oportet ut infirmitas ex sua specie, vel in hoc individuo, iudicio prudentum sit *gravis*, et quae infirmum *in periculo vitae* constituere valeat » (20).

Praeterea inter utramque sententiam, *Scotistarum* scil. et *Thomistarum*, datur discrimen magni momenti etiam circa cooperationem necessariam, necne, ex parte suscipientis sacramentum. Nam secundum Scotistas, extrema unctio essentialiter ordinatur ad *finalem* remissionem peccatorum venialium etiam illius moribundi, qui iam « non est amplius libertatis compos, nec consequenter capax agendi poenitentiam, per quam eiusmodi peccata delere posset » (21).

Secundum *Thomistas*, extrema unctio essentialiter ordinatur ad confortandum animum aegrotantis, quatenus causat gratiam sanctificantem *qua alleviativam*, nimirum qua praeditam robore spirituali contra spiritualem debilitatem, quae gravem morbum comitatur. Porro gratia sanctificans cum robore spirituali inducta *per seipsam* delet peccata sufficienti poenitentia retractata; « quia hoc robur gratia facit, quae secum non compatitur peccatum, ideo *ex consequenti* si invenit peccatum aliquod vel mortale vel veniale, quoad culpam tollit illud, *dummodo non ponatur obex ex parte recipientis* » (22).

Obex autem forte impediens, quominus statim per gratiam sanctificantem remittantur peccata venialia, saltem omnia, tollitur, si infirmus liberam praestat cooperationem cum auxiliis supernaturalibus, quibus constituitur actualis confortatio aegroti.

192. Contra hanc *Thomistarum* doctrinam ita solet obiici: « Si talis exhilaratio mentis est proprius effectus extremae unctionis, tunc non deberet dari infirmis, qui iam propter debilitatem perdiderunt usum rationis, quantumcumque prius petivissent hoc sacramentum, quia in eis non potest esse talis exhilaratio » (23).

Sed notandum est, effectum primarium extremae unctionis adaequate sumptum tria complecti: 1° *rem et sacramentum*, titulum ad gratiam sanctificantem qua roborativam; 2° *gratiam sanctificantem cum robore actuali*, quod secundum sententiam communiorem est ius proximum ad illas gratias, quibus actualis confortatio constituitur; 3° *ipsas has gratias actuales* fiduciae, vigoris, alacritatis, etc.

(19) *Suppl.*, q. 32, art. 2.
(20) Disp. 42, sect. 2, n. 4.
(21) Frassen, *De sacram. extremae unctionis*, disp. 3, q. 4, n. 4.
(22) *Suppl.*, q. 30, art. 2.
(23) Durandus, in IV, D. 23, q. 1; Paludanus, in IV, D. 23, art. 3.

Porro causa operativa necessario postulat in subiecto potentiam passivam recipiendi eius influxum. Potentiam autem passivam confortationis sacramentalis possident omnes baptizati, qui habent vel saltem aliquando habuerunt usum rationis et nunc graviter decumbunt.

Si homo iste efficaciam sacramenti non a limine impedit per contrariam intentionem actualem vel habitualem, extrema unctio ei primo confert *rem et sacramentum*, scil. titulum seu exigentiam gratiae sanctificantis cum robore habituali; hoc titulo producto, sacramentum valide est susceptum.

Si obstet peccatum mortale non sufficienter retractatum, nihil amplius effici potest, donec obex amoveatur. Si obex non adsit, statim inducitur *gratia sanctificans qua roborativa*. Si defectus usus rationis ponat impedimentum, utilitas extremae unctionis sistit in collatione gratiae habitualis, sive primae sive secundae. Si huiusmodi impedimentum absit, praebentur *omnia auxilia*, quibus aegrotans *actu* confortatur.

193. Quare *ad valorem sacramenti* ea sola dispositio requiritur, quae necessaria est ad percipiendum effectum primarium secundum *primum* elementum, scil. *rem et sacramentum*. Ut autem extrema unctio, qua spiritualis medicina, fiat revera salutaris, requiritur praeterea dispositio necessaria pro infusione gratiae habitualis roborativae.

Demum, ut aegrotus *adaequate* consequatur effectum primarium, necesse est ulterius, ut aptus sit, cui conferantur gratiae et auxilia, quae voce confortationis actualis comprehenduntur; quae actualis confortatio a *S. Thoma* aliisque vocatur simpliciter effectus principalis, iuxta notionem, statim tradendam (24).

194. Doctrina tenenda circa effectum principalem extremae unctionis. — Tenenda doctrina *S. Thomae* aliorumque.

Igitur *effectus principalis extremae unctionis est confortatio animi hominis aegrotantis, qua roboretur contra debilitatem spiritualem quae gravem morbum consequitur vel consequi solet.*

Haec sententia, quoad substantiam, hodie fere communis est inter theologos (25).

(24) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 224 s.
(25) Eam inter recentiores tenent Sasso (*De sacramentis Ecclesiae*, II, cap. 4), Pesch (VII, n. 539), Billot (*De Ecclesiae sacramentis*, II, pag. 239), Kern (*op. cit.*, pag. 238), Schanz (*Die Lehre von den heiligen Sacramenten*, § 48), etc.

195. Probatur:

1. **Ex propria vi locutionis, qua utitur S. Iacobus.** Ubi Vulgata habet: *et alleviabit eum Dominus*, textus gaecus refert: καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος. Atqui in Novo Testamento vox ἐγείρω significare solet excussionem soporis spiritualis, iuxta illud Rom. 13, 11: « *Hora est iam nos de somno surgere*, ὥρα ἤδη ὑμᾶς ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι », et Eph. 5, 14: « *Surge qui dormis, et illuminabit te Christus*, ἔγειρε, ὁ καθεύδων ». Hoc loco igitur ea vox significat liberationem a torpore, anxietate et debilitate spiritus, quae ex peccato relinquitur et propinquos morti potissimum gravare solet.

196. 2. **Ex ratione specifica sacramenti.**

Sacramenta efficiunt quod significant. Igitur extrema unctio primo et per se id producit, quod per corporalem significationem significatur. Per huiusmodi autem unctionem significatur unctio *spiritualis*, nempe collatio omnium eorum effectuum, qui vocabulo confortationis comprehenduntur.

Hos quidem effectus expresse memorant Patres, de significatione olei et unctionis loquentes.

1° *S. Gregorius Nyssenus* dicit: « Oleum fit lucis materia, recreat lassitudinem, relaxat afflictionem, caput exhilarat, et ad certamina fert opem iis, qui legitime certant » (26).

2° *Eusebius Caesariensis* ait: « Oleum lumen auget, fessos sublevat, afflictionem aufert, eos, qui ipso unguntur, hilares facit, instar luminis de seipso vibrat splendores, nitidumque ac micantem eorum, qui ipso utuntur, comparat vultum » (27).

3° *S. Augustinus:* « Oleum (est) consolatio spei bonae propter indulgentiam datam ad reconciliationem pacis » (28).

4° *S. Fulgentius:* « Quid autem debemus intelligere *impinguatum in oleo caput*, nisi mentem dono Spiritus Sancti roboratam? Olei enim huius praeclara pinguedo spiritalis est gratiae inseparabilis fortitudo, qua sancta ebrietas penetralibus cordis infunditur, ut omnis affectio carnis oblivioni tradita superetur » (29).

5° *S. Maximus Taurinensis:* « Olei fructus sunt laetitia, pax, dulcedo, mentis serenitas, quae ut oleum superfertur et supereminet » (30).

(26) *In Cant. hom.*, IX; Migne, *P. G.* XLIV, 363.
(27) *Demonstrationis evangelicae* lib. IV, cap. 15; Migne, *P. G.* XXII, 294.
(28) *Quaest. evang.*, lib. II, n. 19; Migne, *P. L.* XXXV, 340.
(29) Epist. 14, n. 42; Migne, *P. L.* LXV, 430.
(30) *Expositiones de capitulis Evangeliorum*, III; Migne, *P. L.* LVII, 811.

6° *S. Isidorus Hispalensis:* « Oleum hilaritatem significat, sicut scriptum est: *ut exhilaret faciem in oleo* (ps. 113) » (31).

Ex omnibus hisce textibus liquet, oleum et unctionem significare consolationem, hilaritatem, robur et alacritatem, seu *confortationem spiritualem*. Haec igitur est effectus principalis extremae unctionis; alii effectus sunt *ex consequenti*, ut ait *Angelicus*, nempe secundarii.

197. 3. **Ex ipso subiecto extremae unctionis.**

Hoc sacramentum institutum est pro iis tantum fidelibus, qui versantur in periculo mortis *ob infirmitatem*, non autem ex qualibet alia causa. Ergo essentialiter ordinatur ad superanda mala, quae *cum gravi infirmitate* cohaerent, et ad conferenda bona, quibus soli et per se omnes fideles *gravi morbo* oppressi indigent. Huiusmodi aegroti laborant *debilitate spirituali* ex corporis afflictione. Inde habetur specialis difficultas cooperandi cum gratiis per alia media supernaturalia collata, debilitas in reiiciendis tentationibus, periculum amittendi aeternam salutem.

Igitur extrema unctio ex ipsa sua natura est medicina contra debilitatem spiritualem quae *cum gravi morbo coniungitur:* medicina, inquam, ex qua aegrotans spirituale robur consequitur et in eo validissimum reperit praesidium contra omnia pericula salutis (32).

Hinc patet, non omnes fideles morituros aptos esse, qui sacramento extremae unctionis iuventur; dum e contra omnes morituros indigere gratia Dei, remissione peccatorum mortalium ac venialium, si forte eorum anima iisdem gravetur, remissione poenae temporalis, etc. Sane homo *quacumque ex causa* morti appropinquans, si sit obiectum irae divinae, indiget imprimis remissione peccatorum mortalium, quae reum faciunt aeternae damnationis.

Praeterea indiget remissione culparum venialium, ut coram iudice aeterno apparere possit indutus veste nuptiali nulla sorde coinquinata; indiget condonatione poenae temporalis, ne purgatorii tormentis damnetur; indiget, ut horrorem proximae dissolutionis humanae naturae vincat, ut insidias daemonis superet, ut tentationibus inordinatae pusillanimitatis ac tristitiae resistat et firma spe ac fiducia divinae misericordiae se committat. Omnes, qui morti appropinquant *quacumque ex causa*, indigent gratia Dei, ut liberentur a praedictis malis et omnia praestent, a quibus beata mors dependet.

Ergo inter eos, qui morti appropinquant *ex morbo* et eos qui morti appropinquant *ex alia causa quacumque*, datur discrimen.

(31) *Quaest. in V. T., in Lev.*, cap. 5; Migne, *P. L.* LXXXIII, 323.
(32) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 237.

198. 4. Ex reiectione aliarum sententiarum.

1° *Effectus principalis extremae unctionis non est specifice diversus in diversis hominibus*, quatenus in uno sit sanitas corporalis, in altero remissio peccatorum venialium, in tertio confortatio, et sic deinceps. Sacramenta operantur ad modum causarum naturalium; porro causae naturales eodem modo operantur in omnibus ideoque eundem specifice effectum in omnibus producunt. Ergo etiam sacramenta eodem modo operantur in omnibus atque eundem specie effectum in omnibus causant.

Firmum sane certumque principium theologicum a S. Thoma hisce verbis enuntiatum: « *Quodlibet sacramentum est institutum principaliter ad unum effectum*, quamvis etiam alios *ex consequenti* inducere possit » (33).

Potest quidem accidere, ut incapacitas subiecti obstet, ne quidquam producatur; item accidere potest ut in uno maior sit dispositio quam in alio, atque inde effectus, ad quem sacramentum essentialiter ordinatur, sit in maiore gradu perfectionis in uno subiecto quam in alio.

Pariter ex diversa dispositione pendet, cur cum principali effectu alii secundarii connectantur in uno subiecto, alii in altero. Sed effectus primo et per se coniunctus cum gratia sanctificante non potest dici specie diversus in diversis hominibus (34).

199. 2° *Effectus principalis extremae unctionis non est remissio finalis peccatorum venialium.*

a) Admissa sententia, quae dicit effectum principalem esse finalem peccatorum remissionem, sequeretur sanitatem numquam esse fructum extremae unctionis. Nam finalis remissionis capax is solus est, qui de facto mox morietur, cum ipse solus sit in eo statu, ut nequeat amplius peccare venialiter.

Quare omnes infirmi, qui capaces sunt finalis absolutionis venialium, non recuperant sanitatem, sed moriuntur. Qui vero finalem remissionem venialium non consequuntur, nec sanitatem vi sacramenti obtinent, cum restitutio sanitatis sit effectus secundarius dependens a principali.

Hinc recte *S. Bonaventura* ex sua doctrina deducit: « *Si constaret nobis de aliquo, quod liberaretur sive liberandus sit, non deberet dari ei hoc sacramentum* » (35). Ratio manifesta: huiusmodi infirmo deest conditio necessaria ad valide recipiendum spirituale subsidium, cum ipsi desit potentia passiva ad obtinendum effectum principalem (36).

(33) *Suppl.*, q. 30, art. 1.
(34) Kern, *op. cit.*, pag. 227; Schmitz, *l. c.*
(35) In IV, D. 23, art. 1, q. 1, ad 3.

b) Omnia documenta ecclesiastica, quae proscribunt praxim non ministrandi extremam unctionem nisi in ultimo vitae momento, cum iam evanuit omnis spes salutis corporalis infirmi, clare ostendunt theoriam *Scotistarum* admittendam non esse.

Verum est, posteriores Scotistas documentis ecclesiasticis permotos docere quidem effectum principalem esse remissionem finalem peccatorum venialium, simul autem contra suum Doctorem affirmare sacramentum conferri posse, ut maiore cum devotione recipiatur, cum infirmus finalis remissionis peccatorum venialium nondum est capax. At huiusmodi agendi ratione vel sibi contradicere vel saltem implicite sententiam subtilis Doctoris reiicere videntur (37).

c) Infirmi, qui per sacramentum poenitentiae vel alia media omnia peccata venialia purgarunt, valide et cum fructu recipiunt extremam unctionem. Porro si vera esset sententia Scotistarum, tales infirmi invalide ac proinde infructuose susciperent sacramentum, cum non habeant potentiam passivam ad recipiendum illum fructum, ad quem sacramentum essentia sua per se primo ordinatur et a quo omnes alii fructus dependent.

Immerito autem quis diceret, peccata venialia iam remissa per extremam unctionem iterum remitti posse, sicut per sacramentum poenitentiae peccata iam deleta saepius remittuntur. Deest profecto paritas. Nam in sacramento poenitentiae peccata remittuntur sententia iudiciali; iudex autem in eadem causa, posita ratione sufficienti, saepius ferre valet sententiam absolutionis. Dum e contra extrema unctio per modum *medicinae* operatur. Atqui medicina nequit iterum curare morbum aut vulnus plene sanatum. Praeterea S. Sedes declaravit, infirmo, qui in articulo mortis baptizatur, statim post baptismum posse conferri extremam unctionem. Nemo autem dixerit, extremam unctionem habere efficaciam contra peccata *ante baptismum* commissa. Ergo (38).

d) Ipsa discrepantia inter Scotistas, praesertim inter antiquiores et recentiores, in sua theoria proponenda ac vindicanda, eandem solido fundamento destitui ostendit.

Antiquiores, secundum doctrinam Scoti, docebant sacramentum extremae unctionis esse conferendum infirmis iam usu rationis destitutis, scil. in ultimo vitae momento, cum aegrotus non possit amplius

(36) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 231.
(37) Cfr. Frassen, tract. 1, disp. 3, q. 2, n. 6; Mastrius, *Theol. Mor.*, disp. 22, q. 4, art. 1.
(38) Kern, *op. cit.*, pag. 233.

peccare. Haec theoria est falsa omnino eaque reiicitur ex continua praxi atque expressa doctrina Ecclesiae.

Recentiores dicunt sacramentum valide conferri posse iis omnibus fidelibus, « qui finali remissione peccatorum venialium indigent et sunt in eo statu, ut valeant amplius non peccare » (39). Qui enim est capax effectus principalis, capax est sacramenti. Porro remissione peccatorum venialium non solum indigent graviter infirmi, sed omnes, quibus certa mors proxime imminet, v. g. ex naufragio, ex sententia iudicis, etc. Iidem per se aeque ac graviter infirmi rationis compotes valent non amplius peccare.

Proinde ex theoria Scotistarum recte infertur, subiectum aptum extremae unctionis esse quemlibet fidelem, cui certa mors proxime immineat. Quae sequela admitti nequit ideoque ne ipsa quidem theoria admittenda.

Si defensores huius theoriae dicerent, subiectum sacramenti non esse omnem fidelem, qui indigeat remissione venialium peccatorum eiusque sit capax, sed eum solum, qui *ob gravem morbum* in peculiari *necessitate spirituali* versatur, necessario concedere deberent, sacramentum primo et per se non ordinari ad remissionem peccatorum venialium ideoque hanc non esse eiusdem finem principalem.

200. 3° *Effectus principalis extremae unctionis non est remissio peccatorum mortalium.*

a) Extrema unctio est sacramentum vivorum; porro si primo et per se ordinaretur ad peccata mortalia delenda, esset sacramentum mortuorum: quod falsum est. Ergo.

Quare *Catechismus Romanus* docet: « Neque enim hoc sacramentum *primario loco* ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed baptismus tantum et poenitentia vi sua id efficiunt » (40).

b) Si finis principalis huius sacramenti esset remissio peccatorum mortalium, is tantum foret subiectum capax, qui haberet peccata lethalia. Hoc autem falsum est, imo absonum.

201. 4° *Effectus principalis non est remissio poenae temporalis.*

a) Subiectum capax huius sacramenti is quoque est, cui nihil superest luendum. Quod profecto dici non posset, si effectus principalis foret remissio poenae temporalis.

b) In plerisque infirmis, ut remissionem poenae temporalis consequi valeant, requiritur praevia perceptio aliorum fructuum. Quae necessaria non esset, si sacramentum primo et per se ordinaretur ad illius remissionem.

(39) Cfr. Frasson, *l. c.*; Kern, *op. cit.*, pag. 234.
(40) *De extrema unctione*, n. 29.

202. 5° *Effectus principalis non est restitutio sanitatis corporalis.*

a) Effectus principalis, ad quem scil. primo et per se sacramentum ipsa sua essentia ordinatur, semper producitur, si nullum impedimentum adsit ex parte suscipientis. Sed iste effectus, ut palam est, non semper producitur, cum plures aegroti, licet sacro oleo inuncti et optime dispositi, restitutionem sanitatis non obtinent ac de facto moriuntur. Ergo.

b) Si restitutio sanitatis corporalis esset effectus principalis, dicendum foret, auxilia supernaturalia, quibus anima praeparatur ad immediatum ingressum in caelestem gloriam, tribui mere ut media ad bonum ordinis toto genere inferioris.

c) Secundum sententiam, quam expendimus, extrema unctio confert gratiam sanctificantem directe *qua sanativam*. Si hoc foret verum, intelligi non posset quomodo *simul* effectus spirituales secum ferret.

203. Solutio difficultatis. — Contra doctrinam huc usque assertam et vindicatam ita a patronis aliarum sententiarum, praesertim a Scotistis, obiici solet: Significatio ritus sacramentalis potissimum ex forma eruenda est, quae materiae significationem determinat. Atqui forma extremae unctionis explicite solam remissionem peccatorum commemorat: *Indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti*. Ergo.

Resp. 1° Forma, qua nunc utitur Ecclesia latina, non est institutionis divinae. Magna est in formis varietas. Quaedam, v. g. Ambrosiana, commemorant solam animi confortationem, quaedam solam sanitatem corporis, etc.

2° Quaelibet deprecatio pro infirmo qua tali, ut suo loco diximus (n. **102** ss.), est forma sufficiens, quia materia consecrata per benedictionem episcopalem est iam ordinata ad effectus supernaturales, qui habent analogiam cum effectibus naturalibus. Idcirco confirmatio et extrema unctio habent diversis temporibus et in diversis Ecclesiis formas apparenter valde discrepantes.

204. Quando effectus extremae unctionis conferantur. — 1. Tria praemittenda:

1° Quaestio respicit primario et directe infusionem gratiae sanctificantis. De singulis effectibus peculiaribus dicetur infra (n. **208**).

2° Generatim loquendo, theologi, qui rationem sacramenti unice ritui completo tribuunt, docent consequenter, gratiam sanctificantem dari *semel* dumtaxat, et quidem eo momento, quo ritus sacramentalis perficitur.

Qui, e contrario, affirmant, singulas unctiones esse sacramenta partialia, docent item consequenter, singulis ritibus partialibus induci

singulos gradus gratiae cum iure ad partem auxiliorum specialium; completo autem integro ritu essentiali, per se adesse totum fructum sacramenti.

3° Hinc manifestum est, quaestionem de momento quo effectus sacramenti producuntur, intime cohaerere cum quaestione de unitate sacramenti, scil. utrum sacramento extremae unctionis conveniat unitas indivisibilitatis an sola unitas integritatis.

205. 2. Si extrema unctio administratur *per unicam unctionem cum unica forma* (cfr. n. **72**), tunc nulla est difficultas. Idem sane dicendum ac de aliis sacramentis, seu effectum produci statim ac per unicam unctionem cum unica forma essentialiter perficitur hoc sacramentum.

3. Si sacramentum administratur per plures unctiones, controvertitur.

Quatuor sunt sententiae. *Prima* docet, statim per primam unctionem et formam dari per se totum gratiae effectum, per sequentes autem unctiones compleri sacramentum, sed nihil gratiae addi, nisi forte *per accidens*, nimirum si aegrotus interim melius disponatur.

Secunda dicit, conferri aliquem gradum gratiae per primam unctionem et novos gradus gratiae per sequentes unctiones, quatenus *totalis* effectus post omnes unctiones habeatur, *partialis* post singulas unctiones.

Haec videtur esse opinio *Scoti*, qui ait: « Ad secundum dico, quod est unum sacramentum unitate integritatis, sed *non unitate indivisibilitatis, sicut effectus eius non est unus indivisibiliter* » (41).

Mastrius ita exponit et defendit hanc opinionem: « Probabilior modus dicendi est, qui asserit per singulas unctiones dari singulos gradus sive portiones gratiae, ac proinde sicut quinque sunt unctiones partiales, quae integrum constituunt sacramentum, ita quinque vicibus conferri quinque gradus gratiae, qui adaequatum huius sacramenti effectum constituant » (42).

Tertia affirmat, effectum non dari usque ad ultimam unctionem, hanc vero esse illam, quae in re est ultima ex intentione ministri conferentis sacramentum. Itaque si minister velit conferre hoc sacramentum per septem unctiones, effectus non dabitur usque ad finem septimae unctionis; si vero solis quinque aut tribus unctionibus illud conficere intendat, dabitur in fine quintae vel tertiae.

Hanc opinionem tenet vel saltem tenere videtur *Dominicus Soto*, qui docet: « Differt inter partem essentialem sacramenti et partem integralem.

(41) In IV, D. 23, quaest. unic.
(42) *Theol. mor.*, disp. 22, q. 4, art. 2.

Essentialis enim est, sine qua nullum esset sacramentum; integralis vero, quae ex institutione Ecclesiae concurrit ad effectum sacramenti... Unde quando Ecclesia iubebat, ut tribus mersionibus fieret baptismus, *intentio ministri* debebat ad omnes referri; quare gratia tunc non conferebatur nisi in ultima mersione; sed tamen ubi illa constitutio cessavit, una sufficit de iure divino... Horum ergo instar ubi non fieret *unctio* nisi usque ad manus, illic conferretur gratia; in Ecclesiis vero, ubi aliae adhibentur, *intentio ministri debet ad omnes referri, et tunc nisi in ultima non confertur* » (43).

Quarta tenet, effectum produci eo momento, quo essentialiter perficitur sacramentum. Hanc sententiam sequuntur *Angelicus* et *Suarez* cum plerisque theologis.

206. *Prima* sententia non potest admitti, quia tunc tantum vis sacramenti operatur, cum sacramentum ipsum essentialiter perficitur. Unde vel ista sententia dicit sacramentum perfici per primam unctionem, vel non. Si *primum*, quod substantiam non differt ab ultima sententia ideoque ex hoc capite improbanda non est. Si *alterum*, erronea dicenda, cum asserat sacramentum, antequam revera existat, effectum producere.

Patroni huius sententiae provocant ad analogiam cum sacramento Eucharistiae. Sed non datur paritas. Nam Eucharistia est sacramentum sui generis, quod non in usu, sed in re permanenti consistit, et ita eius susceptio non est confectio sacramenti, sed applicatio sacramenti, quod iam existit. In extrema unctione sacramentum fit ipsa applicatione.

Neque *secunda* sententia potest admitti. Nam quae significantur singulis formis, non possunt esse neque concipi plane independenter ab aliis. Ergo non potest remitti quidquid peccatum est per unum sensum, nisi simul remittatur quidquid peccatum est per alios sensus. Pariter auxilia, quae dantur per hoc sacramentum, non referuntur alia exclusive ad oculos, alia ad aures, alia ad nares, etc.

Tertia sententia item reiicienda, quia efficacia sacramenti non dependet nec limitari potest a ministro eiusque intentione. Agitur quippe de sacramenti substantia, quae ex divina institutione unice pendet. Proinde effectus sacramenti necessario producitur, statim ac sacramentum essentialiter perficitur.

207. *Quarta* sententia vera est eaque tenenda. *S. Thomas* ait: « Quando sunt multae actiones ordinatae ad unum effectum, ultima est formalis respectu omnium praecedentium, et agit in virtute earum;

(43) In IV, D. 23, q. 2, art. 3.

et ideo in ultima unctione gratia infunditur, quae effectum sacramento praebet » (44).

Clarius *Suarez* docet: « Quarta ergo et *vera* sententia est, effectum huius sacramenti dari in eo instanti, in quo consummatur essentialiter hoc sacramentum » (45).

Ratio autem, secundum eximium Doctorem, haec est: « Communis lex sacramentorum, quae consistunt in usu, est, ut unicam gratiam conferant in eo puncto et momento, quo sacramentum completur; *ergo hoc idem sentiendum de extrema unctione*, cum nulla ratio satis illud persuadeat, nec auctoritate fundari possit. Nam est valde singulare et extraordinarium, quod extrema unctio priusquam essentialiter consummata sit, gratiam tribuat, et quod conferat quinquies gratiam sanctificantem, et prius tollat unum peccatum, quam aliud, vel conferat auxilium ad vincendas reliquias peccatorum quorumdam, et non omnium; non sunt ergo haec tam facile credenda et asserenda » (46).

Veritas huius sententiae probatur ex generali doctrina hic applicanda de natura et efficacia sacramentorum.

Utrum autem sacramentorum perficiatur post quinque unctiones, vel tres aut unam in fronte vel in quavis parte corporis peracta, est alia quaestio (cfr. n. **67** s.), quae traditae doctrinae nullatenus contradicit.

208. Quandonam singuli effectus producantur. — Ex dictis liquet, *quandonam* singuli effectus speciales conferantur:

1º Cum gratiae infusione omnia peccata mortalia statim remittuntur. Si quae adsint, delentur simul etiam peccata venialia et condonatur poena temporalis, secundum dispositionem suscipientis sacramentum.

2º Si recipiens non ponat impedimentum per defectum usus rationis, statim conceduntur etiam auxilia supernaturalia, quibus constituitur actualis confortatio; et iuxta mensuram cooperationis, quae gratiae auxiliis adiungitur, magis magisque, si opus sit, delentur venialia et minuitur poena temporalis, donec anima fideliter perseverans in cooperatione auxiliis per sacramentum obtentis rite ad gloriae introitum disponatur.

3º Aegrotans usque dum moritur aut a periculo liberatur, pro suo statu et indigentia gratias confortantes ope sacramenti obtinet; nam extrema unctio suam efficaciam retinet usque ad finem morbi.

(44) *Suppl.*, q. 30, art. 1, ad 3.
(45) Disp. 41, sect. 2, n. 12.
(46) Disp. 41, sect. 2, n. 7.

4º Sanitas corporalis, quae ex redundantia spiritualis confortationis in corpus oritur et quae plurimum dependet a natura et gradu morbi, diverso tempore diversis aegrotis, quibus expedit, obvenit (47).

209. Quid in extrema unctione sit sacramentum, quid res, quid res et sacramentum. — Ex dictis de fine et effectibus manifeste id patet.

Sacramentum est unctio olei benedicti cum oratione.

Res huius sacramenti propria est gratia sanctificans, cum peculiaribus auxiliis coniuncta, et remissio peccatorum, si quae adsint, ac eorumdem reliquiarum abstersio.

Res et sacramentum est alleviatio et confortatio aegrotantis (48).

210. Notae historicae. — 1. Theologi, qui floruerunt ante *Concilium Florentinum* et *Tridentinum*, generatim minus explicite loquuntur de *conditionata* restitutione sanitatis corporalis ex sacramento extremae unctionis, itemque de abstersione reliquiarum peccati. S. Thomas expresse et accurate disserit.

2. Qua re prae oculis habita, facile intelligitur cur plures theologi medii aevi aut obscure aut minus accurate interdum locuti fuerint de hoc sacramento. Praeterea inde patet, quomodo sint interpretanda eorum testimonia et quanti sit facienda eorumdem auctoritas.

3. Post *Concilium Florentinum* et praesertim *Tridentinum*, doctrina catholica accuratius et penitius traditur a theologis, ita ut nonnullae sententiae antiquae aut mitiores factae fuerint aut plane obsoleverint.

CAPUT V.

DE SUBIECTO EXTREMAE UNCTIONIS (1).

ARTICULUS I.

De conditionibus requisitis ad capacitatem subiecti.

211. Subiectum capax. — 1. Subiectum capax sacramenti extremae unctionis est *solus adultus baptizatus, gravi seu periculoso morbo laborans.*

2. Tres igitur conditiones requiruntur: 1º *baptismus;* 2º *aetas*

(47) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 331; Schmitz, *op. cit.*, pag. 45 s.
(48) Cfr. Suarez, disp. 41, sect. 4, n. 7; Billot, II, th. 27; Van Noort, IV, n. 183.

(1) Cfr. S. Thom., *Suppl.*, q. 32, art. 1 ss.; S. Bellarm., *De extrema unctione*, cap. 9; S. Bonaventura, in IV, D. 23, art. 2, q. 1 ss.; Suarez, disp. 42, sect. 1 et 2; S. Albertus M.,

adulta seu *usus rationis;* 3° *morbus gravis* seu *periculosus.* De singulis in specie.

212. Baptismus. — Cum extrema unctio sit sacramentum, et ianua Ecclesiae aliorumque sacramentorum sit baptismus, palam est nullum sacramentum, praeter baptismum, valide conferri posse iis qui baptizati non fuerint. Huc spectant quae fuse suo loco diximus de baptismo eiusque effectibus (2).

Requiritur *validus* baptismus aquae. Proinde huius sacramenti incapaces sunt ex hoc capite catechumeni, qui voto tantum baptismum receperunt, licet credentes et iusti sint.

Unde *Concilium Trid.* dicit hoc sacramentum esse *consummativum poenitentiae et totius vitae christianae* (3). Supponit ergo necessario christianam vitam inchoatam; haec autem inchoatur per baptismum, ut constat.

213. Aetas adulta seu usus rationis. — 1. Extrema unctio potest ministrari solum *adultis,* iis nempe qui usum rationis adepti sunt, ita ut *infantes* sint huius sacramenti omnino incapaces.

2. Id liquet:

1° **Ex natura istius sacramenti,** quod est *consummativum poenitentiae,* ut ait *Conc. Trid.* (l. c.); porro infantes non sunt capaces poenitentiae.

2° **Ex fine huius sacramenti** supra exposito et ab ipso *Concilio Trid.* declarato. Institutum est enim propter luctam et gravissimas tentationes in periculo mortis occurrentes, ad confirmandum infirmum, ad confortandum et recreandum eius animum molestiis aegritudinis oppressum, ad reliquias peccatorum abstergendas, atque ideo ad superandam debilitatem ex peccato relictam, vel conferendam etiam peccatorum remissionem, si quae adhuc expianda supersint.

Horum omnium incapax est infans, quippe qui nec tentari potest, nec resistere, etc.

3° **Ex verbis S. Iacobi,** qui ait: *Si in peccatis sit, remittentur ei.* Apostolus aperte loquitur de peccatis *actualibus.* Supponit ergo hominem ungendum debere esse capacem *actualis* peccati.

in IV, D. 23, art. 8 ss.; Kern, *op. cit.,* p. 241 ss.; Wirceburg., X, n. 328 ss.; Pesch, VIII, n. 549 ss.; Otten, VI, n. 306 ss.; De Augustinis, *De extrema unctione,* thes. 6; *Dictionnaire de théol. cath.,* v. *Extrême-Onction,* 2013, 2118; Bened. XIV, *De Synodo dioec.,* lib. VIII, cap. 6, n. 1 ss.; Jacquemier, *L'extrême onction chez les grecs,* in *Echos d'Orient,* 1899, p. 194 ss.; De Sainte-Beuve, *De sacramento unctionis infirmorum extremae,* disp. 7, art. 3; Chardon, *Histoire des sacrements: Extrême-Onction* (Migne, *Cursus theologiae completus,* XX, p. 764 ss.); Heimbucher, *Die heilige Oelung,* p. 52 ss.; Gougnard, *op. cit.,* p. 59 ss.

(2) Cappello, *De sacramentis,* I, n. 127.

(3) Sess. XIV, *prooem. de extrema unctione.*

Idem Apostolus dicit: *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiae.* Vox *inducat* significat ipsum infirmum debere petere hoc sacramentum vel eius susceptioni actu aut saltem habitu consentire; quod facere non potest, nisi qui ratione utitur.

214. 4° **Ex praxi constanti et universali Ecclesiae,** quae, ut aperte constat ex libris liturgicis, solum adultis ministrandum esse hoc sacramentum praescribit.

215. 5° **Ex communi Doctorum consensu.**

Angelicus ait: « Nulli debet dari hoc sacramentum, cui non competit forma sacramenti; sed forma sacramenti non competit pueris, quia non peccaverunt per visum, et auditum, ut in forma exprimitur; ergo eis dari non debet hoc sacramentum » (4).

Dein has difficultates proponit: « Videtur quod hoc sacramentum debeat dari pueris, quia eisdem infirmitatibus quandoque laborant pueri, et adulti; sed eodem morbo debet adhiberi idem remedium; ergo sicut adultis, ita et pueris debet hoc sacramentum dari... Hoc sacramentum datur ad purgandum reliquias peccati, ut supra dictum est, tam originalis quam actualis; sed in pueris sunt reliquiae peccati originalis; ergo eis debet hoc sacramentum dari ».

Egregie respondet: « Infirmitates in pueris non sunt ex peccato actuali causatae, sicut in adultis; et *contra illas praecipue infirmitates hoc sacramentum datur, quae sunt ex peccato causatae, quasi peccati reliquiae...* Non datur contra reliquias originalis peccati, nisi secundum quod sunt per actualia peccata quodammodo confortatae: unde principaliter contra actualia peccata datur (ut ex ipsa forma patet), quae non sunt in pueris » (5).

S. Bellarminus concinne et perspicue docet: « De eo, qui sacramentum hoc suscipere potest, constat debere esse... *adultum,* et qui usum rationis habuerit. *Infantes* enim, et qui semper amentes fuerunt, non habent reliquias peccatorum, quae abstergantur, nec sunt capaces laetitiae et alleviationis, quam sacramentum affert, et non sine irreverentia sacramentum eis ministraretur » (6).

Suarez scite ait: « Ex eiusdem Concilii verbis potest altera conclusionis pars confirmari, *in qua theologi... conveniunt,* dicentes, *infantes non esse capaces huius sacramenti.* Uno excepto Maiore, qui q. 2 oppositum *sine fundamento* asserit, *contra Ecclesiae consuetudinem et contra rationem* » (7).

(4) *Suppl.,* q. 32, art. 4.

(5) *Suppl.,* q. 32, art. 4, ad 1 et 2.

(6) *De extrema unctione,* cap. 9.

(7) Disp. 42, sect. 1, n. 3.

S. Bonaventura dicit: « Concedendae igitur sunt rationes monstrantes hoc sacramentum dari debere solis infirmis, *ratione utentibus*... Ideo non datur *infantibus*, nec naturaliter stultis » (8).

S. Albertus M.: « Hic supponeretur in forma, quando diceretur: *per istam unctionem indulgeat tibi Dominus*... quia in Sanctis non tenet *neque in infante*, qui nihil deliquerit per visum... *ergo infantibus non debet exhiberi* » (9).

216. 6° **Can. 940,** § **1** id expresse confirmat: « Extrema unctio praeberi non potest nisi fideli, qui *post adeptum usum rationis*... in periculo mortis versetur ».

217. Sententia quorundam theologorum. — 1. Quidam Scholastici antiqui (v. g. *Ioannes Maior*, in IV, D. 23, a. 4, q. 3) existimarunt, etiam infantibus usum rationis nondum adeptis sacramentum conferri posse.

2. Quidam recentiores tenent, nullam intrinsecam rationem afferri posse, cur infantes arceantur a fructibus extremae unctionis; addunt autem, rationes adductas ab *Angelico* aliisque Scholasticis non esse omnes concludentes. Quod, debita servata reverentia erga insignes Doctores, concedendum est.

218. Num requiratur perfectus usus rationis. — 1. Ad hoc ut pueri censeantur capaces huius sacramenti non requiritur perfectus usus rationis. Requiritur et sufficit, ut *aliquatenus* pervenerint ad usum rationis, adeo ut angoribus et horrori mortis per se iam sint expositi et subsint insidiis daemonis conantis eos inducere in aliquod peccatum saltem leve. Tunc valide et licite possunt sacro oleo inungi. Sunt enim capaces confortationis, scil. effectus principalis sacramenti, ideoque augmenti gratiae et iuris ad maiorem gloriam caelestem.

2. Annus aetatis, a quo pueris extrema unctio conferri possit, in universum determinari nequit. Evolutio mentis multum pendet a regionibus aliisque variis adiunctis (10).

3. In dubio, num infans habeat sufficientem usum rationis, sacramentum dandum est sub conditione, quia hoc modo salvatur reverentia debita sacramento, et aliunde iusta adest causa illud ita ministrandi, ne pueri priventur tam salutari medicina (cfr. n. **234** ss.).

219. Num extrema unctio ministrari possit amentibus. — 1. Infantibus assimilantur perpetuo amentes, ex ipsa rei natura, ut evidens est.

(8) In IV, D. 23, art. 2, q. 2.
(9) In IV, D. 23, art. 10.
(10) Cfr. Cappello, *De sacramentis*, I, n. 475.

2. Qui autem nunc sunt quidem amentes, sed post baptismum usum rationis habuerunt, sunt capaces huius sacramenti ideoque valide illud recipiunt.

3. Utrum amentes adulti, cum vel ipsi aliquem salutarem effectum ex sacramento consequi valeant, v. g. alleviationem et consolationem, sint *absolute* incapaces, controvertitur. De iis qui lucida intervalla habuerunt aut habent, nulla est controversia.

220. Num requiratur actualis usus rationis. — 1. Ad valorem sacramenti non requiritur, ut suscipiens hic et nunc sit mentis compos. Necesse quidem est, ut habeat intentionem hoc sacramentum suscipiendi, sed sufficit generalis voluntas, quam homo habuit nec retractavit adhibendi media ad salutem a Christo ordinata, ut fuse infra dicetur (n. **259**).

2. Quidam theologi dicunt requiri, ut homo habeat *actu* usum rationis et devotionem, quando suscipit hoc sacramentum.

Hanc sententiam tenet S. Thomas, qui ait, sacramentum hoc non esse dandum furiosis aut amentibus, etiamsi in periculo mortis versentur; neque distinguit inter perpetuo amentes et alios. Imo loquens de illis, qui habent lucida intervalla, inquit, eis dari posse in eo statu, in quo *cognoscunt*, seu ratione utuntur. Ratio autem, quae affertur, est ista: « Ad effectum huius sacramenti percipiendum plurimum valet *devotio suscipientis*, et personale meritum conferentium, et generale totius Ecclesiae... et ideo illis, *qui non possunt recognoscere et cum devotione suscipere hoc sacramentum*, dari non debet, *et praecipue furiosis et amentibus*, qui possunt irreverentiam sacramento per aliquam immunditiam facere... In hoc sacramento requiritur *motus liberi arbitrii* » (11).

Haec doctrina indiget distinctione. Scil. distinguendum inter *validitatem* sacramenti et *liceitatem*. Ad *validitatem* sacramenti non requiritur *actu* ex parte suscipientis cognitio, devotio, motus liberi arbitrii. Hinc praxis Ecclesiae conferendi extremam unctionem *etiam sensibus destitutis* (cfr. n. **260**). Ad *liceitatem* requiritur, quantum fieri potest, devotio et reverentia, ut in ceteris sacramentis.

Ad rem egregie *Suarez* ait: « Distinguere oportet id, quod sufficit *ad substantiam sacramenti*, vel quod necessarium est, ut *honeste* et *recte* ministretur. Ut ergo sacramentum hoc *valide* ministretur, non est necesse, ut qui illud recipit, *tunc* sit compos aut habeat usum rationis; *satis* enim *est*, quod aliquando habuerit et peccare actualiter potuerit, quantum est ex parte usus rationis, quodque susceptioni huius sacramenti sufficientem consensum praestiterit... Ratio est, quia *ad substantiam sacramenti*, et *ut persona absolute*

(11) *Suppl.*, q. 32, art. 3 in corp. et ad 2; in IV, D. 23, q. 2, art. 2, q. 4, sol. 3.

sit capax illius, sufficit, quod fuerit capax peccati actualis, devotionis, tentationis, et resistentiae, et fiduciae in Deum; quod vero *hic et nunc* sit impeditus, ne hos actus exercere valeat, *per accidens* est, ideoque non est contra substantiam sacramenti » (12).

3. Certe sacramenti reverentiae consulendum est; inde tamen non sequitur eius collationem semper et necessario esse omittendam.

Recte monet *Rituale Rom.*: « Sed si infirmus, dum phrenesi aut amentia laborat, verisimiliter posset quidquam facere contra reverentiam sacramenti, non inungatur, *nisi periculum tollatur* » (13).

Igitur non omittenda dicitur collatio, sed tollendum periculum.

Id confirmat *Catechismus Romanus*, qui docet: « Qui ab ipso ortu numquam mentis et rationis compos fuit, ungendus non est; *secus vero si aegrotus*, cum mente adhuc integra huius sacramenti particeps fieri voluisset, *postea in insaniam et furorem incidit* » (14).

Irreverentia, quam infirmus mente destitutus committit, dum inungitur, est materialis tantum; idcirco fructum sacramenti non impedit. Sacerdos vero, qui pro viribus non praecaveret materialem irreverentiam ex parte infirmi, reus foret peccati seu irreverentiae formalis.

Irreverentia materialis variis modis caveri potest, v. g. si aegrotus, qui phrenesi sive furore laborat, ligetur aut a personis adstantibus vi teneatur; nec, hisce mediis deficientibus, excluditur ut sacramentum conferatur per unicam unctionem in fronte.

221. An solus ille, qui actualiter peccavit, sit capax huius sacramenti. — 1. Ratio dubitandi sumitur ex verbis formae: *Indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti;* quae manifesto supponere videntur actuale peccatum. Unde propter hanc praecipue causam pueri et perpetuo amentes non sunt capaces huius sacramenti, quia cum non sint capaces peccati actualis, iisdem nequit forma applicari.

Haec videtur esse sententia *S. Thomae*, qui dicit hoc sacramentum non conferri « contra reliquias originalis peccati, *nisi secundum quod sunt per actualia peccata quodammodo confortatae;* unde principaliter contra *actualia* peccata datur (ut ex ipsa forma patet), quae non sunt in pueris » (15).

2. Fere communis est theologorum doctrina, posse hoc sacramentum recipi ab eo, qui capax fuerit peccati actualis, licet actualiter non peccaverit (16).

(12) Disp. 42, sect. 1, n. 5.

(13) Tit. IV, cap. 1, n. 7. Haec verba desunt in editione typica Vaticana *Ritualis Rom.* ad normam Codicis iuris canonici adornata. Cur omissa fuerint, nescitur.

(14) *De sacram. extremae unctionis*, n. 11.

(15) *Suppl.*, q. 32, art. 4, ad 2; in IV, D. 23, q. 2, art. 2, q. 4, sol. 4.

222. 3. *Quae sententia vera est eaque tenenda.* Sane:

1º Neque ex verbis *S. Iacobi*, neque ex aliquo Concilio, neque ex forma vel materia huius sacramenti, neque ex fine eius colligi potest illa necessitas, scil. quod recipiens sacramentum actualiter peccaverit.

Apostolus solum dicit: *Si in peccatis sit, remittentur ei;* quae verba non supponunt necessario peccatum, « quia conditionalis nihil ponit in esse, sed ad summum supponunt possibilitatem peccandi » (17).

Concilium Florentinum et *Tridentinum* in hoc nihil addunt his, quae *S. Iacobus* explicavit.

Forma autem iuxta verba Apostoli intelligenda est, scil. conditionaliter seu potentialiter. Praeterea, ad formam quod attinet, huc spectant quae alibi diximus.

Ex materia vero manifestum est, nihil posse colligi. Neque ex fine aliquid colligitur, quia hoc sacramentum ordinatur ad confortandum et roborandum infirmum in periculo mortis contra daemonis insidias, ad exhilarandum ac recreandum eius animum molestiis morbi oppressum: hoc autem subsidio indiget etiam ille homo, qui numquam peccavit.

2º Ex communi certaque sententia, si quis in fine vitae gravi morbo correptus baptizetur, potest et debet ei sacramentum hoc ministrari, etiamsi nullius peccati conscientiam post baptismum habeat. Quod confirmatum est responso S. Congreg. de Prop. Fide diei 26 septembris 1821, quo declaratum fuit, ungendum esse paganum adultum graviter decumbentem *immediate* post baptismum (cfr. *Collect.* I, n. 768).

Iste homo non habet peccata actualia post baptismum commissa, ut supponimus; si quae vero habuit ante baptismum, illa per baptismum sunt prorsus deleta. Nec semper et necessario supersunt reliquiae peccatorum actualium. Ergo.

223. Utrum B. Virgo capax fuerit huius sacramenti. — 1. Quidam Doctores dicunt B. Virginem extremam unctionem nec suscepisse nec potuisse recipere, quia in ea ne minima quidem et levissima culpa fuit, nec reliquiae peccatorum erant, nec ulla spiritualis infirmitas auferenda (18).

(16) Suarez, disp. 42, sect. 2, n. 8; S. Bonav., in IV, D. 23, art. 1, q. 2; Carthusianus, *Summa fidei*, lib. V, cap. 149, etc.

(17) Suarez, disp. 42, sect. 2, n. 8.

(18) Paludanus, in IV, D. 23, q. 3, art. 2; Victoria, *Summ.*, n. 222; Lacroix, lib. VI, part. 2, n. 2102; Prümmer, III, n. 580.

2. Alii e contra censent B. Virginem, illis non obstantibus, potuisse suscipere sacramentum hoc ac revera suscepisse. Ita *S. Canisius*, *S. Antoninus*, *S. Albertus M.* aliique (19).

S. Antoninus (l. c.), referens sententiam *S. Alberti M.*, ait: « Ponit Albertus, quod B. Maria in morte se fecerit inungi, sicut etiam communicavit; et hoc non quia indigeret, cum nullum peccatum etiam veniale, nec reliquiae peccati essent in ea, sed ut praeberet fidelibus in omnibus exemplum humilitatis et vitae christianae ».

Hanc sententiam amplectitur *Suarez* tamquam probabiliorem. « Ex dictis..., inquit, colligere licet, *probabilius* esse illam (B. Virginem) recepisse hoc sacramentum, *quia nihil est, quod obstiterit;* et *alias decuit*, tum propter fructum, tum propter exemplum, tum propter ipsum sacramentum, ne despici videretur » (20).

Maior forte difficultas ex eo est, ut idem *Suarez* animadvertit, « quod B. Virgo non videtur corporaliter aegrotasse, nec ex propria infirmitate corporali mortua fuisse ». Recte autem respondet: « Verumtamen dicendum est, licet non fuerit passa infirmitatem provenientem ex inordinatione humorum, tamen habuisse quandam corporis debilitatem ab intrinseco provenientem, quae ad eum statum pervenit, in quo iam naturaliter non poterat anima in corpore conservari; atqui haec dispositio est sufficiens infirmitas corporis ad hoc sacramentum suscipiendum. Sicut si quis confectus senili aetate, moreretur ex ipsius naturae defectu absque alia aegritudine, nihilominus ungendus esset » (l. c.).

224. Morbus gravis seu periculosus. — 1. Subiectum huius sacramenti est tantum homo *infirmus* et quidem *graviter aegrotans*. Id constat:

1° **Ex textu S. Iacobi.**

Apostolus ait: « *Infirmatur* quis in vobis... salvabit *infirmum* ».

Cornelius a Lapide dicit: « Quod ait " *infirmatur* ,, , intellige graviter et periculose ad mortem; hic ἀσθενεῖ (infirmatur), i. e. viribus et robore plane destituitur, quem proinde mox vocat τὸν κάμοντα, i. e. periculose laborantem » (21).

Berti egregie docet: « Graeca vox ἀσθενεῖ de morbo graviori intelliguntur, prout constat ex Matth. 10, vers. 8; 25, 36; Marc. 6, 56; ad Philipp. 2, 27, quod etiam notavit Grotius. Addam vero magis perspicua; nam Io. 4, 46, ubi legitur: *Cuius filius infirmabatur Capharnaum*, extat in Graeco: οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν Καφαρναούμ; 11, 2 legunt

(19) S. Canisius, lib. I, *de B. Maria*, cap. 9; S. Antoninus, 3 p., tit. 14, cap. 8, § 3. Cfr. Suarez (disp. 18, sect. 3, n. 6) et Dicastillo (*de extrema unctione*, tract. 7, dub. 1, n. 143), qui plures citant auctores hanc sententiam profitentes.

(20) Disp. 42, sect. 2, n. 11.

(21) *Comm. in epist. S. Iacobi*, V, 14.

Latini: *Cuius* frater Lazarus infirmabatur, Graeci vero: ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει; ibidem versu 3 Latini: *Ecce quem amas, infirmatur*, et Graeci: ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ; ac versu 6 apud nos: *Ut ergo audivit, quia infirmabatur*, et apud Graecos: ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ ac demum Act. 9, 37 in Vulgata: *Ut infirmata moreretur*, in graeco textu: ἀσθενήσασαν ἀποθανεῖν: in quibus locis manifestum est agi de gravioribus corporis infirmitatibus et ubique apponi verbum ἀσθενεῖν. Tertium quod noto est, quamquam hoc verbum ambiguae foret significationis, coarctari ad commonstrandam gravem corporis infirmitatem iis, quae subiiciuntur: *Et oratio fidei salvabit infirmum:* Καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα; est enim κάμνω consentientibus omnibus, idem ac: deficio, laccesco, et graviore infirmitate laboro » (22).

Attamen tum ἀσθενεῖν tum κάμνειν, ut recte animadvertit *Kern* (23), nec unice nec primo nec communiter significare: aegrotum esse, multo minus periculose, ad mortem aegrotum esse. Sufficit inspicere lexica.

Nec licet excipere, hos terminos in S. Scriptura determinari ad sensum: graviter, ad mortem aegrotare. Nam κάμνειν praeter Iac. 5, 15, solum quinquies occurrit, nullibi autem sensu: aegrotum esse. Terminus autem ἀσθενεῖν adhibetur quidem saepissime, sed plerumque significat defectum virium sive naturalium sive supernaturalium ad certum aliquem finem.

Quidquid igitur sit de grammatica terminorum significatione, ex contextu clare liquet agi de *morbo* et quidem *gravi*. Sane vers. 13 continet generale monitum: Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω, quibus verbis oratio tamquam universale remedium contra afflictiones quascumque proponitur. Vers. 14 peculiaris modus orationis pro statu specialis afflictionis commendatur. Monetur enim ὁ ἀσθενῶν, ut ad se accersiri faciat presbyteros Ecclesiae. Ergo supponitur ea infirmitate oppressus, ut ipse adire non valeat presbyteros, quod per se decet, sed cogatur ope aliorum eos rogare, ut ad se veniant.

Ad haec sollemnis ritus non a quibuslibet fidelibus, sed a solis presbyteris super infirmum in eius domo peragendus manifeste supponit gravem causam, in contextu gravem infirmitatem.

Etiam *effectus*, qui sacramento tribuuntur, ostendunt Apostolum prae oculis habere non incommodum quodcumque, sed gravem morbum. Nam describitur infirmus, qui luctat contra mala, quibus ex morbo suo affligitur. Sed vires naturales non sufficiunt; nam Dominus est, qui

(22) *De theologicis disciplinis*, lib. 35, cap. 9.

(23) *Op. cit.*, pag. 291.

eum ope sacramenti salvat et erigit. Hoc manifestat, infirmitatem gravem esse, quomodocumque concipitur auxilium divinum (24).

225. 2° **Ex perenni Traditione.**

Huc spectant omnia testimonia SS. Patrum, alibi allegata (n. **139** ss.), in quibus sermo fit de fine et effectibus sacramenti. Quae testimonia nos edocent, extremam unctionem esse medicinam supernaturalem concessam in salutem eorum qui corporali infirmitate laborant.

Ex his testimoniis unum dumtaxat referendum ducimus, nempe testimonium Innocentii I, qui in celebri epistola ad Episcopum Decentium, allatis verbis sancti Iacobi, ait: « Quod non est dubium de fidelibus *aegrotantibus accipi* vel *intelligi debere*, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt » (cfr. n. **15**).

226. 3° **Ex praxi et doctrina Ecclesiae.**

a) Consuetudo universalis et perennis Ecclesiae ea est, ut sacramentum extremae unctionis nonnisi graviter decumbentibus administretur.

Sacramentaria antiqua et recentiores liturgici libri, qui ritum administrationis referunt, hoc aperte tradunt tum quoad formam proprie dictam sacramenti tum quoad orationes quae unctiones praecedunt aut sequuntur.

Hinc est, quod materia huius sacramenti passim dicitur *oleum infirmorum*, sacramentum ipsum vocatur *sacramentum infirmorum* vel *exeuntium* aut *morientium*.

b) *Concilium Florentinum* docet: « Hoc sacramentum nisi *infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet* ».

Concilium Tridentinum apertis disertisque verbis hoc declarat. Docet Christum D. hominibus sanis et in nullo periculo mortis constitutis abunde per alia sacramenta providisse: *ergo non pro sanis instituta est extrema unctio.* Docet ulterius, Christum dedisse hoc sacramentum tamquam firmissimum praesidium *pro fine vitae.* Docet praeterea, per hoc sacramentum « *sanitatem corporis,* ubi saluti animae expedierit », infirmum consequi. Docet insuper, sacrae unctioni virtutem et efficaciam peculiarem inesse, quippe quae « *aegroti* animum alleviat et confirmat, magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua *infirmus* sublevatus et *morbi* incommoda ac labores laevius fert et tentationibus daemonis calcaneo insidiantis facilius resistit ».

Demum declarat, « esse hanc unctionem *infirmis* adhibendam, illis

(24) Kern, *op. cit.*, pag. 292.

vero *praesertim*, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constituti videantur ».

Illud « *praesertim* », ut manifesto patet ex contextu, ita explicandum: sacramentum esse infirmis graviter decumbentibus administrandum, praesertim si iam in exitu vitae constituti videantur. Quare illud « *praesertim* » non significat posse sacramentum conferri etiam extra morbum periculosum, sed extra articulum mortis in solo periculo eius.

227. 4° **Ex ipsa natura sacramenti.**

Angelicus optime ex natura sacramenti desumit *rationem theologicam.* « Hoc sacramentum, ait ipse, est quaedam spiritualis curatio... quae quidem per quemdam corporalis curationis modum significatur. Et ideo illis, quibus corporalis curatio non competit, scil. *sanis, non debet hoc sacramentum conferri* » (25).

Ad obiectionem vero, principaliorem effectum sacramenti esse sanitatem mentis, qua indigent etiam sani, respondet: « Quamvis spiritualis sanitas sit principalis effectus huius sacramenti, tamen oportet quod *per curationem corporalem* significetur curatio spiritualis huius sacramenti, etiamsi corporalis sanatio non sequatur; et ideo solum illis hoc sacramento sanitas spiritualis dari potest, quibus *corporalis sanatio* competit » (26).

228. Quaenam infirmitas requiratur et sufficiat.

Ex dictis constat, non quamlibet infirmitatem sufficere, sed talem requiri, quae sit revera *gravis* aut ex se ipsa aut ex circumstantiis, eam scil. quae *in periculo mortis* aegrotum constituat.

Textus *S. Iacobi*, communis usus Ecclesiae, testimonia adducta, verba *Concilii Florentini* et *Tridentini*, ratio ex fine sacramenti desumpta, id aperte ostendunt et confirmant.

Ad rem egregie *S. Thomas:* « Hoc sacramentum est ultimum remedium, quod Ecclesia potest conferre, quasi immediate disponens ad gloriam: *et ideo illis tantum infirmantibus debet exhiberi, qui sunt in statu exeuntium,* propter hoc quod aegritudo *nata est inducere mortem,* et *de periculo timetur* » (27).

Ad obiectionem, Apostolum nullam infirmitatem determinasse ideoque sacramentum conferendum esse in qualibet infirmitate, respondet: « Quaelibet infirmitas augmentata inducere potest mortem; et ideo si genera infirmitatum pensentur, in qualibet aegritudine potest

(25) *Suppl.*, q. 32, art. 1.
(26) *Suppl.*, q. 32, art. 1, ad 1.
(27) *Suppl.*, q. 32, art. 2.

dari hoc sacramentum; et hinc est, quod Apostolus non determinat infirmitatem aliquam; *sed si pensetur infirmitatis modus et status, non semper debet infirmantibus hoc sacramentum dari* » (28).

Suarez hanc rationem ita perbelle confirmat: « Est hoc sacramentum institutum tamquam extremum remedium hominum *infirmorum* et *morientium*, quo et in gravissimo mortis periculo iuventur et ad gloriae introitum, quoad fieri possit, disponantur; ergo ut minimum requirit hominem ita decumbentem, ut *ex tali infirmitate mors possit moraliter timeri saltem remote* et quantum est ex natura talis aegritudinis in tali subiecto. Item cum sanitas etiam corporis per hoc sacramentum procuretur, certe supponi debet *infirmitas ex se gravis*, nam verisimile non est, tale sacramentum esse institutum propter quamlibet levem aegritudinem curandam... Requiritur ergo *gravis* seu *letalis morbus* etiam ad valorem sacramenti » (29).

S. Bellarminus concinne docet: « De eo, qui sacramentum hoc suscipere potest, constat debere esse... infirmum *graviter*, ita ut de vita periclitetur » (30).

S. Bonaventura ait: « Concedendae igitur sunt rationes monstrantes hoc sacramentum dari debere solis *infirmis... in periculo mortis existentibus* » (31).

S. Albertus M. dicit: « Dicendum, quod *non in omni infirmitate* percipiendum est hoc sacramentum... Numquam nisi *in transitu* est sumendum hoc sacramentum » (32).

Scotus item: « Non debet conferri sano... nec qualitercumque infirmo, sed *periculose*, ita quod *probabiliter immineat sibi exitus de statu viatoris ad terminum* » (33).

229. Quomodo periculum mortis aestimandum sit.
Ad huiusmodi periculum mortis quod attinet, haec animadvertantur:

1º Necesse non est, ut periculum sit proximum aut gravissimum aut valde grave. Requiritur et sufficit ut sit moraliter *probabile*.

2º Non requiritur ut sit *obiective* seu re ipsa probabile; satis est, ut *prudenter* qua tale existimetur.

3º Non requiritur semper et necessario, ut probabile existimetur a medico aut ab infirmo eiusve familia aut communiter. Satis est prudens iudicium unius personae, v. g. parochi seu sacerdotis.

4º Quoties morbus sit periculosus et gravis, sacramentum valide confertur, « etiamsi ad statum morbi vel non satis, vel etiam nihil

(28) *Suppl.*, q. 32, art. 2, ad 1.
(29) Disp. 42, sect. 2, n. 4.
(30) *De extrema unctione*, cap. 9.
(31) In IV, D. 23, art. 2, q. 2.
(32) In IV, D. 23, art. 11.
(33) In IV, D. 23, quaest. unic., n. 3.

attendatur » (34). Unde si forte aliquantulum praemature administretur sacra unctio, non ideo sacramentum invalide confertur. Probabilitas sane et periculum moraliter accipienda sunt, remotis anxietatibus et scrupulis.

5º In dubio utrum periculum mortis revera exsistat necne, utrum sit probabile seu grave an non, sacramentum valide et licite administratur.

Cetera de hac re vide sub nn. **109, 134, 283** ss.

230. Num gravitas morbi sit de necessitate sacramenti. — 1. Utrum huiusmodi *gravis* infirmitas seu *periculum* mortis sit *de necessitate sacramenti*, controvertitur.

Quidam, attenta praesertim praxi apud Graecos vigente (cfr. n. **250**), censent id non esse de necessitate sacramenti, adeo ut validum existiment sacramentum collatum sano aut leviter tantum decumbenti.

2. Qua in re, ut accurate tota doctrina catholica exponatur, distinguere oportet inter *morbum* simpliciter et *morbum grave* seu *periculosum*.

Quod subiectum capax extremae unctionis sit solus *infirmus* ac propterea quod *morbus* sit de necessitate sacramenti, certum est. Id evidenter colligitur ex textu S. Iacobi, ex perenni Traditione, ex fine huius sacramenti, ex doctrina et praxi constanti Ecclesiae.

Unde *Suarez* recte ait: « *Certum est*, ita esse hanc necessitatem intelligendam, *ut omnes theologi intellexerunt et ex communi sensu et usu totius Ecclesiae*... Est ergo haec conditio ex parte subiecti *de necessitate sacramenti;* neque in hoc est ulla difficultas » (35).

3. An, ulterius, etiam *peculiaris gradus infirmitatis* seu morbus *gravis* sive *periculosus* sit de necessitate sacramenti, dissentiunt theologi.

Plerique affirmant, propter easdem rationes.

Suarez docet: « Itaque imprimis oportet, ut infirmitas ex sua specie sit *gravis*, et quae *infirmum in periculo vitae* constituere valeat... Et *probabilius existimo esse etiam hoc de necessitate sacramenti*, propter idem Concilium (Florentinum), et propter verba Iacobi. Item propter rationem, quae ex fine et institutione huius sacramenti colligitur » (36).

Haec sententia vera videtur, dummodo gravitas morbi seu mortis periculum moraliter accipiatur, sine scrupulis et anxietatibus, ut supra dictum est.

(34) Suarez, disp. 42, sect. 2, n. 5.
(35) Disp. 42, sect. 2, n. 2.
(36) Disp. 42, sect. 2, n. 4.

231. An et cur senium aequiparandum sit infirmitati. — 1. Gravi infirmitati, ex qua imminet periculum mortis, aequiparatur *senium*. Idcirco etiam propter senium valide et licite confertur sacramentum extremae unctionis.

Circa hoc nulla est difficultas aut discrepantia theologorum. Omnes conveniunt; idque usu perenni Ecclesiae confirmatur.

2. Unde can. 940, § 1 catholicam doctrinam hisce verbis enuntiat: « Extrema unctio praeberi non potest nisi fideli, qui post adeptum usum rationis ob infirmitatem vel *senium* in periculo mortis versetur ».

Ratio est, quia, iuxta dictum Ciceronis, « *senectus ipsa morbus est* ». Sane ex senio vires debilitantur, sensus deficiunt, languores augentur, physiologica corporis conditio in dies peior fit, ita ut senium non solum mortis periculum, sed etiam eius certitudinem includat.

232. Num in quolibet mortis periculo ministrari possit extrema unctio. — 1. Non in quovis periculo mortis conferri potest hoc sacramentum, sed solum in illo, quod provenit ex corporis infirmitate vel senio.

Quare extrema unctio ministrari nequit iis, qui morti propinqui sunt absque morbo, ex. gr. capite damnatis, militibus ante pugnam, periculosam navigationem inituris, mulieri partui propinquae, nisi ex partu difficili in infirmitatem inciderit. Huiusmodi homo, qui versatur in periculo mortis sine morbo, non est subiectum capax extremae unctionis, ideoque invalide administraretur.

2. In hoc conveniunt theologi, paucis recentioribus sine validis motivis contradicentibus.

Ratio est, quia hoc sacramentum est specialiter institutum ad roborandum hominem corpore deficientem ob aegritudinem; quando autem sanus est, licet sit morti vicinus, habet integras naturales vires, et non ab intrinseco, sed ab extrinseco et per accidens deficit.

Id evincunt omnia argumenta, quibus supra (n. **224**), probatum fuit, subiectum capax extremae unctionis esse tantum hominem *gravi morbo* laborantem.

Suarez ait: « Non in omni occasione mortis, sed solum in illa, quae ex corporis infirmitate provenit, esse hoc sacramentum applicandum » (37).

Scotus dicit: « Subditur *hominis infirmi*, ideo non debet conferri sano, nec qualitercumque exposito periculo mortis, quia non ei cui imminet mors ex periculo extrinsecae violentiae, ut armorum, vel submersionis, vel huiusmodi... » (38).

(37) Disp. 42, sect. 2, n. 6.
(38) In IV, D. 23, quaest. unic., n. 3.

3. Sacramenti capax est, qui propter venenum haustum vel vulnus acceptum aliunde similem causam in periculo mortis versatur. Nam hic homo est vere infirmus, undecumque infirmitas originem duxerit. Proinde iste aegrotans potest valide et licite recipere extremam unctionem, licet causa aegritudinis fuerit extrinseca et violenta.

233. Quaestiones. — I. *Si morbus sit levis, timetur tamen, ne fiat periculosus, potestne extrema unctio conferri?*

Resp. Necesse est, ut subiectum sit capax *hic et nunc;* nec sufficit, ut tale sit in posterum. Proinde in casu exposito, si morbus hic et nunc sit levis, quamvis forte timeatur ne fiat postea gravis, manente eiusdem levitate, deest necessaria conditio ad susceptionem sacramenti. Quare nec licite nec valide conferri potest extrema unctio.

234. II. *Si morbus levis videatur medico aliisve, sed graviter reipsa affligat aegrotum, qui censeat se in periculo mortis versari et petat extremam unctionem, potestne haec ministrari?*

Resp. Sacramentum valide et licite ministrari potest. Primum sane criterium ad dignoscendam gravitatem morbi est status animi ipsius aegrotantis. Non raro medici aliique, experientia teste, in hac re falluntur.

235. III. *Si medicus vel parochus aut alia prudens persona existimet aegrotum versari in periculo mortis, aegrotus autem censeat morbum esse levem, licetne sacramentum conferre?*

Resp. Etiam in hoc casu extrema unctio ministrari potest. Nam infirmi, praesertim ubi agitur de nonnullis morbis, eorum gravitatem vix percipiunt et non raro decipiuntur.

236. IV. *Si morbus leviter tantum affligat aegrotum, sed revera sit periculosus, sacramentum potestne conferri?*

Resp. Valide et licite confertur. Talis enim morbus in se est gravis; et licet non afferat magnos corporis dolores, nihilominus adsunt omnes rationes indigentiae confortationis spiritualis, ad quam ordinatur hoc sacramentum.

237. V. *Quidnam, si morbus videatur gravis et periculosus, revera tamen nullum adsit discrimen vitae?*

Resp. Sacramentum valide et licite administratur, dummodo *prudenter* gravis et periculosus morbus fuerit existimatus et revera *infirmitas* adsit. Huiusmodi enim aegrotatio animum infirmi non minus prosternit, quam quae vere est letalis.

Praeterea, ut supra dictum est, periculum obiectivum sensu proprio et stricto non requiritur. Si hoc exigeretur, non raro accideret, ut infirmus, cuius mors ex iudicio medici in horas expectatur, invalide inungeretur vi morbi iam superati, quamvis ad extra id nondum appareat.

Quare si Christus D. obiectivum vitae discrimen fecisset conditionem essentialem, sacramentum periculo nullitatis, sacerdotes scrupulis et anxietatibus, infirmos autem periculo exposuisset, ne supernaturale auxilium eis denegaretur eo praesertim tempore, quo apti essent, propria accedente cooperatione, ad plenum eius fructum consequendum (39).

238. VI. *Quidnam, si Titio, qui graviter infirmum se esse simulaverit aut qui imprudenter talis fuerit existimatus, extrema unctio collata sit?*

Resp. In priori hypothesi, sacramenti susceptio fuit procul dubio illicita et invalida. In altera hypothesi, ita distinguendum: si *omnino imprudenter*, i. e. absque ullo fundamento Titius fuerit existimatus gravi morbo oppressus, dum revera aut nullus aut plane levis erat morbus, sacramentum fuit invalide collatum; si minus prudenter, seu cum aliquo dubio sive fundamento *levi* administratum fuerit sacramentum, probabilius collatio dicenda est illicita et invalida.

239. VII. *Si aegrotus graviter affligitur per morbum, qui natura sua est quidem periculosus, sed nondum videtur secum ferre vitae discrimen, potestne ministrari extrema unctio?*

Resp. Valide et licite ministrari potest, quia in tali casu habetur revera infirmitas et quidem gravis, quae secum fert periculum mortis, licet proximum non sit. Recte monet *Suarez:* « Quoties morbus ex se fuerit periculosus et gravis, existimo sacramentum esse validum, etiamsi ad statum morbi vel non satis vel etiam nihil attendatur » (40).

In praxi, utrum expediat necne, ut differatur collatio sacramenti, ex adiunctis dependet. Si parochus timet, ne, superveniente vitae discrimine, mens aegroti obnubiletur aut ita debilitetur, ut convenientem cooperationem non amplius praestare valeat, collatio extremae unctionis non est differenda. Si talis timor abest, forte melius erit differre. Parochus aliusve sacerdos sine scrupulis in hac re procedat.

240. VIII. *Si natura morbi ignoretur, et dubium existat utrum gravis et periculosus sit an non, licetne sacramentum administrare?*

Resp. Necesse non est, ut natura morbi cognoscatur. Ne medici

(39) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 298.
(40) Disp. 42, sect. 2, n. 5.

quidem, etiam peritissimi, semper cognoscere valent originem, naturam, progressum, effectus morbi. Si prudenter dubitetur utrum morbus sit gravis et periculosus, sacramentum debet ministrari.

241. IX. *Quidnam, si morbus secum ferat periculum certum mortis, sed remote?*

Resp. Extrema unctio valide confertur. Id verificatur ex. gr. in casu, quo Titius laboret phthisi pulmonum, et praevideatur vitam protracturus, si nihil inopinatum superveniat, per menses plures. Adest morbus gravis et periculosus: idcirco dubitandum non est, quin *valide* sacramentum ministrari possit. Num etiam *licite?* Perpendenda sunt adiuncta. Si ex circumstantiis timendum sit, ne aegroto desit postea occasio illud recipiendi, profecto *potest*, imo *debet* ministrari.

Huc spectat responsum S. Congreg. de Propaganda Fide, cui sequens dubium propositum fuit: « Aliquando missionariis christianos sibi commissos visitantibus occurrit aegrotus hectica febri vel simili morbo laborans, qui iuxta experientiam vivet adhuc per plures menses, sed intra annum morietur. Quaeritur, an in tali casu missionarius ipsi possit administrare Viaticum et extremam unctionem, eo quod, quando verior aderit casus ea recipiendi, non poterit praesens haberi missionarius ob magnam distantiam et alias circumstantias id impedientes ». S. Congregatio die 20 februarii 1801 respondit: « *Affirmative* » (41).

In aliis casibus considerari debet status morbi, maius bonum spirituale aegrotantis, scandalum forte exoriturum, si extrema unctio detur homini adhuc sua officia obeunti etc.

242. X. *Si Titius laboret morbo gravi et periculoso, sed medici fide digni declarent per chirurgicam operationem omne periculum amoveri, licetne extremam unctionem conferre?*

Resp. 1° Si aegrotus nolit chirurgicam operationem subire, certe sacramentum valide et licite administratur.

2° Si operationem subire consentiat, Kern censet sacramentum ministrari non posse, quia « simul ac consentit consilio medicorum... se constituit *inhabilem*, qui sacri mysterii particeps fiat » (42). Contraria sententia tenenda; nam qui gravi et periculoso morbo *hic et nunc* laborat, eo ipso capax est sacramenti recipiendi. Praesens enim capacitas subiecti spectanda est.

3° Si operatio ipsa chirurgica sit periculosa, ut non raro accidit, tunc a fortiori administratio sacramenti valida et licita erit.

(41) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 651.
(42) *Op. cit.*, pag. 299.

243. An et quando extrema unctio ministrari possit ac debeat recenter mortuis. — 1. Procul dubio extrema unctio, sicut cetera sacramenta, nequit ministrari iis qui *vere mortui sunt*, iis nempe quorum animae a corpore iam separatae sunt, cum sint incapaces omnino.

Sed incertum est, saltem in nonnullis casibus, utrum haec separatio locum habeat *statim* ac homo *communiter spiritum exhalasse* dicitur.

Experientia teste ipsaque scientia comprobante, plures sunt casus in quibus homines licet ab ipsis medicis tamquam mortui habiti ac declarati, revera mortui non erant.

Hinc quaestio de morte **reali** et de morte **apparente.**

2. Mors *realis* habetur, cum homo *reapse* moritur, seu cum anima a corpore separatur. Mors *apparens* adest, cum homo reapse adhuc vivit seu anima nondum a corpore est separata, sed *nulla vitae signa* exhibet aut exterius exhibere valet.

Ad probandam *certo* mortem *realem* non sufficiunt signa plus minusve *probabilia*, sed requiruntur signa omnino *certa*.

3. Signa *probabilia* mortis ea omnia sunt, quibus *communiter* hominem esse iam mortuum censetur, scil. pallor membrorum, defectus circulationis et respirationis, praesertim pulsationis cordis, vultus cadavericus, cessatio caloris vitalis, maculae cadavericae, etc.

4. Signa *certa* iuxta peritos sunt ista duo: 1º *rigor cadavericus;* 2º *generalis totius organismi putrefactio.* Sed facile minime est distinguere inter rigorem *cadavericum* et rigorem *spasmaticum, tetanicum, asphyxicum* etc., qui locum habent in quibusdam morbis etiam ante mortem.

Rigor *cadavericus*, aiunt periti, observari solet intra spatium 24 horarum quod decurrit a momento declaratae mortis et potest durare a 4 ad 48 horas.

Practice signum *certum* omnino est *unum*, nempe *putrefactio*, quae totum organismum afficit eaque dignoscitur ordinarie ex maculis *subviridibus* quibus pellis coloratur, praesertim inter costas, ab inflatione ventris, ab odore characteristico sibi proprio.

Nonnulli alia quoque signa recensent, quae potius *media* dicenda sunt ad mortem realem propulsandam vitamque subiecto tuendam. Scil. applicatio currentis electricae altae potentialitatis, non talis tamen quae forte vivum occidere valeat; si nulla habetur reactio, pro certa morte certissime standum est. Item usus *adrenalini* per iniectiones et rhytmicae linguae tractationes, quae si maneant sine effectu, dicendum, mortem revera accidisse.

244. 5. Varia sunt signa pro diverso genere mortis.

1º In morte ex morbo *lento* secuta — scil. in morbis de se *consumptivis* qui gradatim vitam debilitant atque actionem destructivam vitae in subiecto ita disposito paulatim exercent, v. g. in phthisi, in febribus diuturnis, in tabe etc. — vita *probabiliter* adhuc latet saltem per quaedam minuta postquam infirmus visus est spiritum exhalasse. Quidam hoc tempus ad mediam horam circiter extendunt, alii ad horam, alii etiam ultra, dummodo rigor cadavericus vel putrefactio non supervenerint.

2º In morte *repentina* seu *quasi violenta*, sive sit *ab intrinseco* (v. g. in epilepsia, asphyxia, haemorrhagia, peste, apoplexia etc.), sive *ab extrinseco* (v. g. in suffucatione, submersione, ictu fulminis vel currentis electricae etc.), vita *probabiliter* latet per plures horas et, iuxta quosdam medicos, etiam per dies; nempe quousque manifesta signa putrefactionis non appareant vel saltem non superveniat rigor cadavericus.

3º In morte partim ex morbo lento et partim ex morbo aliave causa repentina secuta (v. g. in nephrite, pneumonia, etc.), probabilitas vitae est per unam alteramve horam, et forte etiam per plures horas.

245. 6. Doctrina de morte *reali* et *apparente* profecto attendenda est, ubi agitur de extrema unctione ministranda necne; nam sacramenta sunt instituta propter homines ideoque, cum extrema unctio hominem a morte aeterna salvare possit, ipsi in gravissima necessitate constituto succurrendum est, meliori quo fieri possit modo, etiam cum levi aut levissima probabilitate.

Hinc est quod plures Synodi dioecesanae et multa Concilia provincialia ac regionalia expresse statuunt rationem habendam esse de praefata doctrina. Quaedam dicunt extremam unctionem, in casu mortis repentinae, conferri posse, usque dum manifesta putrefactionis signa non appareant; in casu mortis ex morbo *lento* secutae, tempus utile esse dimidiam circiter horam, non ultra, postquam infirmus animam efflavisse visus est. Quaedam decernunt hoc sacramentum conferri posse, in quolibet casu, etiam post unam alteramve horam. Alia, contra, tempus utile restringunt ad pauca minuta, decem aut viginti circiter, non ultra dimidiam horam a momento existimatae exhalationis spiritus.

246. Conclusio. — Omnibus igitur mature perpensis, haec videntur statuenda:

1º Certum est recenter mortuos, nondum inunctos, posse inungi, quamdiu signum certum mortis non appareat, seu quamdiu *probabile* est eos adhuc vivere et praesumi possit eosdem habere intentionem recipiendi hoc sacramentum, iuxta infra dicenda (n. **259** ss.).

2° *Speculative* loquendo, tempus utile illud est quod currit usque ad *certum* signum mortis, de quo supra (n. **243**), scil. usque ad putrefactionem vel saltem ad rigorem cadavericum.

3° *Practice* perpendendae sunt omnes et singulae circumstantiae, praesertim spectanda causa mortis, utrum *subitanea* necne, utrum scandalum fidelium haberi queat, etc.

Usque ad *dimidiam* circiter horam a momento existimati decessus, quilibet recens mortuus potest inungi, etiam si obitus acciderit ex lento morbo; usque ad *unam* horam, et forte *duas* horas, si mors fuerit repentina, aut partim morbo lento aut causae subitaneae sit tribuenda, dummodo interim signum certum mortis non apparuerit.

In utroque casu, cum adsit vera *probabilitas* pro morte apparente, extrema unctio certe *potest* et per se *debet* conferri. In aliis casibus, generatim ultra tempus modo indicatum, probabilitas minor est eaque tenuis et forte tenuissima exsistit; idcirco extrema unctio potest quidem conferri, at minime constat, speculative loquendo, de stricta obligatione eam ministrandi.

4° Ceterum in praxi recedendum non est a regula passim a DD. tradita, nimirum: quoties sacramentum hoc *potest* conferri, posita aliqua probabilitate quamvis minima, toties *debet* ministrari. Proinde etiam si spes seu probabilitas levis aut levissima exsistat, extrema unctio ministranda est, ut, quatenus fieri queat, animae saluti consulatur.

5° Sacramentum semper conferendum est *sub conditione*, nempe « *si vivis* ». Praeferri debet forma brevior cum unica unctione in fronte, quin deinde aliquid addatur aut suppleatur, cum periculum nullatenus cessaverit simulque ignoretur utrum subiectum vivum revera sit an mortuum, seu capax necne. Excipe, ut patet, casum, in quo is qui creditur mortuus, *certo* reviviscat et adhuc in periculo mortis maneat.

Naviter curandum, ne adstantes admirationem vel scandalum patiantur, existimantes sacramentum conferri mortuo; quare, si casus ferat, praestat eos de re monere (43).

(43) Cfr. Ferreres-Genisse, *La morte reale e la morte apparente in relazione ai Sacramenti*, Roma 1908; Gemelli, *L'enigma della vita*, II, p. 617 ss.; Sosio d'Angelo, *La morte reale ed apparente e l'amministrazione dei Sacramenti*, Torino 1928; Antonelli, *Medicina pastoralis*, ed. 4ª, pag. 563 ss.; Luciani, *Fisiologia dell'uomo*, II, pag. 786, Milano 1911; Carrara, *Lezioni di medicina legale*, pag. 364, Torino 1922; Creazzo, *Studio sulla morte apparente e la morte reale*, Roma 1913; Gaia, in *Civiltà Cattolica*, 1903, III, pag. 506 ss.; Scotti, in *Scuola Cattolica*, 1930, pag. 178 ss.; Gury-Iorio, *Compendium theol. mor.*, vol. II, part. II, n. 675 bis; Bougnard, *op. cit.*, pag. 68; Maroto, *Dubia circa canones extremae unctionis applicandos casibus mortis apparentis*, in *Apollinaris*, 1928, pag. 176 ss.; Michaud, *La mort apparente et l'administration des sacrements*, in *Revue Apologétique*, 1936, pag. 280 ss.

247. Normae servandae et abusus vitandi in administratione extremae unctionis. — 1. Hoc sacramentum nequit differri, donec proxime instare videtur mors. Tunc moriturus vel nullo modo vel solum imperfecte cooperari valet gratiis sacramentalibus, cum saepe non amplius supersint et animi vires, ut eliciat actus doloris, fiduciae in misericordiam divinam, resignationis in beneplacitum Dei. Impeditur restitutio sanitatis, quam Deus ope sacramenti concederet, si animae saluti expediret. Demum effectus principalis sacramenti, scil. confortatio animi, aut omnino aut fere irritus redditur.

2. Huc spectant quae sapientissime tradit *Catechismus Romanus:* « Quum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; idcirco iis *etiam*, qui adeo periculose aegrotare *videntur*, ut, ne supremus illis vitae dies instet, metuendum sit, *hoc sacramentum praeberi debet.* In quo tamen *gravissime peccant*, qui illud tempus aegroti ungendi observare solent, cum iam, *omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere incipiat;* constat enim, ad uberiorem sacramenti gratiam percipiendam *plurimum* valere, si aegrotus, *cum in eo adhuc integra mens et ratio viget, fidemque et religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur* » (44).

Dein addit: « Quare parochis animadvertendum est, ut eo *potissimum* tempore caelestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate et religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint » (l. c.).

248. 3. Ecclesiae doctrina ac proinde norma servanda in hac re manifeste colligitur ex variis decretis Synodorum, quae post Concilium Trid. habitae sunt.

Concilium *Rhemense* (an. 1573) edicit: « Cavendum, ne mors praeveniat unctionem, vel morbo invalescente *semimortuus* non sentiat ».

Concilium *Burdigalense* (an. 1583) ait: « Non eo usque differendum est, dum aeger omnibus pene sensibus destitutus est » (tit. 13).

Concilium *Mediolanum I*, sub S. Carolo celebratum, praescribit: « Extremae unctionis sacramentum, curet parochus, ut aegroto, dum integris est sensibus, adhibeatur ».

Concilium *Bituricense* (an. 1584) statuit: « Administretur *tempestive* a sacerdote extrema unctio sancti olei, ita ut christianus *mente adhuc integra* sacramenti efficaciam agnoscere possit » (tit. 28, can. 1).

Concilium *Tolosanum* (an. 1590) decernit: « Aegrotos parochi quanta maxima fieri poterit caritate visitabunt, consolabuntur, instruent...; dabuntque sedulo operam, *ne in id tempus sacram extre-*

(44) *De sacram. extremae unctionis*, n. 9.

mamque unctionem differant, quo novissima conflictati valetudine auctiorique morbo tam profuturi sacramenti commoda, quod frequenter nimirum accidit, satis agnoscere non possint » (cap. 9).

Concilium prov. *Beneventanum* (an. 1693): « Parochos omnes S. Synodus monet, ut, quoties aegritudo ea est, ut apta sit inducere mortem et de periculo timetur, *cum aegrotus sensibus est integris et rationis usus viget*, caelestem hanc medicinam cum eius pietate et religione maxime profuturam adhibeant » (tit. 7, cap. 2).

Omittimus Concilia recentiora.

249. 4. Abusus gravissimus et prorsus detestabilis est, extremam unctionem non conferre pueris usum rationis iam adeptis, qui nondum admissi fuerint ad primam Communionem.

Concilium prov. *Rhemense* (an. 1849) statuit: « Nec omittat parochus eos ungere pueros, qui ad S. Communionem nondum admissi, ad eam tamen pervenerunt aetatem, in qua peccati probabiliter praesumuntur capaces » (45).

Concilium prov. *Casseliense* (an. 1853) parochos ita instruit: « Haud denegandum hoc sacramentum pueris ad sanctam Communionem nondum admissis, qui in periculo mortis positi intelliguntur doli capaces » (46).

Concilium prov. *Quebecense* (an. 1854) decernit: « Conferatur pariter pueris, qui, etsi ad sacram Communionem nondum admissi, ad eam tamen pervenerunt aetatem, in qua peccati probabiliter praesumuntur capaces » (47).

S. Congregatio de Sacramentis in Decreto « *Quam singulari* », 8 aug. 1910, docet: « Detestabilis omnino est abusus non ministrandi... extremam unctionem pueris post usum rationis ».

In praxi id faciendum: si puer doli capax nondum admissus fuerit ad primam Communionem, curandum omnino est, ut in periculo mortis constitutus sacrum Viaticum recipiat, si sui compos sit; si vero usu rationis ex vi morbi iam sit destitutus, absolvendus est sub conditione et ministrari ipsi debet extrema unctio.

Sacramenta sunt propter homines. Igitur benignior sententia semper tenenda in favorem aegrotantium, occurrente dubio de usu rationis, de periculo mortis, de capacitate subiecti, etc.

Generatim quoties *valide* ministrari potest extrema unctio, toties *licite* quoque potest conferri, ideoque *per se* urget obligatio eam ministrandi.

(45) *Coll. Lac.*, IV, pag. 122.
(46) *Coll. Lac.*, III, pag. 838.
(47) *Coll. Lac.*, III, pag. 645.

250. Quaestio historico-theologica de praxi Graecorum ungendi sanos et leviter aegrotos. — 1. De antiquo Graecorum usu ungendi sacro oleo non solum periculose aegrotantes, sed etiam leviter infirmos, imo et sanos, complura et certa extant documenta.

Allatius ait: « Non solum infirmos, sed *sanos* quoque homines extrema unctione, et saepius Graeci inungunt » (48).

Arcudius scribit: « Ego praesentem morem Graecorum, qui poenitentes, quamvis *bene valentes*... non aliter atque infirmos inungunt, nulla ratione probare possum. Cum enim subiectum non sit aptum ad recipiendum sacramentum... frustra temereque illud Graeci administrant » (49).

Raynaudus dicit: « Ordior a falsa pietate adhibentium hoc sacramentum *valentibus* spe obtinendi per illud remissionem culparum. Graecorum ergo plerique hanc functionem iisdem verbis adhibitis et in iisdem corporis partibus ac utentes eadem materia ab Episcopo benedicta *sanis et bene valentibus* conferunt, si modo eam flagitaverint in remissionem peccatorum. Ita passim servant Graeci et ex eorum ritu Russi ac Moschi... Non ita quidem ut dicent omnes Graeci scriptores. *At plerique habent, quod dixi* » (50).

Goar, in notis ad Euchologium, eiusdem Graecorum usus meminit (51).

Bened. XIV fuse loquitur de huiusmodi praxi (52).

Tournely pluribus testimoniis adductis, ita concludit: « Hanc esse Graecorum praxim certum est ac exploratum apud omnes » (53).

251. 2. Utrum ista unctio a Graecis adhibita pro sanis, ab ipsis tamquam verum sacramentum habeatur, non constat.

Arcudius, *Raynaudus* et alii affirmant, qui idcirco contra hunc sacramenti abusum vehementer insurgunt. Cui sententiae adhaeret quoque Benedictus XIV (l. c.), qui ait: « Iure antiquo Graecorum morem ita explicatum, uti voluit Arcudius, gravis erroris insimulant et damnant Theophilus Raynaudus, Gonzalez... Quocirca Episcopi latini, in quorum potissimum commodum hanc materiam prolixius tractavimus, dioecesibus praesidentes, quas fideles incolunt graeci ritus, diligenter invigilent, ne iidem in eodem versentur errore, ut credant, per unctionem, de qua loquimur, sacramentum conferri et

(48) *De Ecclesiae occidentalis et orientalis perpetua consensione*, lib. III, cap. 16, n. 3.
(49) *De concordia Ecclesiae occidentalis et orientalis in septem sacramentorum administratione*, lib. V, cap. 4.
(50) *Heteroclita spiritualia*, t. XVI, pag. 164.
(51) *Euchologium*, pag. 349 s.
(52) *De synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 5.
(53) *De extrema unctione*, art. 4, q. 3.

severe interdicant, ne ea unctio loco satisfactionis per confessarios imponendae poenitentibus iniungatur».

Alii negant cum *Goar*, disciplinae orientalis optime gnaro, qui (l. c.) dicit, illam unctionem a Graecis haberi tamquam caeremoniam quamdam seu sacramentale, minime autem qua verum sacramentum.

252. 3. Secunda sententia negans probabilior est, imo certa nobis videtur, dummodo res rite intelligatur.

1° Aliud est loqui de praxi alicubi servata per aliquod tempus, aliud loqui de praxi universali et constanti.

Praeterea aliud est quaerere de consuetudine vigente apud catholicos orientales, aliud quaerere de usu qui vigeat penes schismaticos.

Insuper aliud est loqui de errore et abusu, aliud loqui de doctrina et consuetudine legitime inducta et rite servata.

Demum aliud est quaerere de simplici facto inungendi oleo benedicto sanos aut leviter aegrotos, aliud quaerere de valore talis unctionis, scil. utrum verum sacramentum fuerit an caeremonia seu sacramentale tantum.

2° De praxi recentiore, quae viget apud schismaticos, ministrandi extremam unctionem etiam sanis, praesertim in patriarchatu Constantinopolitano, non loquimur (54). Ista praxis, ut ipsi auctores dissidentes fatentur, valde recens est. Quod, ceteris omissis, sufficit ad eius falsitatem probandam.

3° Apud Graecos usus inungendi oleo benedicto, extra sacramentum extremae unctionis, infirmos et sanos, latius diffusus est ac diutius perduravit quam penes Latinos.

4° Quod autem Graeci *per abusum* sacramentum extremae unctionis interdum sanis quoque et leviter infirmis olim ministraverint, indubitatum est idque ipsi auctores orientales admittunt (55).

253. Negandum est, hanc fuisse doctrinam Ecclesiae orientalis, praxim universalem et constantem. Nam:

1° Graeci ex toto tempore, quod praecessit teterrimum schisma, nullum proferunt testimonium, quo indicetur, sano aliquando fuisse collatum sacramentum extremae unctionis vel saltem posse conferri.

2° Etiam post separationem in eadem persuasione cum Latinis permanserunt.

Imperator Michaël Palaeologus in professione fidei Gregorio X in Concilio oecumenico Lugdunensi II oblata confitetur: «Aliud (sacramentum est)

(54) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 281 s.
(55) Cfr. Archangelskij, *De mysterio sacri olei*, pag. 244; Kern, *op. cit.*, pag. 279.

extrema unctio, quae secundum doctrinam B. Iacobi *infirmantibus* adhibetur».

Etiam post Concilium Lugdunense eandem fidem diu perdurasse, ostendit *Confessio* Metrophanis Critopuli. Ista *Confessio* seu tractatus de olei sacramento tamquam certum et indubitatum supponit, solis aegrotis mysterium euchelaei seu extremam unctionem exhiberi.

3° Graeci numquam a S. Sede reprehensi fuerunt de huiusmodi praxi. Quod vix intelligi posset, si illi habuissent tamquam verum sacramentum unctionem pro sanis adhibitam. In *Concilio Florentino* ne verbum quidem de hac re.

Innocentius IV in epist. ad Episcopum Tusculanum absolute et simpliciter non reprehendit Graecos, quod peccatores sanos inungerent, sed quod in satisfactionem poenitentiae solam imperarent unctionem; id profecto erat gravis abusus et manifesta disciplinae ecclesiasticae relaxatio.

4° Auctores orientales, non solum catholici, sed etiam dissidentes, paucis exceptis, docent, iuxta textum S. Iacobi, Patrum testimonia et sensum ac usum Ecclesiae, sacramentum extremae unctionis esse conferendum solum *infirmis* (56).

Igitur nihil ex Graecorum praxi contra expositam doctrinam catholicam deducitur: tantum abest ut illa hanc infirmet, quin potius perspicue eam confirmet.

254. Notae historicae. — 1. Fatendum est, praxim differendi extremam unctionem ad ultimum momentum, inde a saec. XII longe lateque diffusam fuisse per Occidentem.

Causae huiusmodi vituperandae praxis sunt maxime tristes: 1° *impia avaritia multorum sacerdotum;* 2° *insanae superstitiones plebis;* 3° *errores quorumdam theologorum* (57).

2. Complura sunt decreta Synodorum saec. XIII et XIV de administratione extremae unctionis, quae severe praecipiunt parochis, ut medicinam divinam non solum divitibus, sed etiam pauperibus concedant.

Constitutiones Episcopi Richardi Poore (circa annum 1217) statuunt: «Praecipimus, quod ad sacramentum extremae unctionis moneant frequenter populum sacerdotes, in necessitate videlicet: et *non tantum divites*, sed *pauperes, senes* et *iuvenes omnes*, maxime a 14 et supra. Et omnibus petentibus

(56) Macarius metropolita, *Orth. dogm. theologia*, t. V, § 231; Ignatius archiepiscopus, *De sacramentis*, pag. 265; Maltzew, *Die Sacramente*, pag. 451; Bieljaev, *Orth. theol. Encyclopaedia*, t. V, pag. 406, et alii apud Leonem Allatium, *Ecclesiae occidentalis et orientalis perpetua consensione*, lib. III, cap. 16, n. 6.
(57) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 282 ss.

et poenitentibus *gratis* exhibeant hoc sacramentum in necessitate, cum fuerint humiliter requisiti » (58).

Synodus *Valentina* (an. 1255) iubet: « *Nihil penitus exigatur* (pro administratione extremae unctionis) *sive a paupere sive a divite*, sed si quid *gratis* datum fuerit, accipiatur » (59).

Synodus *Exoniensis* (an. 1287) praecipit parochis, ut quandocumque fuerint requisiti, ad visitandos infirmos se promptissimos exhibeant. Dein addit: « Et qui difficiles se exhibuerint in hac parte et infirmis poenitentibus et petentibus *gratis absque ulla exactione pecuniae* sacramentum hoc non contulerint... convicti super hoc iuxta canonicas sanctiones punientur condigne » (60).

Synodus *Baiocensis* (circa an. 1300) decernit: « Ad sacramentum extremae unctionis moneant saepe sacerdotes populum, *non tantum divites*, sed *etiam pauperes* et omnes » (61).

255. 3. Pretium, quod nonnulli sacerdotes pro administranda extrema unctione exigebant, erat maximum.

Pellicia refert: « Praebuit huic abusui (differendi sacramentum) incrementum presbyterorum cupiditas atque avaritia, qui infirmum fere bonis denudatum post unctionem relinquebant; tum enim *linteamina*, quibus iacens infirmus inungebatur, tum *vaccae saltem duae* eiusdem infirmi presbytero, qui unctionem ministrabat, cedebant, cui *duodecim etiam luminaria*, quae in liturgia unctionis accendebantur, tradenda erant » (62).

Martène citat statutum synodale Guilelmi Maioris, Episcopi Andegavensis, ex fine saec. XIII, in quo dicitur: « Nosque accepimus referentibus fide dignis, quod dictum sacramentum, sine quo, ut dicunt sancti, periculosum est, ex hac vita migrare, ex quadam negligentia omittitur, imo, ut verius loquamur, *ex sacerdotum rapacitate et avaritia*, qui in collatione huius sacramenti *novas* et *insolitas* exactiones inducunt aliunde, petendi linteamina, quibus iacens inungitur aegrotans » (63).

256. 4. Omnes Synodi saeculi XIII redarguunt stultas opiniones grassantes de sequelis extremae unctionis. Frequentissima erat persuasio, infirmo uncto sacro oleo, si convalesceret, *numquam amplius licitum esse usum matrimonii*.

Decreta synodalia praecipiunt, ut fideles doceantur, « post susceptum hoc sacramentum, licitum esse reverti ad opus coniugale » (64).

Praeterea absona opinio late diffusa haec erat, recepto extremae

(58) Harduin, VII, 107.
(59) *Ibid.*, 1979.
(60) *Ibid.*, 1081.
(61) *Ibid.*, 1237.
(62) *De christ. Ecclesiae politia*, lib. VII, sect. 2, cap. 3.
(63) *Op. cit.*, I, pag. 835.
(64) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 285.

unctionis sacramento, in perpetuum *prohiberi comedere carnes, nudis pedibus incedere, testamentum condere*, etc.

Synodus *Wigorniensis* (an. 1240) haec habet: « Sunt autem quidam, ut audivimus, qui post perceptionem huius sacramenti sanitati pristinae restituti nefas reputant, vel uxores suas cognoscere, vel carnes comedere, vel etiam aliqua ratione nudis pedibus ambulare. Horum *errorem, utpote doctrinae sanae contrarium, execramur* et eos excommunicationibus et monitionibus duximus corrigendos, quia ferro abscindenda sunt vulnera, quae fomenta non capiunt » (65).

Synodus *Exoniensis* (an. 1287) edicit: « Quoniam quidam laici imperiti de hoc sacramento nequiter sentientes illud abhorrent in tantum, quod vix velint illud suscipere etiam in extremis, *fatue* existimantes, quod post eius susceptionem *carnis esum, nudis pedibus incessum, copulam carnalem* etiam cum uxore legitima *sibi fore penitus interdicta:* praecipimus parochialibus presbyteris, ut ubi noverint tantam *haeresim* pullulare, contrarium praedicent parochianis, notificantes inter cetera... quod cuncti, si ab infirmitate postea convaluerint, carnes comedere, nudis pedibus ambulare et, si coniugati fuerint, uxores suas cognoscere occasione huiusmodi omittere non tenentur » (66).

Quae insanae superstitiones etiam in Gallia et Germania late diffusae erant penes populum christianum (67); minus in Hispania et Italia.

Testamentum conditum ab eo, qui extremam unctionem susceperat, alicubi iuridico valore carebat. Quare Concilium *Mechliniense* (an. 1607) docet: « Falluntur qui existimant, suscepto hoc sacramento, vel testamentum condi non posse, vel spem convalescendi ob id imminui. Ideoque pastores contrarium subinde populum doceant. Et si forte alicubi usu introductum sit, ut testamentum a susceptione huius sacramenti conditum non subsistat, declarat haec Synodus, eiusmodi consuetudinem *pro corruptela* habendam esse » (68).

Idem Concilium memorat et condemnat impium errorem, sacramento extremae unctionis recepto, *mortem iam esse certam et indeclinabilem*. Quem errorem plura Concilia recentiora reiiciunt et proscribunt. Sed nemo est qui ignoret, quam vim etiam hodie in mentem fidelium, praesertim rudium, exerceat timor, ne spes vitae sit penitus abscissa sacramento extremae unctionis suscepto!

257. 5. Ex doctrina theologorum, imprimis *Scotistarum*, qui, ut vidimus, docebant effectum principalem extremae unctionis esse *finalem* remissionem peccatorum venialium, alter error ortus est, scil. extremam unctionem non esse conferendam nisi *morientibus* seu in *proximo* periculo mortis iam constitutis. Qui error mentes nedum plebis christianae, sed etiam sacerdotum et episcoporum occupaverat, ita ut nonnulla Concilia particularia — v. g. *Aquense* (an. 1585), *Avenio-*

(65) Harduin, VII, 337.
(66) *Ibid.*, 1081.
(67) Cfr. Chardon, *op. cit.*, cap. 3, qui plura scitu valde utilia refert; Kern, *op. cit.*, p. 286.
(68) Harduin, X, 1946 s.

nense (an. 1594) — praescripserint, sacramentum esse administrandum «periculose aegrotantibus *propeque moribundis* » (69).

258. 6. Rationes huc usque adductae manifeste et abunde ostendunt, cur a saec. XII vel XIII gravis inoleverit abusus differendi extremam unctionem usque ad ultimum vitae momentum.

Imo in quibusdam regionibus, maxime superveniente haeresi protestantica saec. XVI, sacramentum hoc pene in desuetudinem abiit (70).

Ex instructione Legati S. Sedis Fel. Niguardae colligitur, post medium saec. XVI, «in infinitis propemodum partibus Germaniae ob negligentiam parochorum ac fortasse etiam Episcoporum sacramentum extremae unctionis pene abolitum esse» (71).

ARTICULUS II.

De intentione et dispositione requisita in suscipiente sacramentum extremae unctionis.

259. Intentio necessaria. — 1. Requiritur et sufficit intentio saltem *habitualis implicita* recipiendi sacramentum. Huc spectant, quae diximus in tractatu de sacramentis in genere (1).

2. Intentio *habitualis* ea est, quae aliquando elicita fuit et quae numquam retractata est; *implicita* dicitur, quae continetur in alio actu, cum quo nequeat componi voluntas non recipiendi sacramentum. Talis intentio habetur in christiano, qui vult vivere et mori *ut christianus*, scil. in gremio religionis catholicae.

Unde Card. De Lugo egregie docet: «Qui enim christianus est et vult in Ecclesia catholica vivere et mori, vult etiam eius sacramentis debito tempore iuvari; quam voluntatem Ecclesia praesumit de omnibus, qui signa poenitentiae suo tempore dederunt» (2).

Huc spectant nonnulla S. Sedis responsa.

S. Congr. S. Officii declaravit, die 10 maii 1703, «non esse confe-

(69) Harduin, X, 1535, 1848.
(70) Kern, *op. cit.*, pag. 287; Chardon, *op. cit.*, c. 4.
(71) Cfr. S. Bellarm., *l. c.*

(1) Cappello, *De sacramentis*, I, n. 82 ss.
(2) *De sacram. in genere*, disp. 9, sect. 7, n. 22.

rendum sacramentum extremae unctionis neophyto moribundo quem missionarius capacem baptismi credit, nisi saltem idem habeat *aliquam* intentionem recipiendi sacram unctionem in beneficium animae pro mortis tempore ordinatam» (3).

S. Congreg. de Prop. Fide, interrogata: «Se si possa conferire il sacramento dell'estrema unzione ad un adulto pagano già battezzato, ammaestrato a sufficienza ed appieno disposito, il quale trovisi oppresso da grave infermità»; die 26 sept. 1821 respondit: «*Affirmative*, servata forma decreti S. Officii anni 1703» (4), modo citati.

S. Congreg. S. Officii, *Vic. Ap. Tchely Merid. Orient.*, ad dubium: «Utrum danda sit extrema unctio illis neophytis qui, in articulo mortis baptizati, omnino rudes sunt, et vi morbi defatigati, instrui nequeunt»; die 10 april. 1861 respondit: «Non conferendum sacramentum extremae unctionis illis neophytis moribundis, quos missionarius capaces baptismi credidit, nisi saltem habeant aliquam intentionem recipiendi sacram unctionem in beneficium animae pro mortis tempore ordinatam» (5).

Ista responsa ita videntur intelligenda, ut nullatenus excludant intentionem habitualem et implicitam, quae practice vix abest in adultis baptizatis.

260. Conditiones ad licitam et fructuosam susceptionem. — In subiecto conditiones requisitae sunt istae:

1° *Status gratiae*, quia extrema unctio est sacramentum vivorum. Igitur infirmus prius regulariter absolvendus est, postea extrema unctione muniendus, ut supra dictum fuit (n. **88**).

2° *Attritio* in eo qui habeat peccatum mortale et bona fide sacramentum suscipiat, iuxta ea quae alibi dicta sunt (n. **156**); nam saltem imperfecta contritio seu attritio requiritur, ut per sacramentum iustificetur qui in culpa mortali est constitutus.

3° *Dolor saltem virtualis* in aegroto qui habeat peccata venialia, cum haec sine aliquo animi motu non remittantur (cfr. n. **162**).

4° *Reverentia* et *devotio* erga sacramentum. Quo maiores fuerint, uberiores quoque fructus percipiet infirmus. Idcirco maxime expedit ut aegrotus excitetur a sacerdote aliisve ad firmam fidem, magnam spem seu fiduciam in Deum, ad contritionem, ad pietatem etc.

261. Num sensibus destituti ministrari possit extrema unctio. — 1. Sufficere intentionem *habitualem* eamque *implicitam*, nec requiri actualem aut saltem virtualem, communis est doctrina theologorum

(3) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 256.
(4) *Ibid.*, n. 768.
(5) *Ibid.*, n. 1213.

idque comprobat universalis praxis Ecclesiae conferendi sacramentum fidelibus aegrotis, qui usu rationis non amplius pollent, etsi numquam explicite declaraverint, se morte appropinquante velle extremam unctionem recipere.

2. Can. 943 principium maximi momenti enuntiat: « Infirmis autem qui, cum suae mentis compotes essent, illud saltem implicite petierunt aut verisimiliter petiissent, etiamsi deinde sensus vel usum rationis amiserint, nihilominus absolute praebeatur ».

Petit *implicite*, qui Viaticum devote iam recepit; qui sacerdotem accersiri postulavit; qui manifesta poenitentiae signa dedit; qui velle se christiane mori declaravit. Petiisset *verisimiliter*, qui officia vitae christianae semper implevit; qui, licet ea non semper fideliter adimpleverit, tamen non omnino neglexit; qui nomine et re catholicus censetur.

Proinde *quilibet* fidelis, de quo contrarium non constat, praesumitur sacramentum petiturus, si potuisset. Contraria autem praesumptio debet esse fundata.

In utroque casu, sive moribundus sensibus destitutus *implicite* petierit sive *verisimiliter* petiisset, extrema unctio *absolute* conferenda est.

262. Speciatim animadvertenda quoad haereticos et peccatores sensibus destitutos. — 1. Quoad *haereticos* (schismaticos, apostatas) haec teneas: 1° Haereticis moribundis, qui secundum placita suae sectae negant extremam unctionem esse sacramentum, uti sunt protestantes, hoc sacramentum nequit ministrari, si iam compotes sui non amplius sint. Ratio, quia versantur in habituali intentione non admittendi istum ritum.

Quare sacerdos, licet habeat firmam persuasionem, aliquem protestantem moribundum esse in bona fide et habere habitualem intentionem utendi hora mortis omnibus mediis salutis divinitus datis, non potest tamen ei consulere per extremam unctionem. Nam huic generali voluntati opponitur *specialis* voluntas abitualis, numquam scil. retracta, hunc ritum determinatum reiiciendi.

2° Si haereticus adhaereat sectae, quae dignitatem sacramentalem extremae unctionis profitetur, sacramentum ex capite necessariae intentionis *valide* confertur.

Licetne sacerdoti catholico illud conferre tali haeretico sensibus destituto? Si haereticus sit *formalis*, non licet; si *materialis* seu in bona fide, licet, remoto scandalo. Nam si haeretico materiali in articulo mortis, scandalo remoto, licite datur absolutio, cur conferri non poterit extrema unctio in iisdem adiunctis? Vide quae alibi tradita sunt (6).

(6) Cappello, *De sacramentis*, I, n. 156 ss.

3° Si haereticus, sive formalis sive materialis, sit compos sui, extrema unctio (ut in genere cetera sacramenta) nequit ipsi ministrari, nisi prius errores abiuraverit et fidei catholicae sincere adhaeserit, servatis de iure servandis.

263. 2. Quoad *ceteros peccatores sensibus destitutos*, haec tenenda:

1° Can. 942 statuit: « Hoc sacramentum non est conferendum illis qui impoenitentes in manifesto peccato mortali contumaciter perseverant; quod si hoc dubium fuerit, conferatur sub conditione ».

Quae verba sunt rite intelligenda. Agitur quippe de *impoenitentia* certa atque indubitata, de *voluntate obstinata graviter* mala qua quis sciens et volens perseverat in culpa lethali manifesta.

Haec duplex conditio, in praxi, numquam aut fere numquam omnimoda certitudine verificatur. Nam, quamdiu Titius vivit, etsi sensus amittat, ex motu gratiae divinae nonne potest actum doloris interius elicere atque a prava voluntate recedere? Igitur sacramentum extremae unctionis potest, imo debet in tali casu ministrari.

Si dubium existat, conferendum est sub conditione. Quare vix practice datur casus, in quo vel absolute vel conditionate extrema unctio conferri nequeat (7). Addimus: in bonum animarum, benignius semper iudicandum.

2° Si peccatores dum erant sana mente et integris sensibus, signum aliquod poenitentiae dederint, extrema unctio potest et debet conferri. Sufficit signum *quodcumque*, etiam minimum.

3° Si nullum signum poenitentiae dederint, et agatur de iis, qui, licet inter catholicos numerentur, tamen fidem de facto *omnino* et *certo* abiecerunt et officia vitae christianae et salutis curam *penitus* neglexerunt, sacramentum hoc nequit iisdem conferri. In ipsis enim non minus quam in haereticis deest intentio absolute requisita ad valorem sacramenti.

4° Si agatur de *publicis* peccatoribus, ex. gr. de concubinariis, qui fidem catholicam non abiecerint et officia vitae christianae non deseruerint *omnino* (v. g. si, saltem interdum, die festo Sacrum audiebant, vel concionibus sacris intererant, aut publice orabant etc.), extrema unctio ipsis ministranda est, quamvis nullum doloris signum externe dederint, dum essent sana mente et integris sensibus (8). In dubio, favendum.

Ratio est, quia intentio requisita ad valorem sacramenti iure supponitur adesse in tali infirmo; item dispositio necessaria ad fructum per-

(7) Cfr. Lehmkuhl, II, n. 577; Ball.-Palm., V, n. 32.
(8) Cfr. Lehmkuhl, II, n. 577.

cipiendum praesumitur haberi, quia iste homo, quamvis nullum signum externum dare possit, potest tamen actum internum doloris elicere. Opinio contraria, saltem practice, non videtur admittenda.

Si peccatores autem sunt *occulti*, a fortiori sacramentum ministrandum est, generatim loquendo: urget enim peculiaris ratio infamiae et scandali vitandi.

5º Idem dicendum de *excommunicato* quocumque vel *personaliter interdicto* etiam per sententiam condemnatoriam vel declaratoriam aut forte vitando. Eatenus iste censuratus privandus erit hoc sacramento, quatenus pertinaciter renuat causam censurae tollere. Si eum delicti vere poeniteat, prius absolvi ac deinde sacra unctione muniri potest, imo per se debet.

6º Traditae doctrinae opponi nequeunt decreta quorumdam Conciliorum particularium (9).

264. Regulae in praxi attendendae et servandae. — 1. Si agitur de infirmo *sui conscio*, sacerdos eius dispositionem facile explorare valet et prudens iudicium sibi efformare. Si eum comperiat *indignum*, quia *gravi* obligationi satisfacere *pertinaciter* recusat, omnia sacramenta sunt ei deneganda ideoque etiam extrema unctio, ut patet.

2. Si agitur de aegroto *sensibus destituto*, regula *generalis* haec est: quoties prudenter praesumitur, infirmum habere debitam intentionem, *licite* ei confertur extrema unctio, nisi *morali certitudine* constet, eum esse *positive* indignum. Quae moralis certitudo in praxi vix habetur. Quare ad sacramentum licite ministrandum sufficit quaelibet probabilis coniectura de existentia requisitae conditionis ex parte suscipientis: quae practice semper aut fere semper adest.

3. Ministranda est extrema unctio fidelibus, qui ante sacerdotis adventum usu rationis sunt privati, si vitam christianam duxerunt. Nec deneganda est moribundis sensibus destitutis, qui parum christiane vixerunt; neque iis, qui in statu vel ipso actu peccati, signo poenitentiae non manifestato, sensibus privantur; imo probabiliter iis quoque sacramentum hoc ministrari potest, qui usque ad sensuum destitutionem illud suscipere recusarunt, aut sacerdotem repulerunt (10). Nam prudenter iudicari potest, eos habere intentionem christiane moriendi: idque sufficit.

4. Si adsit certitudo aut saltem fundata probabilitas de intentione suscipiendi sacramentum ex parte moribundi sensibus destituti, extrema unctio *absolute*, ad normam can. 943 (cfr. n. **261**, 2), conferenda est; secus *sub conditione*.

(9) Cfr. *Coll. Lac.*, VI, 21, 516.
(10) Cfr. Gougnard, *op. cit.*, p. 67.

5. Si, omnibus adiunctis perpensis, extrema unctio potest conferri, ea semper conferenda est, ut alibi diximus. Qua in re seponantur scrupuli et anxietates; prae oculis habeatur infinita Dei misericordia erga animas sanguine Christi pretiosissimo redemptas, earumque salus aeterna procuranda.

CAPUT VI.

DE OBLIGATIONE SUSCIPIENDI ET MINISTRANDI EXTREMAM UNCTIONEM (1).

ARTICULUS I.

De obligatione suscipiendi extremam unctionem.

265. Status quaestionis. — 1. Omnes theologi conveniunt, extremam unctionem saltem *per accidens* quibusdam moribundis esse necessariam. Nam si homo in mortali peccato constitutus, de quo habitualiter est attritus, privetur usque ad exitum usu rationis, hoc sacramentum pro eo est medium salutis certum et unicum.

2. Quaestio est, utrum extrema unctio sit *per se* necessaria *ad salutem* et quidem *necessitate medii*, an saltem *necessitate praecepti* divini aut ecclesiastici. Dissensus theologorum respicit praesertim praeceptum divinum.

266. Variae Doctorum sententiae. — Tres sunt praecipuae sententiae.

1. *Prima* negat esse necessariam necessitate medii aut praecepti. Concedit autem, infirmum, qui recuset suscipere sacramentum, interdum graviter peccare ratione aut peculiaris indigentiae personalis aut scandali aut contemptus. Haec sententia longe communior est.

(1) S. Thom., in IV, D. 23, q. 1; Suarez, disp. 44, sect. 1; Lacroix, lib. VI, part. 2, n. 213; Billuart, *De extrema unctione*, dissert. unic., art. 7; Laymann, lib. V, tract. 8, cap. 7; Paludanus, in IV, D. 23, q. 3; Petrus Soto, in IV, D. 23, lect. 2; S. Alph., lib. VI, n. 733; *Homo apost.*, tract. 17, cap. 1; Estius, in IV, D. 23, § 15; De Sainte-Beuve, *De sacramento unctionis infirmorum extremae*, disp. 7, art. 3; Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 7, n. 2 ss.; Kern, *op. cit.*, pag. 364 ss.; Otten, VI, n. 319; *Dictionnaire de théol. cath.*, v. *Extrême-Onction*, 2020 ss.

Argumenta praecipua sunt ista:

1º Hoc sacramentum, aiunt, non est necessarium *necessitate medii*, tum quia supponit gratiam et amicitiam Dei per poenitentiam, cuius est complementum, tum quia gratia confortans animum aegroti potest aliunde haberi.

2º Nec est necessarium *necessitate praecepti divini* directe obligantis, quia neque ex S. Scriptura neque ex Traditione constat de huiusmodi praecepto.

3º Nec est necessarium *necessitate praecepti ecclesiastici*, quia tale praeceptum ab Ecclesia numquam latum est.

4º Tempore interdicti generalis olim denegabatur fidelibus extrema unctio (2). Ecclesia tempore interdicti permittit, imo debet permittere ut administrentur sacramenta necessaria; ea igitur prohibitio significat, ex mente Ecclesiae extremam unctionem non esse iure divino necessariam.

5º *Innocentius I* in epist. ad Decentium, expendens verba S. Iacobi, ait: « Fideles aegroti sancto oleo perungi *possunt* », et insuper: « Eo omnibus christianis uti *licet* ». Nulla fit mentio de praecepto, imo videtur manifeste excludi.

6º *Concilium Trid.* docet, hoc sacramentum fuisse per Iacobum Apostolum « fidelibus *commendatum* et promulgatum » (3), non autem praecepto impositum; ac postea addit: « Nec vero tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere et ipsius Spiritus Sancti iniuria esse potest » (4). Quibus verbis damnantur qui *contemnunt*, non autem qui non suscipiunt hoc sacramentum.

7º Accedit auctoritas *Catechismi Romani*, qui, provocans ad testimonium Innocentii I in celebri epist. ad Decentium, ait: « Ac Innocentius quoque primus hoc sacramentum fidelibus maxime *commendat* » (5). Igitur mera *commendatio*, non autem praeceptum.

Hanc sententiam tenent plurimi et gravissimi theologi (6).

Ipse *S. Thomas* passim dicitur patronus huius sententiae. Num absolute et simpliciter hoc verum sit, dicetur infra (n. **270**).

267. 2. *Secunda* sententia tenet, sacramentum extremae unctionis non esse quidem necessarium necessitate medii ad salutem, attamen fideles, gravi et periculoso morbo oppressos, ex praecepto divino et ecclesiastico teneri obligatione illud suscipiendi.

Argumenta huius opinionis ita exponuntur ab eius patrono *Tournely*: « *Resp.* Fideles, dum gravis et periculosa premit infirmitas, iure ac praecepto tum divino tum ecclesiastico teneri sacram infirmorum unctionem percipere. Prior pars probatur, *tum* ex laudatis saepius verbis S. Iacobi, quae *gratis* et *sine fundamento* ad merum consilium seu exhortationem inflectuntur;

(2) Cfr. c. 11, X, 5, 38.
(3) Sess. XIV, cap. 1, *de extrema unctione*.
(4) *Ibid.*, cap. 3.
(5) *De sacram. extremae unctionis*, n. 3.
(6) Suarez, disp. 44, sect. 1, n. 2; Paludanus, in IV, D. 23, q. 3; Billuart, *De extrema unctione*, dissert. unic., art. 7; Navarrus, cap. 22, n. 16; Victoria, *Summa*, n. 219; Lacroix, lib. VI, part. 2, n. 213; Laymann, lib. V, tract. 8, cap. 7; Estius, in IV, D. 23, § 15, et alii plures tam antiqui quam recentiores.

verba enim haec: *inducat presbyteros*, imperantis sunt ac praecipientis, non consulentis tantum et adhortantis. *Tum* ex ipso effectu primario huius sacramenti, qui certe maxime necessarium est in lucta illa extrema quam infirmus a daemone sustinendam habet: tunc enim necesse est vegetiorem esse animum et magis ad caelestia erectum; tunc omnia mundana desideria exuenda et deponenda; tunc maxime (si unquam) anhelandum est ad intimam cum Deo unionem, Apostolo dicente: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo... Tum* ex comparatione huius sacramenti cum sacramento confirmationis; sicut enim peccaret haud dubie contra ius ac mandatum divinum, qui, imminente persecutione, cum necesse est fidem intrepido animo sustineri ac defendi, non curaret de percipiendo confirmationis sacramento; ita pariter et ille, qui in periculo vitae constitutus non confugeret ad unctionem sacram, cuius vi praemuniri debet adversus ultimos, sed graviores daemonis impetus. *Tum* denique ex Conc. Trid. Sess. XIV, c. 3, ubi ait, nulla ratione audiendos esse, qui docent unctionem hanc *nec mandatum Dei nec promissionem gratiae habere... et a fidelibus sine peccato contemni posse*. Supponit igitur Synodus, esse Dei mandatum de sacra unctione percipienda, nec posse sine gravi peccato contemni, quod expresse definit can. 3 eiusdem Sessionis. Porro qui recusaret, vel non curaret percipere sacram illam unctionem, si non animo, saltem facto ipso censetur illam negligere, contemnere ac parvi facere effectum, ad quem illa destinatur; quae certe animi dispositio pessima est, ac verum involvit contemptum...

« Altera pars, praecepto nimirum ecclesiastico teneri fideles periculose decumbentes sacram infirmorum unctionem percipere, probatur: *tum* quia Ecclesia iubet ac vult id omne a suis observari, quod est iure ac praecepto divino necessarium; *tum* quia de facto summa semper cura et sollicitudine commendavit illud sacramentum, sicut facile est ostendere veteribus monumentis, ex Origene, Chrysostomo, Augustino, Innocentio I, Gregorio I antea laudatis; quae eadem sollicitudo ad subsequentes quoque aetates promanavit... *Denique* mandatum illud ecclesiasticum probant manifeste omnes Ecclesiarum rituales libri, in quibus ritus administrandi hoc sacramentum praescribitur » (7).

Hanc opinionem tenet *Petrus Soto* (8) cum aliis, eique favet ipse *Magister Sententiarum* (Petrus Lombardus), qui ait: « Et si ex contemptu vel *negligentia* sacramentum hoc praetermittitur, periculosum est et *damnabile* » (9).

S. Bonaventura (ibi, in expositione textus) ita haec verba Magistri interpretatur: « Dicendum, quod *vel* non tenetur disiunctive, sed magis intelligitur copulative. Unde non intelligitur hoc de qualibet negligentia, sed solum de negligentia quae generat contemptum, sive quae habet contemptum annexum ».

(7) *De sacramento extremae unctionis*, art. 2, quaer. 1.
(8) In IV, D. 23, lect. 2.
(9) Lib. IV Sentent., D. 23.

268. 3. *Tertia* sententia ita enuntiatur: « Probabile est, ait *Kern*, extremam unctionem infirmis moribundis per se necessariam esse ad salutem. Quare infirmus morti appropinquans per se gravi obligatione ad eam recipiendam adstringitur » (10).

Egregius Auctor suam sententiam ita explicat: « In propositione dicitur: *infirmis moribundis;* argumenta enim, quae afferentur, nullo modo ostendunt, omnibus cum periculo decumbentibus speciale hoc adiutorium divinum esse necessarium, sed solum suadent, illud requiri ad superandum extraordinarium salutis discrimen, quod imminet appropinquante exitu vitae. Dicitur: *extremam unctionem per se necessariam esse ad salutem*, minime enim intendimus affirmare, Dominum numquam sine sacramento moribundis concedere auxilia, ad quae illud ordinatur, ex. gr. in casu, quo est impossibilitas vel valde magna difficultas advocandi sacerdotem ex dissito loco... Est ergo sensus propositionis, extremam unctionem probabiliter necessariam esse omnibus infirmis moribundis tamquam medium ordinarium salutis, quod aliis auxiliis non suppleatur, nisi ex causa relative gravi recursus ad eam praetermittatur » (l. c.).

269. Doctrina tenenda. — 1. Nonnulla imprimis animadvertenda censemus:

1° Plures theologi non satis accurate distinguere videntur quaestionem *de necessitate medii* a quaestione *de necessitate praecepti*, item quaestionem de necessitate praecepti *divini* a quaestione de necessitate praecepti *ecclesiastici*.

2° Aliud est quaerere, utrum adsit praeceptum divinum *speciale* obligans ad susceptionem huius sacramenti, aliud quaerere simpliciter, utrum adsit gravis obligatio recipiendi hoc sacramentum in periculo mortis: talis enim obligatio potest oriri non ex peculiari praecepto, sed ex praecepto generali caritatis erga se ipsum. Quod plerique theologi silentio praetereunt.

3° Praeterea aliud est quaerere, utrum gravis obligatio suscipiendi extremam unctionem adsit eo ipso quod quis versetur in *periculo* mortis, an solum quando *proxime* immineat mors seu versetur in *articulo* mortis.

4° Insuper aliud est quaerere, utrum hoc sacramentum sit medium *ordinarium* salutis, quod aliis auxiliis non suppleatur, nisi ex causa gravi recursus ad illud praetermittatur, et aliud quaerere, utrum sit medium *extraordinarium* salutis.

5° Plures patroni prioris sententiae *communem* et *certam* eam vocant, auctorum testimoniis decepti, nec omnino recte in sui favorem auctoritatem sancti Thomae adducunt.

(10) Kern, *op. cit.*, pag. 364.

Ita v. g. *Laymann* ait: « *Communis* est Doctorum sententia *S. Thom.* in 4, dist. 23, qu. 1... nullum esse praeceptum suscipiendi sacramentum » (11). Item *Billuart* docet: « Non est (hoc sacramentum) vi suae institutionis necessarium necessitate medii ad salutem. Est *communis* et *certa* » (12).

6° Theologi, saltem permulti, videntur minus accurate distinguere inter quaestionem *speculativam* et *practicam*, nec adaequate explicare quid significet illud *per se* et quid illud *per accidens*.

2. Nullum argumentum primae sententiae est decisivum. Imo *praecipuum* argumentum, nostro aliorumque iudicio, quovis destituitur valore. Homo, aiunt, « potest *aliis modis* subvenire sibi per orationem et sacrificia », — « gratia confortans animum aegroti potest *aliunde* haberi » (13).

Id *gratis* asseritur, dum probandum foret. Certe homo in statu gratiae constitutus, si bene oret, a Deo impetrat auxilia supernaturalia, ut possit daemonis tentationibus resistere. Sed Christus D. nequaquam promisit, aegroto qui *ex mera negligentia* nolit admittere saluberrimum auxilium quod ipsi tamquam medium ordinarium in vitae discrimine exhibetur, *alio modo* esse provisum. Agitur quippe de omissione *ex mera negligentia*.

Si omitteretur ex impossibilitate absoluta vel relativa seu ex causa gravi, tunc quidem foret dicendum, Deum pro sua infinita misericordia consulere *aliunde* moribundo.

Quod attinet vero ad aliud argumentum petitum ex vetita collatione huius sacramenti tempore interdicti, facilis est responsio:

a) Hodie ex can. 2270, § huiusmodi prohibitio non amplius existit, cum omnia sacramenta et sacramentalia morientibus conferri possint tempore interdicti localis sive generalis sive particularis.

b) Si Ecclesia ob gravissimas causas boni communis olim vetabat administrationem huius sacramenti, moribundus legitime excusabatur ab illo suscipiendo et alio modo benignissimus Deus succurrebat (14).

Forte quis quaerit: Potestne Ecclesia ob gravissimas causas boni communis, cuius intuitu poenam interdicti infligit, sacramentali subsidio privare infirmos, si eo opus non habeant ad acquirendam gratiam sanctificantem? Si neges, onus probandi tibi incumbit. Caveas tamen ne tua probatione damnes antiquam Ecclesiam, quae teste Innocentio I (15) quibusdam pec-

(11) Lib. V, tract. 7, cap. 7, n. 1.
(12) *De extrema unctione*, dissert. unic., art. 7.
(13) Suarez, disp. 44, sect. 1, n. 4; Billuart, *l. c.*
(14) Extrema unctio licite administrabatur moribundo, cui per sacramentum poenitentiae subveniri non poterat.
Cfr. Laymann, lib. V, tract. V, part. 4, cap. 2, n. 1; Suarez, *De censuris*, disp. 33, sect. 1, n. 39.
(15) Epist. 6 ad Exuperium, n. 6.

catoribus in hora mortis concessit quidem Poenitentiam, denegavit autem Viaticum, quamvis moribundus iure divino ad illud suscipiendum teneatur (16).

3. Aliquod sacramentum potest esse necessarium *necessitate medii*, i. e. *simpliciter* et *absolute*, ad salutem; et aliquod sacramentum potest quidem esse necessarium *vi suae institutionis* ad salutem, qua medium ordinarium divinitus institutum ad peculiarem effectum obtinendum, sed non esse de necessitate medii, ita ut non solum impossibilitas stricte dicta, verum etiam causa gravis ab eius susceptione excuset.

4. Vix intelligi potest, cur sacramentum hoc *contemnere* non censeatur is, qui sine iusta causa detrectet illud recipere. Scimus quidem plures negare, contra alios, in tali casu haberi contemptum (17). Sed ubi quis *ex mera negligentia* saluberrima medicina a Christo D. instituta et tradita non utitur, vix aut ne vix quidem saltem a virtuali et implicito contemptu videtur excusari posse.

270. Doctrina S. Thomae. — 1. Cum patroni prioris sententiae eiusdem auctoritate nitantur, iuvat referre *Angelici* verba eaque mature perpendere.

« Respondeo dicendum, ita ipse, quod necessarium respectu finis, de quo nunc loquimur, dicitur aliquid dupliciter. Uno modo, sine quo non potest esse finis, sicut cibus est necessarius vitae humanae, et hoc est simpliciter necessarium ad finem; alio modo dicitur esse necessarium id sine quo non habetur finis ita *convenienter*, sicut equus necessarius est ad iter... Primo igitur modo necessitatis sunt tria sacramenta necessaria: duo quidem personae singulari: baptismus quidem simpliciter et absolute: poenitentia autem, supposito peccato mortali post baptismum; sacramentum autem ordinis est necessarium Ecclesiae... Secundo modo sunt necessaria alia sacramenta; nam confirmatio quodammodo perficit baptismum, *extrema unctio* poenitentiam... » (18).

Et alibi ait: « Illa praecipue curaverunt Evangelistae tradere, quae ad necessitatem salutis et ecclesiasticas dispositiones pertinent; et ideo potius institutionem baptismi, et poenitentiae, et Eucharistiae, et ordinis, a Christo factam narraverunt, quam *extremae unctionis* vel confirmationis, *quae neque sunt de necessitate salutis*, neque ad dispositionem sive distinctionem Ecclesiae pertinent » (19).

2. Igitur *S. Thomas* docet quidem, extremam unctionem non esse

(16) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 371; Heimbucher, *op. cit.*, pag. 67 ss.
(17) Cfr. S. Alph., lib. V, n. 733.
(18) *Summa theol.*, 3 p., q. 65, art. 4.
(19) In IV, D. 23, q. 1, art. 1, q. 3, sol. 3, ad 1.

absolute et simpliciter necessariam ad salutem, at nullatenus excludit obligationem illam suscipiendi. Quaestio autem praecise huc spectat.

Praeterea *Angelicus* ait: « Quamvis effectus principalis alicuius sacramenti possit haberi sine actuali perceptione huius sacramenti vel sine sacramento vel per aliud sacramentum ex consequenti, *numquam tamen haberi potest sine proposito illius sacramenti* » (20).

Haec verba sunt seria consideratione attendenda, utpote quae valorem habent *decisivum:* scil. effectus principalis extremae unctionis, qui est alleviatio et confortatio aegrotantis, potest quidem haberi etiam sine actuali perceptione sacramenti, sed *numquam* sine *proposito* sacramenti. Porro *propositum* certe deest, si *ex mera negligentia* non suscipitur. Ergo.

3. Etiam *S. Albertus Magnus* docet: « Quia (extrema unctio) non est sacramentum necessitatis, sufficienter periculo infirmorum provisum est in hoc, quod ministri sunt parati; et si non contingat ipsum, *dummodo sit desiderium sumendi*, sufficit coram Deo ad salutem » (21). Igitur necessarium est *« desiderium sumendi »*; hoc autem haberi nequit in eo, qui *ex mera negligentia* non sumit.

4. Hinc patet, patronos oppositae sententiae ad auctoritatem S. Thomae aliorumque Scholasticorum non recte provocare ob id solum, quod dicunt, extremam unctionem non esse sacramentum necessitatis. Sane antiqui scholastici cum *Angelico* non raro vocant sacramentum *necessitatis* illud, cuius receptio est *absolute* et *simpliciter* necessaria, ita ut solum impossibilitas stricte dicta ab actuali susceptione excuset; non ideo tamen negant, etiam alia sacramenta esse necessaria per se ad salutem, quamvis causa gravis ab actuali eorumdem receptione eximat.

271. Duo sedulo attendenda. — 1. Perperam ex eo, quod extrema unctio non sit necessaria necessitate medii, quis concluderet, deesse obligationem eam recipiendi urgente mortis periculo.

Item immerito ex eo, quod necessitas extremae unctionis non sit *certo* demonstrata, statim quis inferret, etiam obligationem suscipiendi hoc sacramentum esse tantum probabilem ideoque nullam. Nam quilibet homo *certa* obligatione tenetur procurandi *tutiori modo* aeternam suam salutem (22).

2. *S. Alphonsus* docet: « Hoc tamen non obstante, prima sententia

(20) *Suppl.*, q. 30, art. 1, ad 1.
(21) In IV, D. 23, art. 3, ad 4.
(22) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 369.

(affirmans dari obligationem sub gravi suscipiendi sacramentum) etiam probabilis et *omnino suadenda* mihi apparet » (23).

Item alibi dicit, hanc sententiam infirmis omnino esse suadendam, « ratione caritatis, quam moribundus erga seipsum exercere debet; licet enim posset ille aliis muniri mediis, cum tamen in eo statu reperiatur, ex una parte debilis est, ut bonis actibus mentis suae sibi prospicere possit; ex alia parte, ut dicit Tridentinum, tunc daemonis insidiae sunt vehementiores; *unde videtur se exponere magno periculo tentationibus succumbendi, qui hoc sacramento praemuniri negligit,* quod Iesus Christus instituit hoc fine, ut robur conferat ad resistendum diabulo in illo extremo agone » (24).

3. Can. 944 statuit: « Quamvis hoc sacramentum per se non sit de necessitate medii ad salutem, *nemini tamen licet illud negligere* ».

Duo igitur expresse ac perspicue traduntur: 1° extremam unctionem per se non esse de necessitate medii ad salutem; 2° nemini licere, i. e. *sine peccato*, eam negligere.

Porro qui, nulla iusta causa excusante, sacramentum non suscipit, illud negligit: idcirco peccat.

272. Conclusio. — Itaque nostra sententia, omnibus argumentis hinc inde allatis mature perpensis, haec est:

1° Sacramentum extremae unctionis per se non est de necessitate medii, sed nihilominus est per se necessarium vi suae institutionis ad salutem, quamvis non simpliciter et absolute.

2° Quare obligatio suscipiendi hoc sacramentum *certa* est, et quidem probabilius — speculative loquendo, nisi causa iusta excuset — obligatio *gravis*, attenta ipsa rei natura.

Argumentum praecipuum deducitur ex verbis *Concilii Tridentini*. Sane in prooemio doctrinae de sacramento extremae unctionis, Patres Tridentini docent, clementissimum Redemptorem nostrum servis suis *quovis tempore* voluisse de salutaribus remediis contra omnia hostium tela esse provisum; et aperte distinguunt inter *decursum* vitae et *finem* eius, inter remedia concessa hominibus in *decursu* vitae et remedia data in *exitu* vitae. Docent autem, Christum Dominum finem vitae sacramento extremae unctionis tamquam firmissimo praesidio munivisse.

Inde patet, pro infirmis in periculo mortis versantibus unicum esse constitutum medium *ordinarium* ideoque per se necessarium, quo eorum salus in tuto ponatur, scil. sacramentum extremae unctionis.

Praeterea idem Concilium (l. c.) dicit, aegrotum in exitu vitae constitutum extraordinaria debilitate ex corporis afflictione premi, ac propterea

(23) Lib. VI, n. 733.
(24) *Homo apost.*, tract. 17, cap. 1, n. 12.

peculiari confortatione divina indigere, ut valeat superare omnes versutias daemonis eiusque tentationibus resistere, quae vehementius eo momento quam alias per decursum vitae urgent. Porro huiusmodi confortatio, necessaria omnino in hisce adiunctis, obtinetur per sacramentum extremae unctionis tamquam eius effectus principalis. Ergo.

3° Certe *mortaliter* peccat, qui recusat suscipere sacramentum cum gravi scandalo fidelium, v. g. Episcopus, parochus, sacerdos etc. Item qui ex contemptu sive formali sive virtuali recusaret recipere, etiam secluso scandalo.

4° Practice omni studio ac diligentia curandum, ut infirmi tam salutare sacramentum libenter suscipiant, ideoque dum sui plene compotes sunt.

Articulus II.

De obligatione ministrandi extremam unctionem.

273. Obligatio ex iustitia et ex caritate. — 1. Omnes pastores, seu qui animarum curam gerunt (Episcopi, parochi, omnes qui in iure parochis aequiparantur, rector Seminarii pro iis qui in Seminario degunt, Superior religionis clericalis pro iis de quibus in can. 514, § 1), tenentur *ex iustitia*, scil. ex quasi-contractu, vi ipsius muneris quo funguntur, sacramenta administrare, ideoque etiam extremam unctionem.

Illis accensentur quoque confessarius ordinarius monialium vel qui eius vices gerit, ad normam can. 514, § 2, cappellanus sive rector collegii vel hospitalis exempti seu cuiuslibet domus vel communitatis, quae ex privilegio apostolico aut episcopali concessione ad tramitem can. 464, § 2, exemptione gaudeat.

2. Ceteri omnes sacerdotes nonnisi *ex caritate* sacramenta, ac proinde extremam unctionem, conferendi obligatione adstringuntur (1).

3. Plures docent etiam vicarios adiutores et cooperatores teneri *ex iustitia* sacramenta fidelibus ministrare, ideoque etiam extremam unctionem (2). Alii negant. Quaenam sententia verior? Ita distinguendum:

1° Certe *ex iustitia* tenetur:

a) vicarius actualis, de quo in can. 471;

b) vicarius oeconomus;

(1) Cfr. Cappello, *De sacramentis*, I, n. 66.
(2) Ferreres, II, n. 281; Aertnys-Damen, II, n. 26; Génicot-Salsmans, II, n. 119.

c) vicarius substitutus, qui in omnibus vices parochi gerit quoad curam animarum;

d) vicarius adiutor, qui in omnibus vicem parochi suppleat ad normam can. 475, § 2;

e) vicarius cooperator, qui regimen paroeciae assumit, ad normam can. 472, 2°, ante constitutionem oeconomi;

f) vicarius cooperator, qui beneficio ecclesiastico gaudeat, cui ex tabulis fundationis incumbat onus curam animarum gerendi;

g) vicarius cooperator qui peculiari titulo scil. quasi-contractu semet obligaverit erga paroecianos ad curam animarum gerendam, v. g. si paroeciani ipsi *in hunc finem* congruam remunerationem praebeant.

2° In ceteris adiunctis cooperator non tenetur *iustitiae* obligatione *erga paroecianos*, quia huiusmodi obligatio nonnisi ex contractu aut quasi-contractu oritur, quae in casu abest, nisi aliunde constet de huiusmodi obligatione.

Praescriptum can. 476 id perspicue, quamvis implicite, confirmat. Dicitur sane vicarius cooperator teneri obligatione residendi secundum statuta dioecesana *vel* laudabiles consuetudines *aut* Episcopi praescriptum (§ 5). Porro si ex iustitia deberet curam animarum gerere cooperator, profecto ratione ipsius officii teneretur obligatione residendi.

Accedit quod iura et *obligationes* vicarii cooperatoris desumuntur ex statutis dioecesanis, ex litteris Ordinarii et ex parochi commissione (can. 476, § 6). Obligatio autem iustitiae certa atque determinata est.

3° Vicarius cooperator *erga parochum* teneturne iustitiae obligatione? Potest teneri, et plerumque tenetur, quia inter parochum et cooperatorem quidam contractus re vera intercedit, quatenus parochus praebet cooperatori congruam remunerationem, ad normam can. 476, § 2, in hunc finem, scil. ut cooperator adiuvet parochum in cura animarum gerenda, et cooperator, munere suscepto, ad id se obligat.

Idque confirmatur praescripto can. 476, § 6, ubi dicitur vicarius teneri *ratione officii vicem parochi supplere eumque adiuvare* in universo paroeciali ministerio, excepta Missae pro populo applicatione.

Igitur regula certa et generalis quoad omnes vicarios cooperatores tradi nequit, sed opportune distinguendum inter casum et casum, paroeciam et paroeciam.

274. Obligatio eorum qui curam animarum gerunt. — 1. Certum est animarum pastores teneri sub gravi, atque etiam cum magno incommodo, sacramenta *necessaria* ministrare. Porro extrema unctio pro iis, qui nondum absoluti, sensus amiserunt, est sacramentum necessarium. Ergo.

2. Parochus teneturne etiam cum periculo vitae hoc sacramentum ministrare?

Quidam affirmant, parochum teneri ministrare extremam unctionem fideli laboranti morbo contagioso etiam cum periculo contagii et mortis. Ratio est, quia parochus debet sacramenta ministrare subditis ratione officii. Hoc autem tempore morbi contagiosi nec cessat nec suspenditur, imo potiore ratione tunc temporis urget.

Igitur eiusmodi obligatio, aiunt, adimplenda est etiam tempore pestis, licet forte periculum contagionis adsit. Si tempore morbi contagiosi parochus non teneretur sacramenta fidelibus ministrare, totus populus destitutus maneret ministris, iis quidem, qui ex iustitia fidelium bono consulendi obligatione adstringuntur.

Alii negant absolute et simpliciter, quia extrema unctio non est de necessitate. Porro, aiunt, parochus non tenetur cum discrimine vitae ea, quae tantum utilitatis sunt, conferre.

Alii distinguunt, dicentes hoc sacramentum interdum esse necessarium, iis v. g. qui sensus amiserunt nondum absoluti; quo in casu, addunt, quando moraliter timetur aeterna damnatio proximi, si absque hoc sacramento moriatur, parochus debet illud ministrare etiam cum periculo vitae (3).

275. Quidnam de istis sententiis?

1° Animadvertendum imprimis, maiorem esse obligationem pastoris animarum quoad sacramentorum administrationem tempore pestis aliusve morbi contagiosi, quam alterius sacerdotis qui animarum curam non gerat; non solum quia tenetur ex iustitia, alii tantum ex caritate, sed etiam quia ad plura et in pluribus casibus tenetur pastor, quam teneantur alii.

« Hoc est certissimum apud omnes, ut egregie animadvertit *Suarez* (4). Nam quod in extrema necessitate spirituali quilibet teneatur alteri subvenire, etiam cum periculo vitae corporalis, concors est theologorum sententia... Quod vero haec obligatio generaliter sit tantum ex caritate vel misericordia, certum est etiam apud eosdem, quia nec iustitia obligat omnes, nec est alia virtus, unde possit oriri talis obligatio. Denique quod parochi teneantur ex iustitia, etiam in eo casu, iidem auctores docent: quia parochus tenetur ex vi sui muneris et officii ministrare sacramenta subditis: haec autem est obligatio iustitiae ».

Ad rem *Angelicus* merito docet: « Dicendum, quod illud est magis ex caritate diligendum quod habet pleniorem rationem diligibilis ex caritate...

(3) Cfr. Suarez, disp. 44, sect. 3, n. 2 ss.

(4) Disp. 44, sect. 3, n. 7.

Et ideo proximum, *quantum ad salutem animae*, magis debemus diligere, quam proprium corpus » (5).

2° Parochus tenetur gregem sibi commissum non deserere in necessitate, v. g. tempore morbi contagiosi. Alii sacerdotes, quibus animarum cura non incumbit, ad id *per se* non tenentur. Dicimus *per se*, quia, deficiente parocho aut alio sacerdote qui eius vices gerat, alii presbyteri obligari poterunt ex caritate ad subveniendum communi fidelium bono.

Ratio autem manifesta: parochus debet in praedicta necessitate sacramenta ministrare fidelibus suis; ergo debet eos non deserere. Praeterea pastor tenetur ex officio residere; porro ad id maxime obligatur tempore tantae necessitatis, etsi periculum propriae vitae immineat, cum hoc sit bonum ordinis inferioris comparatione spiritualis boni subditorum. Unde Christus Dominus ait: « *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis* » (6).

3° Parochus tenetur etiam tempore pestis aliusve morbi contagiosi ministrare extremam unctionem, quoties id facere valeat absque morali vitae periculo. Et ad hoc periculum vitandum debet congrua remedia adhibere, iuxta prudens medicorum iudicium. Quae remedia praesertim sunt vel virgula aut penicillus (cfr. n. **80**), vel peculiaria antidota ac praeservativa.

4° Extra casum necessitatis non tenetur ministrare hoc sacramentum cum probabili periculo vitae.

5° Sive expresse sive interpretative petat infirmus extremam unctionem, parochus debet *sub gravi* eam ministrare, quia vi officii pastoralis debet subditis suis praebere media non solum necessaria stricto sensu, sed etiam valde utilia ad salutem. A fortiori tenetur *sub gravi* conferre hoc sacramentum, si aegrotus versetur in gravi necessitate spirituali.

6° Eatenus urget obligatio ministrandi extremam unctionem cum periculo vitae, quatenus moribundus versetur in praedicta gravi necessitate spirituali.

7° Si aegrotus sit compos sui et petat hoc sacramentum, animarum pastor tenetur, extra casum quoque necessitatis, eam ministrare, et quidem etiam cum aliquo incommodo.

Num etiam cum proximo aut gravi vitae periculo? Negant communiter Doctores. Quae doctrina uti vera habenda est, dummodo ne scandalum inde oriatur. Ad scandalum vitandum parochus aliusve sacerdos etiam cum gravi incommodo debet extremam unctionem, ut cetera sacramenta, ministrare.

(5) *Summa theol.*, 2-2, q. 26, art. 5.
(6) Ioan. x, 11.

Qua in re perpendendae sunt omnes et singulae personarum et locorum peculiares circumstantiae.

276. 4. Num per se ipse teneatur parochus ministrare hoc sacramentum? Si aegrotus postulet ministerium ipsius parochi ob peculiares rationes, parochus debet *personaliter* accedere et sacramentum ministrare.

Item si desit alius sacerdos, qui praesto sit fidelibus aegrotis eisque extremam unctionem conferat. In ceteris casibus potest parochus per vicarium idoneum suis ovibus consulere (7).

5. Peccat *graviter* parochus non solum si omittat ministrare extremam unctionem, sed etiam si eam differat, usquedum infirmus, sensibus et ratione destitutus, iam non possit tam salutares eius effectus percipere.

Huc spectant verba *Catechismi Romani:* « Gravissime peccant qui illud tempus aegroti ungendi observare solent, cum, iam omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere incipit » (8).

6. Parochus tenetur etiam moralem diligentiam adhibere, ut moribundus de periculo moneatur, et inducatur, si reluctans sit, ad tam salutare sacramentum recipiendum. Debet quoque auferre stultas apprehensiones, in quas saepe incidit moribundus ex nuntio extremae unctionis recipiendae, quasi de vita iam actum sit; dum e contra extrema unctio potius confert ad sanitatem recuperandam.

Idque praesertim praestare debet, quando aegrotus sua obstinatione aliis scandalum praeberet. Nisi tamen timeatur *grave* scandalum ex neglectu extremae unctionis, severius loquendum non est de tali obligatione, ne forte infirmus extremam unctionem respuens mortale peccatum formaliter committat, atque sic periculo aeternae damnationis exponatur.

7. In hac re *blande* et *prudenter* se gerat animarum pastor. *Blande*, affectu paterno aegrotum alloquendo, spirituales et corporales utilitates huius sacramenti suaviter ostendendo. *Prudenter*, ne tristitia aut offensa vel indispositio animi inde oriatur. Cum quibusdam infirmis cautissime procedendum, aut etiam, saltem ad tempus, de isto sacramento prorsus silendum.

8. Curet parochus, ut non solum infirmus, sed etiam eius familia consentiat in extremae unctionis administrationem, ne forte oriantur obstacula ad exercitium ministerii, imo ulterior sacerdotis accessus penitus impediatur (9).

(7) Cfr. Suarez, disp. 44, sect. 3, n. 10.
(8) *De extrema unct.*, n. 18.
(9) Cappello, *Theol. past.*, p. 230; Berardi, *Praxis*, n. 501 s.

277. Obligatio eorum qui curam animarum non habent. — 1. Hi solum *ex caritate* tenentur extremam unctionem administrare, ideoque ordinarie *sub levi* tantum, quia caritas non obligat cum gravi incommodo.

2. Attamen *sub gravi* et etiam *cum vitae periculo* tenentur, quando extrema unctio fiat sacramentum moraliter necessarium ad aeternae moribundi saluti prospiciendum, scil. ubi agitur de iis qui nondum absoluti sensus amiserunt, et quavis de causa desit parochus proprius qui sacramentum administret.

In hoc casu eadem obligatione adstringuntur isti sacerdotes ac pastores animarum; at hi ex iustitia, illi ex caritate.

3. Si aegrotus sensus non amiserit, seu extra casum praedictae necessitatis spiritualis versetur, sacerdos numquam tenetur cum periculo vitae sacramentum ministrare. Debet tamen illud conferre, deficiente parocho, etiam cum aliquo incommodo.

4. Sacerdotis obligatio, ut liquet ex dictis, non urget semper et absolute, sed solum *aliquando* et *conditionate*, nimirum *si* et *quatenus* desit parochus aliusve eius vices gerens, aut hic sit impeditus aut forte nolit officio suo satisfacere.

Quidnam si aegrotus peculiari de causa postulet expresse ut sacerdos extremam unctionem administret? Sacerdos *tenetur omnino* sacramentum conferre.

278. Obligatio curandi ut extrema unctio infirmo ministretur. — 1. Qui ex peculiari titulo pietatis vel officii spiritualem aegroti curam habent, ut Superiores, parentes, coniuges, *per se* tenentur sub gravi *monere* infirmum de periculo et procurare administrationem sacramenti, si hoc petat. Interdum eadem obligatione tenentur alii quoque consanguinei.

2. Qui aegroti curam spiritualem non habent, ut medici, domestici, infirmarii, sub gravi ad id non tenentur, nisi infirmo hoc sacramentum ad salutem necessarium sit; quia praeceptum caritatis obligat sub gravi tantum in casu necessitatis.

3. Graviter peccant, qui quovis sub praetextu prohibent aut impediunt administrationem huius sacramenti; qui curant, ut sacramentum tunc ministretur, cum aegrotus ratione et sensibus sit iam destitutus.

279. 4. Medicus, qui non monet aegrotum *de probabili mortis periculo*, peccat graviter contra caritatem, si censet, saltem probabiliter, monitionem hanc esse necessariam ad gravia damna vitanda sive in bonum spirituale ipsius infirmi sive in bonum temporale magni momenti familiae aliorumque. Quae monitio profecto efficacior erit, quando fiat ab ipso medico; tamen fieri potest

etiam per alios, v. g. per consanguineos, amicos etc. Obligatio personalis manet, si alii monitionem facere nolint, vel non possint, aut si ceteris de mortis periculo monentibus infirmus non credat.

Cavendum maxime est medicis ne aegrotum periculose decumbentem in errorem invincibilem inducant, falso eidem testantes morbum non esse periculosum.

5. Si medicus et consanguinei aut familiares nolint significare infirmo adesse necessitatem suscipiendi ultima sacramenta, quia timent ne huiusmodi nuntio perturbetur, parochus vel confessarius istud onus libenter in se suscipere debent. Atque ita se gerant, ut infirmus nullatenus gravetur, sed e contra solatium et fiduciam maximam concipiat (10).

280. Quaestio magni momenti. — Si agitur de *moribundo sensibus destituto qui confiteri non potuerit*, et desit oleum ab Episcopo consecratum, *nec haberi possit*, licetne sacerdoti oleum benedicere eoque sacramentum conferre?

Quidam affirmant: 1° quia in tali casu *necessitas* est *extrema*, et Ecclesia, *quantum in se est*, consulit, atque ex ipso suo fine consulere debet, aeternae hominum saluti; ideo iure videtur praesumi requisita delegatio; — 2° si Ecclesia supplet seu concedit iurisdictionem in periculo mortis (can. 882), cur denegabit delegationem in *extrema* spirituali *necessitate?* — 3° si Ecclesia delegat sacerdotes orientales, forte etiam schismaticos (n. **364** ss.), cur non praesumitur delegare sacerdotes *catholicos* pro subditis *catholicis*, et quidem in *casu extremae necessitatis?* — 4° Hodierna Ecclesiae disciplina longe mitior est, ut liquet ex facultate durante bello concessa.

Hae rationes procul dubio spernendae non sunt, imo serio perpendendae; ideoque non videretur improbandus sacerdos qui in casu *necessitatis* et quidem *extremae*, deficiente omnino oleo ab Episcopo benedicto, ipsemet oleum benediceret eoque sub conditione conferret sacramentum. Nec obstant multiplici ratione responsa S. Officii supra relata (n. **46**). Cfr. n. **43** ss.

(10) *Rituale Rom.*, tit. V, cap. 4, n. 11 ss.; Gougnard, *op. cit.*, p. 75 ss.; Payen, *Déontologie médicale*, Paris 1922, p. 138 ss.; Duclos, *Le médecin et le mourant*, in *La Vie Spirituelle*, 1935, p. 202 ss.; Zancoghi, *Vade mecum per l'assistenza spirituale degli infermi*, Torino 1935, p. 54 ss.

CAPUT VII.

DE ITERATIONE ET REVIVISCENTIA EXTREMAE UNCTIONIS

Articulus I.

De iteratione extremae unctionis.

281. Principia. — I. *Sacramentum extremae unctionis iterari potest.* Veritas catholica.

1° Decretum pro Armenis in Bulla Eugenii IV « *Exultate Deo* » docet: « Inter haec sacramenta tria sunt: baptismus, confirmatio et ordo, quae characterem, id est spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile. Unde in eadem persona non reiterantur. *Reliqua vero quatuor* characterem non imprimunt, et *reiterationem admittunt* ».

2° *Concilium Trid.* definit: « Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, *unde ea iterari non possunt*, a. sit » (1).

Eatenus sacramenta dicuntur iterari non posse, quatenus imprimunt characterem. Porro inter sacramenta, quae imprimunt characterem, non recensetur extrema unctio. Ergo ipsa iterari potest.

Idem *Concilium Trid.* docet: « Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, *iterum huius sacramenti subsidio iuvari poterunt*, cum in aliud simile vitae discrimen inciderint » (2).

3° Professio fidei catholicae a Pio IV, per Const. « *Iniunctum Nobis* », 18 nov. 1564, praescripta, id continet: « Profiteor quoque, septem esse vere et proprie sacramenta novae legis a Iesu Christo Domino nostro instituta... et ex his baptismum, confirmationem et ordinem sine sacrilegio reiterari non posse ».

Tria igitur sunt sacramenta, quae absque sacrilegio iterari non possunt, non cetera.

(1) Sess. VII, can. 9, *de sacramentis*.
(2) Sess. XIV, cap. 3, *de extrema unctione*.

4° Can. 940, § 2 statuit: « In eadem infirmitate hoc sacramentum iterari non potest, nisi infirmus post susceptam unctionem convaluerit et in aliud vitae discrimen inciderit ».

5° *Rituale Rom.* (ed. ante Codicem) haec habet: « In eadem infirmitate hoc sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit; ut si, cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis incidat » (3).

6° Ratio theologica id confirmat. Extrema unctio habet rationem medicinae. Porro sicut medicina datur ob morbum corporalem eaque pluries exhiberi potest, ita etiam hoc sacramentum, superveniente spirituali morbo, iterari potest, cum non imprimat characterem.

Ad rem *S. Thomas:* « Nullum sacramentale, nec sacramentum, quod habet effectum perpetuum, debet iterari; quia ostenderetur sacramentum non fuisse efficax ad faciendum illum effectum; et sic fieret iniuria illi sacramento. Sacramentum autem quod habet effectum non perpetuum, potest iterari sine iniuria, ut effectus deperditus iterato recuperetur. Et quia sanitas corporis et mentis, quae est effectus huius sacramenti, potest amitti postquam fuerit per sacramentum effecta, ideo hoc sacramentum sine iniuria potest iterari » (4).

Item *Suarez:* « Imprimis supponendum est, per hoc sacramentum non imprimi characterem... Hoc sacramentum extremae unctionis solum confertur per modum medicinae, quae tempore aegritudinis applicari solet. Hinc ergo fit, ut sacramentum hoc simpliciter et absolute sit iterabile... Sicut enim corporalis aegritudo in eodem homine iterari potest, ita etiam et hoc sacramentum saepius dari, quia in nova aegritudine novo indiget auxilio; quod non datur ex vi prioris unctionis in alio morbo susceptae, quia tantum data fuit ad illius morbi curationem et levamen; debet ergo hoc sacramentum iterari, quoties homo in simile periculum iterum atque iterum incidit » (5).

282. II. *Sacramentum extremae unctionis in eadem infirmitate et in eodem periculo mortis iterari nequit.*

Id perspicue colligitur ex verbis *Concilii Trid.* et ex praescripto can. 940, § 2 (n. **281**). Ratio autem theologica hoc confirmat. Sane efficacia sacramenti tamdiu durat, quamdiu manet idem periculum mortis, in quo illud collatum est. Proinde, manente eadem infirmitate eodemque mortis periculo, extrema unctio nequit iterari, cum eius effectus perduret donec infirmus aut moriatur aut a periculo ex illo morbo decedendi liberatus fuerit.

Angelicus ait: « Respondeo dicendum, quod hoc sacramentum non respicit tantum infirmitatem, sed etiam infirmitatis statum; quia non debet dari nisi

(3) Tit. V, cap. 1, n. 14.
Editio ad normam Codicis concinnata refert ipsa Codicis verba iam allegata (tit. V, cap. 1, n. 8).
(4) *Suppl.*, q. 33, art. 1.
(5) Disp. 40, sect. 4, n. 4 s.

infirmis, qui secundum humanam aestimationem videntur morti appropinquare. Quaedam autem infirmitates non sunt diuturnae; unde si in eis datur hoc sacramentum tunc quando homo ad statum illum pervenit quod sit in periculo mortis, non recedit a statu illo, nisi infirmitate curata; *et ita non debet iterum inungi* » (6).

Suarez docet: « Hinc vero intelligi potest, secundum quid, seu durante eiusdem morbi necessitate sacramentum hoc non posse iterari, non quia etiam pro tunc characterem imprimat, sed quia de se est sufficiens medicina pro tali necessitate, ratione cuius et auxilium spirituale pro illa sufficiens, et sanitas etiam corporis, si oportuerit, confertur » (7).

Divinum subsidium sanctae unctionis ad id ordinatur, ut periculose decumbentibus praebeat auxilia opportuna eaque abundantia contra mala, quibus affliguntur, et conferat omnia bona, quibus in suo statu indigent, eius efficacia et ius ad specialia auxilia divina perdurat, donec aegrotus aut moriatur aut e periculo ex eo morbo decedendi liberetur.

Proinde efficacia extremae unctionis tamdiu durat, quamdiu manet periculum, ne infirmus ex praesenti morbo moriatur. Hinc ratio, cur iterandum non sit sacramentum in hisce adiunctis.

283. III. *Extrema unctio iterari potest, quoties infirmus, sive durante eodem morbo sive alio superveniente, in novum mortis periculum incidat.*

Concilium Trid. diserte docet, hoc sacramentum iterari posse, cum infirmi, qui post susceptam extremam unctionem, « *in aliud simile vitae discrimen inciderint* » (8).

Item can. 940, § 2 tradit hoc sacramentum tunc iterum posse conferri, cum infirmus, eo suscepto, convaluerit « *et in aliud vitae discrimen inciderit* ».

Ex dictis ratio theologica evidens est. Hoc sacramentum conferri debet infirmo qui versatur in periculo mortis. Porro periculum mortis potest cessare, cessante omnino morbo aut eius gravitate; quod si postea superveniat gravis infirmitas seu mortis periculum, hoc erit *novum* periculum a priore distinctum. Extrema unctio autem est medicina spiritualis collata pro *periculo* mortis; unde quoties habetur istud periculum mortis renovatum, toties adest legitima causa iterandi sacramentum.

Consulto dicimus: *sive durante eodem morbo sive alio superveniente*, quia nihil interest, utrum infirmus plane convaluerit et postea in eandem aut aliam infirmitatem relabatur, an potius aegrotus non convalescat

(6) *Suppl.*, q. 33, art. 2.
(7) Disp. 40, sect. 4, n. 6.
(8) Sess. XIV, cap. 3, *de extrema unctione*.

omnino, sed tamen e mortis periculo egrediatur, ac dein in novum mortis periculum, eodem aut alio morbo ingravescente, incidat. Morbus plures gradus admittit: potest esse gravis vel levis, periculosus vel non.

Scite animadvertit *Suarez:* « Dico autem, *durante eadem morbi necessitate*, et non absolute, *durante eodem morbo*, quia in eodem morbo, si necessitas et periculum iteretur, poterit etiam sacramentum iterari; ut si morbus esset diuturnus, et prius hominem constitueret in gravi periculo mortis, postea vero remitteret morbi vis, ita ut homo censeretur esse extra mortis periculum, non tamen omnino a morbo liber, et in eo statu aliquandiu duraret, postea vero in simile periculum iterum incideret » (9).

Item *Angelicus:* « Quaedam vero sunt aegritudines diuturnae, ut hectica, hydropisis, et huiusmodi, et in talibus non debet fieri inunctio, nisi quando videntur perducere ad periculum mortis; et si homo illum articulum evadat eadem infirmitate durante, et iterum ad similem statum per illam aegritudinem reducatur, iterum potest inungi; quia iam quasi est alius infirmitatis status, quamvis non sit alia infirmitas simpliciter » (10).

Doctrina in hisce principiis tradita ex quaestionibus statim exponendis accuratius et penitius declarabitur.

284. Quaestiones. — I. *Num possit extrema unctio iterari, si certo non constet idem mortis periculum durare.*

Resp. 1° Si *certo* constet idem periculum mortis perdurare, sacramentum nullatenus iterari potest: idque sub gravi.

2° Si *prudenter* dubitetur aegrotum, in eadem infirmitate, e mortis periculo convaluisse ac dein in aliud periculum mortis incidisse, sacramentum iterari potest. Idem dicas in casu alius morbi supervenientis.

3° In praxi, si dubitetur utrum idem sit periculum mortis an aliud, standum potius pro iteratione, « eo quod haec iteratio conformior sit veteri Ecclesiae consuetudini, et per eam novum spirituale subsidium et levamen infirmo obveniat » (11).

285. II. *Si mortis periculum augetur novo morbo accedente, aut si mortis articulus superveniat, potestne sacramentum iterari?*

Resp. Nequit iterari. Nam *idem* periculum manet, licet gravius. Necessitas autem et ratio ministrandi aegroto extremam unctionem tunc adest, cum ipse versatur in tali infirmitate, quae mortis periculum secumferat, sive huiusmodi periculum ex uno aut multiplici morbo proveniat, sive periculum sit proximum et gravissimum sive non.

(9) Disp. 40, sect. 4, n. 6.
(10) *Suppl.*, q. 33, art. 2.
(11) Benedictus XIV, *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 8, n. 4.

286. III. *Quandonam idem periculum cessare censeatur in eadem infirmitate?*

Resp. 1° Imprimis attendenda est diversa morbi natura. Interdum, v. g. in partu periculoso, in cholica etc., post paucas horas periculum mortis potest cessare; interdum, contra, etiam post plures dies idem periculum forte manet.

2° Periculum cessasse censetur, si infirmus per notabile tempus, v. g. per mensem aut etiam per hebdomadam, in diuturna infirmitate se melius habuerit.

Si per unum vel alterum tantum diem infirmus se melius habuerit, censetur perdurare idem periculum, nisi ex peculiari morbi natura aliud constet.

3° Assignatio termini fixi, scil. unius mensis, ut iterari possit sacramentum, a nonnullis Doctoribus antiquis posita, « voluntario magis arbitrio, quam certa ratione » nititur, ut merito animadvertit *Suarez* (12).

287. IV. *Utrum extrema unctio* possit, *an* debeat *iterari?*

Resp. 1° In *novo* morbo periculoso, nimirum si aegrotus ex infirmitate periculosa convaluit et in aliam item periculosam incidit, sacramentum *debet* iterari.

2° In *eadem* infirmitate, si aegrotus *certo* e mortis periculo convaluit et in aliud mortis periculum incidit, item *per se* sacramentum iterari *debet.*

3° Si e contra *dubitetur*, scil. si aegrotus *probabiliter* e mortis periculo convaluit et postea in aliud periculum incidit, extrema unctio iterari *potest.*

4° Quidam dicunt, « non sufficere infirmum per quatuor vel quinque dies ita se melius habuisse, ut videatur mortis periculum evasisse », sed requiri tempus diuturnius (13).

Hoc principium sive criterium ex breviore vel diuturniore temporis spatio desumptum non videtur admittendum. Requiritur et sufficit, ut infirmus re vera *notabiliter* melius se habuerit, et tunc iterum incidat in mortis periculum vel aliud vitae discrimen. Id autem verificari posse etiam post paucos dies neminem latet.

5° In praxi non raro difficile est, immo impossibile decernere, utrum *idem* mortis periculum permanserit necne. Si dubium est *positivum*, licite sacramentum iteratur; sin autem mutatio in melius est *valde dubia*, nempe si dubium est mere negativum, idem mortis periculum censetur durare, ac propterea sacramentum iterari nequit.

(12) Disp. 40, sect. 4, n. 7.
(13) Roncaglia, *l. c.*, q. 7, cap. 2. Hanc sententiam refert S. Alphonsus (lib. VI, n. 715), quin improbet.

Anxietates et scrupuli prorsus eliminandi. Manente dubio, in bonum spirituale aegrotantis iudicium ferendum.

288. V. *Utrum sacramentum iterari possit, si aegrotans, inunctus in propinquae mortis periculo, aliquanto relevetur, ita ut per longius tempus versetur in periculo tantum remoto, et postea incidat in periculum imminens.*

Resp. 1. Quidam affirmant. Ita sentire videtur *S. Bonaventura*, qui ait: « Potest... dici, quod nullus in aliqua infirmitate inungendus est, nisi cum praesumitur ad exitum propinquare; et hoc est in infirmitatis aggravatione, quem statum natura diu sustinere non potest, imo aut vincit aut vincitur. Si ergo infirmus melioretur, ut diutius vivat, etsi non perfecte curetur, *curatur tamen aliquo modo ab intensione morbi;* et ideo, quia venialia iterum redire possunt, et iterum infirmitas corporalis aggravatur, potest et debet sacramentum unctionis iterari » (14).

Laymann docet, esse communem sententiam, « extremam unctionem non posse iterum conferri durante *eodem* periculo morbi; secus si *aliud novum* sit periculum; quia videlicet infirmus, postquam semel inunctus fuerat, melius habere coepit, ut medicorum iudicio extra *probabile* seu *propinquum* mortis periculum constitutus esset, mutata corporis conditione recidit; tunc iterum ungi potest, licet intervallum temporis non longum, sed paucarum tantum hebdomadarum intercesserit, dummodo prudenti practica consideratione censeantur *diversa* pericula, quibus homo constituatur in distinctis statibus seu dispositionibus ad moriendum » (15).

De Augustinis haec habet: « Communi usu recepta et approbata sententia... permittit huius sacramenti iterationem quotiescumque fidelis in novum incidit morbum, immo et in eadem infirmitate, si morbus post unctionem susceptam ita remittat, ut infirmus periculum *proximum* mortis evasisse videatur, et deinde iterum in vitae discrimen relabatur » (16).

2. Plures negant, quia, dicunt, extrema unctio nequit valide ministrari durante efficacia primae collationis.

289. Conclusio. — Ut penitius res consideretur atque inde quaestio accurate resolvatur, oportet distinguere inter *periculum* et *periculum mortis*. Periculum sane potest esse gravissimum seu proximum sive imminens (quod cum *articulo* identificatur), gravius, grave, probabile, leve, plus vel minus remotum.

Ad sacramentum extremae unctionis valide et licite conferendum,

(14) In IV, D. 23, art. 2, q. 4, ad 2.
(15) *Theol. mor.*, lib. V, tract. 8, cap. 4, n. 5.
(16) *De re sacramentaria*, II, p. 408.

requiritur et sufficit *gravis* infirmitas, ea nempe quae aegrotum constituat in *probabili* periculo mortis.

Quare, si aegrotus extremam unctionem recipit in mortis periculo gravissimo seu proximo, et postea huiusmodi periculum remotius fiat, ita tamen ut adhuc maneat *probabile* sive *grave*, sacramentum iterari nequit.

Si e contra periculum, quod prius erat proximum aut gravissimum vel simpliciter grave sive probabile, postea fiat *improbabile* seu *leve* aut plane evanescat, ac dein aegrotus in praedictum mortis periculum iterum incidat, extrema unctio potest iterari.

Hinc facile intelligitur ratio dubitandi et causa dissensus inter Doctores. Nam plures auctores, qui affirmant, sacramentum hoc in eadem infirmitate non posse repeti, nisi aegrotus e periculo mortis evaserit et iterum in illud incurrerit, intelligunt periculum *imminentis* mortis.

Solent enim mentionem facere de iis infirmis, qui phthisi, hydropisi et similibus morbis laborant, quique saepius in periculum gravissimum mortis deveniunt et postea ab eo recedunt, morbo adhuc lethali vix non semper manente.

Huc spectant quae scite tradunt *Angelicus* et *Suarez* (cfr. n. 283).

290. Variae Doctorum veterum sententiae de iterabilitate extremae unctionis. — 1. Quidam dixerunt hoc sacramentum iterari non posse.

Godfridus, abbas Vindociensis ab an. 1093, postea Cardinalis S. Priscae, per epistolam consuluit S. Ivonem, Episcopum Carnotensem, de quaestione, utrum sacramentum extremae unctionis iterari possit.

Haec, inter alia, refert epistola: « Sicut consuetudines monachorum B. Benedicti regulae concordantes laudamus, sic eas, quas sanctus Benedictus nec docet nec praecipit, et quae a ratione penitus discrepare videntur, laudare non possumus. Sunt enim quaedam apud monachos institutiones, quas ratio nullatenus admittit, nec Sanctorum quilibet Patrum invenit, sed insipientium consuetudo hominum instituit... Et, ut cetera taceamus, *in hoc*, ut nobis videtur, *non mediocriter errant, quod unctionem infirmorum... iterandam putant...* Quid super hoc magnitudo vestrae discretionis sentiat, et quid tenendum doceat, scire desideramus, quia quamvis ista et ratione et auctoritate esse vera non dubitemus, ea tamen vestrae auctoritatis decreto firmari volumus et rogamus » (17).

S. Ivo respondit ad quaestionem propositam a Godfrido, eius sententiam et rationes pro illa adductas ita diserte approbans: « Unctionem infirmorum non aestimo esse repetendam, quia sicut ipse asseruisti... genus est sacramenti, qui autem sacramenta Christi et Ecclesiae repetit, iniuriam ipsis sacramentis

(17) Epistolarum lib. II, epist. 19; Migne, *P. L.* CLVII, 87.

ingerit. Unctio enim infirmorum publicae poenitentiae est sacramentum, quam non esse repetendam, sicut nec baptismum, testatur *Augustinus*, testatur *Ambrosius* » (18).

291. 2. Nonnulli opinati sunt, extremam unctionem posse iterum eidem aegrotanti conferri, modo tamen a die, qua semel inunctus fuerat, tres integri anni effluxissent.

Hanc falsam persuasionem sibi induxisse monachos Hirsaugienses, refert auctor *Veteris disciplinae monasticae* in praefat. c. 128, ubi, tradito antiquo eorundem monachorum usu ponendi infirmum, extrema unctione iam munitum, et cui mortis momentum instaret, *super sagum cilicinum cinere aspersum*, haec addit ex Guidone Farfensi: « Ceterum Hirsaugienses existimabant unctionis sacramentum ab eodem iterari non posse, *nisi effluxo triennio:* hinc statuerunt eundem Fratrem, si mortem evaserit, *post tres annos* iterum perungi posse » (19).

292. 3. Alii dixerunt, non licere extremam unctionem intra eiusdem anni spatium iterare, etsi contingeret, quempiam in periculosum morbum denuo incidere.

Hanc sententiam secutus est *S. Albertus Magnus*, qui ad quaestionem, utrum in morbis chronicis debeat et possit iterari extrema unctio, respondet: « Ad hoc sine praeiudicio dicendum puto, quod si *ultra annum* remanet morbus post acceptam unctionem, iterari potest unctio. Et causa huius est, quia non iudicatur idem morbus numero, qui est secundum perfectam immutationem superiorum (astrorum) alteratus; corpora enim nostra per illationem superiorum secundum quatuor humores in quatuor anni temporibus mutantur, et franguntur habitus in dispositiones et non sunt eaedem: et ideo non ex eadem causa omnino iterabitur sacramentum » (20).

De hac ratione *S. Bonaventura* ita sentit: « Absurdum valde videtur, sacramenta regulari secundum motum astrorum » (21).

Item *Suarez* ait: « Frivolam autem est *unius anni* interruptionem postulare, quia intra illud tempus, coelestium corporum, praesertim solis, revolutio perficitur, ut Albertus philosophari videtur; quid enim hoc refert ad sacramenti necessitatem, vel dignam administrationem? » (22).

Saeculo XVI complures rituales libri dioecesani impressi fuerunt, qui de iteratione huius sacramenti istam tradunt regulam: « Potest iterari, sed non pro eadem infirmitate, nisi *ultra annum* protrahatur ».

(18) Migne, *P. L.* CLVII, 88.
(19) Cfr. Bened. XIV, *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 8, n. 3.
(20) In IV, D. 23, art. 21.
(21) In IV, D. 23, art. 2, q. 4, ad 2.
(22) Disp. 40, sect. 4, n. 7.

293. 4. Alii censuerunt, nonnisi *post integrum mensem* licite iterari posse extremam unctionem.

De qua opinione iure *Suarez* dicit: « Alii unius mensis tempus assignant, *voluntario magis arbitrio*, quam certa ratione » (23). Sane non tempus diuturnius aut brevius, sed relapsus in periculosam infirmitatem spectari debet.

294. 5. Quidam hanc regulam assignarunt ad validam et licitam huius sacramenti iterationem: tunc posse iterari, cum probabile est aegrotum in nova peccata venialia incidisse (24).

Quae opinio fundamento theologico caret, quia praecipua ratio suscipiendi hoc sacramentum non est peccatorum remissio. Ceterum, ea admissa opinione, sequeretur, quotidie iterari posse extremam unctionem, imo etiam pluries in die, si probabile foret infirmum aliquod peccatum veniale, quamvis leve, commisisse.

6. Plures dixerunt, in eadem infirmitate, extremam unctionem et valide et licite iterari posse.

Ad rem *Benedictus XIV* haec refert: « Alii, etiam in eadem infirmitate, saepius repeti voluere; etenim in antiquo Codice manuscripto S. Remigii, circa annum millesimum exarato, et prolato ab Hugone Menardo *in notis ad Sacramentar. S. Gregorii* statuitur, infirmos vita periclitantes, *per septem continuos dies* et Christi Corporis Viatico recreandos et *sancto oleo esse perungendos;* eundemque ritum clarius adhuc et magis aperte praescribunt Theodulphus Aurelianensis... aliique multi antiqui libri rituales » (25).

295. 7. Scholastici, post *Magistrum Sententiarum* (26), *S. Thomam* (27), *S. Bonaventuram* (28) etc., passim docuerunt iterationem huius sacramenti valide et licite fieri, quotiescumque fidelis in periculosum morbum incidat et in novum vitae discrimen.

(23) Disp. 40, sect. 4, n. 7.
(24) Haec videtur fuisse sententia Paludani (q. 4, n. 3).
(25) *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 8, n. 4; Martène, lib. I, cap. 7, art. 2, n. 5.
(26) Lib. IV, D. 23.
(27) In IV, D. 23, q. 2, art. 4, q. 2.
(28) In IV, D. 23, art. 2, q. 4.

ARTICULUS II.

De sacramento extremae unctionis in eodem mortis periculo iterato.

296. Status quaestionis. — 1. Certum est, ut supra diximus (n. **282**), extremam unctionem *saepius* conferri non posse perdurante eadem infirmitate eodemque mortis periculo.

2. Hic quaerimus de *valore*, i. e. utrum spectata natura huius sacramenti, possit *valide*, quamvis illicite, iterari in eadem infirmitate, eodem periculo mortis manente.

3. Duae sunt Doctorum sententiae.

297. Sententia affirmans. — 1. Plures affirmant, *valide* conferri posse extremam unctionem in praedicta hypothesi.

2. Argumenta praecipua sunt ista:

1° Disciplina antiqua quarundam Ecclesiarum.

Certum est, inquiunt, antiquitus in multis Ecclesiis particularibus latinis viguisse praxim conferendi *septies* infirmis extremam unctionem.

Id clare liquet imprimis ex Codicibus saeculo IX, X, XI et XII conscriptis.

a) *Sacramentarium S. Gregorii M.*, post integrum ritum administrationis hanc rubricam refert: « Deinde communicet cum Corpore et Sanguine Domini. Et sic faciant illi *per septem dies*, si necessitas fuerit, tam de communione quam et *de alio officio;* et suscitabit eum Dominus, et *si in peccatis fuerit, dimittentur ei* » (1).

b) « Ordo ad visitandum infirmum » desumptus ex ms. ecclesiae B. Mariae Rhemensis (saec. X), post ritum ministrandi sacram unctionem et Eucharistiam, ponit hoc praeceptum: « *Sic fac per septem dies*, si necessitas fuerit, tam de communione quam de alio officio » (2).

c) Quidam Codex ms. monasterii S. Remigii Rhemis fundati (saec. X) idem refert praeceptum: « Et *septem dies* vel *multo plures*, si necessitas fuerit, tam de communione quam de alio officio erga infirmum fiat, ut sicut Apostolus dicit, immo per eum Spiritus Sanctus ait: *Si in peccatis fuerit, dimittentur ei* » (3).

(1) Migne, *P. L.* LXXVIII, 235.
(2) Cfr. Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, I, p. 869.
(3) Migne, *P. L.* LXXVIII, 537.

d) Codex *Tilianus* (saec. XI), qui videtur fuisse olim liber ritualis Ecclesiae Sagiensis in Normannia, post ritum extremae unctionis id praescribit: « Post haec communicet eum sacerdos Corpore et Sanguine Domini; et *sic septem continuos dies*, nisi necessitas contigerit, (ut) tam de communione quam de alio officio se abstineat; et suscitabit eum Dominus ad salutem, et si in peccatis sit, dimittentur ei, ut Apostolus ait » (4).

Menardus censet, textum esse corruptum et ita corrigit: « Et sic faciant illi septem continuos dies, tam de communione quam de alio officio — nempe unctione — nisi necessitas contigerit, ut se abstineat, nempe ab hac repetitione ».

Ad nostram quaestionem quod attinet, textus, ut iacet, eundem praebet sensum: idque satis.

e) Ordo XIV, ex codice saec. XI sumptus, fere ad verbum refert rubricam Sacramentarii S. Gregorii, quae vel saeculo XIII paucis mutatis in codice ms. Victorino recurrit: « Sic faciat illi sacerdos *per septem dies*, si necesse fuerit, tam de communione quam de alio officio; et si in peccatis fuerit, dimittentur ei » (5).

298. 2° **Exempla relatam praxim confirmant.**

Peculiari memoria dignum est factum, quod narratur in vita S. Remberti, archiepiscopi Hamburgensis († circa annum 887), paulo post eius obitum conscripta.

« Duodecimo igitur die, ita refertur, ante transitum suum perveniens ad ecclesiam Bremensem, ipso mox die infirmitate correptus est: cumque per horas omnes infirmitas graviter cresceret, ipse semper psalmodiis et lectionibus sacris intentus sese ad futurum de hac vita transitum sollicite praeparabat, et quamquam languoris inanitas corporeis viribus defectum ingereret, animo tamen semper invictus apostolicam praetendebat fortitudinem, de qua dicit: Quando ego infirmor, tunc fortior sum et potens. *Septimo autem ante obitum die mysterium s. unctionis cum oleo sancto ei (sibi) fieri praecepit*, et una cum communione Corporis et Sanguinis Domini *usque in diem animae exeuntis de corpore hoc salutare remedium omni die percepit* » (6).

299. 3° **Disciplina Ecclesiae orientalis id confirmat.**

In Ecclesia orientali, praesertim graeca — dicunt patroni huius sententiae — usus iam diu ante schisma ortum vigebat, et adhuc viget, ministrandi *saepius* i. e. *septies* extremam unctionem in eadem infirmitate.

(4) Migne, *l. c.*, p. 528.
(5) Martène, *op. cit.*, I, p. 931.
(6) *Acta Sanctorum*, 4 febr., p. 571.

a) *Ignatius* archiepiscopus, unus ex recentioribus theologis russiacis, censet « *septemplicem numerum* lectionum, orationum, unctionum positum esse in ritu benedictionis olei *secundum normam dierum*, quibus antiquitus presbyteri infirmum s. unctionis causa visitabant. Quaque vice post precationem, quae unctionem praecedit, legebant unam lectionem ex Apostolo et Evangelio, deinde ecteniam pro infirmo, quam excipiebat oratio cum unctione... Hoc modo euchelacon olim *septem diversis visitationibus* presbyterorum perfectum esse videtur. Cum decursu temporis infirmi coepissent ad illud mysterium solum in extrema necessitate confugere et spiritus devotionis imminutus minus patiens fieret in orationibus, illud abbreviatum est in unum orantium (presbyterorum) conventum, in quo totus ritus *septem dierum* simul perficitur » (7).

b) Dissidentes orientales ab Ecclesia saec. V separati eandem praxim servant. V. g. ordo quidam lampadis apud Coptitas haec habet: « Si infirmus est in domo sua, vadat ad eum unus ex sacerdotibus ecclesiae et ungat eum oleo et imperet ei, ut seipsum ungat *per septem dies* » (8).

Ad haec *Denzinger* (9) notat: « Ex Vanslebio etiam ungunt infirmum *per septem dies* ».

300. 4° **Ratio theologica hanc sententiam confirmare dicitur.**

Sacramentum, aiunt, tamdiu iterari nequit, quamdiu eius effectus, scil. gratia sanctificans cum fructibus peculiaribus ei adnexis, nequit denuo obtineri. Porro gratia sanctificans cum aliis suis donis ex opere operato non obtinetur nisi mediante *re* et *sacramento*, causa eius proxima. Qui ergo perpetuum vel temporaneum habet impedimentum, quominus iterum consequatur rem et sacramentum, sacramenti incapax est in perpetuum vel ad tempus.

Quare baptismus, confirmatio et ordo numquam iterari possunt, quia eorum res et sacramentum est deputatio *perpetua*, indelebili charactere obsignata, ad certas sacras functiones.

Matrimonium vivente coniuge non patitur iterationem, cum eius res et sacramentum, nempe vinculum coniugale, in indivisibili constet et duplex vinculum simultaneum lege evangelica excludatur; rupto autem vinculo per mortem unius coniugis seu per legitimam matrimonii solutionem, fit locus sacramenti iterationi.

In extrema unctione res et sacramentum consistit in titulo sive in iure ad confortationem spiritualem et alia auxilia cum illa coniuncta. Hoc ius in subiecto oritur ex efficaci eius repositione in manu misericordiae divinae.

(7) *De sacramentis*, p. 296 s.
(8) Cfr. Denzinger, *Ritus Orientalium*, II, p. 501 ss.
(9) *Op. cit.*, II, p. 506.

Quaestio autem, de qua hic agitur, est ista: *potestne ius ad confortationem spiritualem augeri*, seu *confortatio spiritualis ex opere operato crescere?*

Affirmative respondendum esse, manifestum dicunt patroni huius sententiae: « nam confortatio secundum se utpote consistens in actibus fidei, spei, caritatis, laetitiae spiritualis, nullis limitibus circumscribitur; in sacramento autem confertur *secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult, et secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem* (10). Crescente autem confortatione, facilius subiectum in se procurat dispositionem necessariam ad remissionem culparum venialium, quae forte nondum sunt expiatae, et ad condonationem reatus poenae temporalis forte residui; crescente confortatione, etiam augetur eius salubris influxus in corpus, unde sequitur maior relevatio et, si expedit, restitutio sanitatis » (11).

Praeterea, aiunt, extrema unctio, quae non magis quam poenitentia ordinatur ad remissionem peccatorum, non est medicina contra sequelas peccatorum post eius administrationem commissorum. Quare, licet concedatur, sacramentum digne receptum semper ita perfecte curare infirmitatem spiritualem antecedentem, ut ex hac parte iterationi nullus sit locus, tamen subiectum mox iterum erit aptum, cui medicina caelesti succurratur. Aegrotus gratia sacramenti praeditus potest quidem per se culpas subsequentes earumque reliquias abstergere; at nihil obstat, quin sacramentaliter id fiat (12).

301. Sententia negans. — 1. Multi negant, extremam unctionem *valide* conferri posse *saepius* eadem infirmitate eodemque periculo mortis perdurante.

2. Argumenta praecipua sunt haec:

1° **Consensus theologorum.**

Theologi, aiunt, iam per plura saecula fere unanimi consensu amplectuntur doctrinam, extremam unctionem in eodem vitae periculo non posse valide saepius conferri, idque tam firmiter asserunt, ut plerumque ne mentionem quidem faciant alterius sententiae.

(10) Conc. Trid., Sess. VI, cap. 7, *de iustif.*
(11) Kern, *op. cit.*, pag. 352.
(12) Huic sententiae favet cl. Kern dicens (*op. cit.*, pag. 338 ss.), gravibus rationibus
niti opinionem, quae affirmat, « extremam unctionem, spectato eius valore, in eadem infirmi-
tate etiam manente eodem mortis periculo saepius conferri posse ».
Prümmer (III, n. 582, nota 55) ait: « Pauci theologi (e. gr. Kern, *De extr. unct.*, l. 5, prop.
XIII) docent, extremam unctionem valide conferri in eadem infirmitate et in eodem periculo
mortis ».
Kern (*l. c.*) minime hoc docet, sed tantum probat vel saltem probare conatur, *gravibus
rationibus inniti* sententiam, « extremam unctionem, spectato eius valore, in eadem infirmi-
tate etiam manente eodem mortis periculo saepius conferri posse ». Quod profecto non est idem
ac simpliciter docere.

Num revera adsit iste consensus theologorum, vide infra dicenda (n. **304**).

2° **Prohibitio Ecclesiae.**

Ecclesia, inquiunt, iteratam collationem sacramenti in eadem infirmitate eodemque mortis periculo non solum non commendat, sed positive prohibet. Sacramenta conferunt gratiam sanctificantem ex opere operato; quare si extrema unctio posset valide pluries conferri in eodem statu morbi, Ecclesia deberet non solum abstinere ab huiusmodi prohibitione, sed valde commendare sacramenti iterationem, sicuti commendat frequentem imo et quotidianam Eucharistiae receptionem.

Huc spectant:

a) Clemens VI in epist. « *Super quibusdam* » an. 1351 interrogavit Patriarcham Armenorum: « Si credis, quod omnis homo mortalis adultus in eo solo casu, quo graviter est infirmus et in mortali periculo constitutus, debet devote et fideliter semel dumtaxat in eadem infirmitate sacramentum unctionis requirere et suscipere » (13).

b) Verba Concilii Trid. (14).

c) Praescriptum can. 940, § 2.

3° **Natura extremae unctionis.**

Hoc sacramentum ex ipsa sua institutione habet finem et virtutem, ut semel collatum in una infirmitate, qualemcumque cursum sumat, tamquam medicina supernaturalis operetur et in suo ordine sufficiat. Secus, aiunt, hoc sacramentum valde imperfectum videretur atque parum efficax in ordine ad effectum proprium producendum (15).

302. Examen rationum adductarum. — Argumenta in favorem utriusque sententiae allata, non sunt validissima nec eo minus peremptoria, imo nonnulla ex iisdem sunt valde debilia.

1. Sane quoad argumenta *prioris* sententiae, haec animadvertisse sufficiet:

Ad I. Verba « *de alio officio* » optime intelligi possunt de orationibus super infirmum recitandis, non autem de vera et proprie dicta iteratione sacramenti (16). Praeterea antiquis Codicibus plena et caeca fides

(13) Raynald., *Annal. eccl.* ad an. 1351, n. 12; Lercher, *Institutiones theologiae dogma-
ticae*, IV, n. 509.
(14) Sess. XIV, cap. 3, *de extrema unctione*, supra relata (n. **281**).
(15) Hanc sententiam eiusque argumenta accurate proponit Schmid in *Zeitschrift für
katholische Theologie*, 1901, p. 263 ss.
(16) Quidam, inter quos eminent Schmid (*l. c.*, p. 261 s.) et Gutberlet (*Dogmatische Theo-
logie*, 10, n. 231), censent, officium cuiuslibet septem dierum fuisse vere sacramentale; at non
quovis die integrum sacramentum esse collatum, verum ex unctionibus sacramentalibus sin-
gulorum dierum tamquam totidem momentis partialibus coaluisse unum integrum sacra-

nullatenus tribuenda est. Demum asserta praxis valde restricta ac limitate reperitur. Ergo.

Ad II. Exempla, quae assertam praxim confirment, rarissima sunt, imo unum vel alterum dumtaxat allegari potest; nec istud plane certum atque indubitatum videtur ad rei veritatem comprobandam.

Ad III. Disciplina Ecclesiae orientalis maxime incerta est.

1° Aliud imprimis, quod sacramentum ministretur *simul* a septem presbyteris, aliud quod ministretur *successive* per septem dies.

2° Testimonium Ignatii archiepiscopi, theologi russiaci, rem nullatenus evincit.

3° Nihil iure deduci potest ex praxi vigente apud Coptitas: tum quia in se considerata est valde dubia, tum quia praescribitur, ut infirmus « *seipsum* ungat per septem dies », ac propterea inde colligitur, non agi de unctione sacramentali, cum nemo possit sibi conferre sacramentum.

4° *Arcudius*, rerum orientalium peritissimus, de consuetudine apud orientales vigente hoc profert iudicium: « Mihi fit verisimile, praesentem consuetudinem, ut nunc fit, esse abusum » (17).

Item *Goar*, qui praxim Graecorum tuetur, supponit cum Arcudio, in eodem morbi periculo *semel* tantum extremam unctionem *valide* ministrari (18).

Ad IV. Argumentum ex ratione theologica desumptum, est validum quidem, sed nequaquam decisivum, prospecto fine et effectu huius sacramenti.

303. 2. Quoad argumenta *alterius* opinionis haec breviter animadvertenda:

mentum, simili modo ac secundum vigentem disciplinam per plures unctiones sacramentum perficitur, licet eius essentia minime id exigat.

Haec opinio non videtur admittenda, cum plura eaque gravia obstent incommoda.

1° Imprimis non constat, Ecclesiam habere potestatem ita dispertiendi sacramentum, ut, prout illud tribus, septem, decem diebus ministretur, singulis diebus tertia, septima, decima pars gratiae ei annexae subiecto obveniat.

2° Deest paritas cum vigente disciplina; nam sacramentum nunc perficitur pluribus unctionibus *in se*, independenter ab intentione ministri, partialibus. Antiquitus, contra, statim primo die plenus ritus sacramentalis cum integra materia et forma adhibebatur; sequentibus autem diebus nihil addebatur, sed plane idem fiebat quod primo. Quare vel primo die sacerdos habebat intentionem conferendi sacramentum vel non. Si prius, totus effectus illo die producebatur; si posterius, nihil fiebat.

3° Praeterea antiqui Ordines praescribunt, ut secundo et sequentibus diebus officium totum repetatur, « *si necessitas fuerit* ». Ergo si deerat ratio necessitatis, nempe si aegrotus iam extra periculum erat, repetitio omittebatur, imo omitti debebat. At quis dicet, istis temporibus collationem sacramenti saepe esse inchoatam et non perfectam?

Hinc manifesto videtur excludenda opinio, tunc temporis sacerdotes habuisse intentionem sacramentum non perficiendi nisi toto ritu septem diebus repetito. Cfr. Kern, *op. cit.*, p. 343 ss.

(17) *De concordia Ecclesiae occidentalis et orientalis in septem sacramentorum administratione*, lib. V, cap. 6.

(18) *Euchologium*, pag. 354, n. 37.

Ad I. Deest profecto unanimis consensus theologorum, ut ipsi patroni fatentur. Praeterea etiam ex iis Doctoribus, qui affirmant extremam unctionem in eodem infirmitatis statu iterari non posse, plerique praescindunt a quaestione de *validitate*, de qua sola hic agitur. Vide n. **304.**

Ad II. Vetitum Ecclesiae iterandi hoc sacramentum optime explicari potest ac revera explicatur, quin inde eruenda sit invaliditas iterationis. Ecclesia prohibet ne quis pluries in die sanctissimam Eucharistiam recipiat; si quis reciperet, *valide* procul dubio reciperet. Item Ecclesia vetat Sacrum pluries in die celebrari; si presbyter Missam bis aut ter vel quater celebraret, valide sacramentum Eucharistiae conficeret, positis ponendis.

Ex epist. « *Super quibusdam* » Clementis VI nihil profecto eruitur in favorem huius sententiae. Sane ne verbum quidem in ea reperitur de *invalida* iteratione sacramenti in eodem mortis periculo. Merito reiicitur, isque solus, error apud Orientales satis diffusus.

Item ex textu Concilii Trid. (Sess. XIV, cap. 3, *de extrema unctione*) et can. 940, § 2 nihil iure deduci potest in favorem istius opinionis, cum neque explicite neque implicite dicatur *invalida* iteratio extremae unctionis in eadem infirmitate eodemque mortis periculo.

Ad III. Conclusio latius patet praemissis. Nam extrema unctio non ideo dicitur iterabilis, quatenus prima sacramenti collatio fuerit imperfecta et parum efficax, sed quatenus titulus sive ius ad peculiaria gratiae auxilia multiplicetur. Nonne quis *valide* potest *pluries* in hebdomada, imo in die recipere absolutionem sacramentalem et Eucharistiam? Inde quis deducet, primam sacramenti collationem fuisse imperfectam et parum efficacem?

304. Quid sentiant de ista quaestione Doctores antiquiores.

1° *Hugo a S. Victore* dicit: « Si unctio iterari non potest, nec oratio iterari potest. Utraque enim illic (in epist. S. Iacobi) commemorata est. *Orent*, inquit, *pro eo ungentes eum oleo* sacro... Quare ergo negetur, quod unctionis sacramentum super infirmum iterari possit ad reparandam saepius sanitatem et ad impetrandam saepius peccatorum remissionem, cum negari non possit, pro *eadem* corporis sanitate et similiter pro peccatorum remissione saepius iterandam esse orationem? Et ut in sacramentis idem demonstremus, quis dicat, hominem aspersionis aqua (benedicta) semel lustratum, amplius aspergi non posse; et quod maius est, sacramento Corporis et Sanguinis Christi semel percepto, amplius illud suscipere non debere?... Sicut ille, qui Corporis Christi sacramentum iam percepit, nequaquam idcirco a percipiendo iterum eo prohibetur, sic ei, qui unctionis sacramentum accepit, si necesse fuerit

et causa sive devotio expostulet, ut illud iterum percipiat, rationabiliter non contradicitur » (19).

Igitur *Hugo a S. Victore* iterabilitatem admittit eamque rationibus adductis probat. Quod autem loquatur de valida iteratione in eodem periculo, liquet ex allegatis rationibus; secus inepte argumentatus fuisse dicendus foret (20).

2° *Abaelardus* ait: « De iteratione, secundum diversas consuetudines fiat Ecclesiarum. Iacobus enim cum dicat: *Infirmatur quis* etc., non videtur prohibere, quin repetatur » (21).

3° *Baudinus* docet: « Haec autem unctio pro vario usu Ecclesiarum iteratur vel tantum semel praestatur » (22).

4° *Petrus Lombardus* haec habet: « Sacramentum altaris et poenitentiae et coniugii saepe iterari videtur, quia saepe sacramentum Corporis percipitur, frequenter poenitentia agitur, coniugium saepe contrahitur. Quare ergo unctio similiter non potest iterari? Si morbus non revertitur, medicina non iteretur. (Quid vero, si morbus non recedat?) Si vero morbus non potest cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari potest, ita et unctio iterari posse videtur: utrumque enim illic commemorat Iacobus, et utrumque illic cooperatur ad conferendam alleviationem corporis et animae. Cur ergo negatur unctionem super infirmum posse iterari ad impetrandam saepius sanitatem mentis et corporis, cum propter infirmitatem eadem saepe iteranda sit oratio? Quidam autem de omni sacramento intelligi volunt, quod non sit iterandum, scilicet secundum totum illud, quod pertinet ad sacramentum, dicentes, quaedam sacramenta saepius posse suscipi, quaedam vero non. Nec tamen quae saepius sumuntur, totaliter iterantur, ut sacramentum altaris et unctionis, quae licet sumantur saepius, tamen quia non iterum benedicitur eadem hostia vel idem oleum, non iteratur sacramentum cum iniuria » (23).

5° *Alanus ab Insulis* ait: « Sunt qui dicunt de hoc sacramento, quod iterari non possit sicut nec baptismus; sed quia sacramentum poenitentiae est et Poenitentia potest iterari, probabile est, hoc sacramentum posse iterari » (24).

6° *S. Albertus M.*, postquam « sine praeiudicio » positive affirmavit, post annum remanente morbo permissam esse iterationem, ita pergit: « Si tamen ab aliquo Patre sancto vel a Domino Papa aliter in hac quaestione determinari invenitur, magis iudicarem illius sententiae standum quam meae, quia magis in hac parte credendum est inspirationi Ecclesiae, quam rationi coniecturanti ex incertis » (25).

Egregius auctor igitur non negat, sed tantum dubius haeret.

(19) *De sacramentis*, lib. II, pars 15; Migne, *P. L.* CLXXVI, 578 ss.
(20) Straub (*op. cit.*, II, n. 923) minus recte interpretari videtur textum Hugonis a S. Victore. Verba huius auctoris sunt perspicua, ut cuique sedulo legenti patet.
(21) *Epitome theologiae christianae*, cap. 30; Migne, *P. L.* CLXXVIII, 1745.
(22) Sent. lib. IV, D. 22; Migne, *P. L.* CXCII, 1102.
(23) Lib. IV Sent., D. 23.
(24) *Theologicae regulae*, reg. 113; Migne, *P. L.* CCX, 681.
(25) In IV, D. 23, art. 21.

7° *S. Bonaventura*, iuxta suam opinionem de effectu principali extremae unctionis, asserit, eam conferendam esse in extremo periculo, quod nequeat diu durare, sed mox vel mortem adducat vel excipiatur ab aliqua remissione intensionis morbi; sequente iterum aggravatione, « quia venialia iterum redire possunt et iterum infirmitas corporalis aggravatur, potest et debet sacramentum unctionis iterari » (26).

8° *S. Thomas* quaerit: « Utrum in eadem infirmitate (extrema unctio) debeat iterari ». Ita ratiocinatur: « Ad secundum sic proceditur. Videtur quod in eadem infirmitate non debeat iterari. Quia uni morbo non debetur nisi una medicina. Sed hoc sacramentum est quaedam spiritualis medicina. Ergo contra unum morbum non debet iterari. Praeterea, secundum hoc posset aliquis infirmus tota die inungi, si in eodem morbo posset iterari unctio; quod est absurdum ».

Et respondet: « Sed contra est, quod aliquando morbus diu durat post sacramenti perceptionem, et sic reliquiae peccatorum contrahuntur, contra quas principaliter hoc sacramentum datur. Ergo debet iterari... Dicendum quod hoc sacramentum non respicit tantum infirmitatem, sed etiam infirmitatis statum; quia non debet dari nisi infirmis, qui secundum humanam aestimationem videntur morti appropinquare. Quaedam autem infirmitates non sunt diuturnae: unde si in eis datur hoc sacramentum tunc quando homo ad statum illum pervenit quod sit in periculo mortis, non recedit a statu illo, nisi infirmitate curata; et ita non debet iterum inungi; sed si recidivum patiatur, erit alia infirmitas, et poterit fieri alia inunctio. Quaedam vero sunt aegritudines diuturnae, ut hectica, hydropisis et huiusmodi, et in talibus non debet fieri inunctio, nisi quando videntur perducere ad periculum mortis; et si homo illum articulum evadat eadem infirmitate durante, et iterum ad similem statum per illam aegritudinem reducatur, iterum potest inungi, quia iam quasi est alius infirmitatis status, quamvis non sit alia infirmitas simpliciter. Et per hoc patet solutio ad obiecta » (27).

Igitur *Angelicus* admittit vel saltem admittere videtur, sacramenti efficaciam permanentem non impedire valorem novae inunctionis, cum ipse permittat, ut cum aegrotus iterum adducitur in periculum *propinquae* mortis, denuo iuvari possit sacramento extremae unctionis.

305. 2. **Scholastici posteriores, qui floruerunt ante Concilium Tridentinum,** fere omnes sequuntur vel *S. Albertum M.*, vel *S. Bonaventuram*, vel *S. Thomam.*

(26) In IV, D. 23, art. 2, q. 2.
(27) *Suppl.*, q. 33, art. 2.

306. 3. **Doctores post Concilium Trid. florentes** dividi possunt in quadruplicem classem.

Alii expresse propugnant iterabilitatem extremae unctionis durante eodem periculo.

Multi defendunt eius iterabilitatem ex antiqua disciplina illud ministrandi per septem continuos dies.

Plures referunt antiquam praxim eamque improbare non audent.

Non pauci auctores, praesertim moralistae, docent, presbyteros non debere esse nimis anxios in extrema unctione iteranda, praxim antiquam in memoriam revocantes.

Demum alii docent, sacramentum in eodem mortis periculo iterari non posse secundum vigentem disciplinam, quin de quaestione dogmatica seu speculativa sermonem faciant, ita ut a quaestione de *valore* iterati sacramenti abstrahant omnino.

1º *Propugnant expresse iterabilitatem:* Menardus, Martène, Iuénin, Launoi, Drouven, Catalanus, Pellicia, Binterim, Heinrich, Pouget, aliique (28).

2º *Defendunt iterabilitatem extremae unctionis ex antiqua disciplina,* v. g. Tournely (29), Wirceburgenses (30).

Tamburini, contra, negat valide iterari posse (31).

3º *Referunt praxim antiquam eamque non improbant,* v. g. Billuart (32), Schanz (33), Gerbert (34).

4º *Praxim antiquam in memoriam revocant, sacerdotes adhortantes, ne sint nimis anxii in extrema unctione iteranda.* Ita v. g. *Benedictus XIV*, cuius verba supra (n. **284**) retulimus. Item *S. Alphonsus* docet: « Secus vero ait... Benedictus XIV (de nobis optime meritus) si dubitetur, an revera morbi status mutatus sit; tunc enim dicit expedire ad sacramenti iterationem propendere, *eo quod haec sit uniformior veteri Ecclesiae consuetudini*, et per eam novum spirituale subsidium infirmo obveniat » (35).

(28) Menardus, *In notis ad librum sacramentorum S. Gregorii* (Migne, *P. L.* LXXVIII, 523); Martène, *De antiq. Ecclesiae ritibus*, I, p. 832 s.; Iuénin, *Comment. histor. et dogmaticus de sacramentis*, dissert. VII, q. 9, c. 1; Launoi, *Opera omnia*, t. I, p. 548 ss.; Drouven, *De re sacramentaria*, lib. VII, q. 5, cap. 2; Catalanus, *Rituale Romanum perpetuis commentariis exornatum*, de sacram. extremae unctionis, tit. V, cap. 1, § 1, n. 11; Pellicia, *De christ. Ecclesiae politia*, t. II, lib. 6, sect. 2, cap. 3, § 2; Binterim, *Denkwurdigkeiten*, 6, B. 3, T. 3, K., § 9; Heinrich, *Lehrbuch der kath. Dogmatik* etc., p. 773; Pouget, *Institutiones catholicae in modum catecheseos*, cap. VI, § 3.

(29) *De sacram. extremae unctionis*, quaest. ult., art. 2.

(30) *De extrema unctione*, cap. 2, art. 3.

Tournely (*l. c.* n. 31) ait: « Unde quod dicit Henno (p. 374) iteratum in eodem morbo sacramentum, ex communi Doctorum sententia irritum fore, *nequidem meretur confutari* ».

(31) Lib. VI, *de extrema unct.*, cap. 2, § 6, n. 1.

(32) *De extrema unctione*, dissert. unica, art. 7.

(33) *Die Lehre von den Sakramenten*, p. 661 s.

(34) *Principia theologiae sacramentalis*, cap. 6, § 78.

5º *Non pauci Doctores silent de hac quaestione,* praxim Ecclesiae *semel* dumtaxat ministrandi extremam unctionem in eadem infirmitate eodemque mortis periculo simpliciter enuntiantes. Ita Coninck (36), Castropalao (37), Diana (38), Elbel (39), Suarez (40), etc.

307. Quid sentiant moderni theologi et moralistae. — 1. Multi vigentem disciplinam enuntiant, nullum de valida aut invalida iteratione sacramenti in eodem mortis periculo iudicium ferentes. Ita v. g. Ferreres, Génicot, Noldin, Ubach, Pesch, De Augustinis et alii (41).

2. Pauci affirmant, extremam unctionem in praefata hypothesi *valide* conferri.

Vermeersch ait: « Itaque iteratio istius sacramenti in eodem periculo, etsi graviter prohibita, non tamen invalida videtur » (42).

3. Plerique aut explicite aut implicite docent, sacramentum in eodem periculo *invalide* ministrari. Ita D'Annibale, Straub, Del Val, Van Noort, Lercher, Rath, Billot, Gennaro, Prümmer, Otten, etc. (43).

308. Doctrina tenenda. — Ex iis quae late tradidimus conclusio ista sponte consequitur:

1º Communior sententia est, sacramentum extremae unctionis *valide* in eadem infirmitate eodemque mortis periculo iterari non posse.

2º Haec sententia *certa* dici nequit, cum nullum argumentum in eius favorem adductum, sit peremptorium ac decisivum.

Huc spectant quae alibi dicta sunt (n. **302**).

Praeterea, ut clarius liqueat, praedictam sententiam certam dici non posse, deficiente authentica R. Pontificis declaratione, id animadver-

(35) Lib. VI, n. 715.

(36) *De sacramentis*, disp. 19, dub. 8.

(37) *De sacramentis*, tract. 26, punct. 6, n. 17.

(38) Tract. IV, *de sacram. extremae unctionis*, resol. 40.

(39) *Theol. mor.*, P. VIII, *de sacramentis*, confer. 10, n. 231.

(40) Disp. 40, sect. 4, n. 6.

(41) Ferreres, *Compendium theol. mor.*, II, n. 846; Génicot, *Institutiones theol. moralis*, II, n. 423; Noldin, *Summa theol. mor.*, III, n. 462; Pesch, VII, n. 558; De Augustinis, II, *de extrema unctione*, art. 7.

(42) *Theol. mor.*, III, n. 666.

(43) D'Annibale, III, n. 417; Straub, *De Ecclesia*, II, n. 921 ss.; Del Val, *Sacra theologia dogmatica*, III, art. 4, n. 14; Van Noort, IV, n. 184; Lercher, *Institutiones theologiae dogmaticae*, IV, n. 503; Rath, *op. cit.*, n. 57; Billot, *De Ecclesiae sacramentis*, II, th. XXVII; Gennaro, *Elementa theol. mor.*, V, n. 1030; Prümmer, *Manuale theol. mor.*, III, n. 582; Otten, VI, n. 318, qui ait: « Defendi vix posse videtur sententia quam proponit P. Kern, nempe extremam unctionem, spectato eius valore, in eadem infirmitate etiam manente eodem mortis periculo saepius conferri posse ».

tendum censemus. Generatim Doctores, qui tenent sacramentum extremae unctionis invalide iterari in eodem mortis periculo, hoc deducunt ex fine seu effectu sacramenti.

Billot ait: « *Repugnat* repeti sacramentum, quando proximus eius effectus iam existit, qui nec augeri potest nec numero multiplicari... Titulus ad gratiam ratione infirmitatis corporalis inducitur, cum infirmus qua talis subiectum existat huius sacramenti... Ergo tamdiu manet, quamdiu eadem manet infirmitas, sed non protrahitur ultra » (44).

Item *Prümmer:* « Iteratio extremae unctionis non potest fieri (valide et licite) in eadem infirmitate et in eodem mortis periculo, quia efficacia huius sacramenti tamdiu durat, quamdiu remanet idem mortis periculum, pro quo fuit collatum » (45).

Pariter *Van Noort, Lercher, Gennaro* aliique docent, valide iterari non posse, iisdem fere verbis, scil. « quia effectus immediatus seu titulus appellans gratiam perdurat », vel « quia sacramenti efficacia tamdiu perseverat, quamdiu idem mortis periculum durat » (46).

Quamvis argumentum hoc sit procul dubio ceteris validius, tamen certum atque omnino concludens dici nequit. Porro si argumentum non est certum ac decisivum, profecto ne ipsa quidem conclusio inde deducta potest dici certa atque indubitata.

Ex eo quod efficacia sacramenti tamdiu durat quamdiu manet idem periculum mortis, id unum logice et absolute consequitur, nempe nullam esse necessitatem iterandi sacramentum; sed necessario et absolute minime consequitur, sacramentum in tali casu invalide conferri.

Dicitur: Proximus effectus extremae unctionis « nec augeri potest nec numero multiplicari ». Id supponitur a patronis istius sententiae, et quidem ut *certum*. Sed re vera estne id omnino certum theologice atque ut tale indubiis argumentis comprobatum? V. g. effectus sacramenti poenitentiae est remissio peccatorum per infusionem gratiae sanctificantis simulque collatio gratiae sacramentalis. Porro, licet iam peccata sint deleta et obtenta gratia sacramentalis, nonne sacramentum poenitentiae potest iterum valide conferri?

Ceterum ipse *Suarez* docet, effectum sacramenti tamdiu durare quamdiu manet infirmitas, et nihilominus inde nullatenus concludit, invalide iterari sacramentum in eadem infirmitate et in eodem mortis periculo (47).

Ubi agitur de *valore* sacramentorum, voluntas Christi Domini, qui ea instituit, attendenda est eaque ex S. Scriptura et Traditione eruenda, per Ecclesiae infallibile magisterium nobis manifestata.

(44) *De Ecclesiae sacramentis*, II, th. XXVII.
(45) *Manuale theol. mor.*, III, n. 582.
(46) Van Noort, IV, n. 184; Lercher, IV, n. 503; Gennaro, V, n. 1030.
(47) Disp. 49, sect. 4, n. 6.

Haec dicta sint, ut status quaestionis perspicue et solide exponatur et variae sententiae earumque argumenta accurate enuntientur.

309. 3. In praxi istae regulae opportune videntur:

a) In *nova* infirmitate periculosa, nempe si aegrotus ex morbo periculoso convaluit et in alium item periculosum incidit, sacramentum iterari *potest* ac *debet*.

b) In *eodem* morbo, si aegrotus saltem probabiliter convaluit e mortis periculo, et in *aliud* periculum mortis incidit, ut in phthisi vel cardiaca infirmitate, sacramentum iterari *potest*.

c) In *eadem* infirmitate, quando *certo* idem periculum mortis perdurat, sacramentum iterari *nequit;* si mortis periculum augetur, accedente novo morbo, non ideo habetur novum periculum mortis, sed idem perseverat, ideoque iteratio vetatur.

d) In dubio an infirmus e periculoso morbo convaluerit necne, exsistente periculo mortis, sacramentum iterari *potest* (48).

e) Post *aliquot menses*, si forte infirmitas perseveret, sacramentum, saltem probabiliter, et valide et licite iterari potest; nam post *diuturnum* tempus rationabiliter dubitari potest utrum aegrotus ex infirmitate *periculosa* convaluerit necne, ideoque non obstat can. 940, § 2. Facilius admittenda sacramenti iteratio ubi agitur de mortis periculo ex *senio*, quod natura sua permanet et augetur.

Articulus III.

De reviviscentia extremae unctionis.

310. An sacramentum extremae unctionis reviviscat. — 1. Communior et probabilior sententia est, nobis aliisque certa, hoc sacramentum, cum obice susceptum, remoto obice, reviviscere, quia remanet titulus exigitivus gratiae, non solum sanctificantis, sed imprimis gratiae alleviantis seu confortantis (1).

2. Hoc supponit sacramentum extremae unctionis ita interdum ministrari, ut sit quidem validum, sed *informe*, quatenus infructuose recipiatur ob aliquem obicem in subiecto existentem.

(48) Cfr. Noldin, III, n. 447; Gougnard, *op. cit.*, p. 80; Wiselstein, *De iteratione extremae unctionis*, in *Revue ecclésiastique de Liége*, 1935-1936, p. 118 ss.

(1) Billot, *De Ecclesiae sacramentis*, II, th. XXVII; Van Noort, IV, n. 183; Lercher, IV, n. 210; Kern, *op. cit.*, p. 373 ss.

3. Qui ex. gr. rationis usu destitutus et habitualiter tantum de mortalibus attritus, extremam unctionem recipit, obtinet quidem iustificationem, non tamen remissionem venialium nec alleviationem nec alios fructus.

Qui ne de mortalibus quidem sufficientem habet attritionem, impedimentum ponit quoad omnes effectus, quia sacra unctio rite suscepta confert gratiam sanctificantem et hac mediante auxilia infirmo qua tali convenientia. Proinde si, deficiente debita attritione, gratia sanctificans non obtinetur, ne alii quidem effectus huius sacramenti producuntur.

4. Obex impediens effectum sacramenti est *fictio*. Haec autem est *formalis* vel *materialis*. Prior adest, si homo deliberate se non disponit ad gratiam obtinendam, si non elicit dolorem de culpis letalibus, quem scit esse necessarium, nempe si recipit *sacrilege* sacramentum. Altera habetur, quando dispositio necessaria ad gratiam consequendam praetermittitur *sine culpa;* quod, in ordine ad hoc sacramentum, praecipue in iis facile accidit, qui usu rationis destituti illud suscipiunt.

311. 5. Sive fictio sit materialis tantum sive formalis, sacramentum extremae unctionis, dummodo ceterae conditiones adsint, imprimis intentio subiecti, *valide* confertur. Nam moralis subiecti dispositio ad valorem nullius sacramenti requiritur, nisi Poenitentiae, cuius essentiam ingrediuntur actus poenitentis (2). Praeterea, si deficiens dispositio sacramentum hoc redderet nullum, esset repetendum statim ac aegrotus suppleret defectum.

6. Sacramentum hoc, cum obice peccati mortalis non retractati susceptum, reviviscit seu gratiam cum iure proximo ad alios effectus inducit eo momento, quo fictio removetur et debita dispositio ponitur.

Sane valida administratio ritus sacramentalis semper aliquid producit in subiecto; secus non esset differentia inter sacramentum valide et invalide collatum. Atqui id, quod sacramentum causat in aegroto ficte suscipiente, nequit esse nisi titulus ad gratiam sanctificantem cum iure ad alios effectus. Iste aegrotus *actu* nullum fructum sacramentalem percipit, cum non praestet necessariam dispositionem moralem; sed eo momento, quo hanc supplet, consequitur statim iustificationem, confortationem ceterosque effectus secundarios perinde ac si tunc primum extremam unctionem reciperet.

Suarez recte animadvertit: « Quamvis hoc sacramentum non imprimat characterem, nec sit omnino initerabile, haec tamen necessaria non sunt ad habendum effectum recedente fictione...; sufficit enim ut sacramentum hoc in eodem morbo et in eodem statu eius iterari non possit, ut expediat habere suum effectum recedente fictione. Maxime si contingat sacramentum

(2) Cfr. Cappello, *De Poenitentia*, n. 64.

hoc sine attritione recipi, et postea durante eadem morbi vi contritionem haberi; non enim debet tunc homo privari ope huius sacramenti, alioqui deberet illud recipere; cur enim privaretur et sacramento et fructu sacramenti, cum alioqui nullum videatur esse essentiale impedimentum ad tale sacramentum iterandum? » (3).

312. Hinc sequitur, extremam unctionem in praxi numquam ministrandam esse sub conditione: *si dispositus es.* Nam si haec conditio ponitur et subiectum reapse est indispositum, licet materialiter tantum, sacramentum nullum efficitur, ita ut, si postea aegrotus defectum corrigat, nullum fructum huius salutaris sacramenti consequatur.

313. Quandonam reviviscat hoc sacramentum. — 1. Card. *De Lugo* asserit, extremam unctionem suam efficaciam extendere ultra mortem, sed tantum quoad remissionem culparum venialium. « Fatemur, inquit, ablato obice post mortem, ad remissionem venialium praeteritorum per eorum debitam retractationem, poni effectum remissionis culpae virtute etiam sacramenti extremae unctionis » (4).

Suarez censet *probabiliter*, virtutem sacramenti extendi ultra recuperatam sanitatem, sed tantum pro inducenda gratia sanctificante (5). Eandem sententiam profitentur *Dicastillo, Sylvester Maurus* et quidam alii.

Sed haec opinio non videtur admittenda. Nam quicumque est incapax accipiendi gratiam qua alleviativam illius debilitatis spiritualis, quae ex gravi morbo producitur, nullum fructum nostri sacramenti percipere potest. Sanus autem est prorsus incapax illius alleviationis spiritualis, quae est effectus principalis extremae unctionis.

Titulus exigitivus gratiae tamdiu manet, quamdiu durat infirmitas. Quare necesse est, ut obex amoveatur adhuc perdurante titulo, scil. durante *eodem* mortis *periculo* ex morbo.

314. 2. **Quomodo obex amovetur?**

1º Si fictio erat *materialis* tantum, nec novum peccatum letale postea commissum fuit, sufficit ut aegrotus praestet id, quod per se ante susceptionem huius sacramenti erat praestandum; nullum enim alium obicem habet, nisi defectum dispositionis ab initio necessariae.

2º Si fictio erat quidem *materialis* tantum, sed gravis culpa post susceptum sacramentum patrata fuit, requiritur vel absolutio sacramentalis vel contritio perfecta. Nam peccatum commissum post susceptam extremam unctionem, huius virtute nequit deleri; unum autem peccatum mortale sine aliis nequit deleri.

(3) Disp. 41, sect. 1, n. 23.
(4) *De sacramentis in genere*, disp. 9, sect. 6.
(5) Disp. 41, sect. 1, n. 24.

Proinde requiritur tum remotio obicis, qui impediebat ne sacramentum statim suam efficaciam exerceret, tum remotio peccati novi, quod tolli nequit nisi per sacramentum poenitentiae aut per contritionem perfectam.

3º Si fictio erat *formalis*, absolutio sacramentalis vel contritio perfecta necessaria omnino est, sive post extremam unctionem peccatum letale iterum commissum fuerit sive non. Nam ipsum sacrilegium, quo infirmus se inquinavit, dum sacramentum hoc recipiebat, est grave peccatum, ad cuius remissionem non extenditur efficacia extremae unctionis, cuius proinde remissio obtinenda est per alia media iustificationis.

Qui vero per sacramentum poenitentiae vel per contritionem perfectam auferunt obicem, gratiam sanctificantem ex duplici fonte ideoque auctam hauriunt (6).

CAPUT VIII.

DE LOCO, TEMPORE ET CAEREMONIIS EXTREMAE UNCTIONIS

ARTICULUS I.

De loco et tempore extremae unctionis.

315. Locus. — 1. Hic mundus ac decens, quantum fieri potest esse debet, cum *sancta sancte tractanda sint*.

In casu necessitatis nihil vetat quominus sacramentum extremae unctionis ministretur etiam in loco minus decenti, v. g. in via, in platea etc. Tunc extrema necessitas excusat profecto, puta si quis ex infortunio aut repentino morbo versetur in articulo mortis aut mors apparens iam supervenerit.

2. *Rituale Rom.* haec habet: « Sacerdos sacramentum extremae unctionis ministraturus, quatenus fieri poterit, *parari curet apud infirmum mensam mappa candida coopertam, itemque vas*, in quo sit bombacium, seu quid simile in sex globulos distinctum, ad abstergendas partes inunctas; *medullam* panis ad detergendos digitos; et *aquam* ad abluendas sacerdotis manus; *ceream* item

(6) Cfr. Kern, *op. cit.*, pag. 378.

candelam, quae deinde accensa ipsi ungenti lumen praebeat. Denique operam dabit, ut *quanta poterit munditia* ac *nitore* hoc sacramentum ministretur » (1).

316. Tempus. — 1. Urgente mortis periculo sacramentum extremae unctionis *quovis tempore* potest ministrari, scil. *quavis die* et *hora*.

2. Quantum fieri potest, melius est ut conferatur tempore *diurno*, potius quam nocturno, nisi necessitas aliave iusta causa aliud postulet; tunc enim accuratius servari poterunt caeremoniae, de quibus infra (n. **318**). Id tamen ne sub levi quidem obligat, etsi nulla adsit peculiaris causa excusans.

3. De ordine servando in sacramentis suscipiendis, seu de relatione inter extremam unctionem et sacramenta poenitentiae et Eucharistiae, vide n. **88**.

S. R. C. declaravit moniales Cistercienses, in periculo mortis constitutas, prius extremam unctionem, dein Viaticum recipere posse secundum proprii Ordinis Rituale (2).

Quod valet etiam pro aliis religiosis utriusque sexus, si peculiari Rituali legitime approbato utantur.

ARTICULUS II.

De ritibus et caeremoniis extremae unctionis.

317. Ritus et caeremoniae in genere. — 1. Imprimis huc spectant quae alibi diximus de unctionibus et precibus etc. (nn. **79**, **87**).

318. 2. *Rituale Rom.* haec statuit: « Convocatis clericis seu ministris, vel saltem uno clerico, qui crucem sine hasta, aquam benedictam cum aspersorio, et librum Ritualem deferat, ipse parochus decenter accipit vas sacri olei infirmorum sacculo serico violacei coloris inclusum, illudque caute deferat, ne effundi possit. Quod si longius iter peragendum, aut etiam equitandum sit, vel alias adsit periculum effusionis, vas olei sacculo, aut bursa inclusum, ut dictum est, ad collum appendat, ut commodius et securius perferat. Praecedat autem sine sonitu campanulae.

« Cum perventum fuerit ad locum, ubi iacet infirmus, sacerdos intrans cubiculum, dicit: ℣. *Pax huic domui.* ℟. *Et omnibus habitantibus in ea.*

(1) Tit. V, cap. 2, n. 1.
(2) S. R. C., *Sanctimonialium Ordinis Cisterciensis*, 8 mart. 1879; *Decreta auth.*, n. 3486.

« Deinde deposito oleo super mensam, superpelliceo stolaque violacea indutus, aegroto crucem pie deosculandam porrigit: mox in modum crucis aqua benedicta eum et cubiculum et circumstantes aspergit, dicens Antiphonam: *Asperges me, Domine*, etc. Quod si aegrotus velit confiteri, audiat illum, et absolvat. Deinde piis verbis illum consoletur et de huius sacramenti vi atque efficacia, si tempus ferat, breviter admoneat; et quantum opus sit, eius animam confirmet, et in spem erigat vitae aeternae.

« Postea dicit: *Adiutorium nostrum*, etc. cum tribus orationibus: *Introeat, Domine Iesu Christe... Oremus et deprecemur... Exaudi nos*, etc.

« Quae orationes, si tempus non patiatur, ex parte vel in totum poterunt omitti. Tum de more facta confessione generali, *latino* vel *vulgari sermone*, sacerdos dicit in singulari numero: *Misereatur tui*, etc., *Indulgentiam... tuorum tribuat tibi*, etc.

« Antequam parochus incipiat ungere infirmum, moneat astantes, ut pro illo orent, et, ubi commodum sit, pro loco et tempore et astantium numero vel qualitate, recitent septem psalmos poenitentiales cum Litaniis Sanctorum vel alias preces, dum ipse unctionis sacramentum administrat. Mox, extensa manu dextera super caput infirmi dicit: *In nomine*, etc.

« Deinde, intincto pollice in oleo sancto, in modum crucis ungit infirmum in partibus hic subscriptis, aptando proprio loco verba formae in hunc modum: (ad oculos) *Per istam sanctam unctionem*, etc.

« Minister vero, si est in sacris vel ipsemet sacerdos, post quamlibet unctionem, tergat loca inuncta novo globulo bombacii vel rei similis, eumque in vase mundo reponat, et ad ecclesiam postea deferat, comburat cineresque proiiciat in sacrarium.

« Quibus (unctionibus) omnibus peractis, sacerdos pollicem fricat cum medulla panis, manus lavat linteoque abstergit; aqua vero lotionis cum pane, suo tempore, mittatur in sacrarium, vel, si hoc desit, in ignem. Deinde dicit: *Kyrie eleison*, etc.

« Ad extremum, pro personae qualitate, salutaria monita breviter praebere poterit, quibus infirmus ad moriendum in Domino confirmetur et ad fugandas daemonum tentationes roboretur.

« Denique aquam benedictam et crucem, nisi aliam habeat, coram eo relinquat, ut illam frequenter aspiciat, et pro sua devotione osculetur et amplectatur » (1).

319. Praestat referre quae leguntur in *antiquo Rituali Romano*: « Quoniam autem huiusmodi forma variis verbis traditur in di-

(1) Tit. V, cap. 2, nn. 2-14.

versis Ecclesiis, etiam praemittendo verba indicativa et subiungendo deprecativa, unaquaeque Ecclesia suam potest retinere formam, modo semper adhibeantur verba deprecativa; ut *Ungo hos oculos oleo sanctificato, in nomine Patris † et Filii † et Spiritus Sancti †*, et postea sequitur: *Per istam unctionem et suam piissimam misericordiam* etc.

« Ceterum apud sanctam Romanam Ecclesiam unam tantum in hoc sacramento deprecandi formulam traditam, et passim in Italia et toto orbe receptam esse compertissimum et exploratissimum est, quae pauculis quibusdam vocibus immutatis, eundem tamen sensum duobus modis exprimentibus, profertur; quorum alter est

ad oculos

« Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam parcat *vel* indulgeat tibi Dominus quidquid oculorum vitio deliquisti.

Ad aures, quidquid aurium vitio deliquisti.
Ad nares, quidquid narium vitio deliquisti.
Ad os, quidquid linguae vel oris vitio deliquisti.
Ad manus, quidquid tactus vitio deliquisti.
Ad pedes, quidquid incessus vitio deliquisti.
Ad lumbos, quidquid lumborum aut carnis vitio deliquisti.

« Alter vero modus est priori similis, licet paucis in verbis dissimilis, videlicet

Ad oculos

« Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per visum, *et sic in reliquis, variando per sensus.*

« Quare et in huius sacramenti exhibitione praedicta forma secundum ritum Romanae Ecclesiae alterutro modo servanda est, aut ut hic ponitur, sicut et apud alias Ecclesias propria, si deprecativa etiam verba continet, servari potest.

« Quod autem apud aliquos immutentur aliqua verba, ut pro *indulgeat tibi Deus* dicatur *parcat*, vel *remittat*, vel *dimittat*, aut *ignoscat* (quod magis latine diceretur), aut *sanet* quidquid *deliquisti*, aut *commisisti*, non variat essentiam; sed quoniam nulla fit sententiae immutatio, constat eandem ab omnibus formam religiose servari » (2).

320. Vestes sacrae, lumen et ministri. — 1. Sacerdos in extrema unctione ministranda uti debet *superpelliceo* et *stola* violacei coloris.

(2) *Rituale Sacramentorum Romanum* Gregorii Papae XIII Pontif. Max. Iussu editum, Romae, 1584, *de administratione sacramenti extremae unctionis*, pag. 325. Cfr. etiam Chardon, *Histoire des sacrements*, appendice du traité de l'extrême-onction; Migne, *Cursus theol.*, XX, 775, ss.

Praeterea adhibere debet *ministros*, vel saltem *unum* clericum seu *ministrum*. Ita ex *Rituali Rom.* (l. c.).

2. Num haec sub poena peccati requirantur necne, statim declarabitur.

321. Quaenam obligatio servandi caeremonias. — 1. Procul dubio caeremoniae proprie dictae, quae huius sacramenti administrationem respiciunt, adamussim servari debent.

Huc sane spectat praescriptum can. 733, § 1: « In sacramentis conficiendis, administrandis ac suscipiendis accurate serventur ritus et caeremoniae quae in libris ritualibus ab Ecclesia probatis praecipiuntur ».

De precibus vide n. **87**.

322. 2. S. R. C. declaravit extremam unctionem administrandam esse cum stola et superpelliceo iuxta Rituale, non obstante consuetudine contraria (3).

Plures censent, extra casum necessitatis, esse *grave* ministrare hoc sacramentum absque ulla veste sacra; *leve* omittere *vel* stolam *vel* superpelliceum.

At nonnulli dubitant, nec immerito forte, de gravitate obligationis in priori casu. Probabilius nullum est peccatum, si sacramentum ministretur, scandalo et contemptu remoto, sine superpelliceo. Item probabiliter nullum est peccatum, si adhibeatur stola alterius coloris.

Omnes concedunt *in casu necessitatis* omnem abesse culpam, si tempus ita urgeat, ut sacerdos immorari non possit ad sacras vestes praeparandas vel assumendas vel adsit periculum irreverentiae ex parte acatholicorum.

Proinde sacramentum hoc ministrari potest occulte sine vestibus sacris et lumine, si ex parte haereticorum aut infidelium adsit periculum sacrilegii (4).

Nonnulli veteres theologi docebant, ne in casu quidem necessitatis licere extremam unctionem ministrare sine superpelliceo et stola, quia hoc sacramentum non est stricte necessarium, et reverentia sacramenti praeferenda est cuilibet utilitati privatae. Ita *Palaus*, *Bonacina* et quidam alii (5).

(3) S. R. C., *Gandaven.*, 16 dec. 1826, Secunda facti species, q. 2; *Decreta auth.*, n. 2650.

(4) S. R. C., *Vicariatus Apostolicus de Dania*, 4 febr. 1871, ad I, q. 2; *Decreta auth.*, n. 3234.

(5) Palaus, tract. 26, punct. 8, n. 11; Bonacina, *De extrem. unct.*, punct. 6, n. 9.

S. Alphonsus (lib. VI, n. 726) refert hanc sententiam, quin approbet vel improbet. Solum dicit, *etiam* contrariam sententiam esse *probabilem*.

Pro illa opinione S. Doctor allegat quoque Sporer et Elbel. Sed hic *expresse* alteri sententiae patrocinatur, dicens: « In casu necessitatis, ubi aegrotus aliud sacramentum non suscepisset, nec sacerdos ad manus habet vestes sacras, *ego... non dubitarem esse ministrandam* (unctionem) *sine vestibus sacris* » (*l. c.*, n. 46).

Hodie haec opinio communiter reiicitur a theologis, et iure profecto; ita ut tanquam erronea et iam obsoleta dicenda sit. Sane vestes sacrae nonnisi ex lege ecclesiastica requiruntur; porro lex ecclesiastica non obligat cum gravi incommodo. Praeterea sacramenta sunt *propter homines* instituta a Christo D. Atqui non praesumitur Christum, qui extremam unctionem instituit in subsidium infirmorum in ultimo agone pugnantium, voluisse eos, ne vestes omittantur, tanto bono privari. Demum hoc sacramentum quandoque potest esse necessarium ad salutem aeternam consequendam, ut suo loco diximus (n. **268** ss.).

Id unum requiritur et sufficit, in casu necessitatis, ut, quantum fieri possit, reverentiae sacramenti consulatur.

3. Iuxta plures veniale est, nullum adhibere lumen, extra casum necessitatis. Nobis certum videtur, perspectis verbis *Ritualis Rom.* (l. c. n. 1), omne peccatum abesse, quia candela ideo accendenda dicitur, ut « ipsi ungenti lumen praebeat ». Proinde si presbyter conferens sacramentum non indiget lumine, nulla videtur necessitas adhibendi candelam, praesertim de rigore praecepti.

323. 4. Omittere porrectionem crucis ab infirmo deosculandae et aspersionem cum aqua benedicta, nullum est peccatum. Expedit tamen ut, quantum fieri possit, id semper fiat, nisi urgeat necessitas.

5. Delatio vasculi olei sacri ad collum, « si longius iter peragendum aut etiam equitandum sit » (6), non est sub poena peccati praescripta. Id unum praecipitur ex ipsa rei natura atque omnino servandum est, scil. ut periculum effusionis et irreverentiae praecaveatur ac propulsetur omnino.

6. Oleum sacrum pro extrema unctione non est sollemniter deferendum cum superpelliceo et lanternis ad infirmos (7).

324. Inter alia quaesita, haec quoque S. Officio, pro opportuna resolutione, proposita fuere:

« 17. Nous donnons l'extrême onction à tous les malades que nous croyons en danger, et nous suivons le Rituel.

« 18. Nous ne craignons point de donner ce sacrement en présence des hérétiques. C'est une occasion pour nous de leur montrer le chapitre v de Saint Jacques, v. 14.

« 19. Nous n'avons quelque fois, en donnant ce sacrement, ni surplis, ni étole ».

Item Sporer potius oppositae sententiae adhaerere videtur (*l. c.*, n. 120).

(6) *Rit. Rom.*, tit. V, cap. 2, n. 2.

(7) S. R. C., *Baren.*, 28 ian. 1606; *Decreta auth.*, n. 196.

S. Congregatio S. Officii die 11 dec. 1850 reposuit: « Ad 17. Bene se gerere. Ad 18. Tolerandam hanc praxim, dummodo contemptui haereticorum ritus nostri non exponantur. Ad 19. Curent habere, et induant utramque in collatione huius sacramenti » (8).

S. Congregationi de Prop. Fide sequens dubium propositum fuit: « Se accordare ai missionari la facoltà di amministrare il S. Viatico e l'estrema unzione senza cotta e stola, e col solo lume della lampada *ratione periculi*, senza obbligarli a consultare nei casi particolari il Vicario Apostolico »; S. Congregatio die 26 iunii 1820 (Sutchnen.) respondit: « *Affirmative*, addito quod ipsemet Vicarius Ap. communicet petitas facultates missionariis » (9).

325. 7. Quidam negant vel saltem dubitant, utrum sacramentum licite ministrari possit extra lectum. Sed merito *Suarez* animadvertit: « Hoc nullam habet difficultatem; *sine dubio enim licet*, si alias vera est infirmitas, quia nec est prohibitum, nec indecens » (10).

Usus ministri sive clerici non est de praecepto. Idcirco, etiam extra casum necessitatis, potest sacerdos sacramentum conferre cum ministro laico, ex. gr. cum aedituo ecclesiae, aut sine ministro. Decet tamen ut semper praesto sit, qui munere ministri fungatur.

In defectu ministri, licetne mulieri respondere in administratione huius sacramenti? Quidam negant, docentes sacerdotem omnia per seipsum in eiusmodi casu facere debere. At si licet mulieri in necessitate respondere sacerdoti ad altare celebranti, cur vetitum illi erit respondere in administratione extremae unctionis? Dicendum, deficiente ministro, mulieri licitum esse respondere.

Num eidem mulieri liceat quoque sacerdoti in tali casu porrigere vasculum sacri olei? Quidam, ut supra, negant. Si nequeat sacerdos sibi illud porrigere aut in proximo et decenti loco deponere, quia utraque manu impeditus, mulier, modestia et reverentia omnino servata, potest vasculum sacri olei porrigere sacerdoti sacramentum conferenti.

326. 8. Certe merum consilium est, attentis verbis *Ritualis Rom.* (l. c.), ut astantes, dum sacerdos inungit, recitent psalmos poenitentiales, litanias, etc.

Ex antiquissimo Ecclesiae more receptum est, ut sacrae unctioni praemittantur psalmi poenitentiales, Litaniae et aliae preces.

Circa tempus, utrum ante an post unctiones etc., magna varietas datur. V. g. iuxta *Rituale Parisiense* septem psalmi recitari possunt « eundo ad infirmum ».

Iuxta *Rituale Suessionense* dicuntur post peractas unctiones; iuxta *Narbonense* et *Tolosanum* interserendi sunt unctionibus; iuxta *Aquileiense* recitantur immediate ante unctiones.

(8) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 1054.
(9) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 746.
(10) Disp. 44, sect. 2, n. 7.

Sententia quorundam est, psalmos poenitentiales et litanias omitti non posse sine peccato veniali; item esse veniale, sine lumine deferre oleum sacrum ad infirmum et extremam unctionem ministrare.

Tanta varietas opinionum tum apud veteres tum apud recentiores theologos (11) — quorum alii hanc illamve omissionem grave dicunt peccatum, alii veniale, alii nullum — manifeste significat, non constare de vera obligatione nec eo minus de eiusdem gravitate.

Dolendum profecto, theologos quosdam tam facile tamque imprudenter gravitatem obligationis affirmare! Agitur quippe de vita aeterna obtinenda vel amittenda, de vita vel interitu, de aeternitate gloriae aut cruciatus.

327. 9. Non sufficit, nisi urgeat necessitas, recitare semel *Confiteor* cum extrema unctio administratur immediate post Viaticum, et impertitur benedictio cum indulgentia in articulo mortis (12).

Idem declaratum fuit a S. Officio. Nam proposito dubio: « Si l'on peut se tenir au *Confiteor* récité une fois dans l'administration du St. Viatique et de l'extrême onction données de suite à un malade, et aussi dans l'application de l'indulgence *in articulo mortis* quand celle-ci a lieu en même temps que l'administration de l'un et de l'autre de ces deux sacrements »; S. Congregatio die 1 sept. 1851 respondit: « Si immineat necessitas conferendi unum post aliud immediate, licere semel in casu; secus repetatur ».

328. 10. S. Congregationi S. Officii sequens dubium propositum fuit: « Quaeritur (a missionariis in Sinis) utrum omnia sacramentalia in baptismate foeminarum adultarum adhibenda sint. Quaeritur iterum, utrum sufficiat foeminis petentibus tantum extremae unctionis sacramentum conferre. Quaeritur iterum, num etiam petentibus negandum, cum incommoda et pericula christianitatis totius prudenter futura praevidentur. Ratio dubitandi est incredibilis apud Sinas foeminarum modestia, zelus et laudabilis earum ab omni virorum non solum congressu, sed et aspectu et fuga, qua in re, nisi magna adhibeatur a missionariis cautela, scandalum ingens Sinis datur, totaque christianitas evidentissimo periculo posset exponi ».

S. Congregatio die 23 mart. 1656 respondendum censuit: « Ex gravi necessitate proportionata posse omitti quaedam sacramentalia in baptismate foeminarum, ac etiam posse omitti ipsum sacramentum extremae unctionis ».

S. Congregatio die 13 nov. 1669 declaravit « decretum S. C. de Prop. Fide latum sub die 12 sept. a. 1645 secundum tunc exposita in dubiis, esse in

(11) Cfr. Suarez, disp. 40, sect. 2, n. 3; S. Alph., lib. VI, n. 727; Elbel, *l. c.*, n. 46; Diana, part. 3, tract. 4, resol. 178; Barbosa, part. 9, tract. 6, resol. 46; Génicot-Salsmans, II, n. 421; Prümmer, III, n. 584; Noldin, III, n. 455; Ferreres, II, n. 840; Vermeersch, *Theol. mor.*, III, n. 655.
(12) S. C. Indulg., 5 febr. 1841, ad 2.

suo robore, neque per decretum S. C. S. Officii latum sub die 23 mart. 1656 fuisse circumscriptum, sed omnino, secundum quaesita, circumstantias et omnia in dictis dubiis expressa, esse servandum ut iacet, quemadmodum servandum declaravit decretum S. C. S. Off. latum, ut supra, die 23 mart. 1656, iuxta quaesita, circumstantias et omnia in eis expressa ».

329. 11. Ad certius excitandum poenitentiae motum, alicubi aegrotis ante sacram unctionem olim imponebantur cinis et cilicium; aut iidem iam uncti super cilicium cineribus consparsum collocabantur; aut supra pectus eorum cinis in formam crucis spargebatur.

De huiusmodi more plures libri rituales verba faciunt, ex gr. *Anicensis*, *Noviomensis*, *Rothomagensis*, etc. (13).

(13) Cfr. Tournely, *De extrema unctione*, quaest. ult., art. 2; Chardon, *Histoire des sacrements*, chap. 5.

APPENDIX

DE IURE ECCLESIAE ORIENTALIS

ARTICULUS I.

De materia remota et proxima extremae unctionis.

330. Materia remota. — 1. *Synodus Ruthenorum Zamosciensis* an. 1720 haec habet: « Eius (extremae unctionis) materia est oleum, cuius benedicendi potestatem, multis abhinc annis in Orientali Ecclesia sacerdotibus concessam, praesens Synodus nequaquam adimendam esse existimavit.

« Cum autem eiusdem Ecclesiae disciplina praescribat, ut quidquid sacri olei post unctionem infirmi superfuerit, comburi debeat, neque ad alios usus adhiberi, aut pro altero infirmo asservari; caveant parochi, ne sibi materia pro sacramento administrando, oleum scilicet olivarum aliquando desit, graviter ab Episcopo puniendi, si in eo negligentes fuerint.

« Censuit tamen Sancta Synodus plures, si eadem in domo simul periculose aegrotaverint, uti etiam grassante peste, sacro eodem oleo inungere licitum esse; ac proinde quemlibet sacerdotem habere debere vasculum vel argenteum vel stanneum, huic dumtaxat usui destinatum, in quo illud decenter benedici, et in his tantum casibus retineri possit » (1).

2. *Synodus Sciarfensis Syrorum* an. 1888 haec tradit: « Materia sacramenti extremae unctionis est oleum benedictum, quod Episcopus consecrat ordine seu ritu qui dicitur *candelae* seu *lampadis* 5ª dominica ieiunii quadragesimalis, vel in feria 5ª Paschae, ante consecrationem olei catechumenorum...

« Vas olei huius sacramenti ab Episcopo consecrati, in loco ecclesiae decenti custodiatur, sera clauso, cuius clavis apud rectorem ec-

(1) Tit. III, § 6.

clesiae deponatur. Aliud vero vasculum quod in ipsa administratione extremae unctionis adhibetur, sit ex argento, stanno vel cupro, custodiatur item in loco ecclesiae segregato, decenti, mundo; non vero in domo parochi, nisi adeo sit remota ab ecclesia, ut iudicio Episcopi id omnino excusari videatur » (2).

Igitur apud *Syros* oleum non a presbyteris, sed ab Episcopo benedicitur.

3. Etiam apud *Coptos Aegypti* oleum, secundum hodiernam disciplinam, benedicitur ab Episcopo, non autem a presbyteris. Nam Synodus Alexandrina Coptorum an. 1898 haec habet: « Sacramenti extremae unctionis materia est oleum benedictum: nam unctio aptissime Spiritus Sancti gratiam, qua invisibiliter anima aegrotantis inungitur, repraesentat... Cum difficile sit iuxta hunc ritum invenire septem sacerdotes qui perficiant benedictionem olei infirmorum toties quoties ungendus est aliquis infirmus, ideo Patres nostri *voluerunt benedictionem olei infirmorum Summo sacerdoti reservatam esse*. Quamobrem eam peragat quotannis in Coena Domini post benedictionem olei catechumenorum » (3).

Penes *Coptos Abissiniae* oleum consecratur ab Episcopo.

4. *Concilium primum provinciale Rumenorum* an. 1872 ait: « Materia extremae unctionis est oleum olivarum, iuxta Ecclesiae graecae consuetudinem a presbyteris benedictum » (4).

5. Eadem disciplina viget etiam apud alias Ecclesias ritus graeci, nimirum penes *Bulgaros, Melchitas* et *Graecos* puros. Huc spectat sane, generatim loquendo, quae de Ecclesia graeca tradit *Papp-Szilágy*: « Materia sacramenti extremae unctionis est oleum olivarum, per presbyteros hoc sacramentum conferentes eadem occasione benedici solitum, dum quilibet presbyter orationem benedictionis olei recitat » (5).

Apud *Melchitas* mos iampridem receptus est, saltem alicubi, ut sacramentum extremae unctionis ministretur per oleum sive a presbyteris benedictum singulis vicibus sive ab Episcopo consecratum.

331. 6. *Synodus Libanensis Maronitarum* an. 1736, in forma *specifica* a Benedicto XIV approbata, haec habet: « Materia huius sacramenti est oleum ex olivarum baccis eductum, cuius benedicendi potestas primario et principaliter penes Episcopum residet, et ab hoc in Ecclesia occidentali una cum aliis oleis benedicitur quotannis feria V in Coena Domini; per delegationem vero oleum infirmorum presbyteri simplices consecrant in Ecclesia orientali...

(2) Cap. V, art. 8, nn. 3 et 5.
(3) Sect. II, part. 2, art. 6.
(4) Tit. V, cap. 6.
(5) *Op. cit.*, n. 79.

« Quum vero tam in ritu graeco quam in syriaco nostro usus antiquus invaluerit, ut non solum a sacerdote in ipsa sacramenti extremae unctionis administratione benedicatur oleum infirmorum, sed etiam idem oleum ab Episcopo semel in anno, in feria V maioris hebdomadae, una cum chrismate sollemniter consecretur; ideo utrumque ritum retineri permittimus; et sacerdotibus quidem illud oleum benedicendi potestatem confirmamus, in eo casu, quo benedictum ab Episcopo oleum propter frequentem illius usum deficere contigerit; at vero ubi adest oleum ab Episcopo consecratum, districte praecipimus simplicibus presbyteris, ut illo in infirmorum unctione utantur, nec novum ipsi consecrare audeant: eosdem presbyteros etiam adhortantes, ut si quando oleum ab Episcopo benedictum adsit quidem, sed non in ea quantitate, quae sacramentali functioni sufficiat, tunc ipsis liceat modicum oleum non consecratum admiscere, dummodo tamen hoc sit in minori quantitate, quam oleum consecratum.

« Quum autem eiusdem orientalis Ecclesiae disciplina praescribat, ut quidquid sacri olei a presbyteris benedicti post unctionem infirmi superfuerit, comburi debeat, neque ad alios usus adhiberi, aut pro altero infirmo asservari; id accurate a parochis observandum iniungimus, ita tamen, ut illos simul moneamus, ut diligentissime advertant, ne sibi materia pro sacramento administrando, oleum scilicet olivarum aliquando desit, neve ob repentinos infirmorum casus, ob ipsorum negligentiam contingat, ut oleum benedicere et infirmum inungere ob angustiam temporis non possint: graviter ab Episcopo puniendi, si quid horum acciderit.

« Quare pro fortuitis huiusmodi casibus debent semper habere oleum ab Episcopo benedictum; quod, ut supra de chrismate diximus, renovandum quotannis iubemus, veteri primis diebus post novi consecrationem combusto, cineribusque in sacrarium reconditis.

« Hoc autem oleum ab Episcopo benedictum, statuimus, nec ab alienis Episcopis accipiendum, nec alienae paroeciae sacerdotibus a parochis dandum, sub poena suspensionis ipso facto. Episcopo autem, seu eius delegato, sacrorum oleorum huiusmodi dispensatori, mandamus, ut in eius dispensatione maximam diligentiam et curam adhibeat, ut scilicet nomina, dies, mensis et annus distincte per ipsum referantur in librum ad id bene compactum; nec nisi parochis ecclesiarum suae dioecesis vel rectoribus aut sacristis monasteriorum tam monachorum quam monialium tradatur.

« Vasculum, in quo oleum a sacerdote est benedicendum, debet esse argenteum vel stanneum. Idem dicendum de vasculo olei ab Episcopo benedicti, quod in ecclesia in loco nitido et decenter ornato condendum est in capsula, quae sit clausa peculiari clave, et hanc solus parochus seu ecclesiae rector apud

se habeat; ne autem cum oleo chrismatis confundatur, vel in loco distincto sit, vel inscriptionem particularem superpositam habeat » (6).

332. 7. Apud *Chaldaeos* presbyteri possunt benedicere oleum eoque sacramentum extremae unctionis conferre. Sed iamdiu more receptum est, ut sacramentum ministretur vel saltem ministrari possit oleo non singulis vicibus per presbyteros benedicendo, sed consecrato a Patriarcha vel ab Episcopo.

8. Penes *Malabaricos* oleum consecrari solet ab Episcopo. Num presbyteri careant potestate benedicendi, disputatur. Adsunt rationes dubitandi complures eaeque non leves.

333. 9. Apud *Armenos* oleum benedicitur a Patriarcha.

Concilium nationale Armenorum an. 1911 statuit: « Materia huius sacramenti est simplex olivarum oleum *a Patriarcha benedictum* feria quinta in Coena Domini. Singulis annis ab Episcopo petatur et religiose custodiatur in ecclesia vasculo decenti; nemini vero, sive parocho sive coadiutori, domi liceat illud asservare. Quod si adsit necessitatis casus, et parochi domus longe distet ab ecclesia, recte apud se parochus retineat, modo de tuta ac decente eiusdem custodia cautum sit » (7).

Quidam censent, ad valorem sacramenti requiri, ut oleum a Patriarcha, non autem ab Episcopo, benedictum fuerit.

Haec opinio quavis caret probabilitate. Proinde certum est, oleum *ab Episcopo* benedictum esse materiam *validam* sacramenti extremae unctionis, et etiam *licitam*, quoties adsit iusta causa, v. g. si propter loci distantiam nequeat oleum a Patriarcha benedictum haberi sine incommodo.

334. Quaestiones. — I. *Num sacerdos orientalis, v. g. ruthenus, valide et licite conferat extremam unctionem cum oleo, contra praescriptum suae Ecclesiae, ex praecedenti administratione asservato.*

Resp. 1. Certe id *licite* fieri nequit, cum obstet lex liturgica religiose servanda.

2. Plures existimant ne *valide* quidem id fieri posse. Quae opinio, tum attenta mente Ecclesiae tum perspectis verbis Synodorum, admittenda non est. Nam obligatio comburendi reliquum olei, facta sacramenti collatione, illudque benedicendi singulis vicibus, nonnisi ex peculiari ritu Ecclesiae, non vero ex rei natura, repetenda est. Porro lex peculiaris Ecclesiae orientalis nequit reddere invalidam materiam, in ordine ad sacramentum conferendum, quae de se valida est. Ergo.

(6) Part. II, cap. 8, nn. 2-4.
(7) Tit. III, cap. 8, n. 496.

335. II. *Num Orientales presbyteri valide et licite uti possint oleo benedicto ab Episcopo latino in extrema unctione ministranda?*

Resp. 1. Procul dubio *valide* uti possunt, quia Episcopi vi sui characteris episcopalis oleum benedicunt illudque materiam *validam* efficiunt. Quae materia in se valida, tam pro Latinis quam pro Orientalibus ea talis est.

2. Quoad *liceitatem* distinguendum: in casu necessitatis, nempe si desit aliud oleum et immineat mors aegrotantis, praedictum oleum etiam *licite*, ut palam est, adhiberi potest; secus extra necessitatem, cum unaquaeque Ecclesia suum peculiarem ritum in sacramentis conferendis servare teneatur.

336. III. *Num sacerdos latinus in ministranda extrema unctione uti valeat oleo ab orientali presbytero vel Episcopo benedicto?*

Resp. 1. Si oleum benedictum fuerit ab Episcopo orientali, sacerdos latinus eo *valide* uti potest in sacramento extremae unctionis conferendo; *licite* non, extra casum necessitatis, ut supra dictum fuit.

2. Si benedictum fuerit a presbytero orientali, res dubia est. Quidam censent esse materiam invalidam, quia sacerdotes orientales oleum benedicunt dumtaxat ex peculiari facultate concessa a R. Pontifice. Porro R. Pontifex, aiunt, talem facultatem iisdem tribuit solum in ordine ad conferendam extremam unctionem orientalibus, non autem latinis.

Alii dicunt, non constare de tali restrictione facultatis ex parte R. Pontificis, ideoque oleum rite benedictum a presbyteris orientalibus habendum esse tamquam materiam validam universim, nimirum tam pro orientalibus quam pro latinis fidelibus.

Prima sententia communior est eaque probabilior videtur, perspecta mente S. Sedis; quia illa restrictio facultatis aut explicite aut saltem implicite, saltem extra necessitatem, videtur admittenda.

De *illiceitate*, extra casum necessitatis, fere omnes conveniunt.

337. Materia proxima. — 1. *Synodus provincialis Zamosciensis Ruthenorum* an. 1720, de materia proxima scil. de unctione haec habet: « Unctio vero applicetur oculis, auribus, naribus, ori et manibus, quinque scilicet sensibus humani corporis, necnon pectori, unde exeunt pravae cogitationes, ac pedibus denique, qui in via peccatorum steterunt, prout hactenus observatum fuit » (8).

Synodus provincialis Ruthenorum Galiciae an. 1891 statuit: « Quoad modum ungendi diversas corporis partes, ad plenam uniformitatem sta-

(8) Tit. III, § 6.

biliendam, Synodus sequentia, quae in ritualibus desiderantur, supplenda decernit: 1. ut unctio fiat pollice et quidem a parte interiori eiusdem (excepto casu morbi contagiosi, quo licet uti virgula); 2. ut fiat in modum crucis; 3. ut in geminis organis sensuum geminae adhibeantur unctiones incipiendo a dextero; 4. ut oculorum unctio peragatur super palpebras, aurium in ima auricula, narium in summitate nasi unica unctione, oris super compressis labiis unica unctione, manuum atque pedum in parte inferiori, in palmis scilicet et plantis; 5. Rituale Rom. Pauli V sub tit. de extrema unctione docet: Unctionem renum (idem dicatur de pectore) in foeminis honestatis gratia omittendam esse, sicuti etiam in viris, quando isti ob infirmitatem, commode moveri non possunt, et tunc sive in foeminis sive in viris nulla alia pars corporis debet ungi pro ipsis renibus.

« Si tamen aliquis careat aliquo ex sensibus, v. g. visu, seu mutilatus existat aliquo membro, v. g. manu vel pede, tunc debet ungi pars illi sensui seu membro proxima, quia si non per sensus externos, peccare potuit per potentias illis correspondentes vel per desiderium actus illiciti » (9).

2. Eadem disciplina, generatim loquendo, viget quoque apud *Rumenos, Bulgaros, Melchitas et Graecos puros*. Dicimus: *generatim loquendo*, quia Euchologium non praescribit quaenam corporis partes inungendae sint. Vide n. **70**.

Unde *Goar* ait: « Quas partes Graeci ungant, nusquam Euchologium aperit: frontem tamen, mentum, genas et manus hac sacra unctione liniri, iisque tactiss ensus omnes contingi asserit Arcudius » (10).

338. 3. *Synodus Sciarfensis Syrorum* an. 1888 nihil in specie habet de corporis partibus ungendis. Haec tantum refert: « Essentia sacramenti extremae unctionis consistit in eo quod presbyter hominem graviter infirmum *ungat oleo benedicto*, recitans interim formam » (11).

4. *Synodus Alexandrina Coptorum* an. 1898 statuit: « Dum hanc formulam recitat sacerdos, ungat infirmi oculos, aures, nares, os, manus et pedes, iuxta usum apud nos vigentem » (12).

5. *Concilium nationale Armenorum* an. 1911 docet: « Ad Instructionis ab Eugenio IV Armenis datae praescriptum perungendi sunt oculi propter visum, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, manus propter tactum, pedes propter incessum, denique renes. Sacerdotibus exterior manus pars obliniatur. In foeminis, decoris et honestatis causa, item in viris, si commode moveri nequeant, unctio renum omittatur, nec alia corporis pars pro iisdem ungatur. Quas partes sacerdos inunxerit, exquisite, habita honestatis ratione, gossypii globulis tergat, eosque, expleta sacra functione, secum deferat comburendos et reponat cineres in sacrario » (13).

(9) Tit. II, cap. 5, n. 3.
(10) *Rituale Graecorum*, Notae in sancti olei officium, n. 38.
(11) Cap. V, art. 8, n. 2.
(12) Sect. II, part. 2, art. 6.

Penes Armenos *dissidentes*, ut praedictum Concilium animadvertit, « omnis huius sacramenti ratio ita obliterata est, ut nullum iam supersit vestigium » (14).

De his Armenis dissidentibus idem Concilium ait: « Quoniam vero schismatici sibi ac ceteris fucum facere, dum tantam recepto in ecclesia sacramento illatam iniuriam eo se auferre existimarunt, quod unctionis infirmorum sacramentum ab ipsis omissum reparari crederent altera unctione, qua Episcopi et sacerdotes vel laici non aegroti, sed vita functi illiniebantur; merito sane factum est, ut haec mortuorum unctio penitus apud nos tolleretur...

« Adest et altera apud Armenos schismaticos caeremonialis unctio, qua sacramentalis suppleta vel reparata perperam censeatur, atque hinc etiam extrema infirmorum unctio extincta fuerit. Nimirum feria quinta maioris hebdomadae butyro benedictione donato populi pedes inungi consueverunt, quo ritu infirmorum unctionis vices expleri populus temere sibi fingit; dum si formula precesque attendantur, quae supra butyrum conficiuntur, omnia eo referri videntur, ut Mariae Magdalenae Christi pedes unguento pretioso ungentis memoria recolatur et instauretur. Ad praecavendum ergo crassissimum errorem et removendam quamlibet scandali occasionem, prudenti sane consilio abrogata habetur apud nos suspecta eiusmodi consuetudo, nec permittimus ut unquam renovetur » (15).

339. 6. *Synodus Libanensis Maronitarum* an. 1736 de materia proxima huius sacramenti haec habet: « Quinque vero corporis partes praecipue ungi debent, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit, nempe oculi, aures, nares, os, et manus. Attamen pedes etiam et renes ungendi sunt; sed renum unctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest. Sed sive in mulieribus sive in viris alia corporis pars pro renibus ungi non debet. Manus vero, quae reliquis infirmis interius ungi debent, presbyteris exterius ungantur. Dum autem oculos, aures et alia corporis membra, quae paria sunt, sacerdos ungit, caveat ne altero ipsorum inungendo, sacramenti formam prius absolvat, quam ambo huiusmodi paria membra perunxerit. Si quis vero sit aliquo membro mutilatus, pars loco illi proxima inungatur, eadem verborum forma » (16).

(13) Tit. III, cap. 8, n. 497.
(14) *Loc. cit.*, n. 505.
(15) *Loc. cit.*, n. 506 s.
(16) Part. II, cap. 8, n. 6.

7. Eadem disciplina viget apud *Malabaricos* et *Chaldaeos*. At penes istos de rigore iuris nonnisi frons, facies et manus ungi debent; aliae corporis partes ungi quidem solent, sed non ex praecepto proprie dicto.

340. Forma. — 1. Pauca supersunt addenda iis quae iam dicta fuerunt (n. **99** ss.) de forma qua utuntur Orientales in sacramento extremae unctionis conferendo.

2. Sedulo distinguenda, ad formam quod attinet, ea quae sunt de essentia ab iis quae sunt mere accidentalia. In casu necessitatis, haec omitti possunt.

3. Pleraeque orationes sat prolixae, quae praesertim in Ecclesia graeca dici solent in extrema unctione ministranda, non ad formam pertinent, sed tantum ad ritus et caeremonias.

Quare *Synodus Ruthenorum Zamosciensis* an. 1720 ait: « Praeterea cum *caeremoniae* extremae unctionis *in Ecclesia graeca longissimae sint*, praesertim si plures sacerdotes adhibeantur; caeremoniae vero ac sacri ritus propter sacramenta, non sacramenta propter ritus et caeremonias instituta sint; ne fideles constituti in articulo mortis, hoc adeo salutifero sacramento ex defectu temporis priventur; statuit, ut tum unus dumtaxat sacerdos illud ministret, ac praeterea iubet describi novum ritum, in quo *longiores* orationes, Evangelia, Epistolae omittantur, quae tamen in eorum dumtaxat unctione adhibeantur, quos in extremis non laborare compertum fuerit » (17).

Idque ratum habuit et confirmavit *Synodus provincialis Ruthenorum Galiciae* an. 1891: « Quoad hoc sacramentum praesens Synodus renovans ea, quae de eius doctrina et administratione sapienter exposuit Synodus Zamosciensis, unum dumtaxat declarandum necessarium iudicat, nimirum, ut officium administrationis huius sacramenti schemate breviori a supradicto Concilio propositum, non solum in extremae necessitatis casu, verum etiam in reliquis casibus generatim adhiberi debeat, et hoc propter consuetudinem iam diu apud nos inolitam; licet Synodus praesens non prohibeat, imo etiam commendet, adhibere illud schemate maiori, praesertim quando ad illud ministrandum plures sacerdotes haberi possunt. Ut autem relate ad applicationem materiae et formae exacta uniformitas a sacris ministris servetur, praescribit Synodus praesens, ut unctio ad illa verba formae omnium essentialissima fiat, scilicet ad verba: *sana per hanc unctionem servum tuum...* et finiat cum recitatione verborum: *vivifica illum per gratiam Christi tui* » (18).

(17) Tit. VI, § 6.
(18) Tit. II, cap. 5, nn. 1 et 2.

4. Apud *Malabaricos* et *Malankarenses* haec de ritu et forma statuta reperiuntur:

« Ungendi sunt, post manuum impositionem sacerdotis, frons, latus, genua, oculi, aures, nares, labia, lingua, manus, pedes, renes.

« Quando unguntur frons, latus et genua, recitatur haec forma: *Sis purificatus et sanctificatus: remittantur tibi debita tua et peccata a te commissa voluntarie aut non voluntarie, cum scientia vel sine scientia. A te expellantur omnes cogitationes malae et machinationes satanicae in nomine Patris † Amen, et Filii † Amen, et Spiritus † Sancti in vitam aeternam, Amen.*

« Labia et lingua iuxta quosdam simul unguntur et forma est: *Per hanc unctionem sanctam et misericordiam suavem eius, indulgeat tibi Deus quidquid peccasti peccato labium, oris et linguae: in nomine Patris, Amen.*

« Eadem est forma ceterorum membrorum, mutatis mutandis » (19).

341. 5. In casu necessitatis etiam Orientales uti possunt forma brevissima, de qua in decreto S. Officii diei 25 april. 1906 (n. **72**).

Extra necessitatem, Orientales illicite utuntur forma adhibita in Ecclesia latina, cum quisque suum ritum sequi teneatur in sacramentis conficiendis, ministrandis et suscipiendis; itemque illicite sacerdos orientalis unius ritus uteretur forma alterius ritus orientalis, ob eandem rationem. Num etiam invalide? *Negative* respondendum.

342. Quaestiones. — I. *Utrum valide et licite conferri possit extrema unctio in una Ecclesia orientali iuxta ritum adhibitum in alia.*

Resp. 1. Quoad validitatem, distinguendum: 1° si ea adhibeantur quae ad substantiam sacramenti requiruntur et sufficiunt, profecto valide confertur; 2° si, contra, omittantur quae vel certo vel saltem probabiliter ad valorem sacramenti videntur necessaria, sacramenti invaliditas aut certa aut dubia erit.

2. Quoad liceitatem, unaquaeque Ecclesia, ut palam est, suum ritum peculiarem legitime approbatum servare tenetur, excepto casu necessitatis.

343. II. *Utrum ad normam Decreti S. Officii diei 25 april.* 1906 *et can.* 947, § 1 *etiam apud Orientales sufficiat in casu necessitatis unica unctio in fronte.*

Resp. Quidam negant vel dubitant. At sententia affirmativa nedum probabilior, sed certa omnino dicenda. In iis enim quae ad valorem

(19) Rituale Iacobito-Malabaricum, pag. 231 s. Cfr. *Fontes iuris canonici Syro-Malankarensium*, Romae, 1940, pag. 170.

sacramenti spectant et animarum salutem respiciunt, nec datur nec admittendum discrimen inter latinos et orientales.

344. III. *An praescriptum can.* 947, §§ 2 *et* 3 *de unctione renum et pedum valeat etiam pro Orientalibus.*

Resp. Ipsa modestia, numquam satis laudanda, et periculum scandali amovendum suadent prorsus, ut unctio renum omittatur. Porro quoad modestiam et scandalum vitandum eadem iura et obligationes sunt orientalibus fidelibus aeque ac latinis. Ergo.

Unctio pedum ad valorem sacramenti procul dubio necessaria non est. Igitur etiam penes Orientales ex qualibet rationabili causa omitti potest, licet quidam liturgici libri eam memorent et praescribant.

Articulus II.

De ministro extremae unctionis.

345. Doctrina catholica omnium Ecclesiarum. — 1. *Synodus Maronitarum Libanensis* haec habet: « Administratio huius sacramenti, ut *valide* fieri possit, ad solos presbyteros et Episcopos spectat; quemadmodum in sacra *Tridentina Synodo* definitum est.

« Ut autem *licite* fiat, solius parochi est aut sacerdotis cuiuscumque de parochi mandato; verum praeter casum necessitatis, quo praesumpto parochi absentis mandato, potest quilibet sacerdos, modo non sit excommunicatus aut suspensus, illud administrare; si quis autem ausus fuerit se huius sacramenti ministrum facere, poenis arbitrio Ordinarii punietur. Monachis vero, quibus in proprium tantum usum haberi sanctum oleum permittitur, nulli omnino, qui de suorum monachorum vel familiarium in monasterio habitantium ibidemque decumbentium non sit, liceat illud administrare sub gravibus poenis arbitrio Ordinarii » (1).

2. *Concilium nationale Armenorum* an. 1911 docet: « Pro *validitate* extremam unctionem ministrat solus et quilibet sacerdos: hoc enim sacramentum non iudicii instar, ut poenitentia, institutum est; pro *liceitate* vero solus pastor animarum in sua regione, aut sacerdos ab ipso deputatus » (2).

(1) Part. II, cap. 8, n. 7.
(2) Tit. III, cap. 8, n. 499.

346. 3. *Synodus Sciarfensis Syrorum* an. 1888 ait: « Quoad ministrum autem huius sacramenti, iuxta consuetudinem Ecclesiae orientalis... quaeque apud nos antiquitus vigebat, plures presbyteri illud conferunt... Sed hodie longo abhinc tempore apud nos mos invaluit ut hoc sacramentum conferat *unus presbyter* oleo ab Episcopo benedicto. Nos hunc morem in Ecclesia nostra confirmamus, utpote spiritui ritus nostri conformem » (3).

4. *Synodus Alexandrina Coptorum* an. 1898 docet: « Proprii huius sacramenti ministri sunt Ecclesiae presbyteri: quo nomine non aetate seniores aut primiores in populo intelligendi veniunt, sed aut Episcopi aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per impositionem manus presbyterii » (4).

5. *Synodus Ruthenorum* an. 1720 haec habet: « Quamquam in graeca Ecclesia receptum fuerit, prout aliquando in latina, ut *septem* sacerdotes, iisque deficientibus, *tres* saltem advocarentur, ad ministrandum hoc sacramentum, iique omnes et materiam subministrarent et formam proferrent; sciant autem Pastores plures ea de causa adhiberi solitos sacerdotes, tum ob reverentiam eiusdem, ac gratiae copiam, quam confert, tum plurium sacerdotum preces effectum sacramenti coadiuvent. Qua de causa sancta Synodus statuendum censet, ut si septem, aut tres sacerdotes haberi commode non possint, *unus*, qui totius Ecclesiae personam gerit, et cuius virtute hoc sacramentum perficit, illud conferat ac infirmo ministret » (5).

6. *Concilium primum provinciale Rumenorum* a. 1872 dicit: « Quod ministrum huiusce sacramenti attinet, Ecclesia nostra S. Apostoli Iacobi verbis innixa habet in more, ut hocce sacramentum de regula per *plures*, nimirum per *septem* sacerdotes administretur, quolibet eorum formam praescriptam pronunciante atque infirmum ad normam Euchologii inungente. Hae septem successivae unctiones, a *pluribus*, in necessitate vero etiam ab *uno sacerdote* peractae, non sunt sacramenti iteratio, sed ad unum eundemque finem ordinatae, moraliter tamquam unius integri partes spectantur, quae extremae unctionis sacramentum efficiunt » (6).

7. Quae doctrina admittitur etiam ab aliis Ecclesiis catholicis eaque, ut palam est, admittenda profecto. Discrimen inter unam et aliam Ecclesiam respicit ritus et caeremonias mere accidentales, scil. numerum ministrorum et modum conferendi sacramentum.

(3) Cap. V, art. 8, n. 3.
(4) Sect. II, part. II, art. 6, n. 6.
(5) Tit. III, § 6.
(6) Tit. V, cap. 6.

347. Extrema unctio per plures sacerdotes administrata. — 1. Apud nonnullas Ecclesias orientales, v. g. apud *Rumenos*, *Ruthenos* et *Armenos*, sacramentum extremae unctionis etiam hodie a pluribus presbyteris simul conferri potest ac re vera interdum confertur.

2. Ordinarie *septem* sacerdotes olim ministrare solebant hoc sacramentum penes Orientales, ut alicubi etiam hodie idem mos viget, licet longe rarius, cum difficile sit septem reperiri sacerdotes, qui praesto sint sacramento conferendo.

Apud *Ruthenos*, si haberi nequeant septem sacerdotes, *tres* advocantur, ita tamen ut, deficientibus septem aut tribus, *unus* presbyter non solum valide, sed etiam licite extremam unctionem administret.

348. 3. Modus ministrandi varius est. Alicubi, v. g. apud Armenos, unus idemque sacerdos debet et verba formae proferre et infirmum inungere.

Sane *Concilium nationale Armenorum* an. 1911 docet: « Quod si plures adhibeantur ministri, sollemnis verborum precatio, quibus forma continetur, simul cum unctione *ab uno eodemque* proferatur: neque enim unus debet ungere, alter verba proferre. Item dum oculos, aures et cetera membra, quae paria sunt, inungit, ne in altero tantum, sed utroque inungendo totam formam absolvat » (7).

Apud *Rumenos* et alios unctiones successive a pluribus ministris factae, ad unum eundemque finem ordinantur, « moraliter tamquam unius integri partes spectantur, quae extremae unctionis sacramentum efficiunt » (8).

Synodus Libanensis Maronitarum an. 1736 praecipit ut, quando plures adsint sacerdotes, « *unus* dumtaxat illorum inungat infirmum, et verba illa, quae formae vim habent, pronunciet; *ceteri sacerdotes* reliquas preces, quae ante vel post unctionem praescribuntur, inter se recitandas de more distribuant » (9).

Synodus Alexandrina Coptorum an. 1898 dicit, septem sacerdotes, in ritu alexandrino, « *ad convenientiorem benedictionem olei* » adhiberi, non autem in alium finem (10).

Benedictus XIV, Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii an. 1742, haec statuit: « Nec refert, utrum eadem extrema unctio per unum vel plures presbyteros fiat, ubi huiusmodi viget consuetudo... Idem sacerdos materiam adhibere formamque pronunciare respective debet; ac propterea qui ungit, idem dicat

(7) Tit. III, cap. 8, n. 500.
(8) Concilium primum provinciale Rumenorum an. 1872, tit. V, cap. 6.
(9) Part. II, cap. 8, n. 8.
(10) Sect. II, part. II, art. 6, n. 7.

formam respondentem, nec alius ungat, et alius formam pronuntiet » (§ V, n. III et IV).

4. Ad valorem quod attinet huius sacramenti a pluribus ministris collati, vide n. **127** s.

349. Quandonam et quomodo presbyteri orientales facultatem obtinuerint benedicendi oleum infirmorum. — 1. Certa imprimis ab incertis sedulo distinguenda, ut expositio totius catholicae doctrinae perfecta ac perspicua sit.

1º Certum est, presbyteros orientales catholicos valide conferre sacramentum extremae unctionis cum oleo quod ipsi in actu administrationis benedicunt. Huc spectant quae suo loco (n. **53**) dicta sunt.

2º Item certum est, admittendam esse peculiarem ad id delegationem seu commissionem, sine qua simplex sacerdos nullatenus potest valide benedicere oleum in ordine ad sacramentum extremae unctionis conferendum (n. **45** ss.).

3º Pariter certum est, nullum huc usque repertum fuisse documentum ex quo constet Sedem Apostolicam *expressam* delegationem concessisse presbyteris orientalibus conficiendi oleum infirmorum.

350. 2. Num admittenda sit necessario in casu delegatio expressa vel saltem tacita S. Sedis, an factum explicari possit ex delegatione concessa presbyteris ab ipsis *Episcopis orientalibus*, controvertitur.

1º Plerique affirmant admittendam esse delegationem *Sedis Apostolicae*, ob has praesertim rationes:

a) Episcopi latini nequeunt huiusmodi delegationem concedere suis presbyteris, ne in casu quidem necessitatis; porro eadem potestas competit profecto tam latinis quam orientalibus Episcopis in iis quae ad characterem episcopalem et sacramenta spectant. Ergo.

b) Nullus est canon Synodi dioecesanae vel provincialis aut patriarchalis nullumque decretum Praelatorum infra R. Pontificem, ex quo constet de huiusmodi delegatione facta ab Episcopis orientalibus.

c) *Benedictus XIV*, qui expresse agit de hac re, memorat dumtaxat commissionem seu delegationem R. Pontificis, non autem Episcoporum (11).

351. 2º Quidam censent rem explicari posse ac revera melius intelligi atque explicari, admissa delegatione Episcoporum quam RR. Pontificum. Rationes praecipuae sunt istae:

a) Ex iure divino minime constat facultatem delegandi presbyteros ad oleum infirmorum conficiendum reservari *exclusive* S. Sedi.

(11) *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 1, n. 4.

Si talis reservatio existit, ea unice repetenda est ex iure positivo ecclesiastico. Porro huiusmodi reservatio prioribus Ecclesiae saeculis non vigebat, vel saltem eam viguisse non liquet ex historicis monumentis. Serius fuit quidem inducta, et iure profecto, a Romanis Pontificibus; sed ea videtur inducta fuisse dumtaxat pro Ecclesia latina, non autem pro Ecclesia orientali.

b) Neque historice constat neque probabile est, Patriarchas ceterosque Episcopos orientales antiquissimis temporibus a S. Sede postulasse atque obtinuisse peculiarem delegationem pro presbyteris ad oleum infirmorum benedicendum.

c) Nisi admittatur haec sententia, cum ab initio defuerit consensus expressus vel saltem tacitus Sedis Apostolicae, dicendum foret, consuetudinem illegitime incoepisse et per Ecclesias orientales late divulgatam fuisse, ita ut per tempus plus minusve diuturnum invalide fuisse collatum sacramentum extremae unctionis, donec S. Sedis accesserit consensus. Quod esset maximum inconveniens, utpote in grave animarum damnum cedens: idcirco excludendum.

d) Nullum est documentum pontificium, in quo mentio fiat de *expressa* vel *tacita* delegatione S. Sedis presbyteris orientalibus facta, licet Romani Pontifices probe cognoscant praxim apud Orientales vigentem eamque diserte confirment (cfr. n. **51**).

Benedictus XIV, disserens de requisita olei benedictione ac de duabus, affirmativa et negativa, relatis sententiis, haec addit: « Inter hasce duas extremas sententias, medii quodammodo incedentes Caietanus... Sotus... aliique, quos citant et sequuntur Gregorius de Valentia et Tannerus... tria statuunt: nimirum primo, aliquam consecrationem, ex Christi institutione, requiri, ut oleum fiat apta materia sacramenti extremae unctionis; secundo, nunquam in Ecclesia *latina* fuisse aegrotantes oleo inunctos, ab Episcopo antea non consecrato; tertio denique, ad sacramenti validitatem satis esse affirmant, *oleum a simplici sacerdote benedictum* » (12).

Pontifex hanc sententiam minime improbat, imo statim subiungit: « Et profecto posse, *saltem* ex commissione sive expressa sive tacita Romani Pontificis, a simplici sacerdote praeparari materiam aptam ad conficiendum sacramentum extremae unctionis, res videtur exploratissima, quam nemini liceat in quaestionem adducere; siquidem in Ecclesia orientali mos viget, a mille et amplius annis in ea receptus, ut ipsimet presbyteri... oleum benedicant » (l. c.).

Sedulo attendatur particula « *saltem* » a doctissimo Pontifice consulto adhibita, quae implicite confirmat aut ad minus non excludit sententiam hanc, quatenus potestatem delegandi presbyteros nequaquam *uni* Romano Pontifici reservat.

(12) *De Synodo dioec.*, lib. VIII, cap. 1, n. 4.

e) Quaedam Synodi expresse tribuunt Patriarchis et Episcopis facultatem concedendi presbyteris potestatem benedicendi oleum infirmorum. V. g. Synodus Maronitarum Libanensis, a Sede Apostolica in forma *specifica* confirmata, statuit: « Quum vero tam in ritu graeco, quam in syriaco nostro usus antiquus invaluerit, ut non solum a sacerdote in ipsa sacramenti extremae unctionis administratione benedicatur oleum infirmorum, sed etiam idem oleum ab Episcopo... consecretur; ideo utrumque ritum retineri *permittimus*, et sacerdotibus quidem illud oleum benedicendi potestatem *confirmamus* » (13).

Verba « *permittimus* » et « *confirmamus* » naviter considerentur. Episcopi ius sibi tribuunt *permittendi* et *confirmandi*. S. Sedes autem id minime improbat, sed ratum habet et confirmat.

Item *Synodus provincialis Ruthenorum* an. 1720 ait: « Eius materia est oleum, cuius benedicendi potestatem, multis abhinc saeculis in orientali Ecclesia sacerdotibus concessam, *praesens Synodus nequaquam adimendam esse existimavit* » (14).

Illius est adimere, qui concessit, aut Superioris. Quare eo ipso quod Episcopi, qui huic Synodo interfuerunt, existimarunt potestatem non esse adimendam, aperte significarunt id ex propria seu Synodi voluntate pendere, ac propterea illam potestatem esse derivandam ex concessione ab iisdem Episcopis facta. Porro etiam ista Synodus, post accuratum examen et nonnullas inductas immutationes, fuit a Sede Apostolica approbata per Breve « *Apostolatus officium* » Benedicti XIII diei 19 iul. 1724.

352. 3. Quamvis forte ab initio defuerit consensus explicitus vel saltem tacitus RR. Pontificum, tamen, decursu temporum, consensus Sedis Apostolicae, re cognita, profecto accessit.

Quare hodie Patriarchae vel Episcopi orientales, S. Sede inconsulta, vigentem disciplinam immutare nequeunt.

4. Historice non constat *quandonam* presbyteri orientales coeperint oleum benedicere.

Deficiente quolibet vestigio huiusmodi initii, videtur iure dici posse, praxim incoepisse fere ab exordio religionis christianae, seu ubi primum animarum bonum postulavit ut, propter penuriam vel absentiam Episcoporum, sacerdotes ipsi peculiari potestate fruerentur benedicendi oleum infirmorum eoque valide ministrare valerent sacramentum extremae unctionis.

353. Num presbyteri schismatici orientales valide conferant sacramentum extremae unctionis. — 1. Ratio dubitandi non oritur ex ca-

(13) Part. II, cap. 8, n. 2.
(14) Tit. III, § 6.

pite intentionis aut formae ad valorem requisitae, quae supponitur rite posita, sed oritur ex materiae capite.

Si presbyteri orientales dissidentes utuntur oleo consecrato ab Episcopo in sacramento extremae unctionis conferendo, procul dubio, ceteris positis, valide administrant.

Si vero ipsi presbyteri schismatici, ut fieri solet, singulis vicibus benedicant oleum infirmorum, talis materia eritne valida ideoque valide collatum sacramentum?

2. Plerique, praesertim recentiores, negant, his permoti rationibus:

a) Nullum est documentum S. Sedis, ex quo constet praefatos sacerdotes habere potestatem benedicendi oleum infirmorum aut sacramentum extremae unctionis valide eosdem conferre.

b) Incongruum, imo absurdum videtur presbyteros *acatholicos* frui beneficio omnino extraordinario, quo sacerdotes latini *catholici* dicuntur etiam in extrema necessitate (cfr. nn. **45, 280**).

354. 3. Nonnulli censent presbyteros orientales *dissidentes* valide benedicere oleum infirmorum ac proinde valide extremam unctionem ministrare.

Rationes praecipuae sunt istae:

a) Presbyteri orientales dissidentes sacramentum confirmationis valide conferunt, nisi Sedes Apostolica ob peculiares rationes in quibusdam regionibus istam facultatem expresse eis subtraxerit. Porro, aiunt, eatenus valide ministrare possunt confirmationem, quatenus delegatione potestatis episcopalis rite fruantur.

Utraque autem delegatio seu concessio, tam ea quae respicit benedictionem olei infirmorum quam illa quae ad potestatem confirmandi refertur, aeque subest arbitrio R. Pontificis.

Unde sicuti hodie presbyteri orientales ab unitate Ecclesiae separati — nisi constet de expressa revocatione potestatis — valide confirmant, ita *valide* benedicunt oleum infirmorum et ministrant extremam unctionem, quia huiusmodi facultatem fuisse a S. Sede revocatam minime constat.

b) Non spernendum argumentum, ait *Kern* (15), pro valore euchelaei ministrati a presbyteris orientalibus separatis ab unitate catholica *videtur praebere ipsa experientia*. Nam extrema unctio instituta est ad causandum etiam effectum corporalem, quem sensibus percipere licet.

Porro sicuti ex sacramento collato a ministris catholicis saepissime accidit, ut infirmi magnam alleviationem non mere spiritualem,

(15) *Op. cit.*, p. 26 s.

sed etiam corporalem manifestent, et non raro sanitatem recuperent praeter omnium spem, ita etiam ex sacramento a presbyteris dissidentibus administrato idem effectus inducitur, ut viri graves testantur, v. g. Episcopus Germogenes, Macarius Metropolita, Archangelskij et alii (16).

Effectus supponit causam. Si proinde sacramentum extremae unctionis producit talem effectum, hoc manifeste significat illud valide conferri, seu ex veritate effectus veritas ipsius causae nempe sacramenti eruenda.

c) In Ecclesia orientali diu ante schisma exortum vigebat disciplina, ut presbyteri benedicerent oleum infirmorum. Nulla vero apparet ratio, quae RR. Pontifices post schisma movere potuerit ad auferendam presbyteris huiusmodi potestatem.

« Ex contrario, ait *Kern*, rationes magni momenti eis suadebant, ne quidquam mutarent. Nam abrogando delegationem presbyterorum ad benedicendum s. oleum vehementer irritassent animos Graecorum, proinde ipsi novum obstaculum posuissent, quominus conatus suos Orientem revocandi ad unitatem in optatum exitum perducerent. Insuper, quae res erant, auferre privilegium presbyterorum vix non idem fuisset atque auferre toti Orienti ipsum sacramentum exeuntium sine ullo commodo Ecclesiae, quod recompensasset tantum malum... Adde, quod successoribus S. Petri incumbit officium procurandi pro viribus salutem aeternam omnium, qui Christo D. per baptismum sunt consecrati. Medium valde efficax, quo innumeri schismatici orientales possunt salvari, est extrema unctio. Numquid putabimus, Summos Pontifices orientales hoc medio salutis privasse? » (17).

355. 4. **Quaenam sententia tenenda?** Omnibus mature perpensis, *secundam* sententiam reiicere non audemus, praesertim ob ultimam rationem, quae profecto magni ponderis est, dum aliae duae praecedentes valde debiles sunt.

In praxi, stante dubio, sacramentum, si tempus suppeteret, sub conditione iterandum foret.

356. Minister licitae administrationis. — 1. Etiam apud Ecclesias orientales disciplina universim recepta ea est, ut pastoribus animarum ius atque officium sit sacramentum extremae unctionis conferendi, aliis vero presbyteris id liceat solum de licentia expressa vel tacita aut saltem rationabiliter praesumpta parochi vel loci Ordinarii.

2. *Concilium nationale Armenorum* an. 1911 statuit: « Pro *liceitate*

(16) Germogenes, *De ss. sacramentis orth. Ecclesiae*. p. 116 s.; Macarius, *Orth. dogm. Theologia*, § 232; Archangelskij, *De mysterio s. olei*, p. 244 s.; Kern, *op. cit.*, p. 270 s.
(17) *Op. cit.*, pag. 267 s.

(extremam unctionem ministrat) solus pastor animarum in sua regione, aut sacerdos ab ipso deputatus » (18).

Synodus Libanensis Maronitarum an. 1736 ait: « Ut autem *licite* fiat (administratio huius sacramenti), solius parochi est, aut sacerdotis cuiuscumque de parochi mandato; verum praeter casum necessitatis, quo praesumpto parochi absentis mandato, potest quilibet sacerdos, modo non sit excommunicatus aut suspensus, illud administrare; si quis autem ausus fuerit se huius sacramenti ministrum facere, poenis arbitrio Ordinarii punietur. Monachis vero, quibus in proprium tantum usum haberi sanctum oleum permittitur, nulli omnino, qui de suorum monachorum vel familiarium in monasterio habitantium ibidemque decumbentium non sit, liceat illud administrare sub gravibus poenis arbitrio Ordinarii » (19).

Mandatum idem est ac venia seu licentia. Parochi absentiae aequiparatur alius quicumque obex, seu fit locus praesumptae licentiae quoties, urgente necessitate, parochi venia nequeat obtineri. Excommunicationi et suspensioni assimilatur interdictum personale. Poenae, contra delinquentes statutae, sunt ferendae sententiae.

3. Notio paroeciae apud Orientales alia est quam in Ecclesia latina (20). Proinde hoc principium generatim statui potest de hac re: omnes pastores animarum, seu omnes qui actu munus pastorale obeunt, valide et licite ministrare possunt extremam unctionem.

357. Quaestiones. — I. *Utrum Episcopi et presbyteri orientales valide et licite fidelibus latinis extremam unctionem administrent.*

Resp. 1. Episcopi procul dubio *valide* conferunt sacramentum; *licite* tantum in casu necessitatis, quando nempe desit minister latinus: urget enim lex pontificia vetans, extra necessitatem, rituum permixtionem, in sacramentis suscipiendis, excepta Eucharistia.

2. Presbyteri orientales certe valide ministrant hoc sacramentum, si utantur oleo ab Episcopo consecrato seu rite benedicto. Si utantur oleo quod ipsi in actu administrationis benedicunt, item valide conferunt, saltem in casu necessitatis; et contraria paucorum opinio carere videtur solido fundamento, quia subiectum non mutat naturam et valorem sacramenti. Nam si valide conferunt fidelibus orientalibus, cur invalide administrabunt fidelibus latinis?

Sententia, quae affirmat valide semper conferri sacramentum etiam

(18) Tit. III, cap. 8, n. 499.
(19) Part. II, cap. 8, n. 7.
(20) Cfr. S. C. de Prop. Fide, 8 nov. 1882; *Collect. S. C. de Prop. Fide*, II, n. 1578.

extra casum necessitatis, longe probabilior est eaque nobis certa videtur.

Quoad liceitatem autem idem ac supra dicendum, scil. licite in casu necessitatis, secus illicite.

3. Urgente necessitate, sacerdos alieni ritus non solum potest, sed debet extremam unctionem ministrare, ut cetera quoque sacramenta.

Huc spectant quae statuuntur in Decreto S. C. de Prop. Fide diei 6 oct. 1863: « Si ad infirmum sacramentis providendum, proprii ritus sacerdos haberi nequit, potest illi etiam alterius ritus sacerdos extremam unctionem oleo sacro in suo ritu usitato administrare » (21).

Quamvis hoc Decretum seu *Concordia*, uti vocatur, respiciat dumtaxat fideles ritus latini et rutheni in ecclesiastica provincia Leopoliensi degentes, tamen principium relatis verbis expressum applicatur profecto universis fidelibus et locis, nulla distinctione facta. Id sane ipsum ius divinum seu animarum salus postulat plane.

358. II. *Utrum Episcopi et presbyteri latini valide et licite conferant hoc sacramentum fidelibus orientalibus.*

Resp. 1. Valide conferunt profecto, si, ut supponitur, utantur oleo rite consecrato ab Episcopo iuxta proprium Ecclesiae latinae ritum; nam haec materia est certe valida non solum pro latinis, verum etiam pro orientalibus.

2. Ad liceitatem quod attinet, res manifesta ex supra dictis (n. **353**).

359. III. *Quonam ritu et oleo minister latinus vel orientalis debeat conferre extremam unctionem fidelibus alterius ritus in casu necessitatis.*

Resp. Minister, quicumque is sit, extremam unctionem secundum proprium ritum ideoque adhibito oleo sacro in sua Ecclesia usitato conferre debet, nisi forte necessitas aliud exigat.

Ex praescripto Clementis VIII diei 31 aug. 1595, confirmato a Benedicto XIV, Const. « *Etsi pastoralis* », 26 maii 1742 (§ IV, n. 1), sacerdotes *graeci*, licet subsint iurisdictioni Episcoporum *latinorum*, possunt tamen oleum infirmorum ipsi benedicere eoque uti in extrema unctione conferenda.

Quod valet etiam de ceteris orientalibus, qui subiiciantur Ordinariis latinis.

(21) *Collect. S. C. de Prop. Fide*, I, n. 1243, p. 686 s.

Articulus III.

De subiecto extremae unctionis.

360. Doctrina communiter recepta. — Etiam Ecclesiae orientales, ut palam est, tenent, subiectum sacramenti extremae unctionis esse infirmum baptizatum, usu rationis assecutum, graviter decumbentem aut senio laborantem.

Nec aliud profecto tenere possunt, cum haec sit catholica doctrina, ex S. Scriptura et Traditione perspicue deprompta, infallibili Ecclesiae magisterio proposita.

De usu ungendi sanos vide n. **250**.

361. Praescripta Synodorum. — 1. *Synodus Syrorum Sciarfensis* an. 1888 docet: « Subiectum extremae unctionis est homo baptizatus usum rationis adeptus qui vita ex morbo periclitatur, nec non senex, cuius nempe devexa est aetas et in interitum praeceps, quin specialis morbus eum attingat, talis enim censetur ut graviter aegrotus et continuo periclitans » (1).

2. *Synodus provincialis Ruthenorum* an. 1720 dicit: « Caveant sacerdotes, ne vel sanis prorsus vel nulla periculosa infirmitate laborantibus hoc sacramentum ministrent, sciantque infirmos ipsos, si post susceptam unctionem convaluerint, aut convaluisse videantur, quoties postea in idem vitae discrimen inciderint, toties huius sacramenti subsidio iuvari posse » (2).

3. *Synodus Maronitarum Libanensis* an. 1736 haec habet: « Debet hoc sacramentum infirmis praeberi, qui cum ad usum rationis pervenerint, tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur, et iis, qui prae senio deficiunt, et in diem videntur morituri, etiam sine alia infirmitate. Infirmis autem, qui dum sana mente et integris sensibus essent, illud petierunt seu verisimiliter petiissent, seu dederint signa contritionis, etiam si deinde loquelam amiserint vel amentes effecti sint, vel delirent aut non sentiant, nihilominus praebeatur. Sed si infirmus, dum phrenesi aut amentia laborat, verisimiliter posset quidquam facere contra reverentiam sacramenti, non inungatur, nisi periculum tollatur omnino... In eadem infirmitate hoc sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, ut quum infirmus convaluerit, et iterum in periculum mortis incidit » (3).

(1) Cap. V, art. 8, n. 4.
(2) Tit. III, § 6.

4. *Synodus Alexandrina Coptorum* an. 1898 docet: « Subiectum huius sacramenti est fidelis adultus et infirmus, is qui tam periculose decumbit ut in exitu vitae constitutus videatur: unde et sacramentum exeuntium nuncupatur... Omnes fideles in gravi morbo constituti ungendi sunt, qui propter amissos sensus peccata sua confiteri non potuerunt, dummodo aliqua poenitentiae signa exhibuerint... Extrema unctione ungendi non sunt parvuli antequam aetatem discretionis attigerint... Aegrotum non oportet nec licet bis ungere extrema unctione in eodem morbo, nisi morbus longus fuerit, et aegrotus aliquo modo valetudini restitutus, iterum in periculum mortis inciderit » (4).

5. *Concilium primum provinciale Rumenorum* an. 1872 ait: « Subiectum istius sacramenti est homo baptizatus graviter aegrotans, confessus ac S. Communione refectus; imo etiam illi, qui in agone versantur et vivi sunt, licet sensibus destituti, dummodo antequam morbo affecti fuerint, christiane vixerint; insuper illi quoque, qui nec Communionem susceperunt, attamen in agone constituti poenitentiae argumenta praebuerunt » (5).

6. *Concilium nationale Armenorum* an. 1911 statuit: « Cum sacramentum extremae unctionis non conferatur nisi gravi morbo laborantibus, patet hoc sacramento donandi non sunt (sic), qui periculosam navigationem suscipiunt, qui praelium ineunt, qui capitis damnati ad supplicium ducuntur. Pueris quoque, qui nondum habent rationis usum, et quibus proinde nulla peccata sunt, quorum deleantur reliquiae, tribui illud interdictum est. Quod si pueri, etiam septennio minores, sint doli capaces, eoque nomine sacramento poenitentiae expiandi, sacro etiam oleo erunt liniendi, quamvis nondum ad eucharisticam mensam sint vocati. Ungi etiam poterunt senes, qui annis fracti et viribus exhausti, in dies mori videntur, ne eos nondum inunctos repente vita relinquat. Ne praebeatur mulieribus ipso in partu laborantibus, nisi peculiaris et gravis morbus accedat. Aegrotis in eodem vitae periculo constitutis semel tantum conferri potest; si autem convaluerint, et postea redeunte morbi vi denuo ipsorum vita periclitetur, ipsos denuo inungere licet » (6).

(3) Part. II, cap. 8, n. 11.
(4) Sect. II, part. 2, art. 6, n. 7.
(5) Tit. V, cap. 6.
(6) Tit. III, cap. 8, n. 501.

Articulus IV.

De ritibus et caeremoniis.

362. Nonnulla animadvertenda. — 1. Caeremoniae et ritus, qui adhiberi solent in sacramento extremae unctionis conferendo, varii sunt iique, generatim loquendo, satis prolixi, nec semper accurate praefiniti, praesertim quoad unam aliamve Ecclesiam.

Quare *Goar* dicit: « *Diversissima est* hic, antiquorum editorum et recentiorum *lectio* » (1).

2. Quilibet sacerdos, ut palam est, suae Ecclesiae ritum in extrema unctione ministranda sequi tenetur. Utrum graviter, an leviter peccet, si aliquid omittat vel mutet, ex rei natura, ex intentione variisque adiunctis diiudicandum. Huc generatim spectant quae alibi dicta fuerunt (n. **319** ss.).

363. Peculiaria Synodorum praescripta. — 1. *Synodus Alexandrina Coptorum* an. 1898 statuit: « Si suppetit tempus, post recitationem formae, dicatur hymnus Angelorum nec omittatur symbolum fidei, iuxta id quod in ritu nostro praescribitur » (2).

Sub levi id praecipi a nonnullis dicitur; alii dubitant de praecepto.

2. *Concilium nationale Armenorum* an. 1911 ait: « Si aegrotus in extremis laboret, *omissis precationibus*, presbyter vel unum sensum ungat, vel saltem caput aut frontem utens forma praescripta in Rituali pro his casibus » (3).

3. *Synodus Maronitarum Libanensis* an. 1736 decernit: « Praeterea, cum *ritus* extremae unctionis in Ecclesia orientali *prolixi* sint... mandamus ac praecipimus, ut, ingravescente morbo, dum periculum imminet, ne infirmus decedat antequam finiantur unctiones... brevior fiat ordo pro infirmis huiusmodi, in quo longiores orationes, epistolae et Evangelia omittantur. Qui tamen ordo in eorum dumtaxat unctione adhibeatur, quos in extremis laborare compertum fuerit. In his autem casibus, in quibus infirmus ita laborat in extremis, ut periculum sit, ne decedat antequam ungatur, *omissis precibus*, cito ungatur, recitando formam sacramenti; deinde si adhuc supervivat, dicantur orationes

(1) *Rituale Graecorum*, Notae in sancti olei officium, n. 28.
(2) Sect. II, part. 2, art. 6, n. 7, III.
(3) Tit. III, cap. 8, n. 504.

praetermissae suo loco positae. Si vero dum inungitur, infirmus decedat, presbyter ultra non procedat, et praedictas orationes omittat » (4).

4. Aliae Synodi nihil speciatim referunt de hac re; sed tradita doctrina universas orientales Ecclesias procul dubio respicit, ad substantiam quod spectat.

Articulus V.

De orientalibus dissidentibus (1).

364. Num valide sacramentum extremae unctionis ministretur a dissidentibus orientalibus. — 1. Quaedam sectae adhuc retinent sacramentum extremae unctionis; quaedam illud respuunt omnino, aut nonnisi tamquam meram caeremoniam habent. Nonnullae retinent, sed nescitur, perspecto ritu quo confertur, utrum ministretur qua sacramentum, an potius qua sacramentale seu ut quaedam peculiaris benedictio.

2. Generatim loquendo, retinent hoc sacramentum sectae schismaticae ritus graeci seu byzantini, exceptis forte *Georgianis*. Num presbyteri dissidentes *valide* oleum benedicant eoque valide conferant extremam unctionem, vide n. **353**.

3. Hoc sacramentum aut non agnoscitur aut, si agnoscatur, eius valor est maxime dubius penes schismaticos *Coptitas*, *Armenos*, *Syros*, *Chaldaeos*.

Apud *Malabaricos*, attento ritu, valor sacramenti minus dubius videtur ex hoc capite.

365. Normae servandae. — 1. Ad aequum iudicium ferendum de valore sacramenti necne, necesse est, speculative loquendo, ut prae oculis habeantur elementa constitutiva sacramenti cuiuslibet eaque accurate considerentur, scil. *materia*, *forma* et *minister*.

(4) Part. II, cap. 8, n. 10.

---

(1) Cfr. Jugie, *Theologia dogmatica christianorum orientalium*, III, cap. VIII, art. 1-5; Jacquemier, *L'extrême-onction chez les Grecs*, in *Echos d'Orient*, II, (1899), p. 193 ss.; Petrovskii, *De historia officii sacramenti Euchelaei*, in *Lectio christiana*, 1903, II, p. 44 ss.; Golubtsov, *De ritu sacramenti Euchelaei*, in *Pribavleniia ad opera SS. Patrum*, to. XLII, p. 113 ss.; Svietlov, *Doctrina christianae fidei*, Kioviae, 1910, I, p. 193; Maltzev, *Die Sacramente*, p. 549 ss.; Lequien, *Oriens christianus*, II, col. 173 s.; Ianin, *Les Eglises orientales et les Rites orientaux*, p. 101, 389, 454, 503, 592, 606.

2. In praxi, ritus peculiaris, quo sacramentum confertur, sedulo examinandus est, ut inde colligi possit, utrum essentialia revera adsint, necne.

3. Si aegrotus catholicus receperit forte extremam unctionem, urgente necessitate, a presbytero schismatico, postea, superveniente parocho seu sacerdote catholico, iterum sub conditione ungatur.

Idem dicas, si moribundus schismaticus, iam inunctus a ministro suo acatholico, convertatur ad fidem catholicam et velit sacramenta iterum rite percipere.

366. Materia remota et proxima. — 1. Materia *remota* est oleum olivae purum.

In quibusdam Ecclesiis tamen, *parum vini* oleo admiscetur, in memoriam eius quod fecit Samaritanus in parabola. Olim vero loco vini *aqua* infundebatur, et in quibusdam locis tum aqua tum vinum. Oleum in ipso ritu administrationis benedicitur sive ab Episcopo, si adsit, sive a primo ex septem presbyteris, sive, iuxta quaedam Euchologia, ab omnibus presbyteris simul.

2. Ad materiam *proximam* quod attinet, uniformitas numquam exstitit in diversis Ecclesiis quoad numerum unctionum et partes corporis ungendas.

Iuxta cod. *Coisl.* 213, unguntur: frons, aures, pectus, manus.

Iuxta cod. *Sinait.* 973, frons, nares, mentum, collum, aures, manus.

Iuxta *Simeonem Thessalonicensem*, frons, vultus et manus.

Iuxta *Trebnik Petri Maghilae*, caput, oculi, aures, labia, nares, manus et pectus.

Iuxta *theologos russos* hodiernos, frons, nares, genae, labia, pectus, utraque manus.

Iuxta *catechismum Laurentii Zizanii*, frons, pectus, manus et pedes.

Unctiones ope penicilli ordinarie fiunt (2).

367. Minister, subiectum, effectus extremae unctionis. — 1. In Ecclesia graeco-russica regulariter advocantur septem presbyteri. Singuli presbyteri successive perficiunt unctiones praescriptas pronuntiando formam: *Pater sancte.*

2. In casu necessitatis, unum tantum sufficere ministrum ad valide et licite sacramentum conferendum, hodie communissima est schismaticorum sententia.

Olim quidam id negabant, postulantes saltem tres presbyteros.

(2) Cfr. Jugie, *Theologia dogmatica christianorum orientalium*, III, cap. VIII, art. 2.

368. 3. Theologi russi recentiores, aliter antiqui, docent subiectum huius sacramenti esse fidelem orthodoxum *iam confessum* et *morbo laborantem;* quibus consentiunt theologi serbi et rumeni.

Olim in Russia viguit praxis ungendi, praeter aegrotum, omnes officio Euchelaei adsistentes, sicuti fiebat apud Graecos. Huius consuetudinis aliquod vestigium recentissime adhuc retinebatur in laura Sanctissimae Trinitatis seu S. Sergii, prope Mosquam, ubi Feria V in Coena Domini vel Sabbato Sancto, sacro oleo ungebantur omnes in Missa communicaturi.

4. Plerique moderni theologi dissidentes consentiunt cum catholicis circa effectus huius sacramenti. Quidam tamen ponunt tamquam primarium effectum sanitatem corporalem, secundarium vero remissionem peccatorum: quidam aliter tenent.

369. Ritus et caeremoniae. — 1. Inde a saec. IX vel X administratio euchelaei sive extremae unctionis apud Graecos dissidentes coniungitur aut cum celebratione officii nocturni (παννυχίς) et sacrae liturgiae simul, ita ut ἀκολουθία integra per totam noctem protrahatur, aut cum celebratione liturgiae tantum (3).

In fine liturgiae, infirmus oleo inungitur ab unoquoque sacerdote cum prolatione orationis: *Pater sancte.*

2. Ante saec. XIII nulla occurrit mentio in Codicibus septem illorum evangeliorum et totidem epistolarum, quae ad ritum sacramentalem nunc spectant; tamen inde a saec. X septem orationes speciales in quibusdam Ecclesiis recitantur, dum alibi sola oratio *Pater sancte* memoratur.

3. Ritus hodiernus non videtur saeculo XV antiquior (4).

370. Euchelaeum mortuorum. — 1. In quibusdam euchologiis manuscriptis saec. XV et XVI occurrit ritus Euchelaei mortuorum, τὸ νεκρώσιμον ἔλαιον, a septem pariter presbyteris persolvendus. Huiusmodi officium saltem a saec. XIII repetendum videtur.

2. Postea Euchelaeum mortuorum reformatum fuit, speciem alicuius sacramentalis recipiens. Nostris diebus penitus obsoletum scimus.

(3) Ita ex *Codice Paris.* 213, anno 1027 transcripto.
(4) Cfr. Jugie, *Theologia dogmatica christianorum orientalium*, III, cap. VIII, art. 2.

INDEX RERUM

Numerus arabicus indicat numerum marginalem.

A

ABUSUS VITANDI, 247.
AETAS pro extrema unctione recipienda, 213.
ALBIGENSES, eorum errores, 4.
AMENS, an capax sit extremae unctionis, 219.
ANGELUS, an capax extremae unctionis, 211.
ARMENI, forma estremae unctionis, 101, 333; materia, 338; modus ministrandi, 348; minister, 356.
ATTRITIO, an et quando requiratur, 156, 260.
AURES ungendae, 79.

B

BAPTISMUS, necessarius ad hoc sacramentum valide suscipiendum, 212.
BENEDICTIO OLEI, a quo facienda, 44; an possit committi simplici presbytero, 51; an requiratur benedictio specialis, 57 ss.; an in casu extremae necessitatis fieri possit a sacerdote, 280.

C

CAIETANUS, erronea eius opinio, 35.
CATECHUMENUS, an capax extremae unctionis, 212.
CENSURA, an impediat receptionem huius sacramenti, 263.
CHALDAEI, 70, 332.
CONCILIA ANTIQUIORA, de hoc sacramento, 28, 256.
CONDITIO, an quando conditionate sacramentum hoc ministrari possit, 109.
COPTI, materia proxima extremae unctionis, 70; forma, 101; materia remota, 330, 338.

D

DECRETUM, pro Armenis, 75; Decretum LAMENTABILI, 6.
DEMENS, an capax extremae unctionis, 211 ss.
DIACONUS, an valide ministret, 120.
DIGNITAS sacramentalis extremae unctionis, 5 ss.
DISSIDENTES, 99, 299, 364.
DOLOR, an et quinam requiratur, 156, 260.
DORMIENS, an valide recipere queat hoc sacramentum, 211 ss.
DUBIUM, ministratio sacramenti in dubio, 93, 109.

E

ECCLESIA ORIENTALIS, 53, 126, 299, 330 ss.
EFFECTUS extremae unctionis, 150; varii effectus, 151; dissensus Doctorum, 153 ss.; effectus spirituales, 155; alleviatio et consolatio aegrotantis, 171 ss.; sanitas corporalis, 172; effectus principalis, 182 ss.
EPISCOPUS, an valeat concedere sacerdoti facultatem benedicendi oleum infirmorum, 55.
ERRORES circa extremam unctionem, 4 ss.
ESSENTIA extremae unctionis, 39 ss.
EUCHELAEUM MORTUORUM, 370.
EUGENIUS IV, v. DECRETUM PRO ARMENIS.

F

FATUI, an capaces huius sacramenti, 211 ss.
FICTIO, an et quaenam impediat effectus, 310 ss.
FINIS extremae unctionis, 135; proximus, 136; adaequatus, 139 ss.

FORMA huius sacramenti, 96 s.; in Ecclesia latina, 98; in Ecclesia orientali, 99 ss.; quaenam verba sint essentialia, 102; an verba sint proferenda modo deprecativo, 104; omissio circa formam, 106; variae classes formarum, 107; relatio formarum ad materiam et effectum sacramenti, 108; forma conditionata, 109.

G

GRAECI, forma sacramenti, 99; praxis Graecorum ungendi sanos et leviter aegrotos, 250 ss.; varia disciplina, 330, 337. 340 ss.
GRATIA, effectus huius sacramenti, 151; an primam gratiam per se vel per accidens conferat extrema unctio, 161; dispositio requisita, 162.

I

IDIOTAE, an capaces huius sacramenti, 219.
IDONEITAS ad sacramentum conficiendum, 112 ss.; ad illud recipiendum, 211 ss.
INFANTES, an valide recipiant sacramentum hoc, 211 ss.
INFIRMITAS, an et quaenam requiratur, 228.
INSTITUTIO, quando hoc sacramentum institutum fuerit, 38.
INSTRUMENTUM, an adhiberi possit, 80.
INTENTIO in subiecto requisita, 259; quaenam requirat et sufficiat, 260 ss.
ITERATIO extremae unctionis, 281; an et quando iterari queat, 282 ss.; variae quaestiones, 284 ss.; an valide iteretur sacramentum in eodem mortis periculo, 296 ss.

L

LABIA, quomodo ungenda, 83.
LAICUS, an valide ministret, 116.
LIBRI LITURGICI, 25.
LINGUA, an ungenda necne, 83.
LITANIAE, an obligatorie recitandae, 87.
LOCUS administrationis huius sacramenti, 315.
LUMEN in administratione, 320.

M

MALABARICI, 332, 339.
MANUS ungendae, 79.
MARONITAE, 51, 331, 339, 345.
MATERIA huius sacramenti, 39; materia remota, 40 ss.; materia proxima, 66 ss.; variae quaestiones, 78 ss.; apud Orientales, 330 ss.
MELCHITAE, 330, 337.
MEMBRA CORPORIS UNGENDA, 79 ss.
MENTECAPTI, an capaces huius sacramenti, 219.
MINISTER extremae unctionis, 112 ss.
MORBUS GRAVIS, 224; an gravitas morbi sit de necessitate sacramenti, 230; variae quaestiones, 233 ss.
MORS APPARENS, 243; an et quando ministrari possit extrema unctio recenter mortuis, 243 ss.

N

NARES, quomodo ungendae, 79.
NATURA huius sacramenti, 5 ss.
NECESSITAS, extrema unctio in casu necessitatis, 90.
NOMEN huius sacramenti, 1; variae denominationes, 1 ss.
NOTIO, 3 ss.

O

OBEX, quomodo amovendus, 314.
OBLIGATIO suscipiendi hoc sacramentum, 265 ss.; ministrandi, 273 ss.
OCULI ungendi, 83.
OLEUM, 39; materia remota valida, 40 ss.; materia remota licita, 62; ubi et quomodo asservandum, 65; disciplina Orientalium, 330 ss.
ORDO ministrandi hoc sacramentum, 85 ss.; ritus et caeremoniae, 317; vestes sacrae, 320; obligatio, 273 ss.

P

PAROCHUS quoad extremam unctionem, 131; peccatum in hac re, 273; notae historicae, 134.
PECCATA, an deleantur per hoc sacramentum, 155; reliquiae peccatorum, 164 ss.; an capax sit, qui actualiter non peccavit, 221 ss.
PEDES, an ungendi, 83.
PENICILLUS, 80.
PERICULUM MORTIS, quomodo aestimandum, 229.
POENA TEMPORALIS, remittitur, 167.

POENITENTIA, utrum ante an post poenitentiam, extrema unctio ministranda sit, 88.
PRECES RECITANDAE, in huius sacramenti administratione, 87.
PRESBYTER, minister huius sacramenti, 112; an et quomodo delegari possit ad oleum infirmorum benedicendum, 51 ss.; num sacerdos possit sibi ipsi, deficiente alio sacerdote, ministrare hoc sacramentum, 122; num plures requirantur sacerdotes, 123 ss.; varii modi, quibus conferri possit, 127.
PROTESTANTES, quid sentiant circa hoc sacramentum, 6.

R

RELIQUIAE PECCATORUM, quid sint, 164; abstersio earumdem, 165 ss.
REMISSIO peccatorum, 155; dispositio requisita, 156 ss.; remissio poenae temporalis, 167 ss.
RENES, unctio semper omittenda, 79.
REVIVISCENTIA, an sacramentum hoc reviviscat, 310; quandonam reviviscat, 313 s.
RITUS administrationis, 317 ss.; obligatio, 321.
RUMENI, 99, 330 ss., 348.
RUTHENI, 330, 337, 340.

S

SACERDOS, v. PRESBYTER.
SACRAMENTA, potestas Ecclesiae circa ea, 60; num extrema unctio sit unum an multiplex sacramentum, 111.
SANITAS CORPORALIS, effectus huius sacramenti, 172 ss.
SCHISMATICI, an iisdem sensibus destitutis hoc sacramentum ministrari possit, 262; an valide ipsi ministrent, 262.
SCHOLASTICI, quorumdam opinio erronea, 35.
SENIUM, an et cur sacramentum ministrari possit, 231.
SUBDIACONUS, an delegari possit ad hoc sacramentum ministrandum, 120.
SUBIECTUM huius sacramenti, 211; conditiones requisitae, 212 ss.; quaestiones, 216 ss.
SYRI, 101, 330, 338, 346, 361.

U

UNCTIO IN FRONTE, sufficit ad valorem huius sacramenti, 68 ss.; aliae supplendae, 91.
UNCTIONES, quot et quaenam requirantur, 79 ss.; quomodo fieri debeant, 81.
USUS RATIONIS, 213; an requiratur perfectus usus rationis, 218; an postuletur actualis usus rationis, 220; an sensibus destitutis ministrari possit hoc sacramentum, 261.

V

VIATICUM, utrum ante an post Viaticum, ministranda sit extrema unctio, 88.
VIRGO MARIA, an capax fuerit huius sacramenti, 223.

EIUSDEM EDITORIS

DAFFARA (P. Marcolinus O. P.). CURSUS MANUALIS THEOLOGIAE DOGMATICAE *ad usum Seminariorum:*

Vol. I. - *De Deo Uno et Trino.* In-8, 1945, pag. XXIV-464.

Vol. II. - *De Deo Creatore.* In-8, 1947, pag. XVIII-264.

Vol. III. - *De peccato originali et de Verbo Incarnato.* In-8, 1949, pag. XXIV-465.

Vol. IV. - *De Sacramentis et de Novissimis.* In-8 gr., 1944, pag. XVI-824.

Vol. V. - *De Gratia Christi.* In-8, 1949, pag. 400.

Cursus Theologiae Dogmaticae pro Seminariis nostra sententia optime concinnatur et sine dubio studentibus maxima perspicuitate medullam sacrae theologiae praebet.

Auctor ubique ordinate procedit, doctrinam sacram clare et succincte exponit. Quamvis Angelici Doctoris sententiis adhaereat et eiusdem argumentis utatur, attendens ad documenta positiva S. Scripturae et Traditionis, tamen sententias theologorum variarum scholarum, etiam novissimas, sobrie et sereno spiritu refert.

Omnes quaestiones de quibus veteres et recentes theologi disputant, clare et succincte exponuntur et raro acumine resolvuntur sub lumine vastae et profundae eruditionis. Optime cl. A. artem communicandae materiae cognoscit.

Locupletissimi indices rerum et Auctorum materiae argumentorum investigationem expediunt.

Etiam typographice opus maxime se commendat et optime typorum varietas expositionis ordinem illustrat.

(*Angelicum*)

EIUSDEM EDITORIS

PUJIULA (P. Jacobus, S. J. Instituti Biologici Sarrianensis Director) — DE MEDICINA PASTORALI RECENTIORES QUAESTIONES. — In-8°, 1948, pag. VIII-264. Accedunt 101 illustrationes etiam coloribus exornatae.

Nihil magis consentaneum, iis praesentim temporibus tantimodis erroribus pseudo-scientificis inficiatis, nihilque sacerdotibus opportunius, quam de Medicinae pastoralis quaestionibus solidam et securam informationem habere. Jam a primis humanae historiae temporibus Medicinam videmus vel a sacerdotibus exercitam, vel cum eis valde connexam: hoc ab ipso ministerio sacerdotis, qui curando animas negligere corpora nequit, promanat.

De Medicina Pastorali non desunt praeclara opera catholica; sed, cum ex scientiarum progressibus novae semper exsurgant relationes novaeque theoriae et agendi normae, opportunum visum est cl. Auctori nonnulla pertractare a modernis exigentiis imposita atque examini subiicere, num omnino moralibus principiis conformentur, et, si non conformentur, viam sternere ad hanc conformationem obtinendam. Et propositum suum cl. A. solida doctrina, cum scientifica tum theologica, egregie adimplevit.

Cum opus sacerdotibus praecipue destinetur ut in paenitentibus dirigendis auxilium eis praestet, nonnullae de Anatomia et Physiologia humana notiones praemittuntur, quae pro debita earum quaestionum intelligentia necessariae existimantur. Ceterum sacerdotum magis quam aliorum hominum eminere debet cultura, quae si cum vitae sanctitate coniungitur, maximam confidentiam in paenitentibus securitatemque conciliabit. Insuper si sacerdos rite instructus atque eruditus fuerit, quae in confessione dicantur, cito perspiciet, quin de his interrogare debeat, quae verecundiam secum includunt, praesertim si de mulieribus agatur.

In tres partes dividitur opus: in prima, ut diximus, notiones principaliores, sed sufficientes, de Anatomia macro et microscopica cum relativa Physiologia traduntur, ampliori tractatione adhibita in quaestionibus strictiore sensu ad pastoralem inhaerentibus (quaestiones sexuales, ontogeneticae, ad hereditatem ac psychopathiam pertinentes etc.). In secunda sociales hominum relationes in consideratione veniunt (eugenesia, hygiene socialis, crematio, moralis publica, toxicomania, euthaniasia etc.). In tertia denique de hominis ad Deum et Ecclesiam ordinatione agitur: primo de relatione cum quibusdam sacramentis (mors apparens et Extrema Unctio ac Viaticum, Eucharistiae ac Matrimonio biologia etc.), secundo de quibusdam Biologiae relationibus ad Ecclesiae mandata (paenitentia corporalis, et jejunium, spiritismus, hypnotismus etc.).

Secura doctrina, cum theologica tum scientifica, tractatus conficitur. Breviter, sed clare et sufficienter, expositio completur optimis tabulis etiam coloribus ditata, quae clariorem reddunt textum, quod optime fit ut aptetur ad erudiendos Seminariorum studentes.